G. G. Neamțu

ELEMENTE DE ANALIZĂ GRAMATICALĂ

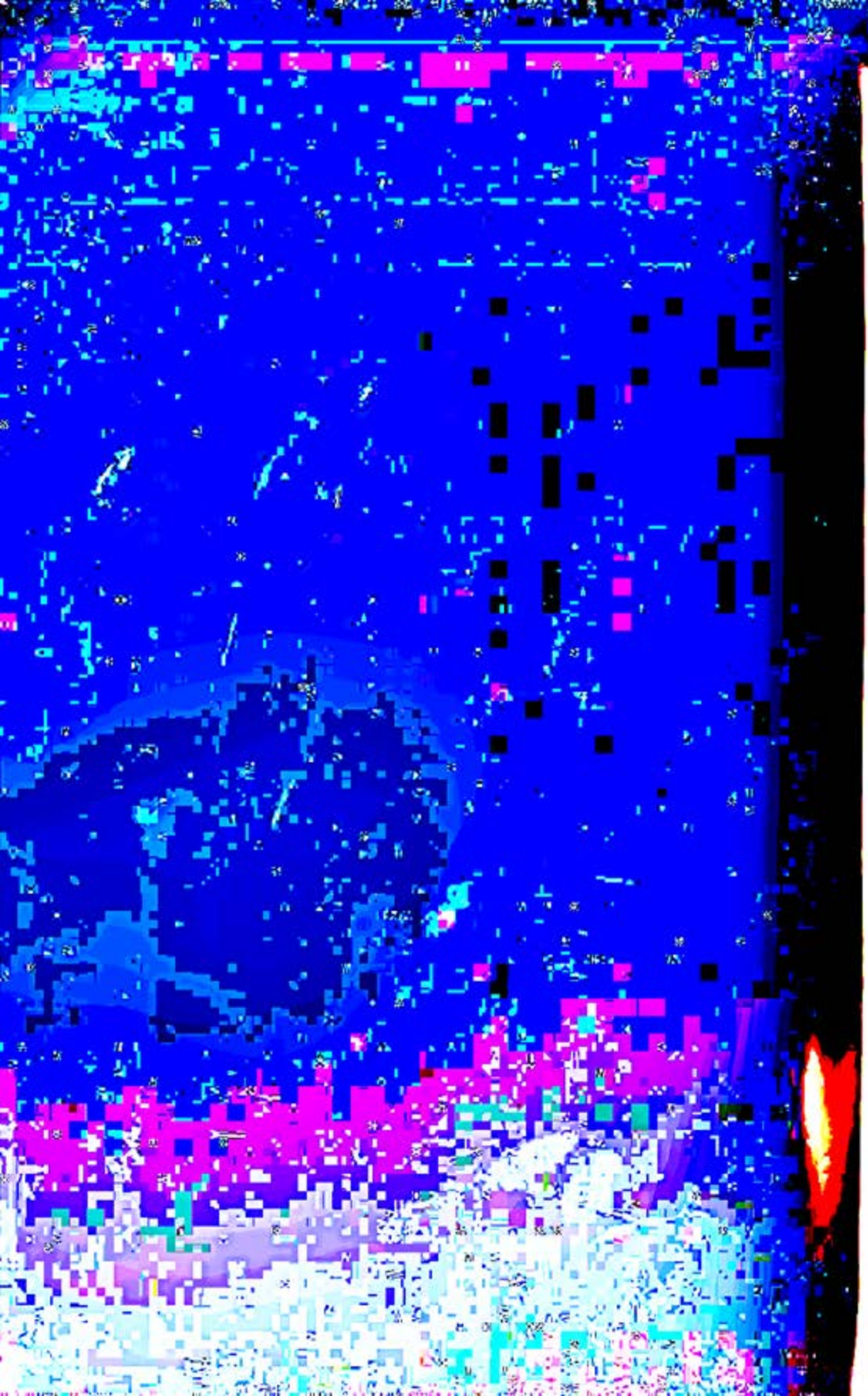

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ

Concepută sub forma unui inventar al celor mai frecvente greşeli din practica analizei gramaticale, lucrarea urmăreşte în principal evidenţierea distincţiilor necesare într-o analiză corectă.

Potrivit principiului confruntării binare, se asociază termenii cu trăsături comune (sursa principală a confuziei) pentru a fi relevate apoi particularităţile fiecăruia (baza soluţiei corecte). În cadrul celor 99 de teme sînt discutate aproape toate aspectele fundamentale ale sintaxei şi morfologiei româneşti, propunîndu-se soluţii lingvistice conforme informaţiei gramaticale „tradiţionale", aşa cum este prevăzută în programele şi manualele şcolare, dar sînt introduse în circuitul didactic şi cele mai recente cuceriri ale lingvisticii descriptive româneşti.

Volumul reprezintă, în esenţă, un pas important în direcţia sincronizării şcoală-cercetare, a atenuării discrepanţei dintre ştiinţa limbii şi practica predării ei în şcoală.

ISBN 973-29-0027-X

Lei 21,50

Coperta: PETRE HAGIU

G. G. NEAMȚU

ELEMENTE DE ANALIZĂ GRAMATICALĂ

99 de confuzii/distincții

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ
BUCUREȘTI, 1989

Promoției 1963
a
Liceului „Mihai Eminescu"
din Satu Mare

ISBN 973-29-0027-X

PREFAȚĂ

0. Concepută, în esență, sub forma unor consultații dirijate, lucrarea de față se constituie într-un inventar de confuzii și greșeli din practica analizei gramaticale elementare, în principiu de tip școlar (pînă în clasa a XII-a inclusiv), comentate și explicate, avînd drept scop reținerea distincțiilor necesare într-o analiză gramaticală corectă. După felul în care este concepută, ea se adresează unui public larg, în cadrul căruia locul important îl ocupă elevii, ca unii ce sînt cuprinși într-un ciclu organizat de „instrucție" gramaticală sau în calitate de candidați la examene de treaptă ori în învățămîntul superior filologic.

Autorul vrea să creadă că această carte interesează, prin modelele explicative ce le conține, și profesorii de limba română, care ar putea găsi aici observații și sugestii utile în predarea cu randament sporit a gramaticii limbii române.

Pînă la un anumit punct, respectiv în privința conceptelor fundamentale din gramatica așa-zisă de tip tradițional, cartea se adresează și studenților filologi.

Firește că acestor categorii de cititori li se adaugă un public divers, pe care l-am numi „amator de gramatică", fără o tangență directă ca profesie cu analizele gramaticale.

Convenim să numim destinatarul acestei cărți, cel pe care îl interesează «de voie sau de... nevoie» problemele de gramatică, prin termenul analist.

Întrucît lucrarea de față nu este un manual de gramatică (elementară), pentru a fi utilă — și aceasta este singura ambiție declarată a cărții — ea presupune anumite cunoștințe preliminare în acest domeniu.

1. Ideea fundamentală a cărții, aceea de a face un compendiu de gramatică în termenii „distincție / confuzie" sau

„bine / rău", obligatoriu în perechi, pornește de la constatarea și convingerea că însuși faptul, în aparență neimportant, de a ști *ce* cu *ce* și *de ce* se confundă — vezi sumarul (cuprinsul) acestei cărți — constituie un pas deloc neglijabil în a nu mai... confunda. Adăugăm aici că lucrarea de față nu este un caz singular în literatura gramaticală destinată unui public mai larg în care se insistă asupra confuziilor în analizele gramaticale. Manualele școlare și multe alte materiale auxiliare cuprind asemenea paragrafe. (Vezi, mai cu seamă, Popescu, 1983, *Sintaxa*, 1977, *Sinteze*, 1984.)

1.1. Este de la sine înțeles că — și nu numai în analizele gramaticale — cauza generală a greșelilor este lipsa unor cunoștințe complete, corecte, temeinice și exacte din competența interpretativă a analistului. Tot de la sine înțeles este că în mintea celui ce săvîrșește greșeala nu există conștiința că interpretarea dată este falsă, altfel ar fi o absurditate să o mai susțină. Spunem de aceea că orice greșeală are o motivație sau alta în raționamentul analistului, motivație realizată conștient și formulată explicit sau inconștient.

Cauzele care facilitează confuziile și creează, în același timp, analistului „impresia" că interpretarea lui este corectă se pot grupa în două:

(a) (e v a s i) o b i e c t i v e: anumite trăsături ale faptelor de limbă analizate (întrebări comune mai multor părți de propoziție (vezi, de exemplu, întrebările *ce, cum, care, de ce* etc.), construcții identice sau asemănătoare, înțelesuri similare etc.);

(b) s u b i e c t i v e: analogii greșite, raționamente false, logică inconsecventă, defecțiuni în demonstrație, asociații de suprafață etc.

Fără a încerca aici o abordare a mecanismului psiholingvistic al greșelii în analiza gramaticală, trebuie spus că adesea o anumită confuzie se face în ciuda unor cunoștințe apreciabile privind modul de interpretare a fenomenului respectiv. Altfel spus, nu întotdeauna greșeala se motivează propriu-zis prin „neștiință", ci printr-un fel de „automatisme" sau „șabloane" cu poziție privilegiată în stocul nostru de cunoștințe, situate pe primele locuri în cronologia procesului de învățare, care acționează aproape ca un impuls natural împotriva cunoștințelor teoretice mai recente, constituite într-un fel de corp artificial, „învățat", cu reacții întîrziate.

Astfel, de exemplu, în multe cazuri de confuzie a diatezei pasive în realizarea *„a fi* + participiu (+ complement de agent exprimat)" cu un predicat nominal de tip *„a fi* (auxiliar predicativ) + adjectiv (nume predicativ)" «se știe» teoretic faptul că gruparea *„a fi* + participiu" constituie diateza pasivă a unui verb predicativ și că trebuie interpretată ca predicat verbal. În mod similar, «se știe» că la întrebarea *ce* nu răspunde numai complementul direct, ci, printre altele, și subiectul. În ciuda acestei „conștiințe teoretice", primul «impuls», vizavi de un cuvînt care răspunde la întrebarea *ce*, este de a-l considera complement direct, ca și cum altă funcție n-ar putea avea. La fel se întîmplă lucrurile și în stabilirea cazului la adjectivele posesive, respectiv, deși se știe că adjectivul, indiferent de felul lui, are cazul dictat, prin acord, de substantiv, se pune totuși întrebarea *al (a, ai, ale) cui* și se ajunge greșit la invariabilul... genitiv.

2. Conceptul de c o n f u z i e este utilizat aici ca opozant al celui de *distincție* într-o analiză gramaticală c o r e c t ă, în conformitate cu un anumit «stas» al manualelor, întocmite în principiu după *Gramatica Academiei* (ediția a II-a, 1963). De aceea în soluțiile date facem abstracție de un anumit r e l a t i v i s m al conceptului de „corectitudine" în analiza gramaticală. (În mod firesc, gradul de corectitudine a unei interpretări este dependent de nivelul nostru de cunoștințe la un moment dat — ce era „corect" acum cincizeci de ani, de exemplu, poate să fie considerat „greșit" azi, după stadiul actual al studiilor de gramatică — precum și de nivelul «pe verticală» la care se face analiza (școlari, candidați de admitere în învățămîntul filologic, studenți, specialiști.)

Cu excepția elementului predicativ suplimentar, prezentat doar în realizările lui cele mai «simple» și de «neocolit» în analiză (adjectiv și substantiv — vezi T 84 și T 85), în rest nu sînt reținute în inventar probleme ce nu figurează într-un fel sau altul în programele școlare de gramatică (pînă în clasa a XII-a inclusiv).

2.1. În modul de realizare a distincțiilor, argumentația este întotdeauna astfel concepută și dirijată încît să se poată trage numai o anumită concluzie, cea care «trebuie», adică cea preconizată din punct de vedere didactic. Altfel spus, facem abstracție la acest nivel de existența mai multor soluții — adesea diametral opuse — în interpretarea unui fenomen gramatical. În acest sens, acolo unde, în literatura de specialitate, există mai multe interpretări, ca «bun didactic», ce

trebuie difuzat unui public larg, amator de gramatică, este reținută interpretarea cea mai larg cunoscută, acceptată de cei mai mulți specialiști și de regulă în concordanță cu *Gramatica Academiei*. Avînd în vedere finalitatea didactică a acestei cărți, autorul nu-și permite formularea unor păreri strict personale, altele decît cele zise «oficiale». În general, cînd lucrurile nu sînt încă pe deplin lămurite, se preferă soluția cea mai simplă, mai puțin contradictorie și cu mai mare putere de generalizare. E vorba, firește, de soluții didactice sau de «circumstanță». (Trebuie să recunoaștem «cinstit» că există situații, chiar la acest nivel al analizei gramaticale elementare, nu întru totul clare și de aceea nici satisfăcător interpretate.)

Pentru motivele de mai sus, în majoritatea cazurilor a fost menținută interpretarea tradițională, fără a opera modificările, uneori de esență, ce s-ar impune în baza cercetărilor de gramatică din ultimele decenii, mai cu seamă în domeniul părților de vorbire și al categoriilor gramaticale. Introducerea acestor noi puncte de vedere ar fi implicat o regîndire de ansamblu a unor întregi capitole din gramatică. Din această cauză am tratat, „în continuare", pe *cel (cea, cei, cele)* ca articol și pronume, pe *al (a, ai, ale)* ca articol posesiv (genitival), posesivele ca pronume și adjective, gradele de comparație ca monofuncționale, numeralul ca parte de vorbire de sine stătătoare cu toate subdiviziunile, mai puțin cel fracționar, considerat substantiv ca atare.

În același sens, nu se vorbește de (semi)auxiliare de modalitate, verbe ca *a putea*, *a trebui* etc. fiind considerate predicative propriu-zise, iar participiul (infinitivul, conjunctivul) de după ele ca funcții sintactice autonome.

3. În mod firesc, e greu, dacă nu chiar imposibil, de inventariat toate confuziile posibile în analiza gramaticală, generate de o cauză sau alta și în funcție de nivelul de instrucție gramaticală. Se înțelege astfel că numărul 99 nu epuizează confuziile, el sugerînd tocmai faptul că «lista rămîne deschisă». Teoretic vorbind, nu există funcție (parte de propoziție sau subordonată corespondentă) care să nu fie susceptibilă de confuzii, întrucît nici o funcție nu se individualizează absolut, adică în totalitatea realizărilor ei și prin toate componentele ce contribuie la identificarea ei (termen regent, înțeles, construcție, cuvinte introductive, întrebări etc.), ci are și note comune cu alte funcții. Pe de altă parte, fiecare funcție are trăsături suficiente care să o individualizeze și să permită deosebirea ei de altele.

Selectarea acestor tipuri de greșeli — și nu a altora — se motivează, la modul general, prin gradul sporit de frecvență și prin posibilitatea de a fi eliminate relativ ușor prin cunoștințe exacte, legi și reguli (algoritmi), făcîndu-se mai puțin apel la «intuiție», la «simțul» analizei gramaticale sau la aptitudini deosebite. În acest sens, confuziile selectate sînt «elementare», vizînd structurile fundamentale, de bază, și nu construcții speciale, nu «capcane». Inventarul dat nu constituie prin urmare o listă a «dificultăților» în analiza gramaticală. În mod normal, realizarea distincțiilor prezentate ar trebui să constituie un fel de „automatisme", cîștigate prin aplicarea în exerciții a unui stoc de cunoștințe exacte, conștient și logic asimilate. (Intenția autorului este aceea de a apela cît mai mult la elemente formale și de a opera cu acestea după modelul rezolvării unui exercițiu de matematică.) Pînă la un anumit nivel, numit elementar, analiza gramaticală nu pretinde «aptitudini» deosebite, ci se poate efectua corect pe baza aplicării și respectării unui anumit set de reguli și definiții. Este ceea ce numim nivelul algoritmic al analizei gramaticale, în care intuiția are un rol secundar.

Abordarea faptelor de limbă confundabile este elementară și din punctul de vedere al gradului de detaliere, atît pe „verticală" (nivel de aprofundare și rafinament), cît și pe „orizontală" (număr de funcții luate în considerare și, în cadrul acestora, numărul de fenomenalizări). Din motive lesne de înțeles, la acest nivel nu se insistă prea mult asupra excepțiilor de la diferite reguli și principii de analiză gramaticală. (Fiecare lege are și excepții, dar aceasta nu înseamnă că este mai puțin lege.) Lăsarea «în umbră» a excepțiilor este aici o operație deliberată, tocmai pentru a nu lăsa impresia că excepțiile «întunecă regula», că acestea sînt mai multe și mai importante decît regulile, că totul este foarte... relativ. De aceea nu sînt cuprinse aici excepțiile de la nominativul subiectului, relativele cu funcții în regentă, cazurile de impletire a subordonatei cu regenta etc. (De altfel, ca principiu general, gramatica nu se învață începînd cu excepțiile, care reprezintă partea mai puțin organizată și sistematizată, cel puțin cognitiv, a lucrurilor, în timp ce regulile reprezintă aspectul general al sistemului.)

4. Cu foarte puține excepții (vezi T 13, T 42, T 43, T 48), p r i n c i p i u l adoptat aici în tratarea greșelilor este cel b i n a r, respectiv elementele confundabile sînt luate în perechi. Din această cauză au fost descompuse în opoziții

binare *(a,b)* și confuziile care antrenează trei sau chiar patru termeni, precum și cele îngemănate, dublîndu-se și generîndu-se unele pe altele. Din prima categorie reținem grupul de funcții confundabile datorită întrebării *ce* (nume predicativ (predicativă) / subiect (subiectivă), nume predicativ (predicativă) / complement direct (completivă directă), completivă indirectă / completivă directă), iar din a doua categorie, confuziile, în corelație, subiect / complement direct și nominativ / acuzativ.

4.1. Examinarea unui număr mare de greșeli, teoretic posibile toate, permite stabilirea unei orientări în comiterea «infracțiunii» gramaticale. Vorbim de aceea de confuzii direcționate sau în u n i s e n s, respectiv dacă doi termeni (funcții, părți de vorbire, propoziții subordonate) *a* și *b* se confundă, cel mai adesea *a* este interpretat greșit drept *b*, nu și invers. Astfel, de exemplu, se interpretează greșit subiectul drept complement direct, nu și invers, articolul hotărît *lui* drept pronumele personal *lui*, completiva indirectă drept completivă directă, numele predicativ drept complement de mod ș.a.m.d.

O motivație, subiectivă sau de altă natură, se poate întotdeauna găsi, de regulă, în notele comune, de formă sau de conținut. Aproape la fiecare din cele 99 de greșeli s-a încercat formularea unei motivații nu numai a confuziei, ci și a sensului acesteia, sesizîndu-se punctul în care analistul «infractor» deviază de la raționamentul corect. Întrucît adesea este vorba despre automatisme ce scapă unui control riguros, este posibil ca unele motivații date să aibă caracter subiectiv.

În principiu, și cel puțin teoretic, profesorul (specialistul) poate prevedea *ce* cu *ce* se va confunda într-un text dat, precum și sensul confuziei.

Mai rar, confuziile sînt neorientate, adică e c h i p r o b a b i l e î n a m b e l e s e n s u r i.

4.2. Majoritatea confuziilor reținute în inventar se situează pe a x a p a r a d i g m a t i c ă, respectiv din cele două funcții sintactice sau părți de vorbire este prezentă în text numai una, cealaltă fiind exclusă. Vorbim în acest caz de confuzie *in absentia*. În asemenea situație se pune problema care dintre cele două funcții este cea prezentă, una excluzînd-o pe cealaltă (sau subiect, sau complement direct; sau pronume, sau adjectiv pronominal; sau nominativ, sau acuzativ; sau genitiv, sau dativ etc.). Mai rar, cele două funcții

confundabile sînt coprezente, exprimate, firește, fiecare prin alt cuvînt, problema fiind repartizarea lor pe pozițiile de drept (subiect — nume predicativ, subiect — complement direct, subiectivă — predicativă etc.). Vorbim în acest caz de confuzii pe a x a s i n t a g m a t i c ă sau *in praesentia*. În mod normal, aprecierea greșită a uneia, în cazul unui raționament corect, atrage după sine aprecierea greșită și a celeilalte (confuzie dublă).

De la un anumit nivel de cunoștințe gramaticale se produc și așa-numitele g r e ș e l i i n v e r s e față de sensul obișnuit și previzibil al confuziilor, apărute în general pe un fond al «conștiinței» confuziilor. Altfel spus, știind că *a* se ia (greșit) drept *b* și prin urmare e nevoie de „atenție sporită" pentru a nu face această confuzie, se ajunge, ca reacție inversă, la a-l interpreta pe *b* drept *a*. Dintre confuziile de acest tip (în sens invers) reținem: pronumele luat drept adjectiv pronominal, predicatul nominal interpretat ca diateză pasivă, completiva directă drept completivă indirectă ș.a.

Examinînd inventarul celor 99 de confuzii, se poate remarca faptul că aproape toate sînt de n a t u r ă s i n t a c t i c ă, prea puține de natură morfologică în sensul strict al cuvîntului.

Cele mai multe confuzii vizează r e a l i z ă r i l e p e r i f e r i c e ale unor funcții care se îndepărtează de «modelul-tip», care constituie, în cadrul realizărilor, nucleul, ușor de recunoscut și analizat atît din punctul de vedere al exprimării, cît și al conținutului. Pe măsură ce ne depărtăm de acest „centru", asemănările cu modelul se estompează ca esență gramaticală în favoarea unor deosebiri aparente, luate ca realitate. Se face astfel «saltul» (greșit) la altă funcție, aparent mult mai asemănătoare, dar care, în realitate, poate fi apropiată sau total diferită. Așa stau lucrurile în cazul confuziei subiectului cu complementul direct, al complementului de scop cu cel de loc, al numelui predicativ cu circumstanțialul de mod etc.

5. Cele 99 de confuzii sînt compartimentate în nouă capitole, în principiu după temele mari angrenate în jocul confuziilor. Această ordonare a materialului este doar aproximativă, întrucît, prin forța lucrurilor, confuziile sînt disparate. Pentru a fi mai simplu de găsit în carte, ele nu sînt numerotate pe capitole, ci în continuare, de la 1 la 99. Deoarece scopul lucrării nu este o prezentare în sine a confuziilor, ci

acela de a încerca eliminarea lor, respectiv formularea, în acest sens, a d i s t i n c ţ i i l o r, ca simbol generic pentru cele 99 de confuzii (vs. distincţii) folosim litera T, de la „temă" (nu C de la confuzie sau D de la distincţie).

Titlul fiecărei teme cuprinde elementele confundabile *(a* şi *b)* în modelul *a/b.* (Bara oblică din titlu este simbolul confuziei vs. distincţiei.) Acolo unde este vorba de confuzii direcţionate (= în unisens) — şi acesta este cazul în majoritatea situaţiilor — primul element al confuziei, cel din stînga barei, indică termenul care se interpretează greşit drept celălalt în cadrul confuziei *in absentia.* Exemplu: T 74 SUBIECTIVĂ/COMPLETIVĂ DIRECTĂ = se interpretează greşit subiectiva drept completivă directă, nu (sau mai rar) şi invers.

Structura fiecărei teme cuprinde următoarele puncte: A. S t r u c t u r i t i p (cu elementele confundabile *(a* şi *b)* subliniate şi dispuse în exemple-perechi — (1) şi (2)); B. Soluţii (reproducerea elementelor confuziei *(a* şi *b)* corespunzătoare numerelor (1) şi (2) şi interpretarea lor corectă); C. Comentariu.

Se înţelege că, în cadrul fiecărei teme (T), esenţial este cel de-al treilea (C). În principiu, aici, de la caz la caz, sînt prezentate succint structurile confundabile cu notele comune şi diferenţiatoare, insistîndu-se asupra cauzelor — subiective sau de altă natură — care generează sau favorizează confuzia. Un deziderat principal este surprinderea şi prezentarea cît mai explicită a mecanismului interior al raţionamentului care duce sau ar trebui să ducă în mintea analistului la formularea unei soluţii, corecte sau greşite.

Intenţia autorului a fost aceea de a parcurge împreună cu analistul elementele care, dispuse în ordinea simplu — complex, mai uşor — mai puţin uşor, concret — abstract, constituie un raţionament corect şi trebuie să ducă la o soluţie corectă. În scopul unei capacităţi sporite din punct de vedere explicativ, se fac şi se refac demonstraţii, se argumentează şi reargumentează lucruri clare şi bine ştiute de specialist, dar care la nivelul analizei gramaticale elementare se însuşesc aproximativ şi se greşesc pe măsură. Lucrarea de faţă vine în întîmpinarea acestor cunoştinţe «aproximative», încercînd dirijarea analizei gramaticale, chiar la nivel elementar, după seturi de reguli ferme, clare, conştientizate după o logică a gramaticii, cu putere de lege. Formulate în aceşti termeni şi reţinute ca atare — nimic nu se poate învăţa fără a şi memora —, distincţiile ar trebui să ducă la obţinerea unui

grad sporit de exactitate şi siguranţă în analiza gramaticală. Regulile şi distincţiile, ca principiu general, fac apel, în majoritatea cazurilor, la elementul de expresie, mai exact şi mai adecvat algoritmizării şi formalizării analizei. Prin aceasta nu înseamnă că este eliminat factorul „înţeles", ci doar că nu acesta este elementul fundamental.

* * *

Autorul îşi exprimă întreaga gratitudine faţă de prof. univ. dr. D. D. Drăşoveanu şi lect. univ. dr. G. Gruiţă de la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj, care au citit toate cele 99 de teme în manuscris, au făcut utile şi competente observaţii, de amănunt sau de ansamblu, în majoritate cuprinse în corpul lucrării.

AUTORUL

T 1 NOMINATIV (ACUZATIV)/GENITIV (DATIV)

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Elevii** *au organizat o excursie (Am fost* **cu elevii** *în excursie).*
(2) *Am apreciat inițiativa* **elevilor** *(Profesorul le-a făcut* **elevilor** *o surpriză).*

B. SOLUȚII:

(1) *elevii (cu elevii)* = nominativ (acuzativ)
(2) *elevilor (elevilor)* = genitiv (dativ)

C. COMENTARIU

0. Excluzînd substantivele feminine la singular, care realizează distincția între cele două perechi de cazuri (NAc/GD) prin desinențe *(o) masă/(unei) mese, (o) carte/(unei) cărți)*, celelalte substantive au din punct de vedere formal toate cele patru cazuri identice:

N *(un)* **elev**	— *(niște)* **elevi**
G *(al...) (unui)* **elev**	— *(al...) (unor)* **elevi**
D *(unui)* **elev**	— *(unor)* **elevi**
Ac *(pe) (un)* **elev**	— *(pe) (niște)* **elevi**

Examinînd modelul dat, se observă că în cursul declinării se schimbă nu substantivul propriu-zis *(elev* = NAcGD; *elevi* = NAcGD), ci articolul însoțitor. (La fel se pune problema pentru neutre (singular, plural) și feminine la plural.)

Datorită acestei identităţi formale (= sincretism cazual), deosebirea dintre cazuri se realizează în cea mai mare parte prin mijloace sintactice, atît între cele două perechi de cazuri, de care ne ocupăm mai jos, cît şi în interiorul perechilor (nominativ/acuzativ — vezi T 2 — şi genitiv/dativ — vezi T 3). (Pentru situaţia aparte a vocativului în raport cu restul cazurilor, vezi T 6.)

Aceleaşi mijloace sintactice (vezi mai jos) justifică gruparea în perechi a genitivului cu dativul (forma de GD) şi a nominativului cu acuzativul (forma de NAc).

1. Mijloacele de «marcare» a genitiv-dativului şi în acelaşi timp elemente de deosebire a acestei forme cazuale de nominativ-acuzativ sînt trei: (a) articolul hotărît; (b) articolul nehotărît; (c) adjectivele pronominale proclitice (= antepuse substantivului).

Articolul şi adjectivele pronominale proclitice pot servi la deosebirea NAc/GD, deoarece ele au întotdeauna forme cazuale distincte prin desinenţe pentru cele două perechi de cazuri.

Vom avea deci următoarele situaţii de genitiv-dativ:

1.1. Substantiv articulat cu articol hotărît (enclitic): *studentului*, *studentei*, *studenţilor*, *studentelor*.

Formele de GD articulat enclitic se opun formelor de NAc, indiferent dacă acestea din urmă sînt sau nu articulate. Deci: *studentului/studentul (student); studentei/studenta (studentă); studenţilor/studenţii (studenţi); studentelor/studentele (studente)*.

Altfel spus, o formă ca *studentului*, indiferent de context, nu poate fi decît genitiv sau dativ, niciodată şi nicidecum nominativ sau acuzativ.

OBSERVAŢIE. Tot aici se încadrează situaţia în care substantivul este precedat de un adjectiv propriu-zis, caz în care formal se articulează adjectivul: *harnicului elev* (comp. cu *elevului*), *splendidei dimineţi* (comp. cu *dimineţii*).

Întrucît serveşte la marcarea cazului (GD) şi este postpus substantivului, formînd cu acesta o singură unitate grafică şi de pronunţare, articolul hotărît se apropie de statutul unei desinenţe cazuale. (Dacă n-am şti de la „şcoală" că *-lui* din *fratelui* este articol hotărît, deci altceva decît substantivul căruia îi este ataşat, e puţin probabil că în *fratelui* am vedea două „cuvinte", nu unul.) Spunem de aceea că articolul hotărît constituie punctul «forte» în declinarea românească la toate substantivele. (Pentru rolul „femininelor", vezi mai jos.)

OBSERVAŢIE. Aşa se explică şi faptul că în practica analizei gramaticale de tip şcolar forma cazuală de GD articulat enclitic este cel mai puţin supusă confuziei cu forma de NAc.

1.2. Substantiv articulat cu articol nehotărît (proclitic): **unui** *student*, **unei** *studente*, **unor** *studenţi*, **unor** *studente*.

Şi aici deosebirea NAc/GD este clară, deoarece articolul nehotărît la NAc are alte forme decît la GD: *un/unui, o/unei, nişte/unor*.

1.3. Substantiv determinat de adjectiv pronominal proclitic: **acestui** *student*, **acestei** *studente*, **acestor** *studenţi*, **acestor** *studente* (comp. cu forma de NAc: *acest student, această studentă, aceşti studenţi, aceste studente*). Modelul lui *acestui (acestei, acestor)* îl regăsim la majoritatea adjectivelor pronominale proclitice: *acelui (acelei, acelor), cărui (căreia, căror), altui (altei, altor), nici unui (nici unei), vreunui (vreunei), oricărui (oricărei, oricăror), multor, atîtor* etc. (Adjectivul nehotărît *toţi (toate)* pretinde substantiv articulat enclitic, încît avem o dublă marcare a cazului: *tuturor studenţilor*.)

OBSERVAŢIE. Aceeaşi posibilitate de a-i marca substantivului genitiv-dativul o are şi numeralul colectiv *ambii, ambele (ambilor băieţi, ambelor fete)*. Precedat de un numeral cardinal propriu-zis sau ordinal, substantivul are marcat genitiv-dativul în articolul demonstrativ: *celor două fete (celor doi băieţi), celui de-al doilea copil*. (Pentru articolul hotărît proclitic *lui*, vezi T 12.)

2. Cele de pînă aici ne permit două concluzii de ansamblu:

2.1. În timp ce substantivul la nominativ-acuzativ poate apărea atît singur, cît şi însoţit de articol sau adjectiv pronominal, la genitiv-dativ reclamă cu obligativitate un însoţitor (articol sau adjectiv pronominal), al cărui rol este să-i marcheze cazul (GD). Altfel spus, la genitiv-dativ, substantivul nu poate apărea singur, neputîndu-se exprima cazul. (Acest lucru este valabil şi pentru substantivele feminine la singular, cu toate că ele au desinenţă de GD, alta decît cea de NAc.)

2.2. Genitiv-dativul, excluzînd femininele la singular, nu se marchează în corpul fonetic al substantivelor, ci în acela al însoţitorului lor obligatoriu (articol, adjectiv pronominal), conţinînd însă pentru întregul grup („articol (adjectiv pronominal) + substantiv"). Desinenţele celor trei însoţitori (articol hotărît, articol nehotărît, adjectiv pronominal proclitic) sînt aceleaşi pentru GD *(ui-, -ei, -or)*, respectiv:

-ui (masculin singular): *elevului, unui elev, acestui elev*
-ei (feminin singular): *unei eleve, acestei eleve;*
-or (plural, ambele genuri): *elevilor (elevelor), unor elevi (eleve), acestor elevi (eleve).*

Articolul feminin de singular are forma -i (nu *-ei* sau *-lei*), fapt explicabil prin proveniența și evoluția sa fonetică.

Toate aceste desinențe *(-ui, -ei, -or)* sînt, prin origine, de tip pronominal și le regăsim la majoritatea pronumelor.

OBSERVAȚIE. Declinarea cu articol enclitic *(studentului, studenței...)* se numește declinare articulală sau propriu-zisă, iar declinarea cu p r e d e t e r m i n a n t (articol nehotărît p r o c l i t i c sau adjectiv pronominal p r o c l i t i c) se numește declinare nearticulată *(unui student, acestui student...)*. Se atrage atenția că în cadrul declinării cu predeterminant *(unui elev, acestui elev* etc.), chiar dacă substantivul are formă de NAc, el trebuie considerat ca fiind în GD și analizat în consecință. Desinențele de GD sînt marcate în corpul fonetic al predeterminantului, dar semnificația lor (de GD) privește grupul în întregime, inclusiv, și în primul rînd, substantivul. (Vezi, pentru alte detalii, T 17.)

3. Dat fiind acest sincretism cazual evasitotal, respectiv, excluzînd vocativul, — o singură formă cazuală pentru masculine (neutre), o singură formă cazuală pentru feminine la plural și două forme cazuale pentru feminine la singular —, se pune întrebarea de ce în gramatica limbii noastre vorbim de existența a patru (cu vocativul cinci) cazuri.

Sistemul cazual cu patru (cinci) membri (N, Ac, G, D, (V)) se argumentează, în principiu, folosind a n a l o g i a și e c h i v a l e n ț a f u n c ț i o n a l ă.

3.1. Prin existența anumitor desinențe proprii *(-(u)l, -o, -lor)*, altele decît ale nominativului, cel puțin la cîteva categorii de substantive, din forma cazuală unică se desprinde vocativul ca un caz aparte *(Ioane, băiete, domnule* etc.), obținîndu-se prin diviziune: V/NAcGD.

3.2. Prin analogie cu substantivele feminine la singular, care opun prin desinențe genitiv-dativul *(-e, -i* etc. — GD: *(unei) case, (unei) grădini, (unei) cărți)*, nominativ-acuzativul *(-ă, -e* etc. — NAc: *(o) casă, (o) grădină, (o) carte)*, acceptăm, în baza aceleiași poziții sintactice, că și celelalte substantive opun cele două perechi de cazuri. Avem astfel a doua diviziune: NAc/GD.

Această opoziție este întărită de prezența ei, ca mijloace de marcare în planul expresiei, atît la articole și adjective pronominale, cît și la pronume, ca substitute ale substantivului și echivalente funcțional cu acesta (comp. *elevul/elevului* cu *altul/altui, eleva/elevei*, cu *alta/altei elevii/elevilor* cu *alții/altora* etc.).

3.3. Pentru degajarea în continuare din cele două forme cazuale (NAc și GD) a membrilor propriu-ziși, ultimi și ireductibili, ai categoriei cazului românesc (N/Ac și G/D), uzăm de analogia și substituția cu formele pronumelui personal, care are, cel puțin la cîte o persoană, forme diferite la N de Ac și/sau la G de D.

(1) Argumentarea distincției N/Ac se realizează în două «faze»:

(a) La persoanele I și a II-a singular, pronumele personal realizează opoziția N/Ac prin forme diferite: N — *eu, tu* / Ac — *(pe) mine, (pe) tine*. Față de nominativ, acuzativul utilizează formele *mine, tine* numai cu prepoziție sau cu *pe* (semnul gramatical al acuzativului — complement direct) și are, în plus, forme neaccentuate *(mă, te)*, care apar fie singure (**Mă** *cheamă la școală;* **Te** *doare capul)*, fie ca dublante ale celor accentuate (**Pe mine mă** *cheamă la școală;* **Pe tine te** *doare capul)*. (Prin raportare la formele *mă, te*, formele *mine, tine* se numesc accentuate.) Aceeași opoziție — N/Ac — se realizează și la persoana a III-a, chiar dacă formal nu este marcată, în afară de absența/prezența prepoziției sau a lui *pe: el/pe el, ea/pe ea, ei/pe ei, ele/pe ele*. La aceasta trebuie adăugate existența formelor neaccentuate *(îl, o, îi, le)*, care sînt absolut de același tip ca *mă, te* (= dublează forma accentuată sau reprezintă singure acuzativul). Prin urmare, *el/pe el îl, ea/pe ea o, ei/pe ei îi* și *ele/pe ele le* reprezintă două cazuri distincte (N/Ac) la fel ca *eu/pe mine mă* și *tu/pe tine te* (N/Ac). (Formele de persoana I și a II-a plural, care nu prezintă importanță pentru discuția de față, se interpretează similar.)

(b) Prin substituție cu formele *el/pe el îl, ea/pe ea o* etc. acceptăm că și substantivele înlocuite reprezintă gramatical două cazuri distincte —N/Ac: *Ion/pe Ion* (comp. cu *el/pe el*); *pe profesor/pe el;* **Pe Ion** *îl caută un prieten* (comp. cu **Pe el** *îl caută un prieten)*. Substantivul în acuzativ neprepozițional poate fi înlocuit cu un pronume personal neaccentual *(îl, o, îi, le)*, ceea ce demonstrează că într-adevăr reprezintă un acuzativ, nu un nominativ *(citesc* **un roman** — **îl** *citesc)*. De asemenea, cel puțin teoretic, orice substantiv care este în acuzativ neprepozițional poate fi dublat (= reluat) printr-o formă neaccentuată: *romanul* **îl** *citesc, cartea* **o** *citesc* etc. (Raționamentul este următorul: dacă *îl* este în acuzativ și dublează cazual (și funcțional) substantivul *romanul*, în-

seamnă că și acesta din urmă este tot un acuzativ.) (Pentru acuzativul nedublabil și nesubstituibil prin pronume personal, vezi T 10.)

(2) În mod similar se argumentează și degajarea din forma de GD a celor două cazuri — genitivul și dativul, respectiv:

(a) Pronumele personale de persoana I și a II-a (singular și plural) au forme specifice pentru dativ, accentuate *(mie, ție, nouă, vouă)* și neaccentuate *(îmi, îți, ne, vă)*, care nu se opun unui genitiv, întrucît la aceste persoane nu există genitiv. La persoana a III-a (singular și plural), pronumele personal se utilizează la ambele cazuri cu aceeași formă *(lui, ei, lor)*. Detașarea dativului din această unică formă se face prin raportare la celelalte persoane, prin identitate de poziție și posibilitate de dublare cu forma neaccentuată: dacă *mie îmi* este în dativ, atunci și *lui îi (ei îi, lor le)* tot în dativ este.

O dată degajat dativul, ceea ce rămîne este genitivul. Prin urmare: *lui/lui îi* (G/D), *ei/ei îi* (G/D), *lor/lor le* (G/D). (Nu avem în vedere situații speciale ale dativului (cel posesiv sau pe lîngă un adjectiv), care, în fapt, se identifică tot prin raportare la dativul-tip.)

(b) Prin substituție cu aceste forme, la care cele două cazuri sînt dovedite, acceptăm același lucru și la substantivele substituite: *cartea* **lui** — *cartea elevului* (G) / **Lui** *i-am dat o carte* — *Elevului i-am dat o carte* (D). (În rest, argumentația este ca la N/Ac.)

T 2 NOMINATIV/ACUZATIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *I s-a furat* **mașina.**
(2) *I-a furat* **mașina.**

B. SOLUȚII:

(1) *mașina* = nominativ
(2) *mașina* = acuzativ

C. COMENTARIU

0. Problema distincției «elementare» nominativ/acuzativ se pune în situația în care cele două cazuri sînt absolut identice formal, prepoziția excluzîndu-se, și răspund la aceeași întrebare — *cf.*: *Pe pod s-a întîmplat* **un accident** *stupid* (N) / *Pe pod am văzut* **un accident** *stupid)* (Ac). Deosebirea în discuție se suprapune celei dintre subiect și complement direct (vezi T 72).

OBSERVAȚIE. Nu intră propriu-zis în jocul confuziei (N/Ac) nominativul neraportat la verb (apoziția «falsă» și apoziția «propriu-zisă» — vezi T 78) și acuzativul duratei temporale *(A călătorit toată* **noaptea**; *A stat două* **luni** *la specializare)*, acesta din urmă impunîndu-se ca acuzativ prin forța evidenței.

0.1. Măcar că exigențele teoretice ar cere altfel, în practica analizei gramaticale elementare, deosebirea celor două cazuri nu se face direct, prin ele însele, ci indirect, prin reflexele lor — funcțiile sintactice, operînd cu un raționament răsturnat, cam după modelul: nominativ, deoarece e subiect, acuzativ, deoarece e complement direct ș.a.m.d.

Acest demers în sens invers, substituind cauza cu efectul, își are probabil explicația în aceea că funcția sintactică (subiect, nume predicativ, complement direct etc.), în pofida unui ridicat grad de generalitate, este totuși apreciată ca fiind mai «concretă», mai materială decît cazul, cea mai abstractă categorie gramaticală.

La aceasta se mai poate adăuga un element ce ține de o carență a programelor școlare de gramatică — lipsa unor noțiuni mai «de substanță» despre regimul verbal (tranzitiv sau intranzitiv). Or, fără acestea, e într-adevăr mai greu să se înțeleagă și să se argumenteze exclusiv formal-gramatical distincția N/Ac, fără întrebări și fără a se recurge la funcții.

0.2. Stabilind un raport de solidaritate «expresie-conținut» între caz și funcție (nominativ-subiect și acuzativ-complement direct), în mod firesc aprecierea greșită a funcției (complement direct în loc de subiect) are ca rezultat și aprecierea greșită a cazului (acuzativ în loc de nominativ). Confuzia de funcție generează confuzia de caz, mai rar invers.

La fel ca în cazul confuziei S/CD, și aici confuzia este în unisens, respectiv se ia drept acuzativ nominativul, nu și invers.

În argumentarea cazului — N sau Ac — recurgem în cele de mai jos la soluția de «sprijin reciproc», bazîndu-ne în principal pe raportarea la verb, ca element fundamental în organizarea opoziției N/Ac, și numai în subsidiar, pe alte elemente (funcții, întrebări, înțeles, grad de evidență etc.). (La deosebirea S/CD, fără a neglija cazurile și regimul verbal, accentul s-a pus pe specificul funcțiilor — vezi T 72.)

1. Dacă verbul este intranzitiv sau contextual intranzitivizat prin pronume reflexiv în acuzativ (*mă, te, se* etc.), diateza pasivă (inclusiv participiu) sau printr-un alt complement direct, forma cazuală de NAc nu poate reprezenta decît nominativul. Numărul nominativelor poate fi unu sau două.

1.1. Dacă verbul este un auxiliar predicativ («copulativ»), sînt posibile următoarele situații:

(1) În structuri impersonale — un nominativ (nume predicativ): *E* **păcat** *să nu știi asta; E* **o aberație** *să susții așa ceva.*

(2) În structuri personale:

(a) două nominative (al subiectului și al numelui predicativ): **Muzica** *e* **viața** *mea;* **Masa-***i* **masă** *și* **casa-***i* **casă** (vezi, pentru repartizarea pe funcții, T 63);

(b) *un nominativ* (al subiectului), poziția celuilalt nominativ fiind ocupată de predicativă: *Nu întotdeauna* **mașina** *e ce-și închipuie omul.* (Pentru cazurile cînd subiectul este neexprimat, vezi T 71.)

1.2. Dacă verbul este predicativ, avem:

(1) Un nominativ (al subiectului): Tremură *și* **hainele** *de pe el;* S-a defectat **clanța** *de la ușă;* Au fost achiziționate *noi* **utilaje;** Îmi place **literatura;** S-a întîmplat **un accident;** I-a *mai* venit **o idee.**

(2) Două nominative (al subiectului și al elementului predicativ suplimentar): **Prietenul** *mea a plecat* **(ca) tehnician** *la o întreprindere din Turda, iar după șase ani s-a întors* **inginer; Cîinele** *e considerat* **prietenul** *cel mai apropiat al omului* (vezi, pentru alte detalii, T 85).

Spunem deci că în situația prezentată mai sus apariția acuzativului (neprepozițional) este exclusă prin definiție: verbul intranzitiv(izat) refuză un acuzativ-complement direct. Nesocotirea regimului verbal (intranzitiv) duce la confuzia N/Ac, confuzie de tip *in absentia*.

Orientarea confuziei (în unisens), dinspre N spre Ac, nu și invers, este în general nu rezultatul unei aprecieri greșite a regimului verbal, respectiv tranzitiv în loc de intranzitiv, fie că nu se cunoaște regimul verbal, fie că nu este luat în considerare, ci consecința confuziei subiect/complement direct, orientată în același sens. (Pentru motivația acesteia din urmă, vezi T 72.)

2. Dacă verbul este tranzitiv, în mod normal acesta permite sau cere ocuparea ambelor poziții, respectiv cea de nominativ și cea de acuzativ: **Tractorul** ară **pămîntul; Mașina** *de spălat* stoarce **rufele.**

2.1. Gradul de obligativitate a ocupării celor două poziții este diferit, întrucît diferite sînt relațiile în care intră verbul cu ocupanții celor două poziții:

(1) Cu nominativul (-subiect), verbul intră în relație cu acord (în număr și persoană), relație care, judecată strict formal, face din verb termenul subordonat. De aceea poziția nominativului (-subiect), excluzînd verbele impersonale, nu poate fi vidă.

OBSERVAȚIE. Dintr-un motiv sau altul subiectul poate fi neexprimat, dar nu inexistent (subiect inclus, subînțeles, nedeterminat în conținut — vezi T 71). Și în această situație poziția nominativului există în modelul structural al propoziției, dovadă că verbul își orientează acordul în număr și persoană spre acesta.

(2) În raport cu verbul (tranzitiv), acuzativul (-complement direct) se constituie în subordonat și, ca orice subordonat, el poate să apară sau să nu apară. Ca atare, poziția acuzativului — complement direct pe lîngă verb, între anumite limite semantice, nu se reclamă cu obligativitate ocupată. De aceea, în general, nu se vorbește de subînțelegerea complementului direct, ci, în situația în care verbul tranzitiv apare fără complement direct, spunem că respectivul verb nu are complement direct, fiind utilizat absolut.

Dacă într-un text dat există o singură formă de NAc, aceasta reprezintă acuzativul numai după ce nu poate reprezenta nominativul, el fiind încorporat într-un subiect inclus sau subînțeles. Ca atare, numai o formă de NAc, care nu reprezintă nominativul, reprezintă în mod sigur acuzativul.

Verificare suplimentară: substituția cu pronumele personale neaccentuate în acuzativ *(îl, o, îi, le)*, ca reprezentante absolute ale unui acuzativ-complement direct: Citea **un roman** — **Îl** *citea.*

2.2. Dacă în structură sînt prezente ambele forme de NAc, una va reprezenta nominativul — subiect, iar cealaltă acuzativul — complement direct: **Banii** n u **aduc fericire; Fumatul** f a v o r i z e a z ă **bolile; Gîtul** s u s ț i n e **capul; Excepția** c o n f i r m ă **regula.**

În această situație, ambele forme fiind prezente, problema de rezolvat vizează repartiția lor pe cazuri. Inversarea lor se va solda cu o confuzie *in praesentia.*

Întrucît cele două cazuri se asociază fiecare cu cîte o funcție, nominativul cu subiectul și acuzativul cu complementul direct, iar criteriile de repartiție sînt aceleași la cazuri și funcții, nu le dăm aici (vezi, pentru prezentarea lor, T 72).

OBSERVAȚIA 1. Dacă verbul este bitranzitiv, pot apărea două acuzative *(Profesorul* a s c u l t ă **copiii lecția** *învățată* — vezi T 52).

OBSERVAȚIA 2. Dacă pe lîngă un verb tranzitiv apare și un element predicativ suplimentar exprimat substantival și neprepoziționat, acuzativele vor fi două: **Îl** c o n s i d e r **om** *de omenie* (vezi, pentru detalii, T 85).

OBSERVAȚIA 3. În toate situațiile aici discutate am avut în vedere ocuparea poziției de N sau Ac printr-un singur termen sau un grup format prin coordonare: *Pentru serbare,* **băieții** *și* **fetele** (N) a u î n v ă ț a t **dansuri, cîntece** *și* **poezii** (Ac).

T 3 GENITIV/DATIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) Z i u a **mamei** *e în martie.*
(2) I - a m o f e r i t **mamei** *un mărțișor.*

B. SOLUȚII:

(1) *mamei* = substantiv în g e n i t i v
(2) *mamei* = substantiv în d a t i v

C. COMENTARIU

0. Confuzia genitiv/dativ, în sensul interpretării eronate a genitivului ca dativ, mai rar invers, are drept cauză principală identitatea formală a celor două cazuri, la care se adaugă adesea «întrebarea» greșit pusă. Uneori această greșeală se prelungește prin consecințele ei sintactice — interpretarea

substantivului în genitiv drept complement (indirect) și, mai rar, a dativului ca atribut.

Deosebirea între cele două cazuri, deosebire de natură sintactică, se poate realiza în mai multe feluri:

1. G e n i t i v u l p o a t e f i p r e c e d a t de articolul *al (a, ai, ale),* în timp ce d a t i v u l îl e x c l u d e.

(a_1) *Mașina de spălat* **a vecinului** *s-a defectat* (G).
(b_1) **Vecinului** *îi* p l a c *mașinile* (D).

Altfel spus, dacă substantivul are formă de GD și este precedat de *al (a, ai, ale),* cazul este fără discuție genitiv, excluzîndu-se dativul. Articolul *al (a, ai, ale)* se numește g e n i t i v a l tocmai pentru că este un s e m n al genitivului.

2. G e n i t i v u l are ca r e g e n t un s u b s t a n t i v, față de care este de regulă postpus:

(a_2) E x p l i c a ț i i l e **profesorului** *au fost convingătoare* (G).

Din această cauză, substantivul în genitiv are funcție de atribut (substantival genitival).

D a t i v u l are ca r e g e n t un v e r b, mai rar un adjectiv sau o interjecție:

(b_2) **Elevilor** l e p l a c e *gramatica.*
(b_{2a}) *Ieri a fost o vreme* f a v o r a b i l ă **automobilismului.**
(b_{2b}) B r a v o **fruntașilor** *în muncă!*

2.1. Mai rar, d a t i v u l apare și pe lîngă un s u b s t a n t i v. Deosebim două tipuri de situații:

(1) Dativ în construcție învechită:

(b_{2c}) P r e o t **deșteptării** *noastre,* **semnelor** *vremii* p r o f e t (M. Eminescu); d o m n **Țării de Jos;** n e p o t **tatălui** *meu;* f l o a r e **iubirii** *noastre.*

Substantivele care pot avea în subordine un dativ sînt obligatoriu n e a r t i c u l a t e e n c l i t i c, iar ca înțeles se încadrează în sfera celor care denumesc grade de rudenie, atribuții și funcții sociale.

OBSERVAȚIE. Imediat ce substantivul regent se articulează (enclitic), dativul devine genitiv: c u m n a t **mamei** *mele* (D) — c u m n a t u l **mamei** *mele* (G). Acest dativ, deși apare pe lîngă un substantiv, se deosebește clar de genitiv prin lipsa articolului *al (a, ai, ale).* (Dacă ar fi genitiv, avînd în vedere că se află după un substantiv nearticulat enclitic, ar trebui să fie obligatoriu precedat de *al (a, ai, ale):* comp. n e p o t **tatălui** *meu* (D) cu n e p o t **al tatălui** *meu* (G)).

(2) Dativ în construcție modernă (actuală):

(b_{2d}) *Am asistat* l a d e c e r n a r e a *de premii* **echipelor** *artistice fruntașe.*

Acest tip de dativ apare pe lîngă substantive de origine verbală (infinitiv lung, mai rar supin (fără *de*) substantivat), limitate ca proveniență la verbele „atribuirii" *(a da, a acorda, a oferi, a conferi, a atribui* etc.).

Apariția dativului pe lîngă un substantiv se explică aici prin originea verbală a regentului. De la a m î m p ă r ț i t *daruri* **copiilor**, în care dativul *(copiilor)* apare în poziția lui firească, adică pe lîngă un verb, s-a obținut, prin substantivarea verbului, î m p ă r ț i r e a *de daruri* **copiilor**, în care dativul își menține constant regentul, în speță verbul *(am împărțit)* devenit substantiv *(împărțirea)*. (Vezi, pentru atributul în dativ, Avram, 1965, p. 405—428.)

3. Alt mijloc de deosebire a celor două cazuri, cel a l î n t r e b ă r i l o r, este frecvent utilizat (mai ales de elevi): *al (a, ai, ale) cui* pentru g e n i t i v, respectiv *cui* pentru d a t i v, întrebări puse pe lîngă regent, în speță pe lîngă substantiv (pentru genitiv) sau verb (adjectiv, interjecție) (pentru dativ):

(a_3) A p a **mării** *era liniștită* (a **cui** a p ă? ⇒ genitiv).
(b_3) S ă a c o r d ă m *mai multă atenție* **exercițiilor** (**cui** *să acordăm...?* ⇒ dativ).

Cele două întrebări se deosebesc prin prezența/absența articolului genitival *al (a, ai, ale)*. Altfel spus, dacă în întrebare apare acest articol, cazul pentru care am pus întrebarea este în mod sigur genitiv.

Întrebările prezintă însă pericolul de a fi g r e ș i t. puse, în speță de a utiliza aceeași întrebare, *cui*, pentru ambele cazuri și, în consecință, de a interpreta și genitivul tot... dativ: c a r t e a **elevului**... — c a r t e a **cui**? ⇒ dativ (!); d a u **elevului**. ... — d a u **cui**? ⇒ dativ.

Pentru a preveni această greșeală, se cere ca întrebarea să se pună î n a i n t e a (= în stînga) r e g e n t u l u i, nu după el.

Dacă pentru dativ poziția întrebării nu are importanță, întrucît e aceeași *(cui)* și conduce numai la dativ (d a u **cui**? ⇒ dativ sau **cui** d a u? ⇒ dativ), are în schimb pentru genitiv: pusă în față, ea este *al (a, ai, ale) cui*, conducînd (corect) la genitiv; pusă după regent, ea devine *cui*, conducînd (greșit) la dativ (c a r t e a **elevului**: a **cui** c a r t e? ⇒ G; c a r t e a **cui**? ⇒ D).

Punînd întrebarea în fața regentului (substantivului), aceasta va apărea obligatoriu cu *al (a, ai, ale)* dacă e vorba de un genitiv (a *cui carte?*, nu și **cui carte?*).

În fapt, prin antepunerea întrebării încercăm să obținem apariția lui *al (a, ai, ale)*, pentru a avea sau nu dovada genitivului.

OBSERVAȚIE. Întrebarea este utilizabilă pentru a afla cazul la substantive (substituite), nu și la adjective. (Pentru «necazurile» create de întrebarea *al (a, ai, ale) cui* în aflarea cazului la posesive, vezi T 18, 19, 20, 21.)

3.1. «Catalizarea» apariției lui *al (a, ai, ale)* în fața genitivului și ca s e m n al acestuia poate fi provocată și prin:

(1) antepunerea substantivului subordonat (în genitiv): **c a r t e a elevului → a elevului c a r t e** (nu și ***elevului carte*)*;*

(2) eliminarea articolului enclitic de la substantivul regent: **c a r t e a elevului → (o) c a r t e a elevului** (nu și ***(o) carte elevului*)*;*

(3) inserarea unui determinant între substantivul regent și genitiv: **c a r t e a profesorului → c a r t e a *acelea* a profesorului.**

OBSERVAȚIE. Întrebarea și poziția nu sînt concludente pentru dativul aflat pe lîngă un substantiv („dativ adnominal"), întrucît sînt posibile ambele întrebări: **d o m n i i m i i *mele* (cui d o m n? ⇒ D; al cui d o m n? ⇒ G).** (Vezi, pentru aceasta, mai sus, 2.).

4. Cînd genitivul și dativul apar cu prepoziții, acestea constituie criteriul de deosebire, întrucît prepozițiile celor două cazuri sînt diferite:

(a_4) *Luptăm* **împotriva** *fumatului.* (G)
(b_4) *S-a îmbolnăvit* **datorită** *fumatului.* (D)

Într-o asemenea situație, celelalte criterii nu ne mai ajută — articolul genitival *al (a, ai, ale)* se exclude, întrebarea de după prepoziție este aceeași *(împotriva* **cui**?, *datorită* **cui**?), iar regentul poate fi în ambele situații atît verbul (vezi a_4 și b_4), cît și substantivul:

(a_{4a}) C a m p a n i a **împotriva fumatului**... (G)
(b_{4a}) Î m b o l n ă v i r e a **datorită fumatului**... (D)

În consecință, singurul criteriu de deosebire a celor două cazuri îl constituie aici prepozițiile specifice lor (vezi, pentru acestea, T 4 și T 5).

OBSERVAȚIE. În cazul în care substantivele în genitiv (cu prepoziție) sînt coordonate, începînd de regulă cu al doilea genitiv coordonat, prepoziția nu se repetă, ea fiind reprezentată de articolul genitival *(al, a)* de același gen cu articolul conținut în finala prepoziției:

(a_{4b}) C a m p a n i a **împotriva războiului și a înarmărilor...; De-a lungul șoselelor și al căilor ferate...**

T 4 GENITIV *FĂRĂ* PREPOZIȚIE/GENITIV *CU* PREPOZIȚIE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu cunosc exact datele* **problemei.**
(2) *Se învîrte* **în jurul problemei.**

B. SOLUȚII:

(1) *problemei* = genitiv fără prepoziție
(2) *în jurul problemei* = genitiv cu prepoziție

C. COMENTARIU

0. Spre deosebire de genitivul neprepozițional, relativ «simplu» în analiză atît ca identificare (prin raportare directă la substantiv și întrebarea *al (a, ai, ale) cui* pusă în fața regentului — vezi T 3), cît și ca funcție (în esență atribut), genitivul precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale apare cu un plus de dificultate, începînd cu identificarea și terminînd cu stabilirea funcției.

1. Cele mai multe greșeli în interpretarea acestui tip de genitiv își au sursa în ne(re)cunoașterea prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale, dublată de unele deficiențe mai generale privind modul de stabilire a funcției sintactice a unui cuvînt și realizarea practică a deosebirii dintre atribut și complement (vezi T 75).

1.1. Interpretarea greșită a prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale cu genitivul drept adverbe sau locuțiuni adverbiale (vezi T 28) se prelungește automat în interpretarea sintactică: luate separat, ca adverbe sau locuțiuni adverbiale, li se va da funcție sintactică independentă, alta decît a substantivului de după ele. Fie exemplul: *Se plimbă* **de-a lungul lacului.** În interpretarea greșită: *de-a lungul* = locuțiune adverbială (de loc), complement circumstanțial de loc; *lacului* = ?. În interpretarea corectă: *de-a lungul lacului* = substantiv în genitiv cu locuțiune prepozițională, complement circumstanțial de loc. Dacă locuțiunile prepoziționale sînt pe bază de substantiv, sesizat imediat ca atare, aproape sigur substantivul în genitiv, dacă locuțiunea nu este recunoscută, va fi luat (greșit) atribut substantival genitival: *S-a oprit* în fața casei *(în fața* = substantiv în acuzativ (sau locuțiune adverbială), complement circumstanțial de loc, iar *casei* = atribut substantival genitival, față de interpretarea corectă: *în fața casei* = complement circumstanțial de loc, substantiv în genitiv cu locuțiune prepozițională). Prin urmare, în loc de o funcție, se ajunge greșit la două funcții.

Confuzia se face și în sens invers, respectiv interpretînd greșit o grupare de tip „prepoziție + substantiv articulat în acuzativ" *(cu sîrpul, din cauza, în timpul* etc.) drept locuțiune prepozițională cu genitivul, în mod firesc rezultatul nu poate fi decît greșit: o funcție sintactică în loc de două.

Fie exemplul: *N-a ajuns la timp* **din cauza ploii.** Interpretarea greșită: *din cauza ploii* = complement circumstanțial de cauză, substantiv în genitiv cu locuțiune prepozițională. Interpretarea corectă: *din cauza* = complement circumstanțial de cauză, substantiv în acuzativ cu prepoziție; *ploii* = atribut substantival genitival, substantiv în genitiv.

1.2. Cea mai frecventă greșeală legată de necunoașterea acestor prepoziții (locuțiuni prepoziționale) vizează cazul substantivului (pronumelui) de după ele, în speță interpretarea eronată a genitivului drept dativ. Cauza confuziei, în acest sens (genitiv → dativ), nu invers, este rezultatul punerii întrebării pentru aflarea cazului. Aceasta nu poate fi atașată decît pe lîngă prepoziție și totdeauna după ea. În consecință, întrebarea rezultată va fi *cui*. Imposibilitatea antepunerii întrebării nu permite transformarea lui *cui* în *al (a, ai, ale) cui*, situație în care am avea «semnul» genitivului — comp. *împotriva altora (împotriva cui?*, nu și **a cui împotrivă?)* cu *dorința altora (dorința cui?*, dar și *a cui dorință?* ⇒ genitiv). Neputîndu-se ajunge nicicum la *al (a, ai, ale) cui*, se dă, greșit, cîștig de cauză dativului.

Adăugînd că cele două cazuri sînt identice formal și, în prezența prepoziției, au sau pot avea același termen regent, nu rămîne decît un singur criteriu de deosebire — prepoziția diferită ca regim (cazual). De aceea cunoașterea prepozițiilor celor două cazuri este un element absolut indispensabil.

OBSERVAȚIE. Întrucît prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) ale genitivului sînt destul de multe, deosebirea lor de cele ale dativului poate fi practic ușor realizată memorîndu-le pe cele ale dativului,

care sînt în total șase (trei prepoziții propriu-zise *(datorită, grație, mulțumită)* și trei provenite din adverbe — *potrivit, contrar, conform* — vezi T 5).

1.2.1. Interpretarea genitivului prepozițional drept dativ are consecințe imediate asupra încadrării funcționale la complement indirect, motivată fals prin întrebarea *cui* și calitatea de dativ. (Chiar dacă ar fi dativ, funcția de complement indirect s-ar exclude, căci dativul cu prepoziție nu poate fi complement indirect — vezi T 5.)

1.3. Chiar identificat corect ca fiind genitiv (cu prepoziție), se greșește adesea la funcție, în sensul interpretării invariabile ca... atribut, ca și cum genitivul n-ar putea avea altă funcție decît cea de atribut. Or, prin prepoziție, genitivul poate intra în relație cu verbul și în consecință poate avea funcția de complement (de diferite feluri).

1.3.1. Dăm cîteva dintre funcțiile mai importante ale genitivului prepozițional:

(1) Atribut substantival (pronominal) prepozițional: *Copacul* **din fața casei** *s-a uscat;*

(2) Nume predicativ: *Noi sîntem* **contra fumatului;**

(3) Complement indirect: *Ne pronunțăm ferm* **împotriva înarmărilor;**

(4) Complement circumstanțial:

— de loc: *Se învîrte* **în jurul casei;**

— de timp: *Ne întîlnim* **în jurul amiezii;**

— concesiv: **În ciuda insistențelor** *noastre, el n-a plecat la mare.*

Cea mai frecventă funcție exprimată prin genitivul prepozițional este complementul circumstanțial de loc, fapt explicabil de altfel, întrucît cele mai multe prepoziții ale genitivului au sens locativ *(în jurul, împrejurul, înaintea, înapoia, dedesubtul, în fața, în spatele, de-a lungul, de-a latul, de-a curmezișul, deasupra, în dosul* etc.).

OBSERVAȚIE. Se atrage atenția că întrebarea de identificare a funcției genitivului prepozițional, acolo unde este posibilă și, prin gradul de proprietate, utilă, se pune pe lîngă un termen extern prepoziției (verb, substantiv), nu pe lîngă prepoziția însăși: *A sosit la școală înaintea elevilor (cînd a sosit?,* nu *înaintea cui a sosit?); A recitit o carte despre campania împotriva lui Napoleon (care campanie?,* nu *împotriva cui?).*

T 5 DATIV *FĂRĂ* PREPOZIȚIE/DATIV *CU* PREPOZIȚIE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *I-am cumpărat* **copilului** *meu o servietă.*
(2) *Face multe greșeli* **datorită neatenției.**

B. SOLUȚII:

(1) *copilului* = dativ fără prepoziție (complement indirect)
(2) *datorită neatenției* = dativ cu prepoziție (circumstanțial de cauză)

C. COMENTARIU

0. Dativul neprecedat de prepoziție, excepțîndu-l pe cel locativ și pe cel posesiv (vezi T 9), nu pune probleme deosebite în analiză nici ca recunoaștere și nici ca funcție — complement indirect **(I-*am scris* prietenului** *meu o scrisoare lungă).*

0.1. Însoțit de prepoziții (vezi mai jos), dativul intră în jocul a două tipuri de greșeli, una vizînd prepoziția ca atare, iar alta încadrarea funcțională.

1. Prepozițiile cu dativul, foarte puține în română, pot fi grupate în două categorii:

(1) Prepoziții propriu-zise: *datorită, mulțumită* (la origine participii feminine ale verbelor *a datori* și *a mulțumi)* și *grație* (la origine substantiv, neologism provenit din franceză).

(2) «Prepoziții adverbiale» (= adverbe cu întrebuințare prepozițională, la rîndul lor provenite din adjective): *conform, potrivit, contrar.*

Făcînd abstracție de unele „nuanțe", prepozițiile *datorită, mulțumită* și *grație* sînt sinonime, iar cele de proveniență adverbială sînt antonime, respectiv *potrivit (conform)/contrar.*

1.1. *Datorită, grație, mulțumită,* fiind totdeauna prepoziții, n-au, cel puțin teoretic, cu ce să se confunde. Aceeași probabilitate scăzută de a fi interpretată greșit, altceva decît dativ, o are și forma cazuală de după ele. (Oricum s-ar pune

„întrebarea", aceasta nu poate fi decît *cui* şi va conduce la dativ.) Cît priveşte funcţia dativului prepoziţional, aceasta este frecvent apreciată greşit, respectiv complement indirect. Or, prepoziţia, prin propria-i semnificaţie, modifică radical sensul gramatical al acestui dativ, devenit incompatibil cu funcţia de complement indirect. Spunem că dativul prepoziţional nu are niciodată rol de complement indirect. Subordonat unui verb (vezi Draşoveanu, 1980), dativul cu prepoziţie este întotdeauna complement circumstanţial.

După cum prepoziţia este sinonimă cu *din cauza* sau *cu ajutorul (prin intermediul)*, fapt verificabil prin înlocuire, complementul poate fi:

(1) circumstanţial de cauză (de regulă cu prepoziţia *datorită*): *Maşina* a derapat **datorită poleiului**;

(2) circumstanţial instrumental: A reuşit *la examen* **graţie** *bunei sale* **pregătiri**; **Mulţumită intervenţiei** *tale*, a scăpat *basma curată*.

1.2. Dativul precedat de *contrar*, *conform* sau *potrivit* prezintă în analiză un grad mai ridicat de dificultate din cauza valorilor morfologice multiple pe care cele trei cuvinte le au în română: adjective, adverbe, prepoziţii. La valoarea prepoziţională se ajunge prin excluderea celorlalte. Examinarea se poate realiza în următoarele etape:

(1) Dacă *potrivit*, *contrar*, *conform* sînt în relaţie prin acord cu un substantiv, ele sînt adjective şi nu se mai pune problema de a fi nici adverbe şi nici prepoziţii. Valoarea adjectivală este «evidentă» cînd au formă de feminin sau de plural (masculin, feminin): o atitudine **contrară** *bunului simţ*, o vreme **potrivită** *pescuitului*, situaţii **conforme** *realităţii*.

Cînd forma lor este de masculin (singular), aceeaşi cu a adverbelor, valoarea adjectivală se verifică prin acord în număr — schimbînd singularul în plural, trebuie să se producă aceeaşi schimbare şi la adjectiv: (un) gest **contrar**... — gesturi **contrare**...; timp **potrivit**... — timpuri **potrivite**... *Conform* este utilizat rar ca adjectiv: meci **conform** *regulamentului* — meciuri **conforme** *regulamentului*.

OBSERVAŢIE: De reţinut că *potrivit*, *contrar*, *conform* sînt urmate de un dativ şi ca adjective, dar interpretarea sintactică este analitică: adjectivul are funcţie sintactică singur (atribut adjectival sau nume predicativ), iar dativul, care nu este deci prepoziţional, altă funcţie, cea proprie lui — complement indirect: *Rezultatele au fost* **contrare** (nume predicativ) **aşteptărilor** (complement indirect).

(2) Dacă acordul nu se realizează (= imposibil) sau relaţia vizează un verb, *potrivit*, *contrar*, *conform* pot fi adverbe sau prepoziţii. Deosebirea prepoziţie/adverb se realizează astfel:

(a) Dacă sînt urmate de un dativ, se încadrează la prepoziţii: *S-a comportat* **contrar aşteptărilor**; *Am procedat* **potrivit indicaţiilor** *primite*; *Meciul s-a desfăşurat* **conform regulamentului**.

OBSERVAŢIE. În combinaţie cu prepoziţia *cu* se obţin locuţiunile prepoziţionale cu acuzativul *conform cu* şi *potrivit cu*, sinonime cu *conform* şi *potrivit*.

Dacă nu sînt urmate de un dativ, situaţie mai rară de altfel, ele se încadrează la adverbe: *Ei au procedat* **contrar (potrivit)**. *Conform* nu poate fi utilizat ca adverb. *(Contrar* şi *potrivit*, ca adverbe, au funcţie sintactică autonomă — complement de mod.)

1.2.1. Nici dativul precedat de *contrar*, *conform*, *potrivit* nu are funcţie de complement indirect, ci, subordonat unui verb, este complement circumstanţial (de mod, concesiv, de relaţie ş.a.):

(1) Verificarea funcţiei de circumstanţial de mod se face prin transformarea dativului prepoziţional în subordonată modală, introdusă prin:

(a) *cum* (precedat sau nu de *aşa)*, pentru prepoziţiile *conform* şi *potrivit: N-aţi acţionat* **conform normelor** *în vigoare* — *N-aţi acţionat* **(aşa) cum indică (precizează, stipulează...) normele în vigoare**;

(b) *decît*, precedat de *altfel*, pentru *contrar: Aţi acţionat* **contrar normelor** *în vigoare* — *Aţi acţionat altfel* **decît prevăd normele în vigoare**.

(2) Verificarea funcţiei de complement circumstanţial concesiv se face prin înlocuirea prepoziţiei *contrar* cu *în ciuda (în pofida)*, sensul rămînînd, firesc, acelaşi: **Contrar aşteptărilor** *noastre, el s-a dus (totuşi) la mare (contrar aşteptărilor noastre = în ciuda aşteptărilor noastre.)*

OBSERVAŢIE. Mai rar, dativul prepoziţional se subordonează unui substantiv, situaţie în care are funcţia de atribut substantival prepoziţional: *Rezolvarea* **conform regulamentului** *a acestui caz cade în sarcina noastră (conform regulamentului* = atribut substantival prepoziţional).

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Ion**, *mai cîntă la pian!*
(2) **Ion** *mai cîntă la pian.*

B. SOLUŢII:

(1) *Ion* = vocativ
(2) *Ion* = nominativ

C. COMENTARIU

0. În practica analizei gramaticale, greşeala cea mai frecventă care vizează vocativul este confundarea acestuia cu nominativul, iar consecinţa acesteia este interpretarea eronată a substantivului drept subiect. În principiu, putem deosebi aici două cauze, una legată de formă şi alta, de înţeles.

0.1. Vocativul se individualizează în foarte mică măsură prin desinenţe proprii. Acestea *(-(ul)e, -o, -lor)* caracterizează un număr restrins de substantive, în timp ce majoritatea au formă identică la vocativ şi nominativ (vezi *LRC*, I, 1974, p. 165—166).

0.2. Cauza propriu-zisă a confuziei vocativ/nominativ (V/N) se află la nivelul înţelesului şi se propagă dinspre funcţie (subiect) spre caz (nominativ). În rezumat, avem în vedere următoarele:

(1) Fiind în esenţă o formă de adresare, persoana denumită de substantivul în vocativ se constituie în interlocutor al celui care vorbeşte, adică, din punct de vedere gramatical, pe poziţia persoanei a II-a (vezi Vlad, 1970, p. 275—283) şi substituibilă cu aceasta: **Ioane**, *du-te la culcare!* (*Ioane* = *tu*); *Ce mai faceţi*, **fetelor**? (*fetelor* = *voi*).

Cînd verbul-predicat este la persoana a II-a, avînd deci ca subiect un pronume de persoana a II-a (*tu, dumneata, voi, dumneavoastră*), apare o persoană identică la vocativ şi subiectul propoziţiei: **Maria**, *unde mi-ai pus ochelarii?* (*Maria — tu*); **Copii**, *să fiţi mai atenţi cu avutul obştesc!* (*copii — voi*).

(2) În majoritatea cazurilor, subiectul pe lîngă un predicat (verb) la persoana a II-a nu se exprimă, el fiind „inclus" şi totdeauna acelaşi (*tu, dumneata, voi, dumneavoastră*). Întîlnirea celor două fapte de limbă aici discutate — un vocativ (interpretat ca persoana a II-a) şi un verb la persoana a II-a (interpretat greşit ca lipsit de subiect) — produce o «deviere» în raţionamentul gramatical, ce are ca rezultat interpretarea substantivului drept... subiect. Astfel apreciat funcţional, se produce, în mod firesc, o «deviere» şi în identificarea cazului — nominativ în loc de vocativ.

(3) În situaţia în care predicatul este la altă persoană decît a doua şi, prin urmare, vocativul nu coincide ca înţeles cu subiectul propoziţiei, probabilitatea interpretării greşite a vocativului drept nominativ (subiect) este mai scăzută: **Carmen**, *unde s-au dus* **colegii** *tăi?*; *Stimaţi* **tovarăşi**, **adunarea** *noastră a luat sfîrşit.*

0.3. Interpretarea vocativului ca un caz fără funcţie sintactică — deci nici subiect — se bazează pe următoarele:

(1) Virgula, în vorbire pauza, constituie semnul izolării gramaticale, al lipsei unui raport între vocativ şi predicat, iar în lipsa relaţiei sintactice nu se poate vorbi de funcţie sintactică.

(2) Identitatea de înţeles a vocativului cu subiectul nu este obligatorie: **Ioane**, *ţi-au rămas la noi ochelarii* (*Ioane* (V) ≠ *ochelarii* (subiect)).

(3) Faptul că vocativul, ca ocupant al poziţiei de persoana a II-a, apare cu un verb nu numai la persoana a doua (imperativ sau nu), ci şi al alte persoane, arată că nu se poate pune problema unui acord al verbului (predicat) cu vocativul. În situaţia în care vocativul apare cu un verb la persoana a II-a, subiectul este inclus (pronumele *tu, voi, dumneata, dumneavoastră*).

1. Gradul de probabilitate a confuziei vocativ/nominativ este dependent de mai mulţi factori: identitatea sau nonidentitatea formală a vocativului cu nominativul, modul verbului din propoziţie şi, poate în primul rînd, identitatea sau nonidentitatea de sens a substantivului în vocativ cu subiectul propoziţiei. Ca atare şi identificarea vocativului în text se poate face după mai multe criterii, de altfel complementare.

1.1. Dacă vocativul are desinenţă specifică *(-(ul)e, -o, -lor)*, altă decît a nominativului (articulat sau nearticulat), elementul formal este suficient pentru recunoaştere: *Lasă-mă în pace*, **omule**!; *Ce faci acolo*, **stimabile**?

1.2. Dacă desinența nu este specifică, ci comună cu a nominativului, vocativul se pune în evidență prin următoarele:

(1) Vocativul este o formă de adresare directă, fapt ușor de sesizat de la «prima lectură» a textului, datorită intonației. (Chiar și o lectură vizuală a textului, fără sonorizare, se asociază ca percepție cu o ridicare intonațională a vocativului, deoarece nu putem citi sau înțelege un text decît în cuvinte pronunțate, «tare» sau «în gînd», iar o comunicare închegată este de neconceput în afara intonației, ca trăsătură inerentă ei.)

(2) Vocativul nu este subiectul propoziției. Prin urmare, odată degajat subiectul, operație ușor de realizat (vezi mai jos), substantivul cu formă de nominativ-vocativ nu mai poate fi subiect și deci nici nominativ. (Alte tipuri de nominativ (nume predicativ, apoziție, element predicativ suplimentar) nu intră în discuție.) În mod firesc, prin eliminare, nu mai rămîne decît vocativul.

În identificarea subiectului și, implicit, separarea lui de vocativ, în funcție de persoana (și numărul) verbului-predicat avem următoarele situații mai importante:

(a) Dacă verbul este la persoana a III-a, în mod normal subiectul este exprimat sau ușor dedus din context: **Petrică,** *au sosit* **ziarele?** (subiect = *ziarele*).

(2) Dacă verbul este la persoana I, subiectul este sau inclus, sau exprimat prin pronumele *eu*, *noi* (de aceeași persoană cu verbul): **Ioane,** *plec în oraș* (subiect inclus =[eu]). Prin urmare, substantivul cu formă de NV rămas, ca unul ce este pe poziția persoanei a II-a *(tu, voi)*, nu mai poate fi subiect și nici nominativ. (Predicatul pretinde în principiu subiect la aceeași persoană, în speță, aici, de persoana I.)

(3) În cazul în care verbul este la persoana a II-a, frecvent imperativ, dar nu obligatoriu, și există deci identitate de înțeles între vocativ și subiect, pauza, în scris virgula, care separă verbul-predicat de substantivul în discuție, este semnul sigur că acesta din urmă nu este subiect și deci nici nominativ, căci subiectul nu se desparte de predicat prin virgulă (pauză): *Gigel, du-te la culcare!; Gigel, ce-ai făcut cu pixul meu?* Excluzîndu-se nominativul, din nou, nu mai rămîne decît vocativul fără funcție sintactică.

T 7 VOCATIV + VOCATIV / VOCATIV + NOMINATIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ce mai faci,* **vere Ioane?**
(2) *Ce mai faci,* **vere Ion?**

B. SOLUȚII:

(1) *vere Ioane* = vocativ + vocativ
(2) *vere Ion* = vocativ + nominativ

C. COMENTARIU

0. Adesea, pentru adresare se folosește un grup nominal format din două sau chiar trei substantive, conținînd împreună ca formulă de adresare: *tovarășe Popescu (director, colonel, comandant), domnule Ionescu (președinte, procuror, profesor), doctore Georgescu, maestre Stan, vecine Iuliu, mătușă Veronică, unchiule Mihai, cumnată Viorică, tanti Aurica, bade Vasile, nene Grigore, vere Dumitru, tovarășe inginer Popescu, domnule doctor Deaconu* etc.

Cel de-al doilea substantiv din grup este un nume propriu sau unul care denumește profesii, funcții, titluri *(profesor, inginer, șef, președinte, căpitan, academician* etc.).

1. Din punctul de vedere al cazului, substantivele din grup se prezintă astfel:

1.1. Primul substantiv este, firește, în vocativ (și fără funcție sintactică), indiferent dacă forma lui este aceeași cu a nominativului sau deosebită de a acestuia: *cumnată Mariana, tovarășe Pandele, bade Tudore.*

1.2. Pentru cel de-al doilea substantiv se pune problema stabilirii cazului — vocativ, ca și primul, sau nominativ. Strict teoretic, se poate vorbi de această alternativă, întrucît:

(1) Există situații în care, fără nici o deosebire de conținut, al doilea substantiv poate apărea atît cu forma proprie de vocativ *(bade Ioane, nene Iancule, cumnate Ioane, vere Tudore)*, cît și cu forma comună celor două cazuri — nominativ și vocativ *(bade Ion, nene Iancu, cumnate Ion, vere Tudor)*, aceasta din urmă putînd fi interpretată tot ca un vocativ, întrucît, se știe, cel mai adesea forma vocativului coincide cu a nominativului.

(2) În majoritatea grupurilor de acest fel, substantivul al doilea are formă de nominativ şi nici nu permite utilizarea formei de vocativ, formă care, în lipsa primului substantiv, este posibilă şi normală: **mătuşă* *Mario*, dar *Mario*; **prietene Radule*, dar *Radule*; **domnule Popescule*, dar *Popescule*; **tovarăşe maistre*, dar *maistre* etc.

Ca atare, cu excepţia unui număr restrins de situaţii, substantivul în vocativ (primul) blochează apariţia unui al doilea substantiv cu formă proprie de vocativ.

Aceasta ar conduce la interpretarea celui de-al doilea substantiv cu formă de nominativ-vocativ drept nominativ, urmînd ca numai în situaţia în care forma lui este diferită de a nominativului să fie luat vocativ. Deci: *bade* **Ion** *(Ion* = nominativ) / *bade* **Ioane** *(Ioane* = vocativ). Pentru acele substantive care nu au niciodată formă proprie de vocativ *(Vasile, Gheorghe, Mihai, preşedinte* etc.), problema încadrării cazuale nu s-ar mai pune, ele, cu ocupante ale celei de-a doua poziţii în grup, fiind totdeauna în nominativ.

(3) Ne apar astfel trei situaţii:

(a) Substantivul al doilea are formă de vocativ: *vecine* **Ioane.**

(b) Substantivul al doilea are formă de nominativ şi exclude forma de vocativ, deşi singur poate fi utilizat cu formă proprie de vocativ: *tovarăşe* **Rusu** (nu şi **tovarăşe* **Rusule**, dar **Rusule**).

(c) Substantivul al doilea are formă de nominativ, aceeaşi întotdeauna şi pentru vocativ: *tovarăşe* **Bodea (Bodea).**

(4) Excluzînd situaţia de la (a) — substantiv în vocativ cu formă proprie de vocativ *(prietene* **Dumitre)**, în rest, situaţiile (b) şi (c), se impune interpretarea celui de-al doilea substantiv ca fiind în nominativ.

Argumentul îl constituie faptul că grupurile în discuţie apar, chiar fără să fie forme de adresare, cu primul substantiv în diferite cazuri, iar cu al doilea mereu în nominativ: *Tovarăşul* (N) *doctor* (N) *absentează azi; Cabinetul tovarăşului* (G) *doctor* (N) *este la stînga; I-am telefonat tovarăşului* (D) *doctor* (N); *Am o întîlnire cu tovarăşul* (Ac) *doctor* (N).

Este firesc deci ca al doilea substantiv să-şi perpetueze cazul (nominativ) şi în combinaţie cu un substantiv în vocativ: *Ce mai faceţi, tovarăşe* **doctor?**

OBSERVAŢIE. Cînd grupul e format din trei termeni, ultimii doi sînt în nominativ: *tovarăşe* **inginer Rusu** (comp. cu *tovarăşului* **inginer Rusu**).

Se vede astfel că situaţia (a) — al doilea substantiv în vocativ *(coane* **Mişule**, *prietene* **Dumitre**, *vere* **Ioane**) — constituie mai degrabă o abatere de la modelul general (substantiv + substantiv în nominativ.)

(5) Din punct de vedere funcţional, al doilea substantiv din grup, indiferent în care din cele două situaţii, este atribut substantival în nominativ („falsă apoziţie" — vezi, pentru antinomia *falsa şi reala* apoziţie, Drăşoveanu, 1982, p. 37—39). Această funcţie o are deci şi cînd este în vocativ *(prietene* **Dumitre**), stînd de fapt pe poziţia unui nominativ (nici nu se desparte de primul prin pauză (virgulă) şi avînd funcţia unui nominativ. Este în acest caz un vocativ cu funcţie sintactică, probabil singurul de acest tip. Ca ocupant al poziţiei nominativului, poate fi numit vocativ pronominatival.

T 8 VOCATIV *FĂRĂ* FUNCŢIE / VOCATIV *CU* FUNCŢIE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ce mai faci,* **prietene?**

(2) **Dragă** *prietene, am primit scrisoarea ta.*

B. SOLUŢII:

(1) *prietene* = substantiv în vocativ, fără funcţie sintactică

(2) *dragă* = adjectiv în vocativ, cu funcţie sintactică (atribut adjectival)

C. COMENTARIU

0. Cînd spunem că vocativul n-are funcţie sintactică, avem de fapt în vedere doar substantivul şi pronumele personal de persoana a II-a *(tu, voi)*, întrucît numai aceste

clase de cuvinte sînt izolate de restul propoziţiei, numai ele exclud relaţia cu verbul-predicat.

Absolutizîndu-se caracterul nefuncţional al vocativului manifestat în orice parte de vorbire, se ajunge la greşeala de a nu acorda funcţie sintactică nici altor părţi de vorbire ce gravitează, ca determinanţi, în jurul substantivului în vocativ. Deosebim două asemenea situaţii, în funcţie de modul de raportare a determinanţilor la substantivul în vocativ:

1. Indiferent de felul lor (propriu-zise, pronominale, participiale etc.), adjectivele care apar pe lîngă substantive în vocativ se acordă cu acestea şi prin urmare stau tot în vocativ: *De ce-ai întîrziat*, **stimate** Jovarăşe? *(tovarăşe* = substantiv în vocativ; *stimate* = adjectiv în vocativ, prin acord cu *tovarăşe)*; *Mi-e tare dor de tine*, copilul **meu drag!** *(copilul* = substantiv în vocativ; *meu* = adjectiv posesiv în vocativ; *drag* = adjectiv în vocativ).

1.1. Adjectivul, indiferent de cazul în care stă, se acordă cu substantivul, îl determină şi are funcţie de atribut adjectival. De la această regulă nu fac excepţie nici adjectivele în vocativ. (În exemplele date: *stimate*, *meu*, *drag* = atribute adjectivale.)

2. Vocativul apare uneori însoţit de unul sau mai mulţi determinanţi, adjectivali sau de altă natură, formînd un grup nominal în vocativ, izolat în totalitatea extensiunii lui de restul propoziţiei: *De cîte ori nu v-am pomenit*, **bunii mei prieteni din liceul uitat de vreme în marginea Transilvaniei!**

Este clar că nu grupul în totalitate este lipsit de funcţie sintactică, ci numai substantivul în vocativ, cel care este «centrul» grupului (în exemplul dat, *prieteni)*. Ceilalţi componenţi se analizează sintactic «normal», avînd funcţiile fireşti, determinate de clasa de cuvinte cărora aparţin, de mijloacele de subordonare şi de calităţile morfologice ale termenului regent. (În exemplul dat: *bunii* şi *mei* = adjective în vocativ, atribute adjectivale; *din liceul* = substantiv în acuzativ cu prepoziţie, atribut substantival prepoziţional; *uitat* = adjectiv participial, atribut adjectival; *de timp* = substantiv în acuzativ cu prepoziţie, complement de agent ş.a.m.d.)

OBSERVAŢIE. Grupul nominal în vocativ este analizabil asemenea unei apoziţii dezvoltate.

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Mai termină cu poveştile-ţi!*
(2) *Mai termină cu poveştile* **tale!**

B. SOLUŢII:

(1) *-ţi* = pronume personal în dativ posesiv
(2) *tale* = adjectiv posesiv (acuzativ)

C. COMENTARIU

0. În mod obişnuit, pronumele personale neaccentuate în dativ — forme de bază *(tmi, tţi, ţi* etc.) şi variante condiţionate fonetic *(-mi, mi-, ţi-, -ţi* etc.), variabile după număr şi persoană — apar pe lîngă un verb, îl determină şi au funcţie de complement indirect, al cărui conţinut gramatical îl reprezintă exprimarea obiectului căruia i se atribuie o acţiune: **Îmi** *place muzica;* **Ne** *trimit vederi.*

În această ipostază, pronumele personale în discuţie nu pun în analiză gramaticală probleme de nici un fel.

0.1. De la această regulă generală se abate aşa-numitul dativ posesiv, abatere graduală în funcţie de înţeles şi de partenerul de relaţie. Deosebim de aceea două tipuri mai importante de dativ posesiv, după natura morfologică a termenului căruia i se ataşează: adnominal (= pe lîngă substantiv) şi adverbal (= pe lîngă verb).

1.1. Dativ posesiv adnominal: *Dute-n treabă-ţi, omule!; Nu asta era* intenţia*-mi;* Cu ambiţia*-i recunoscută a reuşit să facă multe;* Copiii*-i sînt deja mari;* Ochii*-mi sînt încă plini de lacrimi.*

Supunînd atenţiei pronumele subliniate din exemplele de mai sus, observăm următoarele:

(a) Toate, din punctul de vedere al formei gramaticale, sînt pronume personale neaccentuate.

(b) Stau pe lîngă substantive, postpuse lor şi legate prin liniuţă de acestea, de unde şi denumirea de forme conjuncte.

(c) Determină substantivele după care sînt așezate și, în mod firesc, au funcție de atribute.

OBSERVAȚIE. În cazul în care substantivul este precedat de un adjectiv, pronumele-face corp comun cu adjectivul, dar cămine toi determinantul substantivului: *Cu firească-i modestie, trecea aproape neobservat.*

(d) Conținutul lor gramatical, diferit de al unui dativ propriu-zis, sesizat imediat, este p o s e s i a. Mai exact spus, aceste pronume exprimă nu obiectul căruia i se atribuie o acțiune, în favoarea sau defavoarea căruia se face ceva, ci p o s e s o r u l, asemenea unui adjectiv posesiv sau pronume (substantiv) în genitiv. Echivalența cu acestea se verifică prin substituire: *în treabă-ți* = *în treaba* ta; *intenția-mi* = *intenția* mea; *ambiția-i* = *ambiția* sa *(ambiția* lui, *ambiția* ei); *copiii-i* = *copiii* săi *(copiii* lui, *copiii* ei); *ochii-mi* = *ochii* mei.

De la această particularitate de a exprima posesorul îi vine și numele: dativ posesiv. Altfel spus, forma este de d a t i v, dar înțelesul este al unui adjectiv posesiv sau pronume în genitiv.

1.1.1. Deoarece asemenea pronume exprimă posesia și sînt foarte strîns legate ca înțeles de substantive, probabilitatea de a fi interpretate sintactic altceva decît a t r i b u t e este foarte mică, la fel ca în cazul oricărui pronume (substantiv) în G sau adjectiv posesiv în dependență imediată de un substantiv. De altfel, acest conținut gramatical este identificat tocmai prin înlocuirea pronumelor în dativ posesiv cu adjective posesive sau pronume (în G), percepute ca fapte echivalente.

Pe de altă parte, același conținut posesiv, care ajută aici la stabilirea atît a regentului (= substantiv), cît și a funcției (= atribut), poate genera greșeli în interpretarea morfologică.

Cea mai probabilă, datorită înțelesului identic, este confuzia cu adjectivul posesiv corespondent *(-mi: meu, mei, mea, mele; -ți: tău, ta, tăi, tale* etc.). Consecințele sînt imediate: încadrarea morfologică greșită, categorii gramaticale greșite (mai cu seamă cazul, interpretat ca rezultat al acordului, sau în genitiv), denumirea greșită a atributului etc.

Pentru evitarea unor asemenea interpretări, analiza se va axa numai pe formă, raționamentul desfășurîndu-se pe etape, în funcție de gradul de evidență cu care se impun observației diverse aspecte:

(1) Sînt forme n e a c c e n t u a t e și deci p r o n u m e, întrucît numai pronumele are forme accentuate și neaccentuate.

(2) Sînt pronume p e r s o n a l e, întrucît numai pronumele personale au forme neaccentuate în corespondență cu cele accentuate. Prin aceasta se exclude posibilitatea de a fi posesive (adjective sau pronume) și în același timp eventualitatea unui acord în gen, număr și caz cu substantivul. (Pentru reflexive posesive, vezi mai jos.)

(3) Sînt în d a t i v sau în acuzativ, deoarece numai la aceste cazuri există forme neaccentuate. Se exclude deci posibilitatea de a fi în alte cazuri, în special la genitiv.

(4) Sînt în d a t i v, nu în acuzativ, prin evidența formei. (Nu avem decît să comparăm forma dată cu inventarul de forme neaccentuate ale celor două cazuri și să vedem cu care dintre ele coincide. Forma *le*, comună celor două cazuri, se diferențiază valoric prin trecerea la singular *(îi (-i)* — dativ și *îl (o)* — acuzativ.) Același procedeu e valabil și pentru *ne, vă).*

OBSERVAȚIE. Decizia pentru dativ, nu acuzativ, se poate face și mai simplu: pronumele personale neaccentuate în acuzativ nu stau pe lîngă substantive și, ca atare, în situația de față, se exclude acuzativul, rămînînd dativul.

(5) Ca determinant al substantivului, pronumele nu poate fi decît atribut. Exprimat prin pronume în dativ, acesta va fi un a t r i b u t p r o n o m i n a l d a t i v a l.

OBSERVAȚIE. Dativul posesiv adnominal, frecvent în română pînă în secolul trecut inclusiv, a devenit azi o construcție ușor învechită, livrească, utilizată mai mult în stilul beletristic.

1.2. D a t i v p o s e s i v a d v e r b a l: *Nu* **ți**-*s ochii obosiți de atîta citit?; I-i amară gura de medicamente; V-au sosit prietenii din concediu?; Vecina* **ne**-*a invitat musafirii la ea; Tacă-***ți** *o dată gura aceea!; Ți s-a așezat pe mînă o albină; I s-au pierdut urmele; I-au murit toți peștii din lipsă de oxigen în apă.*

Această specie de dativ posesiv constituie o construcție curentă în româna actuală.

În legătură cu analiza acestui dativ posesiv sînt de reținut următoarele:

(1) Prin poziția sa specifică dativului, se recunoaște ușor atît partea de vorbire (pronume personal neaccentuat),

cît și cazul — dativ. (A se compara: Mi-*a luat umbrela* „dativ posesiv" — Mi-*a cumpărat o carte* „dativ «neposesiv»".)

(2) Conținutul său posesiv, datorită vecinătății verbului, se dezvăluie mai anevoie, dar posibilitatea de înlocuire a lui cu un adjectiv posesiv sau pronume personal în genitiv nu lasă dubii asupra conținutului posesiv: I-*i amară gura de medicamente* — *Gura* **sa** *(lui, ei) este amară de medicamente; Vecina* **ne**-*a invitat musafirii la ea* — *Vecina a invitat musafirii* **noștri** *la ea.*

Se poate observa că cel mai adesea transformarea dativului posesiv adverbal în adjectiv posesiv are drept rezultat construcții mai puțin uzuale și frecvente.

OBSERVAȚIE. În multe limbi dativul posesiv adverbal are o întrebuințare cu mult mai restrînsă decît în limba noastră. De aceea foarte adesea, în traducere, corespondentul dativului adverbal românesc este în acele limbi un adjectiv posesiv; comp. rom. **Mi**-*au sosit prietenii* cu germ. **Meine** *Freunde sind angekommen* sau cu fr. **Mes** *amis sont arrivés.*

(c) Dificultăți reale comportă dativul posesiv în interpretarea sintactică — stabilirea termenului regent și, consecință a acestuia, funcția sintactică.

În gramatică se consideră că are o funcție sintactică de tranziție, între atribut (prin raportare ca înțeles la substantiv) și complement (prin dependență formală față de verb). În fond, interpretarea într-un fel sau altul depinde de criteriul căruia i se acordă prioritate — celui de înțeles sau celui de formă. Opțiunea se face în general pentru complement indirect, motivată gramatical prin posibilitatea de a fi dublat prin formele accentuate ale pronumelui personal în D sau substantive în același caz: I-*i amară gura* — **Lui** i-*i amară gura; Ochii* ți-*s plini de lacrimi...* = **Ție** ți-*s ochii plini de lacrimi* etc.

Acest argument este hotărîtor pentru încadrarea la complement indirect, nu la atribut, deoarece, dintre cele două funcții sintactice (atribut și complement), numai una se poate dubla, complementul indirect, nu și atributul. (Vezi, în acest sens, Șuteu, 1962, p. 267–276.)

1.2.1. Valoare posesivă mai poate avea și pronumele reflexiv în dativ, verificabilă în același fel: *Dă-ți pantofii jos! (ți = tăi); Îmi caut pixul (îmi = meu); Își pune pălăria în cuier; E urît că v-ați abandonat vechii prieteni; Nu știai că* **ne**-*am vîndut mașina?*

Valoarea posesivă a pronumelui reflexiv și raportarea lui la substantiv sînt mai evidente decît la pronumele personal. Acest fapt este dovedit cu prisosință prin imposibilitatea de a fi dublat printr-o formă accentuată: *Își bate nevasta — *Sie își bate nevasta; Și-a vîndut mașina — *Sie și-a vîndut mașina* (comp. cu un reflexiv care nu e posesiv: **Își** *dă o palmă* — **Lui (sie, sieși)** *își dă o palmă*). (În afară de persoana a III-a, problema dublării prin forme neaccentuate nu se pune, întrucît reflexivul nu are forme accentuate la aceste persoane.)

Prin urmare, dacă pronumelui reflexiv i se dă funcție sintactică, reflexivul posesiv va fi atribut (pronominal dival).

T 10 CUVINTE CU SENS TEMPORAL — *ADVERBE / SUBSTANTIVE*

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Vara** *merg la mare.*
(2) **Vara** *viitoare merg la mare.*

B. SOLUȚII:

(1) *vara* = adverb de timp
(2) *vara* = substantiv (în Ac)

C. COMENTARIU

0. Partea de vorbire prin care se exprimă lexical timpul este prin excelență adverbul de timp: *azi, mîine, odinioară, altădată, oricînd, cîndva* etc. Din această cauză adverbul de timp este oarecum specializat ca funcție sintactică — cel mai adesea complement circumstanțial de timp: **Uneori** *se mai înșală și el;* **Mîine** *avem meci cu clasa paralelă;* **Acum** *sînt destul de ocupat; Reveniți* **mîine** *sau* **poimîine.**

Sens lexical temporal au și anumite substantive, respectiv acelea care denumesc timpul în general *(vreme, timp*

etc.) sau diverse unităţi de timp *(zi, noapte, lună, an, perioadă, moment, iarnă* etc.).

Dintre acestea, trei categorii de substantive se transformă, în anumite situaţii, în adverbe de timp. În analiza gramaticală ele se cer interpretate ca atare, adică adverbe, nu substantive, deosebite de alte unităţi cu sens temporal care nu sînt adverbe, inclusiv de ele însele, în situaţia în care sînt substantive.

1. Se transformă în adverbe de timp substantivele care denumesc p ă r ţ i l e z i l e i *(dimineaţa, seara, ziua, noaptea)*, z i l e l e s ă p t ă m î n i i *(luni, marţea, miercurea* etc.) şi a n o t i m p u r i l e *(vara, toamna, iarna, primăvara)*. Ca adverbe, ele trebuie să se supună următoarelor trei restricţii:

(a) să fie articulate cu articol hotărît enclitic; (b) să fie la numărul singular şi (c) să nu aibă determinanţi pe lîngă ele: **Seara** *se culcă devreme;* **Luna** *sînt liber;* **Toamna** *se numără bobocii.*

Prin aceste construcţii se exprimă un complement circumstanţial de timp i t e r a t i v sau de repetiţie *(seara = în fiecare seară, de regulă seara)*. (Vezi, pentru acestea, *LRC*, I, 1974, p. 279.)

OBSERVAŢIE. Aceleaşi substantive folosite (la singular) fără articol hotărît pot avea sau nu caracter iterativ, în funcţie de caracterul şi timpul verbului regent sau prezenţa altui determinant: *Totdeauna venea la noi luni* (= iterativ) / *A venit la noi luni* (= noniterativ). (Vezi, pentru întreaga problemă, Neamţu, 1979, p. 63–73.)

2. O dată ce analistul a acceptat în analiza gramaticală valoarea adverbială pentru aceste unităţi, apare greşeala inversă, aceea de a le interpreta ca adverbe şi în alte situaţii, mai ales cînd sînt însoţite de determinanţi: *Am stat în casă* **toată iarna;** *Citeşte* **toată noaptea** *romane poliţiste;* **Ziua întreagă** *nu face aproape nimic;* **Vara viitoare** *merg la mare;* **Duminica aceasta** *sînt la bunici.*

Or, se vede clar, prezenţa unui adjectiv exclude calitatea adverbială, întrucît forma de feminin *(toată, întreagă, viitoare* etc.) se justifică prin acord cu un substantiv. Cum un adjectiv nu se acordă cu un adverb, ca atare, în asemenea situaţii, unităţile *vara, noaptea, ziua* etc. sînt substantive în acuzativ, de regulă fără prepoziţie.

T II SUBSTANTIVE / ADVERBE DERIVATE DIN SUBSTANTIVE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *De ce mai ai* **nevoie?**
(2) *Te descurci cam* **anevoie.**

B. SOLUŢII:

(1) *nevoie* = substantiv
(2) *anevoie* = adverb de mod

C. COMENTARIU

0. Această confuzie, cu probabilitate redusă şi printre puţinele de natură morfologică propriu-zisă, are în vedere un număr foarte restrîns de adverbe derivate din substantive cu prefixul (la origine prepoziţie) *a-*: – d e l o c: *acasă* (< a + casă); – d e m o d: *alene* (< a + lene), *aminte* (< a + minte), *anevoie* (< a + nevoie), *anume* (< a + nume), *aparte* (< a + parte, după fr. *à part*); – d e t i m p: *aseară* (< a + seară), *azi* (< a + zi).

Excluzînd adverbul *anume*, celelalte provin din substantive de genul feminin. Dintre acestea o frecvenţă mai ridicată au *acasă, aseară* şi *aminte* (în locuţiunile verbale *a-şi aduce aminte, a lua aminte* şi locuţiunile substantivale provenite de la ele: *aducere-aminte, luare-aminte*).

0.1. Deşi fonetic ele nu coincid propriu-zis cu substantivele, căci au în plus pe *a-*, confuzia semnalată are într-o oarecare măsură suporturi atît de conţinut, cît şi de formă.

(1) Ca î n ţ e l e s, adverbele în discuţie includ sensul substantivelor de la care provin: *acasă* = „la sau spre *casa* în care locuieşti"; *aseară* = „în *seara* zilei precedente"; *alene* = „într-un ritm încet, fără grabă" (vezi adjectivul (substantivul) *leneş* „încet, fără energie..."); *anume* = „cu numele de..." etc. (Sensurile sînt date după DEX.)

(2) Ca e x p r e s i e, respectivele adverbe conduc nemijlocit la substantive, fapt înlesnit de aspecte formale a p a r e n t e, interpretabile eronat ca reale: formă de singular, înşelătoare apartenenţă la genul feminin (mai puţin *anume*), întrebări greşit atribuite substantivelor în acuzativ *(unde?*

— acasă; ce? — aminte; cum? — alene, anevoie, anume; cînd? — aseară).

1. Trecînd la verificarea presupuselor calităţi substantivale, observăm că:

(1) Deşi substantivele *seară*, *minte*, *casă*, *nevoie* etc. au plural, derivatele *ascară*, *aminte*, *acasă*, *anevoie* nu pot trece la plural (**aseri*, **aminţi*, **anevoi* etc.). (La *alene* nu se pune problema unui plural, întrucît *nici* substantivul *lene* nu-l are.)

(2) Presupunînd că ar fi substantive, forma lor, prin analogie cu a substantivelor *casă*, *seară*, *nevoie* etc., ar trebui să fie nearticulată şi, ca orice substantiv, ar trebui să permită articularea cu articol hotărît enclitic. Or, formele rezultate sînt inexistente în română: **amintea*, **anevoia*, **acasa*, **alenea*, **aseara*, **anumele* etc. Cum substantiv nearticulat nu există, înseamnă că respectivele cuvinte nu sînt substantive.

(3) În acelaşi sens, dacă ar fi substantive, ele ar trebui să permită pe lîngă ele adjective. Grupările obţinute nu sînt însă posibile în română: **acasă frumoasă*, **aseară caldă*, **aminte strălucită* etc.

Prin urmare, cuvintele în discuţie nu sînt substantive şi, cum nu există o altă încadrare decît la adverbe, rămîne ca ele să fie a d v e r b e.

ARTICOLE

T 12 *LUI* — ARTICOL HOTĂRÎT / PRONUME PERSONAL

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Lui** *Ionel îi place muzica.*
(2) **Lui** *îi place muzica.*

B. SOLUŢII:

(1) *lui* = articol hotărît (proclitic)
(2) *lui* = pronume personal

C. COMENTARIU

0. În funcţie de context, *lui* poate fi în limba română articol hotărît proclitic sau pronume personal. Obişnuinţa de a-l întîlni pe *lui* în general ca pronume personal şi forma comună cu a articolului hotărît *lui* creează adesea o confuzie din «neatenţie», respectiv interpretarea articolului drept pronume, prea puţin probabil invers.

0.1. Criteriul distincţiei derivă din esenţa celor două clase de cuvinte (articol, pronume): ca articol, *lui* va fi întotdeauna urmat de un substantiv, pe care să-l «articuleze»; ca pronume, *lui* ţine locul unui substantiv şi, de aceea, îl exclude după el. Prin urmare: *lui* [+ substantiv] = articol; *lui* [— substantiv] = pronume. Comp.: *prietena* **lui** cu **lui** *Vasile.*

1. Ca pronume personal de persoana a III-a, singular, masculin, *lui* este forma de genitiv-dativ de la *el*, alinîndu-se celorlalte pronume personale de persoana a III-a în genitiv-dativ: *ei* (de la *ea*) și *lor* (de la *ei*, *ele*).

În calitate de pronume — și ca orice pronume — *lui* are funcție sintactică, respectiv atribul pronominal genitival (în genitiv), complement indirect (în dativ) sau alte funcții cînd este precedat de prepoziții ale celor două cazuri: *Ideea* **lui** *o găsesc interesantă:* **Lui** *i se cuvine mai mult:* **În jurul lui** *s-a adunat lumea ca la circ.* (Pentru distincția *lui*, *ei*, *lor*/*său*, *sa*, *săi*, *sale*, vezi T 21.)

OBSERVAȚIE. Se înțelege că lipsa din structură a unui substantiv cu care să se afle în relație directă exclude orice apropiere a pronumelui *lui* de articolul *lui* (**Lui** *îi place muzica*).

2. Ca articol hotărît, *lui* apare la genitiv-dativ (singular) în fața unor substantive care nu se pot articula enclitic sau se pot articula în două feluri (enclitic și proclitic), firește, nu simultan. Acestea sînt:

— nume proprii de persoane masculine și feminine (cu terminații străine femininelor): **lui** *George* (nu și **Georgelui*), **lui** *Vasile*, **lui** *Carmen*, **lui** *Ulrike*, **lui** *Mery* etc.;

— nume de luni și ani: *zilele* **lui** *ianuarie*, *evenimentele* **lui** *1907* etc.;

— numele gradelor de rudenie, masculine sau feminine, urmate de posesive conjuncte, articularea proclitică fiind în variație liberă cu cea enclitică: **lui** *taică-meu* (comp. cu *tatălui meu*), **lui** *soră-sa* (comp. cu *surorii sale*), **lui** *vară-ta*, **lui** *naș-tău* etc.

OBSERVAȚIE. După modelul lui *Carmen* (**lui** *Mery* etc.), **lui** se extinde și la substantive proprii feminine (nume de persoane) care cunosc articularea enclitică «normală»: **lui** *Mariana*, **lui** *Rodica*, **lui** *Maria* (comp. cu *Marianei*, *Rodicăi*, *Mariei*). (Formele cu articol proclitic sînt considerate neliterare și trebuie evitate.)

2.1. În baza echivalenței funcționale dintre articolul proclitic *lui* și articolul enclitic la același număr (singular) și aceleași cazuri (genitiv-dativ) (*-lui*, *-i*), se poate utiliza ca mijloc practic de verificare a calității de articol înlocuirea substantivului precedat de *lui* cu un substantiv comun oarecare (de același gen și număr), ceea ce va face ca articolul

(lui) să-și ocupe locul de drept, adică la sfîrșitul substantivului, în forma *-lui* sau *-i*: *ideea* **lui** *Vasile* — *ideea colegului*, *rochia* **lui** *Lili* — *rochia fetiței*.

Dimpotrivă, dacă *lui* ar fi pronume, el ar trebui să accepte înlocuirea cu un substantiv de genul masculin, singular, la genitiv-dativ (comp. *intenția* **lui** cu *intenția* **șoferului**). Or, în situația de față o asemenea substituție se exclude. De altfel, se vede «clar» că *lui* nu poate fi un înlocuitor al substantivului (și deci nici pronume), întrucît substantivul care ar fi «de înlocuit» este prezent, imediat după *lui*.

2.2. Asemenea substantivelor articulate enclitic și cele articulate proclitic pot fi însoțite, cînd stau în genitiv, de articolul genitival *al (a, ai, ale)*, avînd, prin urmare, două articole — unul hotărît propriu-zis proclitic și altul hotărît genitival (tot) proclitic: *poșeta aceasta* **a lui** *Irinel*; *Ion* **al lui** *Hancu*. (Comp. cu *poșeta aceasta* **a** *mamei*, *Ion* **al** *farmacistului*.)

2.3. Spre deosebire de articolul hotărît enclitic corespondent *(-lui, -i)*, *lui* nu realizează o „determinare" propriu-zisă a substantivului în fața căruia stă, întrucît acesta, propriu fiind sau similar ca grad de cunoaștere de către vorbitor, este determinat prin forța lucrurilor. Se spune de aceea că *lui*, ca articol hotărît proclitic, are exclusiv rolul de a-i marca substantivului cazul (genitiv sau dativ), asemenea unei desinențe. De altfel, substantivele proprii nearticulabile enclitic exclud în mod normal articolul nehotărît *(unui, unei)* și adjectivele pronominale, încît singura lor modalitate de a-și marca genitiv-dativul este articolul proclitic *lui*. (Vezi, în acest sens, Vasiliu, 1952, p. 32—36; *SMLRC*, 1967, p. 171.)

2.4. Ca articol, *lui* nu are, se înțelege, funcție sintactică autonomă, ci se cuprinde în analiza substantivului, constituind împreună cu acesta o singură funcție sintactică. (În analiza substantivului se menționează că este „articulat cu articol hotărît proclitic" sau că este „precedat de articol hotărît". Formularea „precedat de articol hotărît proclitic" trebuie evitată, ea fiind pleonastică.)

OBSERVAȚIE. Dacă *lui* este analizat morfologic, asemenea lui *unui* sau *-lui (-i)*, menționîndu-i-se numărul (singular), cazul (genitiv sau dativ), în privința genului ne orientăm după cel al substantivului: masculin (**lui** *Ion*), feminin (**lui** *Kati*).

T 13 *UN, O* — NUMERAL CARDINAL / ADJECTIV NEHOTĂRÎT / ARTICOL NEHOTĂRÎT

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Un** *curs ştie, două nu.*
(2) **Un** *client intră, altul iese.*
(3) *Azi a primit* **un** *pachet de la părinţi.*

B. SOLUŢII:

(1) **un** *(curs)* = numeral cardinal
(2) **un** *(client)* = adjectiv nehotărît
(3) **un** *(pachet)* = articol nehotărît

C. COMENTARIU

0. În afara valorii cantitative, cea de numeral cardinal (în seria *doi (două), trei, patru* ş.a.m.d.), valoare primară prin provenienţă (< lat. *unus, una* — numeral), segmentele *un* şi *o*, întotdeauna antepuse unui substantiv, mai au încă două valori, respectiv de articol nehotărît, opus articolului hotărît *((u)l, -le, -a)*, şi de adjectiv nehotărît, provenit din pronumele nehotărît *unul, una.*

0.1. Întrucît forma este absolut identică, iar în absenţa unui context nu se poate opera nici o diferenţiere de înţeles în cadrul lui *un (o)*, aceste elemente, forma şi înţelesul, luate în sine, nu pot servi la identificarea, într-un text dat, a uneia sau alteia dintre cele trei valori. (Vezi, pentru întreaga problemă, Zdrenghea, 1960, p. 37—39.)

Cum valoarea pe care o materializează cel mai adesea *un (o)* este cea de articol nehotărît, iar sensul lexico-gramatical al determinării prin numeralul sau adjectivul nehotărît *un (o)*, asociat imediat cu o funcţie sintactică, separată de a substantivului, se dezvăluie mai anevoie, se înţelege că de regulă confuzia ce se poate face între cele trei valori este în unisens, interpretîndu-se greşit numeralul şi adjectivul nehotărît drept articol nehotărît.

O dată apreciat (greşit) ca articol, în loc de numeral sau adjectiv, în mod firesc, *un (o)* va fi văduvit de funcţia sintactică şi de analiza morfologică aferentă celorlalte părţi de

vorbire (număr, gen, caz). Prin urmare, prima greşeală, exclusiv morfologică, produce în mod obligatoriu o a doua, sintactică şi morfologică.

0.2. Operaţia de separare a valorilor poate fi realizată progresiv, de la «mai concret» spre «mai puţin concret» şi numai în funcţie de context, mai restrîns sau mai larg.

Ordinea de degajare, potrivit celor de mai sus, este următoarea: (1) numeral cardinal; (2) adjectiv nehotărît; (3) articol nehotărît.

1. Un (o) este numeral cardinal (cu întrebuinţare adjectivală) cînd: (a) servind la numărare, se încadrează explicit în seria lui *doi (două), trei, patru* etc., fiind în opoziţie cu alte numerale exprimate în context (**Un** *elev vine,* **doi** *pleacă);*

(b) apare pe lîngă substantive ce denumesc unităţi de măsură — spaţiu, timp, greutate, valoare etc. — în construcţii cu sens cantitativ *(A stat* **o** *zi la munte; A mai parcurs* **un** *kilometru; A cumpărat* **un** *kilogram de mere; Pachetelul costă* **un** *leu);*

(c) este precedat de unele adverbe de mod ce exprimă restricţia, aproximarea, precizarea etc.) *(numai (cel puţin, doar, măcar* etc.) **un** *elev);*

(d) este însoţit de adjectivul *singur (singură)*, avînd împreună semnificaţia *numai* **un (o)** ; **un** *singur gînd* (= numai un gînd);

(e) chiar în lipsa altor indicii, este accentuat în vorbire *(Am cumpărat* **o** *carte).*

OBSERVAŢIE. Împreună cu adverbul distributiv *cîte, un(o)* formează numeralul distributiv cu întrebuinţare adjectivală **cîte un** *(student),* **cîte o** *(studentă).* Deci într-un exemplu ca *Mai rezolvam* **cîte o** *problemă,* o nu aparţine, ca articol, substantivului, acesta fiind nearticulat, ci, împreună cu *cîte,* formează numeralul distributiv (cu valoare adjectivală) *cîte o.*

Dacă într-un text dat *un (o)* nu poate fi încadrat uneia din cele cinci situaţii, mai sus date, se exclude valoarea de numeral.

OBSERVAŢIE. Ca numeral cardinal, *un (o)* nu poate avea plural şi, prin urmare, formele *unii, unele* nu constituie pluralul numeralului *un (o).* Altfel spus, *unii (unele)* nu este niciodată numeral cardinal. În analiza morfologică a lui *un (o)* vom indica deci numai genul şi cazul (nu şi numărul).

2. O dată degajat sensul cantitativ exact (= de numeral cardinal), lui *un (o)* îi mai rămîne o largă zonă a determinării calitative nedefinite, repartizată

pe două clase de cuvinte — adjectiv nehotărît și articol nehotărît, între care, nu rareori, distincția rămîne problematică.

Situația cea mai «clară» a lui *un (o)* ca adjectiv nehotărît ne-o oferă contextele în care acesta se află în opoziție cu pronumele nehotărît *altul (alta)* sau cu adjectivul nehotărît corespunzător *(alt, altă)*: **un** *creion roșu și* **altul** *verde;* **un** *creion roșu și* **alt** *creion verde.* Ca adjectiv nehotărît, *un, o* provine de la pronumele nehotărît *unul, una.*

OBSERVAȚIE. Tot adjectiv (nehotărît) este *un (o)* cînd face parte din structura adjectivului negativ **nici un** *(argument)*, **nici o** *(greșeală)*. (Comp. cu pronumele negativ *nici unul, nici una.*) Prin urmare, într-un exemplu ca *N-a sosit încă* **nici un** *muzafir*, substantivul *muzafir* este nearticulat, deoarece *un* nu este articol, ci împreună cu adverbul de negație *nici* formează adjectivul (nehotărît) negativ *nici un.*

Indiferent dacă este numeral cardinal sau adjectiv nehotărît, *un (o)* se analizează separat de substantiv, atît morfologic (gen și caz la numeral, număr, gen și caz la adjectiv — categorii «citite» de la substantiv), cît și sintactic. Determinînd un substantiv și acordîndu-se cu acesta, *un (o)* are funcția de atribut adjectival.

3. Ceea ce rămîne în afara situațiilor mai sus discutate este valoarea de articol nehotărît: *Trecea* **un** *om pe stradă.*

Altfel spus, dacă *un (o)* nu poate fi nici numeral cardinal și nici adjectiv nehotărît, va fi articol nehotărît.

Cu această calitate, *un (o)* este inclus în analiza substantivului și, ca orice articol, nu are funcție sintactică autonomă.

OBSERVAȚIE. Tot articol este *un (o)* și atunci cînd apare în fața pronumelui (adjectivului) nehotărît *altul (alt)*: **un** *altul* **(un** *alt caz)*, **o** *altă* **(o** *altă situație).*

T 14 *NIȘTE* — ARTICOL NEHOTĂRÎT / ADJECTIV NEHOTĂRÎT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *M-am întîlnit cu* **niște** *colegi de liceu.*
(2) *Frige* **niște** *carne.*

B. SOLUȚII:

(1) *niște* = articol nehotărît
(2) *niște* = adjectiv nehotărît

C. COMENTARIU

0. Cuvîntul *niște* (< lat. *nescio quid* „nu știu ce") are în limba română două valori morfologice:

0.1. Articol nehotărît de plural pe lîngă substantive la plural, indiferent de gen, cazurile nominativ și acuzativ: **niște** *oameni de treabă*, **niște** *fete*, **niște** *tablouri.* Ca articol de plural, *niște* corespunde la GD formei *unor (ideile* **unor** *elevi, caroseriile* **unor** *mașini)*, cu care, din punct de vedere etimologic, nu are nici o legătură. (Forma *unor* coincide cu cea a adjectivului nehotărît *unor*, de care se deosebește, foarte greu de altfel, numai contextual.)

0.2. Adjectiv nehotărît (invariabil) pe lîngă substantive la singular: **niște** *apă (vin, carne, unt, lapte, vopsea, miere* etc.). Ca adjectiv, *niște* are sens cantitativ partitiv (= o cantitate de (din), „un pic de") și apare pe lîngă substantive care denumesc materii și substanțe, în general defective de plural.

Se mai cuvin reținute următoarele:

(1) Spre deosebire de alte adjective nehotărîte, *niște* nu are un corespondent pronominal, nu există adică un pronume nehotărît *niște.*

(2) În fața unui substantiv la singular (defectiv de plural), precum cele de mai sus, *niște* nu poate fi articol, întrucît la singular formele articolului nehotărît sînt *un* și *o.*

(3) Cînd este adjectiv nehotărît, *niște* are și funcție sintactică — atribut adjectival.

T 15 *CEL (CEA, CEI, CELE)* — ARTICOL DEMONSTRATIV / PRONUME DEMONSTRATIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Elevul* **cel** *harnic a fost premiat.*
(2) **Cei** *din casă nu-i cred* **pe cei** *de afară.*

B. SOLUȚII:

(1) *cel* = articol demonstrativ
(2) *cei (pe cei)* — pronume demonstrativ

C. COMENTARIU

0. *Cel (cea, cei, cele)* și formele declinate *(celui, celei, celor)* se încadrează, în limba română, în două clase de cuvinte (părți de vorbire): (a) articol; (b) pronume.

1. Ca articol, *cel (cea, cei, cele)* poartă denumirea de (a r t i c o l) d e m o n s t r a t i v sau a d j e c t i v a l.

Se numește (articol) d e m o n s t r a t i v, deoarece, ca formă, provine de la pronumele (adjectivul) demonstrativ de depărtare *acela (aceea, aceia, acelea)* cu care seamănă foarte mult, ceea ce și duce, în anumite situații, la confundarea celor două clase de cuvinte, confuzie dinspre articol spre pronume, mai rar invers.

Cît privește înțelesul „demonstrativ" (= de a a r ă t a (a indica) un obiect aflat în raport de depărtare față de vorbitor), acesta se prezintă mult atenuat în cazul articolului față de cel al pronumelui, dar fiind vorba, în principiu, doar de un grad diferit de abstractizare în cadrul aceluiași conținut de bază, criteriul «înțelesului» se dovedește puțin operant în practica analizei diferențiate a celor două părți de vorbire.

Același articol mai poartă și numele de (articol) a d j e c t i v a l, nu pentru că ar avea valoare adjectivală sau ar lega adjectivul de substantiv (adjectivul se «leagă» singur, prin acord), ci pentru că stă de regulă î n f a ț a (= în stînga) unui a d j e c t i v sau numeral (cardinal, ordinal), acesta din urmă fiind tot un fel de adjectiv (cantitativ). Această p o z i ț i e p r e a d j e c t i v a l ă permite formularea criteriului de individualizare și deosebire practică a articolului de pronume: ori de cîte ori *cel (cea, cei, cele)* apare în fața unui adjectiv sau numeral este articol și se exclude valoarea de pronume.

1.1. Adjectivul (numeralul), la rîndul său, poate însoți sau nu, ca determinant, un substantiv. Obținem astfel următoarele situații, după cum apare sau nu și substantivul în structură:

1.1.1. Cu substantiv în structură:
(a_1) *A prins* v u l p e a **cea** *șireată.*
(a_2) *Au sosit* **cele** *trei* v a g o a n e *cu cereale.*
(a_3) **Cea** *de-a doua* r e p r i z ă *a fost mai bună.*

1.1.2. Fără substantiv în structură:
(a_{1a}) **Cei** *harnici au fost premiați.*
(a_{2a}) *Despre* **cei** *trei s-a discutat detaliat.*
(a_{3a}) *În sfîrșit, a sosit și* **cel** *de-al patrulea.*

OBSERVAȚIE. Tot articol demonstrativ este *cei (cele)* și în fața adjectivului nehotărît cu sens cantitativ *cîțiva (cîteva)*: **cei** *cîțiva prieteni pe care-i mai are;* **cele** *cîteva cărți primite.*

Articolul demonstrativ este variabil după gen, număr și caz.

1.1.3. Aici mai sînt de reținut următoarele:

(1) În ambele situații **(1.1.1.** și **1.1.2.)**, articolul demonstrativ se cuprinde în analiza adjectivului (numeralului), neavînd funcție sintactică separată, la fel ca toate articolele. În exemplele date: (a_1) *cea șireată* = atribut adjectival, exprimat prin adjectiv..., p r e c e d a t de articol demonstrativ; (a_2) *cele trei* = atribut adjectival, exprimat prin numeral cardinal cu întrebuințare adjectivală..., p r e c e d a t de articol demonstrativ. (Aceeași interpretare se dă și pentru (a_3).)

OBSERVAȚIE. Modelul „substantiv + articol demonstrativ + adjectiv" *(fata* **cea** *cuminte)* îl găsim și la unele substantive proprii compuse: *Ștefan cel Mare, Mircea cel Mare, Măriuca cea Viteză, Prislea cel Voinic* etc. Fiind substantive proprii compuse, analiza sintactică nu pătrunde în interiorul lor pentru a distinge un atribut adjectival exprimat prin adjectiv precedat de articol demonstrativ.

(2) În lipsa substantivului din structură **(1.1.2.)**, articolul demonstrativ, ca alte articole, substantivează adjectivul și numeralul. Vorbim în acest caz de adjectiv substantivat și numeral substantivat, cu funcții sintactice proprii substantivului. În exemplele date: (a_{1a}) *cei harnici* = subiect, exprimat prin adjectiv substantivat prin articulare cu articolul demonstrativ *cei* (masculin, plural, N); (a_{2a}) *despre cei trei* = complement indirect, exprimat prin numeral cardinal substantivat prin articulare cu articolul demonstrativ *cei* (masculin, plural, Ac).

(3) Întrebuințat în fața numeralului, *cel (cea, cei, cele)* îi marchează acestuia cazurile genitiv și dativ *(celor doi, celor două, celui de-al șaselea, celei de-a treia)*, numeralul — de la *doi, două (al doilea, a doua)* în sus — neputîndu-se altfel declina.

1.2. Tot articol este *cel (cea, cei, cele)* în structura superlativului relativ la adjective și adverbe:

(a_4) *Maria este eleva* **cea** *mai bună din clasă.*

(a_5) *Ei învață* **cel** *mai bine.*

Și în această situație, articolul se cuprinde în analiza sintactică a adjectivului (adverbului).

OBSERVAȚIE. În structura superlativului relativ al adverbului, articolul demonstrativ se folosește invariabil, identic formal cu masculinul singular *(cel)*. Se înțelege că aici îl numim impropriu articol.

1.2.1. În lipsa unui substantiv din structură, față de care să fie atribut (adjectival) sau nume predicativ, superlativul relativ se folosește substantival: *cel (cea, cei, cele)*, după ce realizează superlativul relativ, substantivează adjectivul:

(a_{24}) **Cei** *mai buni au fost numiți în funcții de conducere; cei mai buni* = subiect, exprimat prin adjectiv la superlativ relativ, substantivat, nominativ, masculin, plural.

1.3. Din superlativul relativ al adverbelor *târziu, mult, puțin* etc: *(cel mai târziu, cel mai mult, cel mai puțin)* s-au obținut locuțiunile adverbiale de tipul (a_6): *cel târziu, cel mult, cel puțin, cel devreme*, în a căror structură intră articolul demonstrativ *cel* (în poziție adverbială).

2. În orice altă situație în afara celor prezentate mai sus, *cel (cea, cei, cele)* este pronume demonstrativ, chiar dacă este identic formal cu articolul demonstrativ, prezentând în schimb «mici» deosebiri față de pronumele demonstrativ. Dintre situațiile mai frecvente reținem:

(1) Urmat de prepoziție + substantiv sau adverb: (b_1) **Cei** *din casă nu-i cred* pe **cei** *de afară.*

OBSERVAȚIE. Tot pronume este *cel (cea, cei, cele)* și în combinație cu adverbul *înăuntru*: **cei** *dinăuntru.*

(2) În grupurile pronominale *cel ce (ceea ce, cei ce, cele ce)* și *cel care (cea care, cei care, cele care)*: (b_2) *Să vină* **cei** *care-au fost chemați.*

(3) Mai rar; *cel (cea, cei, cele)* apare în combinație cu un substantiv, pe care îl determină și cu care se acordă, devenind astfel adjectiv demonstrativ (de depărtare): (b_3) *Pe* **cel** *deal, pe* **cei** *colnici. / Trece mîndru un voinic* (folclor).

2.1. *Cel (ceea, ceea, cele)* este în aceste situații o variantă scurtă a pronumelui demonstrativ de depărtare *acela (aceea, aceia, acelea)*, de care se deosebește printr-o

autonomie sintactică limitată: nu poate apărea singur, ci doar însoțit de un determinant (atribut sau atributivă): comp. **Acela** *este prietenul meu* cu **Cel** *de colo este prietenul meu* (nu și **Cel este prietenul meu*) și *Cel care învață știe* (nu și **Cel știe*).

2.2. Ca pronume, *cel (cea, cei, cele)* se constituie (singur) în funcție sintactică, asemenea celorlalte pronume (subiect, atribut, complement etc.): **Cei** *dintr-a VIII-a A sînt buni la fotbal (cei* = pronume demonstrativ (de depărtare), N, subiect); *O față* **din cele** *de lîngă geam este sora lui (din cele* = pronume demonstrativ (de depărtare), Ac cu prepoziție, atribut pronominal prepozițional); **Celor** *ce-au sosit primii li s-au oferit flori (celor* = pronume demonstrativ (de depărtare), D, complement indirect).

T 16 *AL (-A, -AI, -ALE)* — CERE GENITIV / NU CERE GENITIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Cei doi copii* **ai** *vecinului sînt deja mari.*
(2) *Cei doi copii* **ai** *săi sînt deja mari.*

B. SOLUȚII:

(1) *ai:* impune genitivul *(vecinului* = genitiv)
(2) *ai:* nu impune genitivul *(ai săi* ≠ genitiv)

C. COMENTARIU

0. Greșeala frecvent comisă aici nu vizează articolul ca atare, ci aprecierea cazului părții de vorbire de după *al (-a, -ai, -ale)*. În cea mai mare parte această interpretare greșită își are cauza în numele dublu al articolului *al (-a, -ai, -ale)* — posesiv (genitival). Întrucît cele două calificative — posesiv și genitival — se utilizează ca sinonime (de aici și formularea „articol posesiv sau genitival"), iar cel de-al doilea — genitival — trimite în mod explicit la genitiv, se înțelege de ce confuzia de caz este în unisens, respectiv se interpretează greșit un alt caz drept genitiv, nu și invers.

1. *Al (a, ai, ale)* apare în cadrul unui raport de p o s e s i e, stabilit între doi termeni, numiți în gramatică o b i e c t p o s e d a t și p o s e s o r. În acest raport, *al (a, ai, ale)* se află totdeauna pe locul o b i e c t u l u i p o s e d a t, fie că (1) îl r e p r e z i n t ă (= îi ține locul), asemenea unui pronume — **Ai** *vecinului au plecat* (comp. cu **Musafirii** *vecinului au plecat); Am discutat* **cu ai** *tăi* (comp. *Am discutat* **cu părinții** *tăi)*, fie că (2) îl d u b l e a z ă, ca poziție sintactică, prin reluare sau anticipare — *Acești* **prieteni ai** *mei nu te-au convins;* **Ai** *noștri* **tineri** *la Paris învață...* (Vezi, pentru unele aspecte, Zdrenghea, 1965, p. 1 029—1 032; Gruiță, 1969, p. 143—146.)

În funcție de genul și numărul substantivului — obiect posedat pe care îl reprezintă — cazul (1) sau pe care îl dublează — cazul (2), articolul posesiv (genitival) se folosește cu una din formele: *al* (masculin (neutru), singular), *a* (feminin, singular), *ai* (masculin, plural), *ale* (feminin (neutru), plural).

În situația de la (2) — dublarea poziției obiectului posedat —, spunem că articolul posesiv „se acordă" cu substantivul — obiect posedat: **un băiat** (masculin, singular) **al** (masculin, singular) *vecinei;* **o fată** (feminin, singular), **a** (feminin, singular) *vecinului; cei mai buni* **copii** (masculin, plural) **ai** (masculin, plural) *vecinei; cele mai bune* **fete** (feminin, plural) **ale** (feminin, plural) *vecinului.*

2. Cel de-al doilea termen al raportului de posesie discutat, p o s e s o r u l, se exprimă fie (1) printr-un p o s e s i v — *Ai* **tăi** *sînt la film; Nu mă prea încîntă* **prietenii** *aceștia* **ai** **tăi**, fie (2) printr-un s u b s t a n t i v (p r o n u m e) în g e n i t i v — *Mașina din spate este a* **doctorului** *Udrescu; Cei doi reprezentanți ai* **firmei** *s-au declarat mulțumiți; Ai* **lor** *s-au întors mai devreme.*

În situația de la (2), *al (a, ai, ale)* este urmat de un g e n i t i v, ceea ce face ca acest articol să fie numit și „genitival". Întrucît, urmat de un substantiv (pronume), *al (a, ai, ale)* cere totdeauna genitiv, el devine un semn gramatical al genitivului.

Avînd în vedere că orice genitiv exprimă posesorul, dar nu orice posesor se exprimă printr-un genitiv, este preferabil să utilizăm diferențiat cele două calificative („posesiv" și „genitival"), respectiv:

(a) articol p o s e s i v — cînd e urmat de un posesiv *(meu, tău, său* etc.);

(b) articol g e n i t i v a l — cînd e urmat de un genitiv (substantiv, pronume).

Utilizînd pentru situația de la (a) exclusiv calificativul „posesiv", există o șansă în plus de a evita interpretarea eronată a cazului posesivelor drept genitiv. (Altfel spus, atîta timp cît menținem în numele lui *al (a, ai, ale)* urmat de posesive calificativul „genitival", chiar dacă îl asociem cu „posesiv", «tentația» de a acorda posesivului cazul genitiv este justificată terminologic.)

2.1. A treia situație, diferită distribuțional, în care apare *al (a)* este cea de component al numeralului ordinal — **al** *doilea* (**a** *doua*), **al** *treilea* (**a** *treia*). Aici *al (a)* nu este nici „posesiv" și nici „genitival". L-am putea numi a r t i c o l ordinal. (El nu intră în discuția de față.)

După natura părții de vorbire cu care este în distribuție, *al (a, ai, ale)* se repartizează și se denumește astfel: (a) articol p o s e s i v (**al** *meu);* (b) articol g e n i t i v a l (**al** *vecinului);* (c) articol o r d i n a l (**al** *doilea).*

OBSERVAȚIE. Se înțelege că în nici una din cele trei ipostaze *al (a, ai, ale)* nu are întocmai valorile unui articol. Avînd în vedere tradiția în analiza gramaticală, potrivit căreia este numit articol și, cuplat cu termenul de după el, constituie o singură unitate sintactică (pronume (adjectiv) posesiv, substantiv (pronume) în genitiv, numeral ordinal), îl preluăm și numim ca atare.

3. Reluînd și sistematizînd distribuția lui *al (a, ai, ale)* prin prisma c a z u l u i părții de vorbire ce-i urmează, avem:

3.1 A r t i c o l g e n i t i v a l — impune cazul g e n i t i v oricărei părți de vorbire apărute după el, respectiv:

(a) s u b s t a n t i v u l u i: *o impresionantă victorie* **a clasei** *muncitoare, un creion* **al colegului**;

(b) p r o n u m e l u i declinabil (se înțelege, în afara celui posesiv): *o carte* **a ei** (**lor, oricui, tuturor, acelnia, dumnealui** etc.);

3.2. A r t i c o l p o s e s i v — n u i m p u n e g e n i t i v. În legătură cu acesta sînt de reținut următoarele:

(1) În cele mai multe gramatici ale limbii noastre, gruparea „*al (a, ai, ale)* + posesiv" *(al meu, a mea, ai noștri, ale voastre* etc.) se interpretează ca o singură parte de vorbire, n e d i s o c i a b i l ă (= neanalizabilă) s i n t a c t i c în interior — p r o n u m e p o s e s i v.

(2) Strict analitic vorbind, în interiorul pronumelui posesiv se manifestă un acord tipic adjectival (în gen, număr şi caz) dinspre posesiv *(meu, mea, mei, mele)* înspre articol *(al, a, ai, ale)*, acord realizat întocmai ca în *băiatul meu (fetiţa mea, băieţii mei, fetiţele mele)*. De aceea, de ex., *al meu* este o formă corectă *(al* = masculin, singular; *meu* = masculin, singular), în timp ce **ai meu* nu este corectă *(ai* = masculin, plural; *meu* = masculin, singular).

Se vede astfel că posesivul de după *al (a, ai, ale)* se acordă întotdeauna cu acesta şi, prin urmare, cazul pe care îl are *al (a, ai, ale)* este şi cazul posesivului. În acelaşi timp, deoarece gruparea în discuţie se interpretează ca o singură parte de vorbire şi prin urmare i se dă un singur caz, ca şi cum ar fi un singur cuvînt, cazul lui *al (a, ai, ale)* «contează» pentru întregul grup: **Al meu** *este mai bun (al meu* = nominativ, întrucît *al* = nominativ); *Despre* **ale sale** *nu discută (despre ale sale* = acuzativ, deoarece *despre ale* = acuzativ).

PRONUME, ADJECTIVE, NUMERALE

T 17 ADJECTIVE PRONOMINALE/PRONUME

A. STRUCTURI TIP:

(1) *A dat* **altor** *copii mingea.*
(2) *A dat copiilor* **altora** *mingea.*

B. SOLUŢII:

(1) *altor* = adjectiv pronominal (nehotărît)
(2) *altora* = pronume (nehotărît)

C. COMENTARIU

0. Cu excepţia pronumelor personale propriu-zise, de politeţe şi reflexive, celelalte pronume, cînd stau pe lîngă substantive, le determină şi se acordă cu acestea în gen, număr şi caz, se transformă din punct de vedere gramatical în adjective, numite, datorită provenienţei lor, adjective pronominale: **Fiecare** *a primit cîte un pix roşu* (pronume) / **Fiecare** copil *a primit cîte un pix roşu* (adjectiv).

Se pot transforma prin urmare în adjective următoarele categorii de pronume: demonstrative, nehotărîte, interogative, relative, posesive şi de întărire.

Membrii subclaselor de adjective pronominale sînt aceiaşi cu ai subclaselor de pronume corespondente, toţi sau numai unii, dar nu alţii decît cei pronominali.

OBSERVAŢIA 1. Nu se pot transforma în adjective: pronumele interogativ (sau relativ) *cine*, pronumele nehotărîte compuse pe

bază de *cine (oarecine, ficcine* etc.), pronumele nehotărîte compuse cu *alt-* și *-va (altcineva, altcareva, altceva)* și pronumele negative *nimeni, nimic.*

OBSERVAȚIA 2. Formele *însumi (însămi), însuți (însăți), însuși (însăși)* etc. sînt, la nivelul românei actuale, totdeauna adjective (de întărire). Pentru problemele deosebite pe care le ridică în analiză, posesivele (pronume sau adjective) sînt tratate separat și ca atare necuprinse aici (vezi T 18, 19, 20, 21).

0.1. Cele mai multe adjective pronominale sînt identice formal cu pronumele corespondente, iar deosebirile, acolo unde există, sînt nesemnificative.

Dintre acestea reținem:

(1) Particula terminală *-a* în plus la unele pronume față de adjectivele corespondente: *căruia/cărui (student), altuia/altui (elev), acesteia/acestei (studente)* — vezi însă și: *acela/(băiatul) acela, aceștia/(copiii) aceștia.*

(2) Prezența segmentelor *-ul, -a, -i, -le* în plus la unele pronume nehotărîte față de adjectivele corespondente: *altul/alt (băiat), alta/altă (fată); alții/alți (băieți), altele/alte (fete)* etc.

0.2. Și din punctul de vedere al flexiunii, pronumele și adjectivele pronominale sînt identice. Se cuvin reținute aici d e s i n e n ț e l e g e n e r a l e d e g e n i t i v - d a t i v: **-ui(a)** pentru masculin singular *(altuia/altui bărbat);* **-ei(a)** pentru feminin singular *(alteia/altei femei);* **-or(a)** pentru plural ambele genuri *(altora/altor bărbați, altor femei).* Prin urmare, orice pronume (adjectiv pronominal) cu una din aceste desinențe nu poate fi, în mod obiectiv, decît în genitiv sau dativ.

0.3. Cele mai multe adjective pronominale sînt a n t e p u s e substantivului: **alt** *elev*, **vreo** *problemă*, **mulți** *copii*, **atîtea** *mașini*, **fiecărui** *copil*, **oricărei** *femei* etc. Demonstrativele pot fi atît antepuse, cît și postpuse: **acest** *copil* — *copilul* **acesta**, **acele** *cărți* — *cărțile* **acelea** etc.

0.4. Ca așezare lineară, adjectivul pronominal stă de regulă în imediata vecinătate a substantivului (**orice** *fleac*, **acest** *pix*, **altă** *chestiune* etc.), dar poate fi și separat printr-un determinant, în general adjectival (propriu-zis, pronominal, numeral): **acest** *minunat* t a b l o u *de Țuculescu*, **toți** *acești* c o p i i, **fiecare** *al doilea* s t u d e n t etc.

Mai trebuie reținut aici:

(1) Adjectivele pronominale nu pot fi despărțite de substantiv prin verbe, nici măcar prin auxiliarul predicativ *a fi.* O dată apărut un verb în structură, adjectivul pronominal redevine pronume: C o p i l u l **acela** (adjectiv demonstrativ) *știe multă geografie* / C o p i l u l *este* **acela** (pronume demonstrativ) *care știe...;* **Care** (adjectiv interogativ) p r o b l e m ă *îți pare mai grea?* / **Care** (pronume interogativ) *este* p r o b l e m a *cu pricina?*

(2) Între adjectivul pronominal și substantiv este exclusă prepoziția. Odată apărută o prepoziție, în mod sigur forma pronominală actualizează un pronume, nu un adjectiv pronominal, chiar dacă există coincidență de gen și număr între substantiv și pronume: o a m e n i *de aceștia*, u n b ă i a t **ca acela** (vezi și: u n b ă i a t **ca ăla**), o f a t ă **ca oricare**, p i x u r i **din acestea** etc. (Uneori combinația vizează două pronume: u n a **ca asta**, u n e l e **ca acestea.**)

0.5. Consumîndu-și existența ca determinanți ai substantivului, mai rar ai altor pronume, în lipsa unei prepoziții sau a unui verb, adjectivele pronominale au o singură funcție sintactică: a t r i b u t a d j e c t i v a l.

1. Greșeala care se face de regulă este confuzia dinspre adjectivul pronominal spre pronume, adică interpretarea eronată a adjectivului pronominal drept pronume. Mai rar, și numai de la un anumit nivel de cunoștințe gramaticale, apare și greșeala în sens invers. (La aceasta din urmă motivația se află în absolutizarea ca importanță a vecinătății unui substantiv pentru calitatea adjectivală.)

Confuzia în discuție se prelungește aproape sigur în alte greșeli care afectează funcțiile sintactice atît ale substantivului, cît și ale adjectivului.

1.1. O dată apreciat greșit ca pronume, adjectivul pronominal nu va mai fi interpretat, firește, ca atribut adjectival, ci va fi luat — la întîmplare — atribut pronominal, în cazul că este sesizată legătura cu substantivul (regent), sau i se va da funcția pe care ar avea-o ca pronume, făcîndu-se tacit abstracție de prezența substantivului. Ex.: **Acestui** *elev nu-i place gramatica (acestui* = (greșit) complement indirect (dativ) în loc de atribut adjectival); *L-am văzut pe* **celălalt** *coleg al tău (pe celălalt* = (greșit) complement direct (Ac cu *pe*, măcar că *pe* nu-i aparține) în loc de atribut adjectival).

1.2. Cît privește substantivul, acesta este interpretat «normal», ca și cum n-ar fi însoțit de adjectiv și nu i s-ar fi dat deja falsului pronume funcția lui.

2. Dintre cauzele confuziei adjectivelor pronominale cu pronumele reținem:

2.1. Elementul fundamental este c o n ț i n u t u l, care acționează prioritar asupra formei. În acest sens, conceptul de a d j e c t i v este asociat în mintea analistului în primul rînd cu acela de i n s u ș i r e propriu-zisă a obiectelor denu-

pusul adjectiv prin prepoziție sau verb (vezi mai sus). Prin urmare, dacă pronumele nu apare pe lîngă substantiv (pronume), nici nu se mai pune problema de a avea un adjectiv pronominal.

3.2. Simpla prezență a substantivului nu este întru totul probantă pentru calitatea de adjectiv. De aceea condiția absolut necesară și suficientă pentru a vorbi de un adjectiv este acordul cu substantivul, acord care trebuie verificat și dovedit.

După numărul de operații necesare pentru verificarea acordului și implicit a calității adjectivale, deosebim următoarele situații:

3.2.1. Orice formă pronominală antepusă unui substantiv și nelegată de acesta prin prepoziție se transformă obligatoriu în adjectiv pronominal.

Afirmația este valabilă indiferent dacă adjectivul pronominal este v a r i a b i l și exprimă prin desinențe numărul, genul și cazul (**alt** *băiat*, **altă** *fată*, **alți** *băieți*, **alte** *fete*/**altui** *băiat*, **altei** *fete*, **altor** *băieți*, **altor** *fete*) sau este i n v a r i a b i l, t o t a l (**ce** *fată*, **ce** *băiat*, **ce** *fete*, **ce** *băieți*) sau p a r ț i a l (nu marchează opoziția de gen la anumite cazuri sau la singular are numai nominativ-acuzativ: **cîtor** *femei* — **cîtor** *bărbați*; **cît** *timp* — **cîtă** *vreme*).

OBSERVAȚIE. Se presupune, bineînțeles, că respectiva formă pronominală determină substantivul. În caz contrar, «vecinătatea» și coincidența de categorii nu conduc la adjectiv pronominal: **Fiecăruia** *profesorul i-a dat alt subiect* (*fiecăruia* = pronume nehotărît, nu adjectiv).

Întrucît excepție nu există, verificarea acordului este de prisos. Vom mai reține aici următoarele:

(1) Acordul este vizibil formal la adjectivele variabile, de tip: *alt (altui)*, *altă (altei)*, *alți (altor)*, *alte (altor)*. Prin analogie cu acestea se acceptă și la celelalte.

(2) Cele care se utilizează și la genitiv-dativ au desinențele specifice: *-ui*, *-ei*, *-or*.

(3) Întrucît, exceptînd substantivele de genul feminin singular, celelalte substantive au formă unică pentru toate cazurile, genitiv-dativul este marcat în corpul adjectivului pronominal antepus și «contează», ca semnificație, pentru grup în întregime. (Se înțelege că, deși desinența de genitiv-dativ o poartă adjectivul pronominal, nu vom trage concluzia că substantivul se acordă cu adjectivul pronominal și nu invers.)

mite de substantive (*bun*, *rău*, *frumos*, *harnic*, *înalt* etc.) și numai în al doilea rînd este legat de formă, de un cuvînt a c o r d a t (în gen, număr și caz cu un substantiv). Or, din acest punct de vedere, al înțelesului, adjectivele pronominale se depărtează sensibil de adjective, ele neexprimînd însușiri propriu-zise, ci diverse aspecte ale determinării (apropiere, depărtare (de vorbitor), caracter nehotărît etc.), mai greu concepute ca însușiri. Cum aceleași sînt notele de conținut și cînd sînt pronume, adjectivele pronominale, în mod firesc, se situează în sfera pronumelor, nu a adjectivelor.

De aceea la însușirea noțiunii de adjectiv trebuie insistat în mod special asupra trăsăturilor gramaticale ale acestei părți de vorbire, mai ales asupra acordului.

2.2. Deosebirile formale față de pronumele corespondente sînt reduse (vezi mai sus), iar acordul este adesea mai puțin vizibil, deoarece multe adjective pronominale, asemenea pronumelor de la care provin, nu au forme diferențiate prin desinențe pentru gen și număr sau le au numai la anumite cazuri. Așa sînt, de exemplu: *care* (= singular sau plural, masculin sau feminin) (la fel toate nehotărîtele pe bază de *care*), *ce* (= invariabil), *căror* (= masculin sau feminin) etc.

2.3. Un oarecare rol în favorizarea confuziei îl are și poziția proclitică a celor mai multe adjective pronominale, poziție care, pe de-o parte, este mai puțin firească adjectivului propriu-zis, iar, pe de altă parte, «eclipsează» substantivul de după el, respectiv impune atenției în primul rînd adjectivul pronominal, care, luat în sine, fără o raportare imediată la substantivul de după el, nu poate părea decît... pronume.

3. Elementul care deosebește adjectivele pronominale de pronume, elementul fundamental și de altfel unicul operant în analiza practică, este a c o r d u l în gen, număr și caz cu substantivul. Acesta este o potrivire formală obligatorie (= are caracter de lege) și vizează toate cele trei categorii gramaticale comune substantivului și adjectivului — genul, numărul și cazul. De aceea spunem că acordul adjectivului pronominal cu substantivul este o b l i g a t o r i u și t o t a l. Pentru analiza practică, acest fapt are importanță imediată: acordul, odată dovedit gramatical într-o categorie, îl acceptăm ca existent și în celelalte.

3.1. Probabilitatea ca un pronume dintre cele menționate (vezi mai sus) să se transforme în adjectiv pronominal este condiționată de p r e z e n ț a u n u i s u b s t a n t i v (pronume) în structură, fără ca acesta să fie despărțit de presu-

Rolul pe care îl are adjectivul pronominal în marcarea genitiv-dativului la substantiv este la fel de important cu cel al articolului nehotărît: comp. *unui băiat (unei fete, unor băieți, unor fete)* cu *acestui băiat (acestei fete, acestor băieți, acestor fete)*.

(4) Identificarea cazului substantivului și, o dată cu al acestuia, și al adjectivului pronominal antepus se poate face în două feluri:

(a) fie după desinența de la adjectivul pronominal, cazul fiind același la substantiv și adjectiv,

(b) fie eliminînd adjectivul pronominal și articulînd substantivul cu articol hotărît enclitic, situație în care rolul de a exprima cazul revine articolului hotărît: *Acestui copil îi place gramatica — acestui copil* = dativ (caz marcat la *acestui*) sau *copilului* = dativ (caz marcat de articolul hotărît). Stabilirea exactă a cazului (nominativ sau acuzativ, genitiv sau dativ) se realizează după procedeele cunoscute (vezi T 2 și T 3).

OBSERVAȚIE. Deoarece substantivul precedat de adjectivul nehotărît *tot (toată, toți, toate)* este articulat, în forma *tuturor elevilor (tuturor elevelor)* cazul este dublu marcat.

3.2.1.1. Toate formele pronominale de genitiv-dativ (cu desinențele *-ui, -ei, -or*), cu excepția demonstrativelor (vezi mai jos), prin postpunere față de substantiv devin, cu sau fără unele modificări de formă, p r o n u m e, nu adjective pronominale, indiferent de genul, numărul și cazul substantivului. În eventualitatea că cele trei categorii sînt identice la substantiv și pronume, aceasta nu se datorează acordului, ci c o i n c i d e n ț e i. Prin urmare: **altui (vreunui, fiecărui, oricărui, nici unui)** c o p i l / c o p i l u l **altuia (vreunuia, fiecăruia, oricăruia, nici unuia)** — a d j e c t i v p r o n o m i n a l / p r o n u m e. La fel: **altei (vreunei, fiecărei, oricărei, nici unei)** cărți / cartea **alteia (vreuneia, fiecăreia, oricăreia, nici uneia)**; **altor (multor, atîtor)** c o p i i / c o p i i i **altora (multora, atîtora)**; **altei** f e t i ț e / f e t i ț e i **alteia**; **altui** c o p i l / c o p i l u l u i **altuia**; **altor** d o r i n ț e / d o r i n ț e l o r **altora** etc.

Faptul că între forma pronominală postpusă și substantiv nu există acord poate fi evidențiat prin posibilitatea apariției oricărei forme de gen și număr pe lîngă unul și același substantiv: f e t i ț a *alteia*, dar și f e t i ț a *altuia*, f e t i ț a *altora*; b ă i a t u l *altuia*, dar și b ă i a t u l *alteia*, b ă i a t u l *altora*; f e t i ț e l e *altora*, dar și f e t i ț e l e *altuia*, f e t i ț e l e *alteia*; b ă i e ț i i *altora*, dar și b ă i e ț i i *altuia*, b ă i e ț i i *altcia*.

Forma pronominală postpusă substantivului este în genitiv, caz identificat după procedeul de la substantiv (comp. cu b ă i a t u l *vecinului*, b ă i a t u l *vecinci*, b ă i a t u l *vecinilor*.)

OBSERVAȚIE. În grupurile *toți aceștia, toate acestea (aceștia toți, acestea toate), toți aceia, toate acelea (aceia toți, acelea toate), toți ceilalți, toate celelalte (ceilalți toți, celelalte toate)*, d e m o n s t r a t i v u l este p r o n u m e l e, iar n e h o t ă r î t u l *(toți, toate)*, a d j e c t i v u l. Dacă apar pe lîngă un substantiv, ambele sînt adjective: **toți acești** *copii*, **toate acele** *insinuări*, **toate celelalte** *probleme*.

3.2.2. Demonstrativele, cu excepția celor de identitate, pot apărea și postpuse substantivului (articulat enclitic), avînd aceeași formă cu pronumele.

3.2.2.1. Utilizate cu forma de nominativ-acuzativ, ele sînt exclusiv adjective.

Inventar de forme:

(a) de apropiere: b r a d u l *acesta*, s a l c i a *aceasta*, b r a z i i *aceștia*, s ă l c i i l e *acestea*;

(b) de depărtare: b r a d u l *acela*, s a l c i a *aceea*, b r a z i i *aceia*, s ă l c i i l e *acelea*;

(c) de depărtare compuse: b r a d u l *celălalt*, s a l c i a *cealaltă*. b r a z i i *ceilalți*, s ă l c i i l e *celelalte*.

3.2.2.2. Formele de genitiv-dativ pot apărea în trei situații, asociate cu valori morfologice diferite:

(1) S u b s t a n t i v (articulat enclitic) cu formă de n o m i n a t i v - a c u z a t i v + d e m o n s t r a t i v cu formă de g e n i t i v - d a t i v — indiferent de coincidența/necoincidența categoriilor de gen și număr cu ale substantivului, demonstrativul este p r o n u m e (în genitiv): c a r t e a *acestuia (acesteia, acestora)*; c ă r ț i l e *acestuia (acesteia, acestora)*; c o p i l u l *aceluia (acceleia, acelora)*; b ă i e ț i i *celuilalt (celeilalte, celorlalți, celorlalte)* etc.

Lipsa de acord este evidentă la nivelul cazului (substantivul în NAc, iar demonstrativul în GD, respectiv, aici, G), ceea ce exclude acordul și la celelalte categorii.

(2) S u b s t a n t i v (articulat enclitic) cu formă de g e n i t i v - d a t i v + d e m o n s t r a t i v cu aceeași formă cazuală (g e n i t i v - d a t i v):

(a) Între s u b s t a n t i v și d e m o n s t r a t i v există d i f e r e n ț e de g e n și / s a u n u m ă r: c o p i l u l u i *acesteia (aceleia, celeilalte)*, c o p i l u l u i *acestora (acelora,*

celorlalţi, celorlalte), fetiţei *aceluia (acelora, acestora, celorlalţi, celorlalte)* etc.

Neexistînd acord într-una din categorii (gen. număr), nu există nici în celelalte şi prin urmare avem din nou pronume demonstrativ (în genitiv), nu adjectiv. (Comp. *rochia* fetiţei **acelora** cu *rochia* fetiţei **vecinilor**; *scriu* copilului **celorlalţi** cu *scriu* copilului **vecinilor**.)

(b) Substantivul şi demonstrativul au **acelaşi gen** şi **acelaşi număr**: băiatului *acestuia*, fetiţei *aceleia*, băieţilor *celorlalţi*, fetelor *acelora* etc.

În legătură cu asemenea construcţii sînt de remarcat următoarele:

(b_1) Neavînd cum verifica dacă identitatea în gen, număr şi caz este o coincidenţă sau se datorează legii acordului, aceste construcţii sînt ambigue sintactic. Strict formal ele pot fi luate însă ca adjective demonstrative.

(b_2) Prin marcarea dublă a cazului în grup *(copilului acestuia)*, combinaţiile de acest tip par destul de «greoaie» şi sînt puţin folosite, preferîndu-se construcţiile cu demonstrativul antepus *(acestui copil)*, mai clare sintactic şi mai economice.

3.2.3. Dacă o formă pronominală apare între două substantive, în mod sigur aceasta reprezintă un adjectiv pronominal, fie pe lîngă substantivul din faţă, fie pe lîngă substantivul de după el.

3.2.3.1. Ca adjective pe lîngă primul substantiv apar, firește, demonstrativele: hainele **acestea** *ale copiilor*, *culoarea* hainelor **acestora** *ale copiilor*, pantofii **aceia** *ai fetiţei* etc.

Articolul genitival *al (a, ai, ale)* desparte în mod clar primul substantiv cu adjectivul său de cel de-al doilea substantiv. Prin urmare, demonstrativul nu poate fi raportat la substantivul din dreapta, nici chiar în situaţiile în care categoriile de gen, număr şi caz coincid la cei trei membri ai grupului. Prin acord cu substantivul din stînga, adjectivul demonstrativ poate sta în orice caz.

3.2.3.2. Ca adjective pe lîngă al doilea substantiv pot apărea numai acelea care au formă de genitiv-dativ şi sînt antepuse. Acordîndu-se cu substantivul din dreapta, ele vor fi totdeauna în cazul genitiv: *tatăl* **acestui** (**acelui, celuilalt, aceluiaşi, altui, vreunui, oricărui, fiecărui, nici unui** etc.) copil; *mama* **acestei** (**acelei, celeilalte, aceleiaşi, altei, vreunei, oricărei, fiecărei, nici unei** etc.) fetiţe; *părinţii* **acestor** (**acelor, celorlalţi, aceloraşi, altor, oricăror, multor, atîtor** etc.) copii.

Cuplarea adjectivului pronominal cu al doilea substantiv reiese clar din acordul în dreapta, nu în stînga, acord realizat obligatoriu în fiecare din cele trei categorii (gen, număr, caz).

Astfel, într-un exemplu ca *Prietenului* **acestui** băiat *îi datorez multe*, acordul se face cu *băiat*, nu cu *prietenului*, dovadă că primul substantiv poate fi pus şi la plural sau poate fi înlocuit cu unul de genul feminin, fără ca adjectivul *(acestui)* să fie obligat la schimbări similare: *prietenului acestui băiat*, dar şi *prietenilor acestui băiat*, *prietenei acestui băiat*.

Dimpotrivă, schimbînd numărul celui de-al doilea substantiv sau înlocuindu-l cu unul de genul feminin, în mod obligatoriu se produc schimbări identice la adjective: *prietenului acestui băiat*, dar *prietenului acestei fete* (nu şi **prietenului acestui fete)*, *prietenului acestor băieţi* (nu şi **prietenului acestui băieţi)* etc.

Aceeaşi segmentare a grupului în „substantiv" şi „adjectiv + substantiv" *(cartea — acestei fetiţe)* ne-o dovedeşte şi articolul *al (a, ai, ale)*, a cărui apariţie poate fi catalizată prin aşezarea după primul substantiv a unui determinant oarecare: *cartea acestei fetiţe — cartea ilustrată a acestei fetiţe*.

T-18 PRONUME POSESIVE — NOMINATIV (ACUZATIV)/ GENITIV (DATIV)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Căţeluşii aceştia sînt* **ai tăi.**
(2) *N-ai respectat dorinţa* **alor tăi.**

B. SOLUŢII:

(1) *ai tăi* = pronume posesiv în nominativ
(2) *alor tăi* = pronume posesiv în genitiv

C. COMENTARIU

0. Gruparea *„al (a, ai, ale)* + posesiv" *(al meu, a mea, ai mei, ale mele* etc.), în lipsa unui substantiv cu care să se acorde, este p r o n u m e p o s e s i v: *Au câştigat* **ai noştri**; *S-a dus* **la ai săi**. (Vezi, pentru deosebirea dintre pronume posesive şi adjective posesive, T 19.)

În analiza gramaticală, foarte rar nu se recunoaşte pronumele posesiv, dar foarte adesea i se interpretează greşit cazul, în, speţă g e n i t i v în loc de nominativ. Cauza, de fiecare dată, este nerecunoaşterea cazului articolului posesiv *al (a, ai, ale)*, care dă cazul său posesivului.

1. Ca element component în structura pronumelui posesiv, *al (a, ai, ale)*, cu această formă, are numai două cazuri — n o m i n a t i v şi a c u z a t i v, între care distincţia nu se face morfologic, ele fiind identice formal, ci sintactic. Prin urmare şi pronumele posesive au numai două cazuri (nominativ şi acuzativ).

Forma de nominativ este, firesc, fără prepoziţie, iar cea de acuzativ, în general cu prepoziţie. Funcţiile sintactice îndeplinite sînt cele firesti pentru pronumele în cazurile menţionate.

1.1. N o m i n a t i v:

1.1.1. S u b i e c t: - *Creionul tău este verde, iar* **al meu** *este roşu;* **Ai tăi** *sînt foarte neliniştiţi din cauza examenului.*

În general, recunoaşterea pronumelui posesiv şi a cazului (nominativ) în această ipostază nu ridică probleme.

1.1.2. N u m e p r e d i c a t i v (de regulă pe lîngă auxiliarul predicativ *a fi*): *Pixul acesta nu este* **al meu**; *Uzina e* **a noastră**; *Toate cărţile acestea sînt* **ale tale**?

Confuziile de caz şi de parte de vorbire care vizează pronumele posesive se fac de regulă în această situaţie.

(1) Cel mai adesea pronumele posesiv cu funcţie de nume predicativ este interpretat greşit ca fiind în g e n i t i v, în loc de n o m i n a t i v.

Raţionamentul pleacă de la întrebarea *al (a, ai, ale) cui*, specifică genitivului, singura posibilă aici, corelată cu două trăsături aparente ale c o n s t r u c ţ i e i: prezenţa lui *al (a, ai, ale)* şi identitatea de conţinut a posesivului, ca nume al posesorului, cu un substantiv (pronume) în genitiv. (Comp. *Cartea este* **a sa** şi *Cartea este* **a vecinei** sau *Cartea este* **a ei**.)

Nici una din cele trei trăsături nu este concludentă aici pentru calitatea de genitiv: cazul posesivelor nu se află prin

întrebări, *al (a, ai, ale)*, ca articol posesiv, nu cere genitiv, iar conţinut identic nu înseamnă în mod obligatoriu şi expresie (formă) identică.

Calitatea de n o m i n a t i v, nu de genitiv, se evidenţiază astfel:

(a) Cazul posesivului *(al meu, al tău, a sa, ale noastre* etc.) îl dă *al (a, ai, ale)*, cazul său conţinînd pentru pronumele posesiv în întregime (vezi T 16). Ca reprezentant în pronumele posesiv al numelui obiectului posedat, *al (a, ai, ale)* poate fi înlocuit cu substantivul care denumeşte acest obiect posedat: *Cartea este* **a mea** → *Cartea este* **cartea** *mea; Cărţile acestea sînt* **ale** *tale?* → *Cărţile acestea sînt* **cărţile** *tale?*

În structura astfel obţinută, echivalentă cu cea înlocuită, poziţia lui *al (a, ai, ale)* de după *a fi* este ocupată de un substantiv, al cărui caz, nominativ, este evident. (Acuzativul se exclude, întrucît nume predicativ în acuzativ fără prepoziţie nu există.)

(b) Dacă posesivul propriu-zis de genul feminin, numărul singular *(mea, ta, sa, noastră, voastră)* ar fi în genitiv, ar trebui să aibă altă formă, identică cu a adjectivului posesiv, respectiv *mele (tale, sale, noastre, voastre)*. Trecînd posesivul din Ţ a r a **mea** *este bogată (mea* = n o m i n a t i v, prin acord cu *ţara)* la genitiv, obţinem *Oamenii* ţ ă r i i **mele** *sînt harnici şi ospitalieri (mele* = g e n i t i v (tot singular), prin acord cu *ţării)*. Prin urmare, este evident că genitivul de la *mea* este *mele*, de la *ta* este *tale* etc. Or, în situaţia discutată *(Cartea este a* **mea**), forma *mele* este imposibilă *(*Cartea este a mele)* şi, ca atare, nu e vorba de un genitiv. Prin analogie, acceptăm că atît formele de masculin (singular) cît şi cele de plural (ambele genuri), care nu disting nominativ-acuzativul de genitiv-dativ, stau tot în nominativ, nu în genitiv *(Cărţile sînt* **ale noastre**; *Musafirii sînt* **ai voştri** etc.).

OBSERVAŢIE. Se înţelege că un substantiv sau pronume (în afară de posesive) precedat de *al (a, ai, ale)* în aceeaşi poziţie va fi în genitiv: *Acerea este* **a poporului**; *Cîinele este* **al lor**.

(2) Uneori interpretarea greşită vizează calitatea morfologică, respectiv se consideră pronumele drept adjectiv posesiv. Motivaţia logică a acestei interpretări constă în identitatea obligatorie de gen, număr şi caz a posesivului cu substantivul-subiect, identitate asimilată greşit conceptului de acord adjectival, dinspre posesiv spre substantiv: **Maşina**

este a ta *(mașina* = singular, feminin, nominativ; *a ta* = singular, feminin, nominativ); comp. cu **Mașina** *este* **nouă** *(mașina* = singular, feminin, nominativ; *nouă* = singular, feminin, nominativ).

Împotriva calității de adjectiv pledează următoarele fapte:

(a) Nu există adjective pronominale despărțite de substantivul regent prin verb, inclusiv *a fi* (auxiliar predicativ), și de aceea nici nume predicativ exprimat prin adjectiv pronominal. (Vezi, pentru detalii, T 17.)

(b) Ca reprezentant al obiectului posedat după *a fi*, *al (a, ai, ale)* are, în mod firesc, numărul, genul și cazul substantivului-obiect posedat care ar apărea în locul lui, identic în structura de față cu cel care are funcția de subiect: *Mașina este* **a mea** — *Mașina este* **mașina** *mea* (*a* din primul exemplu stă pe poziția substantivului *mașina* din exemplul al doilea). Cum un substantiv nu se acordă cu alt substantiv, nici *al (a, ai, ale)*, ca înlocuitor al acestuia, nu se poate acorda.

1.2. Acuzativ — diverse funcții sintactice: *I-am* *văzut* **pe ai noștri** *intrînd pe teren* (complement direct); *Eu mă refeream la problemele mele, iar tu,* **la ale tale** (complement indirect).

Prin faptul că este precedat de prepoziție, nu ridică probleme în recunoașterea cazului.

2. Mai rar, articolul posesiv se utilizează la plural și cu formă de genitiv-dativ: *alor*. În această situație, se înțelege că pronumele posesiv *(alor mei, alor tăi, alor noștri* etc.) va sta în genitiv sau dativ: Hotărîrea **alor mei** *a fost să amînăm totul pe a doua zi (alor mei* = pronume posesiv în genitiv); **Alor voștri** *nu le convine situația creată (alor voștri* = pronume posesiv în dativ).

OBSERVAȚIA 1. Utilizate în genitiv-dativ, pronumele posesive au funcțiile sintactice aferente celor două cazuri. (În exemplele date: *alor mei* = atribut pronominal genitival; *alor voștri* = complement indirect.) Cît privește deosebirea genitiv/dativ, aceasta se face ca la orice pronume sau substantiv. (Vezi, în acest sens, T 3.)

OBSERVAȚIA 2. Genitiv-dativul pronumelor posesive este dat de **alor**, în structura căruia recunoaștem desinența de genitiv-dativ, plural *-or*, comună tuturor pronumelor (adjectivelor pronominale) declinabile. (Comp. cu *acestor, altor, multor* etc.)

3. În rezumat: pronumele posesive cu *al (a, ai, ale)* sînt în nominativ (acuzativ), iar cele cu *alor* în genitiv (dativ).

T 19 *AL MEU (AL TĂU* ETC.) — ADJECTIV POSESIV/ PRONUME POSESIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Cei doi* reprezentanți **ai noștri** *s-au descurcat foarte bine.*
(2) **Ai noștri** *s-au descurcat foarte bine.*

B. SOLUȚII:

(1) *ai noștri* = adjectiv posesiv
(2) *ai noștri* = pronume posesiv

C. COMENTARIU

0. Din punctul de vedere al formei, adjectivele posesive cu articolul posesiv *al (a, ai, ale)* sînt identice cu pronumele posesiv: **Ale noastre** *au fost mai bune (ale noastre* = pronume posesiv); *Cele două aeromodele* **ale noastre** *au fost mai bune (ale noastre* = adjectiv posesiv).

OBSERVAȚIE. Luate în ansamblu, adjectivele posesive cu *al (a, ai, ale)* sînt cu mult mai rar folosite decît cele fără *al (a, ai, ale)*. (Vezi, pentru acestea din urmă, T 20.)

Datorită identității formale menționate, confuzia adjectivelor posesive (de acest tip) cu pronumele posesive este mai frecventă decît a celor fără *al (a, ai, ale)*. Din cauza aceluiași *al (a, ai, ale)*, interpretat greșit ca articol genitival (în loc de posesiv) și asociat cu întrebarea *al (a, ai, ale) cui*, se înțelege de ce și cazul este adesea interpretat eronat, de regulă ca genitiv, indiferent de cazul substantivului.

1. Toate posesivele cu *al (a, ai, ale)* cînd stau pe lîngă un substantiv și nu sînt legate de acesta printr-o prepoziție se acordă obligatoriu în gen, număr și caz cu substantivul și ca atare sînt adjective și numai adjective (posesive). În practica analizei gramaticale este suficient să «observăm» că stau pe lîngă un substantiv, antepuse ori postpuse (vezi mai jos) și îl determină, pentru a decide, fără nici o altă verificare sau demonstrație, că sînt adjective posesive. Este exclusă prin urmare posibilitatea ca o formă de tipul *al meu (al tău, ale sale* etc.) aflată pe lîngă un substantiv să nu fie adjectiv posesiv.

OBSERVAȚIE. Se înțelege că posesivul pe lîngă substantiv este adjectiv numai dacă îl și determină. Altfel spus, simpla vecinătate nu este concludentă: *Un lup*, **al meu** *încă n-a văzut (al meu* = pronume posesiv, nu adjectiv, întrucît nu determină substantivul *un lup)*.

Motivația o găsim în statutul special al lui *al (a, ai, ale)*, care dublează substantivul-obiect posedat, reeditîndu-i categoriile de gen, număr și caz, categorii care sînt transmise prin acord posesivului propriu-zis *(meu, tău, sale* etc.). În grupul „substantiv + *al (a, ai, ale)* + posesiv", relațiile pot fi imaginate din aproape în aproape: *acești prieteni ai tăi.*

Cum grupul „*al (a, ai, ale)* + posesiv" este interpretat ca o singură unitate, spunem că aceasta în întregime este un adjectiv posesiv și, ca la orice adjectiv, categoriile de gen, număr și caz se „citesc" de la substantiv, ele, datorită acordului, fiind identice. În consecință, oricît de «tentantă» ar fi utilizarea unei întrebări, în speță *al (a, ai, ale) cui*, pentru aflarea cazului, trebuie să se renunțe la ea.

1.1. Spre deosebire de pronumele posesive corespondente, adjectivele posesive (cu *al, (a, ai, ale))* au toate cele cinci cazuri, prin acord cu substantivul determinat: O p r i e t e n ă *(de-)* **a mea** *este profesoară de chimie (a mea* = nominativ); *Mama* u n e i p r i e t e n e *(de-)* **a mele** *este medic (a mele* = genitiv); *Scriu* u n e i p r i e t e n e *(de-)* **a mele** *(a mele* = dativ); *Am discutat* d e s p r e o p r i e t e n ă *(de-)* **a mea** *din copilărie (a mea* = acuzativ); *Mi-e dor de tine, dragă și bună* p r i e t e n ă **a mea!** *(a mea* = vocativ).

Opoziția cazuală NAc GD se realizează numai la adjectivele posesive de genul feminin, numărul singular: *a mea/a mele, a ta/a tale, a sa/a sale, a noastră/a noastre, a voastră/a voastre* (vezi și exemplele de mai sus). Toate celelalte adjective posesive au o singură formă pentru toate cazurile. Interpretarea acesteia într-un text dat ca materializînd unul sau altul dintre cazuri se ghidează exclusiv după cazul substantivului.

În legătură cu statutul adjectival al posesivelor aici în discuție mai trebuie reținute următoarele:

(1) Nu există adjective posesive cu articolul *alor*. Orice posesiv precedat de *alor* este pronume posesiv, în genitiv sau dativ (vezi T 18). Prin urmare coincidența de gen și număr între un posesiv cu *alor* și un substantiv regent nu se încadrează la acord și nu generează calitatea de adjectiv. A se compara: *Acești* s u p o r t e r i **ai noștri** *sînt cam gălăgioși (ai noștri* = adjectiv posesiv, acordat cu substantivul *suporteri*, n o m i n a t i v, masculin, plural) cu S u p o r t e r i i **alor noștri** *au fost mai gălăgioși ca oricînd (alor noștri* = pronume posesiv, g e n i t i v, masculin, plural).

(2) Prezența unei prepoziții între posesiv și substantiv, chiar dacă e vorba de identitate în gen, număr și caz, exclude adjectivul: D e s p r e u n c o p i l **ca al tău** *nu se pot spune decît lucruri bune (ca al tău* = pronume posesiv, acuzativ cu prepoziție); P e b a n i i **de la ai tăi** *mi-am cumpărat un aparat de radio (de la ai tăi* = pronume posesiv, acuzativ cu prepoziție).

2. Adjectivele posesive cu *al (a, ai, ale)* pot fi considerate v a r i a n t e c o n d i ț i o n a t e c o n t e x t u a l ale celor fără *al, (a, ai, ale)*: d o r i n ț e l e **noastre** — **ale noastre** d o r i n ț e.

Deosebim două situații, în funcție de poziția față de substantiv și articularea acestuia:

(1) Adjectivele posesive sînt a n t e p u s e substantivelor, acestea din urmă fiind obligatoriu n e a r t i c u l a t e enclitic: **ai noștri** t i n e r i, **ale noastre** d o r i n ț e etc.

(2) Adjectivele posesive sînt p o s t p u s e substantivului:

(a) n e a r t i c u l a t e n c l i t i c: u n c o p i l **al meu**, *aceste* d o r i n ț e **ale voastre**, *cele două* r e p r e z e n t a n t e **ale noastre**; *a dona* c a r t e **a sa** etc.;

(b) a r t i c u l a t e n c l i t i c, dar între substantiv și adjectivul posesiv se mai află un cuvînt: p r i e t e n u l *acela* **al tău**, f a t a *cea mică* **a ta** etc.

3. Adjectivele posesive cu *al (a, ai, ale)*, asemenea celor fără *al (a, ai, ale)*, au funcție de a t r i b u t a d j e c t i v a l.

T 20 ADJECTIVE POSESIVE/PRONUME POSESIVE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Părinții* **tăi** *sînt la mare.*
(2) **Ai tăi** *sînt la mare.*

B. SOLUȚII:

(1) *tăi* = adjectiv posesiv
(2) *ai tăi* = pronume posesiv

C. COMENTARIU

0. Ca adjective, posesivele se caracterizează, aşa ca toate adjectivele pronominale (vezi T 17), prin (a) apariţie pe lîngă substantive şi (b) calitatea de a fi acordate în gen, număr şi caz cu substantivele.

Spre deosebire de alte adjective pronominale, posesivele au două serii de forme, respectiv o serie cu articolul posesiv *al (a, ai, ale)*, identică prin urmare cu seria pronumelor posesive, şi alta fără *al (a, ai, ale)*, singura specifică lor: *I-am văzut pe cei doi prieteni* **ai tăi** *la teatru; I-am văzut pe prietenii* **tăi** *la teatru.*

0.1. Posesivele fără *al (a, ai, ale)* — singurele reţinute aici (vezi, pentru celelalte, T 19) — sînt totdeauna adjective posesive şi, excluzînd o singură situaţie („prepoziţie cu genitivul + posesiv", vezi T 29), apar numai pe lîngă substantive şi postpuse acestora: Fetiţa **mea** *este elevă; Am discutat* cu profesorul **tău** *de sport;* Ţara **noastră** *este bine cunoscută* prin acţiunile **sale** *consacrate păcii şi dezarmării.*

După cum se vede din exemplele de mai sus, substantivul regent este articulat definit enclitic, iar adjectivul posesiv este situat imediat după substantiv.

OBSERVAŢIE. Dacă substantivul este precedat de un adjectiv, articolul hotărît enclitic este ataşat acestuia, iar posesivul apare după adjectivul articulat: *dragul meu copil, bunii mei prieteni, bogata noastră ţară* etc. În ultimă instanţă, adjectivul posesiv reclamă în faţă un cuvînt articulat enclitic, indiferent dacă acesta este substantiv sau adjectiv. (Termenul regent al posesivului va fi, se înţelege, totdeauna substantivul: *eroica* **noastră** clasă *muncitoare.)*

0.2. Un număr relativ restrîns de substantive, de regulă denumind grade de rudenie, pot apărea şi nearticulate, adjectivul posesiv fiind conjunct (= legat de substantiv prin liniuţă): *Nu l-am mai văzut de mult pe frate-său; Nevastă-sa nu e din satul nostru; Ce e taică-tău?* (La genitiv-dativ, aceste substantive apar articulate proclitic, cu articolul *lui: sora lui naşă-sa, maşina lui frate-meu* etc.)

1. Judecînd lucrurile exclusiv după formă, identificarea adjectivului posesiv şi deosebirea lui de pronumele posesiv n-ar trebui să pună nici o problemă în analiza gramaticală. Spre deosebire de alte adjective pronominale, cele posesive se deosebesc de pronumele corespondente printr-un element de formă, imposibil de trecut sub tăcere: absenţa lui *al (a, ai, ale)*. Din acest punct de vedere, opoziţia este netă, întrucît

nu există pronume posesive fără *al (a, ai, ale)*. Prin urmare, chiar dacă «nu s-ar observa» acordul cu substantivul, simplul fapt că *al (a, ai, ale)* lipseşte ar fi suficient ca formele *meu, tău, său* etc. să fie excluse dintre pronumele posesive.

Dacă totuşi greşeala apare, ea nu are cauze speciale, altele decît cele care generează confuzia mai largă „pronume/adjective pronominale" (vezi T 17).

2. Greşeala cea mai frecventă în analiza posesivelor este legată de caz, în speţă aprecierea acestuia ca fiind, invariabil, genitiv. Dintre toate adjectivele pronominale, numai cele posesive sînt vizate de acest tip de greşeală. Cauza principală o constituie, se înţelege, necunoaşterea sau nesocotirea rolului pe care îl are acordul în identificarea cazului nu numai la adjectivele posesive, ci la adjective în general. Aici, la adjectivele posesive, acţionează însă în mod special, ca factor perturbant, conţinutul, acelaşi cu al genitivului manifestat în substantive şi pronume. Şi unele, şi altele denumesc sau substituie numele posesorului: *cartea* sa — *cartea* ei — *cartea* elevei. Considerîndu-se că exprimarea numelui posesorului este nota specifică a genitivului — însuşi conţinutul său — se ajunge prin absolutizare la interpretarea posesivelor ca fiind în genitiv. Un rol deloc neglijabil în această analogie îl au pronumele personale în genitiv *(lui, ei, lor)* (vezi T 21).

O dată încadrat conţinutul posesivelor la cel genitival, pentru aflarea cazului se utilizează, în mod firesc, întrebarea, iar aceasta, ca la orice genitiv, nu poate fi decît *(al, a, ai, ale) cui.* Altfel spus, dacă pentru aflarea cazului la adjectivele posesive se utilizează întrebarea, nu se poate ajunge, în cazul că întrebarea este „corect" pusă, decît la genitiv. A se compara: *cartea ei (elevei)* — a cui *(carte?)* ⇒ genitiv; *cartea sa (mea...)* — a cui *carte* ⇒ genitiv.

În acest raţionament nu se ţine însă seama de un lucru foarte important, şi anume acordul, care se impune prin forţa evidenţei.

2.1. Raţionamentul corect trebuie să plece de la premisa generală că orice pronume (fără prepoziţie) pe lîngă un substantiv ar putea fi adjectiv pronominal. Urmează a se verifica trăsătura gramaticală fundamentală a adjectivului — acordul. Verificarea cea mai «simplă» vizează genul şi numărul. Se observă imediat că acestea sînt identice cu ale substantivului *(cartea mea: cartea* = feminin, singular; *mea* = feminin, singular). Pentru a elimina eventualitatea unei coincidenţe, se verifică acordul

prin schimbare de număr la substantiv, schimbare care va atrage în mod sigur o schimbare similară la posesiv (c a r t e a mea — c ă r ţ i l e *mele*, nu şi **c ă r ţ i l e mea*). Prin aceasta avem proba că posesivul este î n t r - a d e v ă r acordat şi prin urmare adjectiv. Cum acordul cu substantivul este t o t a l, adică în toate categoriile, el vizează în mod cert şi *cazul*, care nu mai trebuie verificat, ci se c i t e ş t e direct de la substantiv, orice întrebare fiind nu numai de prisos, ci şi contraindicată.

2.2. Concluzia este imediată: adjectivele posesive, prin acord cu un substantiv, pot sta în o r i c a r e d i n c e l e c i n c i c a z u r i, inclusiv genitiv. Se înţelege astfel că analiza corectă a adjectivului posesiv (gen, număr, c a z) reclamă mai întîi analiza morfologică a substantivului. Exemple: C o p i l u l **meu** *este şcolar (copilul* = nominativ, deci *meu* = nominativ); *Am semnat notele* c o p i l u l u i **meu** *(copilului* = genitiv, deci *meu* = genitiv); C o p i l u l u i **meu** *îi place chimia (copilului* = dativ, deci *meu* = dativ); *Mă vedea adesea plimbîndu-mă* c u c o p i l u l **meu** *(cu copilul* = acuzativ, deci *meu* = acuzativ); *Ce te doare,* c o p i l u l **meu** *drag? (copilul* — vocativ, deci *meu* = vocativ).

În legătură cu marcarea formală a cazului sînt de făcut două observaţii:

(1) Adjectivele posesive, spre deosebire de restul adjectivelor pronominale, nu au desinenţele specifice de genitiv-dativ: *-ui, -ei, -or* (vezi toate exemplele de mai sus).

(2) Dintre toate adjectivele posesive, numai cele de genul feminin, numărul singular realizează opoziţia „nominativ (acuzativ)/genitiv (dativ)": C l a s a **mea (ta, sa, noastră, voastră)** *este fruntaşă (mea, ta, sa, noastră, voastră* = nominativ) / *Echipa de fotbal a clasei* **mele (tale, sale, noastre, voastre)** *este campioană pe şcoală (mele, tale, sale, noastre, voastre* = genitiv).

Se observă că desinenţa de genitiv (dativ) nu este *-ei* (comp. cu *acestei echipe, altei fete)*, ci *-le* (comp. cu *grea-grele)* sau *-e* (comp. *cu albastră-albastre*), ca la adjectivele calificative.

Celelalte adjective posesive (la masculin singular şi plural (ambele genuri)) au cîte o singură formă pentru toate cazurile, a cărei valoare (= care anume caz este) se deduce, prin acord, de la substantiv.

T 21 *LUI (EI, LOR/SĂU (SA, SĂI, SALE)* — PRONUME PERSONAL/ADJECTIV POSESIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Mama* **ei** *lucrează la o tutungerie.*
(2) *Mama* **sa** *lucrează la o tutungerie.*

B. SOLUŢII:

(1) *ei* = pronume personal
(2) *sa* = adjectiv posesiv

C. COMENTARIU

0. Confuzia adjectivului posesiv cu pronumele personal (în genitiv), confuzie în ambele sensuri, vizează în special persoana a III-a: *său (să, săi, sale)/lui (ei, lor)*. Dintre cauze, reţinem mai ales două:

0.1. Formele adjectivului posesiv *său (sa, săi, sale)* au conţinut identic cu pronumele personale în genitiv *lui, ei*, exprimînd deopotrivă un singur posesor. Comp. *băiatul* **său** cu *băiatul* **lui** *(băiatul* **ei**), *fata* **sa** cu *fata* **ei** *(fata* **lui**) etc.

0.2. Adjectivul posesiv care exprimă mai mulţi posesori nu are forme pentru persoana a III-a, în locul lor utilizîndu-se pronumele personal *lor* (genitiv, plural, persoana a III-a). Acceptînd identitatea de conţinut — exprimarea posesorului —, *lor* este încadrat în virtutea acestui fapt la posesive, construindu-i-se astfel o serie «completă»: *nostru, vostru* [*lor*]; *noştri, voştri* [*lor*]; *noastră, voastră* [*lor*]; *noastre, voastre* [*lor*].

1. În vederea evitării confuziei reţinem:

1.1. *Lui, ei, lor* sînt t o t d e a u n a p r o n u m e p e r s o n a l e, niciodată posesive (pronume sau adjective).

Îşi confirmă calitatea de pronume personal în genitiv (sau dativ) prin:

(1) D e s i n e n ţ e l e *-ui* (masculin, singular), *-ei* (feminin, plural), *-or* (plural, ambele genuri), pe care posesivele nu le au. Ca atare, în mod obiectiv, datorită desinenţelor *(-ui, -ei, -or)*, nu pot fi decît în genitiv (dativ) şi nici un fel de acord nu poate anula semnificaţia acestor desinenţe.

(2) Se încadrează în mod clar în paradigma pronumelui personal de persoana a III-a, ale cărei forme de nominativ (acuzativ) sînt *el, ea, ei, ele*. Or, un pronume personal în nominativ (acuzativ) nu poate deveni pronume (adjectiv) posesiv în genitiv (dativ).

(3) Ca pronume ce sînt, ele nu se acordă în nici una din categorii (gen, număr, caz). Așa se explică faptul că după un substantiv de genul masculin, bunăoară, pot apărea deopotrivă *lui* (masculin), dar și *ei* (feminin), iar după un substantiv la plural pot apărea și *lor* (plural), dar și *lui, ei* (singular) ș.a.m.d.: băiatul lui, băiatul ei, băiatul lor; fetița lui, fetița ei, fetița lor; băieții lui, băieții ei, băieții lor; fetițele lui, fetițele ei, fetițele lor. Dacă s-ar acorda, ar fi excluse combinații de tipul: fetița (feminin) lui (masculin); băiatul (masculin) ei (feminin); băieții (masculin, plural) ei (feminin, singular).

(4) Coincidența întîmplătoare de categorii la substantiv și pronume este străină categoriei acordului: rochia fetiței (singular, feminin, genitiv) ei (singular, feminin, genitiv); *stiloul* băiatului (singular, masculin, genitiv) lui (singular, masculin, genitiv). Dacă *ei*, de exemplu, ar fi acordat și deci adjectiv, trecerea substantivului la plural ar trebui să ceară cu necesitate formă de plural și presupusului adjectiv, ceea ce nu se întîmplă în cazul de față. Combinațiile *fetiței ei* și *fetițelor ei* sînt deopotrivă posibile și corecte. (În exemplul *fetițelor* lor, forma de plural *lor* nu se datorează acordului, dovadă că avem și *fetiței* lor.)

În consecință, chiar dacă n-am ști că *lui, ei, lor* sînt totdeauna pronume, am putea verifica și dovedi în orice context că nu sînt adjective.

OBSERVAȚIE. Problema unei interpretări greșite (ca adjective posesive) se pune bineînțeles numai cînd sînt în genitiv *(fetița* ei, *băiatul* ei, *băieții* lor), nu și în dativ *(Lui îi plac bomboanele)*. Dativul nu are nimic comun cu exprimarea posesorului. (Vezi, pentru situația specială a „dativului posesiv", T 9.)

Lui, ei, lor în genitiv (fără prepoziție) pe lîngă un substantiv au funcția de atribute pronominale genitivale.

1.2. Dimpotrivă, *său, sa, săi, sale* sînt totdeauna adjective posesive, niciodată pronume personale. Chiar dacă n-am ști că formele de posesiv fără *al (a, ai, ale)* sînt exclusiv adjective (posesive), putem verifica și dovedi acordul lor și deci calitatea adjectivală.

Luînd exemplul *fetița sa*, se observă imediat identitatea de categorii la posesiv și substantiv. Trecînd substantivul la plural *(fetițele)*, posesivul își schimbă obligatoriu forma într-una de plural *(mele)*, deci *fetițele mele*, nu și **fetițele mea*. Acordul în număr fiind dovedit, acceptăm acordul și în gen, și în caz, fără a mai face operația de verificare. Concluzia este imediată: adjectiv posesiv. Așa ca la toate adjectivele, pronominale sau nu, genul, numărul și cazul se «citesc» de la substantiv. Prin urmare, cu referire specială la caz, nu vom pune întrebarea (aici) «nefastă» *al (a, ai, ale) cui*, căci aceasta ne va da, invariabil, genitiv. (Adjectivul posesiv *său (sa, săi, sale)* poate apărea, firește, și în genitiv, dar acest fapt se datorează acordului cu un substantiv în genitiv: *Comportarea* copiilor (genitiv) *tăi* (genitiv) este *intolerabilă)*. Funcția sintactică, indiferent de caz, va fi mereu una și aceeași: atribut adjectival.

T 22 SINGULAR/PLURAL

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Vecinul* **nostru** *este strungar.*
(2) *Vecinii* **mei** *sînt artiști.*

B. SOLUȚII:

(1) *nostru* = adjectiv posesiv la singular
(2) *mei* = adjectiv posesiv la plural

C. COMENTARIU

0. Adjectivele posesive sînt printre rarele părți de vorbire la care se comit greșeli și în identificarea numărului (singular/plural). Această confuzie, oarecum mai aparte, se explică prin existența unei reale contradicții între formă și conținut în ce privește categoria numărului, la care se adaugă, bineînțeles, nesocotirea acordului.

Sînt de semnalat aici două fapte:

0.1. Adjectivele — ca și pronumele — posesive au două serii de forme atît pentru singular *(meu, mea — nostru, noastră; tău, ta — vostru, voastră; său, sa — x)*, cît și pentru plural *(mei, mele — noștri, noastre; tăi, tale — voștri, voastre; săi, sale — x)*, fapt singular în gramatica limbii noastre.

În interiorul fiecărei serii, opoziția de număr (singular/plural) se realizează morfematic: *meu/mei*, *nostru/noștri* (comp. cu *zmeu/zmei*, *ministru/miniștri)*, *mea/mele*, *noastră/noastre* (comp. cu *stea/stele*, *glastră/glastre)*.

În gramatică, atunci cînd vorbim de opoziția singular/plural, avem în vedere această opoziție morfematică, realizată la nivelul formei (prin desinențe).

Aceasta reflectă întocmai opoziția „un obiect posedat (singular)/mai multe obiecte posedate (plural)".

0.2. O a doua opoziție de număr, la nivelul înțelesului, realizată lexical, prin rădăcina posesivelor, opune seria „un singur posesor" *(meu-mea, tău-ta, său-sa, mei-mele, tăi-tale, săi-sale)* seriei „mai mulți posesori" *(nostru-noastre, vostru-voastră, noștri-noastre, voștri-voastre)*.

În timp ce prima serie are (în totalitate) „înțeles" de singular, cea de-a doua are „înțeles" de plural. Reamintim că opoziția singular/plural la nivelul înțelesului nu se realizează prin desinențe, ci prin rădăcini diferite. De ex., *meu* se opune lui *nostru* ca număr (real) nu prin desinență, căci aceasta este comună *(-u)* și, deopotrivă, pentru singular, după cum la fel *mei* se opune lui *noștri* ca număr real tot prin rădăcină, nu prin desinență, aceasta fiind comună *(-i)* și indicînd pluralul.

0.3. Se ajunge astfel la următoarele situații privind numărul:

(1) *meu-mea, tău-ta, său-sa* = singular în formă, singular în conținut;

(2) *mei-mele, tăi-tale, săi-sale* = plural în formă, singular în conținut;

(3) *nostru-noastră, vostru-voastră* = singular în formă, plural în conținut;

(4) *noștri-noastre, voștri-voastre* = plural în formă, plural în conținut.

Cum în gramatică se consideră opoziție de număr (singular/plural) cea realizată prin desinență, nu prin rădăcină, atît formele *meu-mea, tău-ta, său-sa*, cît și *nostru-noastră, vostru-voastră* sînt la singular, după cum deopotrivă sînt la plural *mei-mele, tăi-tale, săi-sale* și *noștri-noastre, voștri-voastre*.

Neglijînd acest aspect formal (gramatical propriu-zis) în favoarea conținutului (lexical) sau amestecîndu-le, se ajunge la a considera forme ca *nostru-noastră, vostru-voastră* drept forme de plural și viceversa, forme ca *mei-mele, tăi-tale, săi-sale* drept forme de singular.

Se vede astfel că vizate de confuzii sînt seriile centrale, la care există o discordanță între numărul real (= ca înțeles) și cel formal. De fiecare dată interpretarea greșită se bazează pe faptul că se are în vedere doar înțelesul.

Interpretarea corectă din punct de vedere gramatical ne-o oferă desinențele, iar ele reflectă la fiecare din cele două serii (un posesor/mai mulți posesori) opoziția singular/plural corespunzătoare opoziției un obiect posedat/mai multe obiecte posedate. Altfel spus, numărul posesorilor nu are nici un «amestec» în realizarea formală a numărului. Apariția formei de singular sau a celei de plural este dictată, firește, de legea acordului cu substantivul *(copilul* **meu**, nu și **copilul* **mei**).

T 23. PRONUME REFLEXIV/PRONUME PERSONAL

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Mă** *duc la gară.*
(2) **Mă** *duce la gară.*

B. SOLUȚII:

(1) *mă* = pronume reflexiv
(2) *mă* = pronume personal

C. COMENTARIU

0. Confuzia aici în discuție, în general dinspre pronumele reflexiv spre cel personal, are drept cauză principală identitatea formală a celor două pronume la toate persoanele în afară de a III-a — este vorba, firește, de formele neaccentuate — și apariția lor deopotrivă pe lîngă un verb. De aceea deosebirea între ele se face prin mijloace sintactice.

1. Pronumele reflexiv în română are două cazuri (dativ şi acuzativ), trei persoane şi ambele numere. Luînd cîte un verb model la diateza reflexivă, în mod obligatoriu însoţit de un pronume reflexiv (în dativ sau în acuzativ), şi conjugîndu-l, de exemplu, la indicativ prezent, obţinem următorul inventar de forme:

(1) În d a t i v: **îmi** *(amintesc)*, **îţi** *(aminteşti)*, **îşi** *(aminteşte)*, **ne** *(amintim)*, **vă** *(amintiţi)*, **îşi** *(amintesc)*.

(2) În a c u z a t i v: **mă** *(gîndesc)*, **te** *(gîndeşti)*, **se** *(gîndeşte)*, **ne** *(gîndim)*, **vă** *(gîndiţi)*, **se** *(gîndesc)*.

OBSERVAŢIE. Forme accentuate, rar folosite, sînt doar la persoana a III-a: *sie(şi)* pentru dativ şi (prepoziţie +) *sine* pentru acuzativ.

Inventarul de forme aici prezentat permite următoarele constatări de ordin practic:

1.1. Pronumele reflexiv are forme proprii, exclusiv ale lui, doar la persoana a III-a, singular şi plural: D = *îşi (-şi, şi-, -şi-)*; Ac = *se (s-, -s-)*.

(a_1) *Nu şi-a închipuit aşa ceva.*

(a_{1a}) *Se plimbă cam mult.*

Se înţelege că la această persoană, cel puţin teoretic, reflexivul n-are cu ce se confunda, căci forme neaccentuate mai are doar pronumele personal, dar acestea sînt diferite de ale reflexivului: D = **îi** *(i, -i, i-, -i-)*, **le** *(le-, -le, -le-, li)*; Ac = **îl** *(-l, l-, -l-)*, **o** *(-o, o-, -o-)*, **îi** *(-i, i-, -i-)*, **le** *(le-, -le, -le-)*.

(b_1) *Îi dă mai mult decît merită.*

(b_{1a}) *Îl caută directorul.*

La persoana a III-a nu există alte pronume reflexive decît *îşi* şi *se* (+ variantele lor condiţionate fonetic: *s-, -s-, şi* etc.).

OBSERVAŢIE. Tot pronume reflexiv este considerat şi *se* de la verbe impersonale (propriu-zise, pasive sau folosite impersonal): *se înserează, se doarme, se poate, se consideră* etc.

1.2. Pentru celelalte persoane, pronumele reflexiv are aceleaşi forme cu pronumele personal neaccentuat, la aceleaşi cazuri şi aceleaşi numere. Altfel spus, pronumele *îmi, îţi, ne, vă* pot fi reflexive sau personale (în dativ) şi la fel, reflexive sau personale, cele în acuzativ *(mă, te, ne, vă)*. A se compara:

(a_2) **Îmi** *cumpăr un palton nou* (reflexiv în D).

(b_2) **Îmi** *cumpără un palton nou* (personal în D).

(a_{2a}) **Mă** *scol în fiecare dimineaţă la ora şapte* (reflexiv în Ac).

(b_{2a}) **Mă** *scoală în fiecare dimineaţă la ora şapte* (personal în Ac).

C r i t e r i u d e d e o s e b i r e: dacă pronumele dat are aceeaşi persoană (şi acelaşi număr) cu verbul, este reflexiv, dacă are altă persoană decît verbul, este personal. (Excepţii nu există.)

Exemple: **Mă** *trezesc devreme (mă* = persoana I, *trezesc* = persoana I; ⇒ *mă* = reflexiv); **Mă** *trezeşte devreme (mă* = persoana I, *trezeşte* = persoana a III-a; ⇒ *mă* = personal).

C r i t e r i u s u p l i m e n t a r: dacă trecem verbul „cu pronume cu tot" la persoana a III-a şi dacă aici apare *îşi* sau *se*, pronumele este reflexiv şi invers. Exemplu: **mă** *pregătesc* → **te** *pregăteşti* → **se** *pregăteşte*. (Întrucît la persoana a III-a apare *se*, care este în mod sigur reflexiv, înseamnă că şi *mă (te)* este tot reflexiv.)

1.2.1. La plural, persoanele I şi a II-a au aceleaşi forme la ambele cazuri: *ne* = dativ sau acuzativ; *vă* = dativ sau acuzativ.

(a_3) **Ne** *amintim cu drag de voi* (**Vă** *amintiţi cu drag de noi*).

(a_{3a}) **Ne-***am supărat pe voi* (**V-***aţi supărat pe noi*).

Distincţia cazuală se poate realiza fie prin trecerea la persoana a III-a, unde cele două cazuri au forme distincte (*îşi (amintesc)* = dativ; *se (supără)* = acuzativ), fie prin trecerea la singular, a oricărei persoane (**îmi** *amintesc* — dativ; **mă** *supăr* — acuzativ).

1.3. O confuzie frecventă, în sensul interpretării greşite a pronumelui personal drept reflexiv, vizează pronumele personal (în dativ sau acuzativ) de pe lîngă o serie de verbe şi expresii unipersonale ca formă:

(b_3) **Îmi** *place muzica;* **Îţi** *trebuie un costum nou;* **Ne-***a venit o idee salvatoare;* **Nu vă** *convine situaţia;* **Îmi** *pare bine;* **Ţi-***e dor de copii;* **Mi-***era greu şi rău.*

(b_{3a}) **Mă** *doare capul.*

În toate exemplele de mai sus, pronumele însoţitor este p e r s o n a l, nu reflexiv, fapt ce poate fi dovedit în mai multe feluri:

(1) Toate verbele însoţite sînt unipersonale, ceea ce înseamnă că au numai p e r s o a n a a III-a, singular sau plural. Acest lucru se observă imediat ce încercăm să conju-

găm un asemenea verb: schimbarea formală după persoană privește nu verbul, ci pronumele personal în dativ sau acuzativ *(mă doare (capul), te doare, ne doare, vă doare; îmi place, îți place, ne place, vă place;* comp. cu *mă plimb, te plimbi, se plimbă* etc.).

Prin urmare, pronumele *îmi, îți, mă, te, ne, că*, fiind de altă persoană decît a III-a, nu pot fi reflexive.

(2) Trecînd aceste pronume la forma corespondentă de persoana a III-a, obținem *îi, le* pentru dativ *(îi place, le place)*, respectiv *îl, o, îi, le* pentru acuzativ *(îl doare, o doare, îi doare, le doare)*, adică pronume personale, nu reflexive.

T 24 ADJECTIV *FĂRĂ* PREPOZIȚIE/ADJECTIV *CU* PREPOZIȚIE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *El este unul dintre* **cei mai buni** *prieteni ai mei.*
(2) *O știu* **de mică.**

B. SOLUȚII:

(1) *cei mai buni* = adjectiv fără prepoziție
(2) *de mică* = adjectiv cu prepoziție

C. COMENTARIU

0. În mod obișnuit, prepoziția nu apare cu adjectivul, întrucît acesta are cazul impus de acordul său cu substantivul, după cum același acord este și mijlocul său de subordonare (față de substantiv); E l e v u l (substantiv în N) **harnic** (adjectiv în N prin acord) *învață bine*; **Tuturor** (adjectiv în D prin acord) c o p i i l o r (substantiv în D) *le place muzica.* De aceea în analiza gramaticală identificăm cazul adjectivului după al substantivului.

0.1. Cînd spunem că adjectivul nu apare cu prepoziție ne referim nu la vecinătatea imediată a prepoziției cu adjectivul, ci la faptul că nu se «cuplează» gramatical cu adjectivul. Altfel, din punctul de vedere al topicii, p r e p o z i ț i a apare adesea în f a ț a a d j e c t i v u l u i, dar nu are

nici o legătură cu el: *poezii* **de** *o neasemuită frumusețe, ei atac* **în** *totă regula,* **după** *prostul său obicei, discuții* **cu** *fiecare din parte,* **împotriva** *acestui bun prieten al meu,* **grați** *neașteptatei sale intervenții* etc.

Cauza apariției prepoziției în fața adjectivului se datorează poziției acestuia în fața substantivului, dislocînd grupul „prepoziție + substantiv". Dacă schimbăm ordinea, prepoziția își evidențiază imediat apartenența la substantiv: *cu bunii mei prieteni → cu prietenii mei buni.* Prin analogie și generalizare acceptăm același statut al prepoziției și în situațiile în care adjectivul are topică fixă, de regulă cînd este așezat în fața substantivului *(cu fiecare om, despre altă problemă, la doi băieți, pe ambele caiete* etc.).

Ajungem astfel la formularea cu valoare de lege: în orice grup de cuvinte format dintr-un substantiv și unu sau mai multe adjective (antepuse, postpuse), prepoziția din fața întregului grup aparține exclusiv substantivului.

Necunoașterea sau nesocotirea acestui fapt are consecințe deloc neglijabile în stabilirea cazului și a funcției atît la adjectiv, cît și la substantivul regulat. De obicei, gruparea prepoziției cu adjectivul antepus lasă substantivul fără prepoziție, al cărui caz nici n-ar mai putea fi identificat propriu-zis, ci doar «nimerit». Se atrage atenția mai cu seamă asupra situațiilor în care substantivul cu adjective antepuse este în genitiv sau dativ cu prepoziție: **împotriva** *oricărui* **amestec** *extern,* **în jurul** *acestor* **probleme, datorită** *prostului său* **obicei** etc. Marca formală a cazului fiind preluată de adjectivul antepus, substantivul poate conduce prin formă la interpretarea greșită ca nominativ-acuzativ. Or, sesizînd prepoziția din fața grupului, este clar că substantivul stă în genitiv (dativ). (Vezi, pentru alte aspecte, T 17.)

1. De la regula generală mai sus formulată există cîteva excepții care evidențiază prepoziții cuplate cu adjectivul. cuplare obligatorie, întrucît adjectivul precedat de prepoziție nu este în relație cu un substantiv exprimat, ci cu un verb, fapt pentru care îndeplinește funcția de complement:

(1) *Te cunosc* **de mică**; *Ne știm* **de tineri** (complement de timp);

(2) *Plînge* **de supărată**; *Nu se poate ridica din pat* **de bolnavă** (complement de cauză);

(3) **Din roșie** *s-a făcut verde la față de supărare* (complement indirect);

(4) **De frumoasă**, *e frumoasă*; **De harnic**, *e harnic băiatul* (complement de relație).

1.1. Intrucît prepoziția din fața adjectivului nu poate fi eliminată fără a modifica structura sau a o face imposibilă *(Ne știm* de tineri (complement circumstanțial de timp) — *Ne știm* tineri *(tineri* ≠ complement circumstanțial de timp, ci element predicativ suplimentar); Din roșie *s-a făcut verde* — *Roșie *s-a făcut verde;* De harnic, *e harnic* — *Harnic, *e harnic)*, se poate trage concluzia că prepoziția își îndeplinește rolul ei relațional, acela de mijloc al subordonării (= cuvînt de relație) adjectivului față de verb.

T 25 ADVERB DE MOD/ADJECTIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ar fi* **minunat** *să poți veni și tu.*
(2) *Spectacolul a fost* **minunat.**

B. SOLUȚII:

(1) *minunat* = adverb de mod
(2) *minunat* = adjectiv

C. COMENTARIU

0. O confuzie frecventă în analiza gramaticală are ca obiect adverbul de mod și adjectivul (de genul masculin, singular), de regulă în direcția interpretării eronate a adverbului de mod drept adjectiv. Se înțelege că aprecierea greșită a statutului morfologic are consecințe pe măsură la nivelul analizei categoriilor gramaticale — gen, număr și caz la adverb, respectiv lipsa acestora din analiza adjectivului.

Problema se pune pentru un mare număr de adverbe de mod *(clar, evident, frumos, greu, limpede, sigur, ușor* etc.) provenite din adjectivele cu aceeași formă la masculin, singular *(clar, evident, frumos, greu* etc.).

La baza confuziei stau două cauze și, în același timp, note comune ale celor două părți de vorbire, una vizînd c o n ț i n u t u l, iar alta, f o r m a:

0.1. Atît adjectivul, cît și adverbul de mod exprimă i n s u ș i r i. Primul exprimă însușiri ale obiectelor (ființe, lucruri, fenomene ale naturii etc.), denumite prin s u b s t a n t i v e (substitute) și de aceea adjectivul apare de regulă ca determinant al unui substantiv: *Are* u n **c î i n e r ă u.**

Adverbul de mod are drept conținut tot însușirile, dar ale p r o c e s e l o r (acțiuni, stări, deveniri etc.), exprimate prin v e r b e și de aceea adverbul apare cel mai adesea ca determinant al unui verb: N - a **p r o c e d a t r ă u.**

OBSERVAȚIE. Apariția adverbului de mod și pe lîngă adjective sau alte adverbe are o frecvență scăzută și nu prezintă importanță pentru discuția de față.

0.2. Cînd adjectivul este de genul masculin singular, el coincide ca formă cu adverbul de mod provenit de la el (comp. c î i n e **urît** cu s c r i e **urît**).

Din aceste cauze, deosebirea dintre cele două clase de cuvinte se face aici s i n t a c t i c, după cum urmează:

1. Adjectivul apare pe lîngă un substantiv (substitut), căruia i se subordonează, fie în absența verbului, avînd funcția de atribut (adjectival), fie în prezența unui verb (auxiliar predicativ sau predicativ), avînd funcția de nume predicativ, respectiv element predicativ suplimentar:

(a_1) *În grădină avem un măr* **frumos.**
(a_2) *Mărul din grădină este* **falnic.**
(a_3) *Copilul se joacă* **vesel.**

În toate cele trei exemple, cuvintele subliniate *(frumos, falnic, vesel)* își dovedesc calitatea de a d j e c t i v e prin a c o r d (în gen, număr și caz) cu cîte un substantiv *(un măr, mărul, copilul).*

Verificarea acordului se poate face prin schimbarea numărului substantivului, care va atrage în mod obligatoriu o modificare similară în forma adjectivului:

(a_{1a}) *În grădină avem (niște) meri* **frumoși.**
(a_{2a}) *Merii din grădină sînt* **falnici.**
(a_{3a}) *Copiii se joacă* **veseli.**

O dată dovedit acordul în număr, acesta vizează obligatoriu și celelalte două categorii (genul și cazul). Prin urmare, în ceea ce privește cazul, nominativ sau altul, acesta se «citește» direct de la substantiv (substitut), nu se află prin întrebare *(care, ce fel, cum)*, întrebare care, oricum, nu este a vreunui caz (nici a nominativului și nici a altui caz — vezi, pentru detalii, T 96).

În concluzie:

(1) Înainte de a ne pronunța asupra unui cuvînt cu formă și înțeles de adjectiv sau adverb ca fiind adjectiv, trebuie să vedem dacă în propoziția dată există sau nu există un substantiv (substitut) cu care să se acorde.

(2) După identificarea presupusului termen regent, care poate fi și subînțeles sau inclus (dacă este subiect), se verifică acordul, acesta fiind obligatoriu și total (= în gen, număr și caz). Numai după dovedirea acordului se poate interpreta cuvîntul respectiv ca fiind în mod sigur adjectiv.

(3) Dacă în propoziție nu există un substantiv (substitut), ca partener de relație pentru presupusul adjectiv, acesta în mod sigur nu este adjectiv și, de altfel, nici nu se mai pune o asemenea problemă.

2. Adverbele de mod cu aceeași formă ca adjectivele (*clar, frumos, limpede* etc.) apar în mai multe situații, cu grade diferite de dificultate în analiză:

2.1. Pe lîngă un verb predicativ, căruia i se subordonează și au funcția de complement circumstanțial de mod, indiferent dacă verbul-predicat are sau nu subiect:

(b_{1}) *Ionel* c i t e ș t e **frumos.**

(b_{1a}) *Cu acceleratul acesta* s e c ă l ă t o r e ș t e **comod.**

Raportarea la verb, invariabilitatea formală ușor verificabilă și calitatea adverbială fiind cît se poate de evidente, este puțin probabilă o confuzie cu adjectivul.

2.2. Pe lîngă auxiliarul predicativ *a fi*, mai rar alte auxiliare predicative, în e x p r e s i i i m p e r s o n a l e:

(b_{2}) *Nu e* **frumos** *să faceți una ca asta.*

Alte asemenea expresii (date la indicativ prezent): *e clar, e evident, e firesc, e limpede, e (im)posibil, e normal, e rău, e ușor, e greu, e probabil, pare ciudat, devine imposibil* etc.

În situații de acest tip se pune propriu-zis problema interpretării greșite a adverbului de mod drept adjectiv.

Calitatea de adverb, nu de adjectiv, a numelui predicativ de pe lîngă *a fi* (sau alt auxiliar predicativ) se evidențiază astfel:

(1) Ca premise avem:

(a) Numele predicativ este sau adjectiv, sau adverb, nu și una, și alta, sau nici una, nici alta.

(b) Excluderea unuia implică automat confirmarea celuilalt — dacă nu e adjectiv, e adverb și viceversa.

(2) Ceea ce este comun tuturor acestor expresii cu *a fi* este inexistența în ele a unui subiect — exprimat sau neexprimat (inclus, subînțeles) — și, de aici, prezența după ele a

unei subordonate subiective, introduse cel mai adesea prin *că* sau *să: Nu e ușor* **să conduci mașina.**

OBSERVAȚIE. Se atrage atenția că este greșit să introducem sau să presupunem în regentă termeni precum *ceea, asta, acest lucru, acest fapt* etc., ca și cum ar fi vorba de subiecte subînțelese sau eliptice.

(3) În ipoteza că numele predicativ ar fi adjectiv, el ar trebui să se acorde (în gen, număr și caz) cu substantivul (substitutul) — subiect, ca orice nume predicativ adjectival (comp. cu P ă r ș u l *e* **limpede** — P ă r ș u r i l e *sînt* **limpezi**). Or, expresiile date sînt lipsite de subiect, deci presupusul adjectiv cu funcție de nume predicativ n-are cu cine să se acorde și ca atare... nu se acordă. Cum adjectiv neacordat nu există, înseamnă că numele predicativ în discuție nu este adjectiv, ci a d v e r b.

(4) Termenul vizat de numele predicativ pentru acord este numai subiectul, nu și altă parte de propoziție. Prin urmare, în exemple ca: *Mi-e imposibil să mai aștept; Vecinului îi era greu să mai aștepte o zi; Îți pare ciudat că am venit așa tîrziu?*, nici nu se pune problema ca numele predicativ să se acorde cu *mi-, vecinului, îți*, acestea fiind complemente indirecte în dativ, nu subiecte în nominativ.

2.2.1. Expresiile aici discutate își păstrează caracterul impersonal și cînd auxiliarul predicativ *a fi* este la mod nepersonal, ceea ce înseamnă că numele predicativ din componența lor este tot adverb de mod:

(b_{2a}) *Fiindu-i* **mai greu** *să-ți scrie, te va suna la telefon.*

(b_{2b}) *Înainte de a fi* **clar** *ce avem de făcut, nu întreprindem nimic.*

OBSERVAȚIE. Deoarece *a fi* este la mod nepersonal, el nu constituie cu adverbul de mod («nume predicativ») un predicat nominal, ci altă parte de propoziție, cel mai adesea complement circumstanțial. (În exemplele date: (b_{2a}) *fiind mai greu* = circumstanțial de cauză; (b_{2b}) *înainte de a fi clar* = circumstanțial de timp.)

2.2.2. Calitatea de adverb și-o păstrează numele predicativ și atunci cînd pe lîngă aceste expresii locul subiectivei este luat de un subiect exprimat prin verb la mod nepersonal (infinitiv, supin):

(b_{2c}) *E* **ușor** *a promite, mai ales pe socoteala altuia.*

(b_{2d}) *E* **simplu** *de zis, mai* **greu** *e de făcut.*

Infinitivul și supinul sînt forme verbale și în această calitate nu au gen, număr și caz, încît un presupus adjectiv n-ar avea cum să li se subordoneze: adjectivul intră în relație prin acord în gen, număr și caz, categorii pe care nu și le poate potrivi după infinitiv sau supin, întrucît acestea nu le

au. În consecință, *ușor*, *simplu* și *greu* din exemplele date nu pot fi decît adverbe.

2.3. Adverbul poate apărea, ca poziție, între un substantiv și un adjectiv (participiu), determinîndu-l pe acesta din urmă: *copil* **prost** *crescut*, *comportament* **ușor** *anacronic*, *un tînăr* **decent** *îmbrăcat*, *roman* **recent** *apărut*, *gest* **rău** *intenționat*, *exemplu* **prost** *ales* etc.

Cînd substantivul este de genul masculin (neutru), ca în exemplele de mai sus, coincidența de formă a adverbului cu cea a adjectivului și prezența în stînga lui, pe poziția «normală», a unui substantiv constituie elemente ce pot favoriza interpretarea greșită a adverbului ca adjectiv, acordat cu substantivul. Nu se observă că «falsul» adjectiv nu determină substantivul, ci «adevăratul» adjectiv (participiu) de după el, cel care se acordă cu substantivul. Trecînd la plural un exemplu ca *buchet frumos aranjat*, obținem *buchete frumos aranjate*. În această structură, coincidențele fiind excluse, sensul relațiilor și repartiția pe valori morfologice se impun prin forța evidenței: acordat cu substantivul *buchete* și determinant al acestuia este participiul adjectival *aranjate*, nu *frumos*, care, dovedindu-și invariabilitatea, nu poate fi decît adverb, în mod obligatoriu subordonat participiului adjectival, nu substantivului. (Dacă l-ar determina pe acesta, în mod sigur s-ar acorda și ar fi adjectiv.) Deci:

buchet frumos aranjat (*buchet* = substantiv, *frumos* = adverb; *aranjat* = participiu adjectival).

3. Gradul de probabilitate a confuziei în sens invers, respectiv a interpretării adjectivului ca adverb, este foarte redus. Avem în vedere mai ales situațiile în care adjectivul, ca nume predicativ sau element predicativ suplimentar, este de genul masculin, singular, iar subiectul propoziției este neexprimat. Decizia — greșită — de încadrare la adverb se bazează pe aprecierea propoziției ca fiind fără subiect, nesesizîndu-se faptul că acesta este inclus sau subînțeles: *Eram* **sigur** *că mă va înțelege; Era* **plin** *de imaginile lumii în care pătrunsese; Venea* **grăbit** *de la fabrică.*

Prin operația de trecere la plural avem dovada că numele predicativ (elementul predicativ suplimentar) nu aparține unei construcții impersonale și deci nu este adverb, ci adjectiv: *Era* **plin** *de... Erau* **plini** *de...; Venea* **grăbit**..., — *Veneam* **grăbiți**... (Dacă ar fi o construcție impersonală, trecerea la plural

ar fi imposibilă: *Era clar că n-are dreptate* — **Erau clari că n-are dreptate.*)

OBSERVAȚIE. Cînd în regența unei subiective se află auxiliarul predicativ *a fi* „personal", numele predicativ este adjectiv, nu adverb, deși n-are cu cine să se acorde, poziția subiectului fiind ocupată de o subiectivă: *Cine știe asta e* **inteligent**. În acest caz dovada calității adjectivale o obținem prin raportare la cuplul *bun/bine*, unicul caz în care adjectivul *(bun)* și adverbul corespondent *(bine)* au forme diferite. În acest sens, observăm imediat că poziția numelui predicativ ar fi ocupată de adjectivul *bun*, nu de adverbul *bine* (*Cine știa asta* **e bun**). Se vede astfel că subiectiva pe lîngă un verb personal corespunde unui subiect de tip „el".

T 26 *NUMERALUL* — ATRIBUT ADJECTIVAL/ ATRIBUT SUBSTANTIVAL

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Propunerea* **celor patru** *colegi este interesantă.*
(2) *Propunerea* **celor patru** *este interesantă.*

B. SOLUȚII:

(1) *celor patru* = atribut adjectival
(2) *celor patru* = atribut substantival genitival

C. COMENTARIU

0. Deși este considerat parte de vorbire de sine stătătoare (una din cele zece), numeralul nu beneficiază din punct de vedere sintactic de un tratament propriu, ci este asimilat, mai mult sau mai puțin «deghizat», altor părți de vorbire. Acest fapt și explică în parte analiza lui sintactică incompletă, oscilantă sau chiar greșită.

1. Spre deosebire de alte părți de vorbire, la numeral se vorbește de t i p u r i d e î n t r e b u i n ț ă r i (v a l o r i) specifice altor clase de cuvinte (vezi *GLR*, II, 1963, vol. 1, p. 186—201), respectiv:

1.1. Cînd stă pe lîngă un substantiv, îl determină (fără prepoziție) și se acordă cu el, numeralul are î n t r e b u i n ț a r e (v a l o a r e) a d j e c t i v a l ă. În afară de numeralele adverbiale (de repetiție), toate celelalte pot fi în această

situație: *Are* **un** *băiat și* **două** *fete* (numerale cardinale (cu valoare adjectivală)); *Clasa* **a șasea** *este fruntașă* (numeral ordinal); **Amîndoi** *copiii sînt școlari* (numeral colectiv); *Le-a dat* **cîte două** *pixuri* (numeral distributiv); *Anul acesta am obținut o recoltă* **întreită** *față de acum zece ani* (numeral multiplicativ).

1.2. Cînd substituie un substantiv sau se leagă de acesta prin prepoziție, numeralul are întrebuințare (valoare) substantivală: **Doi** *se bat*, **al treilea** *cîștigă;* **Tustrei** *sînt prietenii mei; Li s-au dat* **cîte două** *la fiecare.*

OBSERVAȚIA 1. Nu pot fi întrebuințate substantival numeralele multiplicative și cele adverbiale (de repetiție).

OBSERVAȚIA 2. În grupările de tip „numeral cardinal + *de* + + substantiv" (**douăzeci de copii**), numeralul este regent (are valoare substantivală), iar substantivul în acuzativ cu prepoziția *de* este atribut (substantival prepozițional). Se analizează similar: **zeci de probleme, mii de oameni** etc.

1.3. Utilizate pe lîngă verb (mai rar adjectiv sau adverb), numeralele au valoare adverbială. În această situație sînt numeralele multiplicative *(Producem* **înzecit**) și cele de repetiție, acestea din urmă fiind și numite în consecință — numerale adverbiale *(M-a căutat* **de trei ori**; *Bicicleta lui a fost* **de două ori** *mai scumpă decît a mea).*

2. Acest tratament al numeralului se reflectă și la nivelul tipurilor de funcții sintactice, respectiv:

2.1. Numeralul cu valoare adjectivală are funcția de bază a adjectivului — atribut adjectival (vezi exemplele de la **1.1.**).

OBSERVAȚIE. Numeralele cardinale și cele ordinale cu valoare adjectivală pot fi precedate de articolul demonstrativ *cel (cea, cei, cele)*, situație în care îndeplinesc funcția de atribut adjectival împreună cu acesta: **cei trei** *mușchetari*, **cel de-al doilea** *război mondial.*

Prin urmare, numele „complet" al atributului exprimat prin numeral cu valoare adjectivală este cel de „atribut adjectival", nu altfel sau doar „atribut". Nesesizarea valorii adjectivale poate conduce la interpretarea lui greșită funcțional ca fiind pe poziția substantivului, ca și cum acesta n-ar fi prezent în structură. Greșeala este de același tip cu cea generată de nerecunoașterea adjectivelor pronominale (vezi T 17).

O atenție deosebită necesită identificarea cazului numeralului, stabilit, ca la orice adjectiv, prin «citire» de la substantiv, nu prin întrebări. Acestea, indiferent care ar fi *(cîți (cîte), al cîtelea (a cîta), ce fel de, care)*, nu sînt de fapt întrebări pentru cazuri (vezi T 96).

2.2. Numeralul cu valoare substantivală are funcțiile tipice substantivului (subiect, nume predicativ, element predicativ suplimentar, diferite subspecii de atribute și complemente).

Reținem dintre acestea funcția de atribut, care, prin denumire, este aparte, adică nu se numește atribut numeral, ci atribut substantival.

OBSERVAȚIE. În acest punct încetează, în raport cu substantivul, paralelismul pronume-numeral, respectiv: adjectiv pronominal cu funcție de atribut adjectival — numeral întrebuințat adjectival cu funcție de atribut adjectival, dar pronume (substitut al substantivului) cu funcție de atribut pronominal-numeral întrebuințat substantival (substitut al substantivului) cu funcție de atribut substantival, nu (atribut)... numeral.

2.2.1. Potrivit celor de mai sus, atributul astfel exprimat se supune clasificării atributului substantival și are denumirile acestuia:

(1) atribut substantival apozițional (= apoziția propriu-zisă): *Ion și Vasile*, **amîndoi**, *sînt colegii mei; Cărțile împrumutate de la tine*, **cele trei**, *le-au citit și prietenii mei; La exercițiul mai lung*, **(cel de-)al doilea**, *am lucrat o oră;*

(2) atribut substantival genitival: *În cortul* **celor doi** *ploaie; Dintre mașinile parcate aici, culoarea* **celei de-a treia** *îmi place în mod deosebit; Să ascultăm părerile* **amîndurora;**

(3) atribut substantival în dativ: *prieten* **celor trei**, *soră* **celui de-al treilea**; *acordarea de premii* **celor patru;**

(4) atribut substantival prepozițional: *discuția* **cu doi** *dintre ei; scaunul liber* **de lîngă al treilea**; *decizia* **împotriva celor cinci.**

2.2.2. Un statut mai puțin clar, ca tip de atribut (realizat cazual sau prepozițional), au numeralele cardinale și cele ordinale flexionate analitic, formînd așa-numitele „construcții echivalente cu genitivul (dativul)": *mamă* **a doi** *dintre ei.* Reținînd aici doar construcțiile echivalente cu genitivul (vezi exemplul dat), interpretarea ca atribut impune alternativa:

(1) sau (atribute substantivale) genitivale (= genitiv analitic) (vezi *GLR*, II, 1963, vol. I, p. 121), dîndu-se prioritate înțelesului gramatical (comp. *dorința* **a trei** *dintre ei...* cu *dorința* **celor trei...**), situație în care *a* și *la* încetează de a mai fi prepoziții propriu-zise, trecînd la morfeme,

(2) sau (atribute substantivale) prepoziționale (acuzativ prepozițional), dînd prioritate formei, *a* urmînd a fi interpretat ca prepoziție propriu-zisă.

2.3. Dintre funcțiile numeralelor adverbiale sau folosite adverbial reținem:

— complement circumstanțial de mod: *Grădina lor este* de trei ori *mai îngrijită decît a voastră; Au cîștigat* întreit;

— complement circumstanțial de timp: *V-am căutat* de trei ori *la telefon* (comp. cu subordonata temporală de repetiție introdusă prin *de cîte ori:* De cîte ori îl caut, *nu-i acasă).*

LEGĂTURI INTRAPROPOZIȚIONALE

T 27 PREPOZIȚIE — IMPUNE CAZ / NU IMPUNE CAZ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *S-a întors* de *sărbători.*
(2) *S-a întors* de *aseară.*

B. SOLUȚII:

(1) *de* = prepoziție, impune caz (Ac)
(2) *de* = prepoziție, nu impune caz

C. COMENTARIU

0. Specificul gramatical al prepoziției ca element de relație este acela de a ocupa poziție în fața unui substantiv (substitut), impunîndu-i acestuia un anumit caz (G, D, Ac). De aceea spunem că prepoziția are regim nominal-cazual. Formularea „substantiv..., precedat de prepoziția..., cazul..." a devenit în analiza practică aproape un automatism.

0.1. Foarte adesea prepozițiile apar în fața unor clase de cuvinte ce nu cunosc categoria cazului, adică nu se declină. În asemenea situații, prepoziția nu-și poate satisface regimul cazual, nu poate impune nici un caz. Dintre părțile de vorbire nedeclinabile precedate de prepoziții reținem adverbele (mai cu seamă de loc și de timp) și verbele la mod nepersonal, în special infinitivul și supinul.

Ca atare, în asemenea situații, nu vom indica în analiză, «furați» de prepoziție, cazul nici la adverb și nici la verb.

1. Prepozițiile care apar în fața adverbelor și verbelor sînt toate din categoria prepozițiilor cu acuzativul *(de, la, în, din* etc.).

(1) Prepoziție + adverb: *Te cunosc* **de** *undeva* (**de** *aici*, **de** *acolo*); *L-am sunat* **de** *acasă*; **Pe** *aici nu se trece; A luat-o* **într-***acolo; Întîlnirea se amînă* **pe** *mîine;* **Pentru** *poimîine aveți de învățat două poezii; A pornit* **în** *sus, spre cinema; Locuiește pe strada* **din** *jos.*

În unele cazuri prepoziția s-a contopit cu adverbul, formînd un singur cuvînt: *înapoi* (< în + apoi).

(2) Prepoziție + verb (la mod nepersonal): *Învățăm* **pentru** *a ști; Și-a manifestat dorința* **de** *a pleca; Pornim* **înainte de** *a răsări soarele; A terminat* **de** *cules porumbul; A plecat* **la** *pescuit.*

Trebuie remarcat aici că prepoziția, deși nu poate impune caz (Ac), își îndeplinește misiunea relațională. Altfel spus, într-un exemplu ca *A trecut* **pe** *aici*, prepoziția *pe* este cea care subordonează adverbul *aici* față de verb.

Prepoziția nu mai are nici acest rol relațional cînd intră în structura unor locuțiuni (prepoziționale, conjuncționale, adverbiale), ocupînd poziția din stînga grupului: *în loc de, în caz de, în legătură cu, în timp ce, în caz că, cu toate că, într-adevăr, în veci, la fel* etc. Se poate vorbi aici de o satisfacere a regimului prepozițional în interiorul locuțiunii (în cazul în care locuțiunea are substantiv).

T 28 *PREPOZIȚII* (LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE) CU *GENITIVUL/ADVERBE* (LOCUȚIUNI ADVERBIALE)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Se uită* **înapoia** *garajului.*
(2) *Privește* **înapoi** *cu mînie.*

B. SOLUȚII:

(1) *înapoia* = prepoziție (cu genitivul)
(2) *înapoi* = adverb (de loc)

C. COMENTARIU

0. Prepozițiile și locuțiunile prepoziționale cu genitivul se formează de la alte părți de vorbire, în general adverbe (locuțiuni adverbiale) și substantive precedate de prepoziții. Avînd formă identică sau asemănătoare cu a părților de vorbire «de origine» și perpetuîndu-le de regulă înțelesul, convertit din lexical în gramatical, ele se confundă adesea cu primele, iar de aici decurg alte greșeli, vizînd în principiu funcția sintactică (vezi T 30).

1. Inventar (aproximativ): *contra, împotriva, asupra, deasupra, înaintea, înapoia, în ciuda, în pofida, în față, în afara, în preajma, împrejurul, în jurul, în dosul, dedesubtul, înăuntrul, de-a lungul, de-a latul, de-a curmezișul, în susul, în josul, în dreptul* etc.

1.2. Toate prepozițiile (locuțiunile) prepoziționale cu genitivul sînt obținute prin schimbarea valorii gramaticale (= conversiune) a unor adverbe (locuțiuni adverbiale), mai rar a unor substantive cu prepoziție, în urma articulării cu articol hotărît enclitic: *înainte* + *-a* > *înaintea; în față* + *-a* > *în fața, în jur* + *-(u)l* > *în jurul* etc.

Articularea concretă se realizează întocmai ca la substantive, adică după gen și desinență, avînd ca punct de plecare locuțiunile în structura cărora se află un substantiv de genul feminin *(în față* > *în fața)* sau masculin-neutru *(în jur* > *în jurul)*, iar apoi, extins prin analogie, funcționează la locuțiunile pe bază de adverbe *(în sus* > *în susul)* și la adverbe *(împrejur* > *împrejurul)*.

Deosebim astfel în finala acestor prepoziții următoarele articole:

(1) articolul feminin **-a**, pentru cele terminate în:

(a) **-ă**: *împotrivă* + *-a* > *împotriva*, *în ciudă* + *-a* > *în ciuda*, *contră* + *-a* > *contra* (ca adverb, *contră* este nefolosit în româna contemporană), *în față* + *-a* > *în fața* etc. (comp., ca articulare, cu: *în casă* + *-a* > *în casa*);

(b) **-e**: *înainte* + *-a* > *înaintea* (comp. cu *parte* + *-a* > *partea*);

(c) **-i**: *înapoi* + *-a* > *înapoia* (comp. cu *joi* + *-a* > *joia*);

(2) articolul masculin **-(u)l**, pentru cele terminate în consoană sau în **-u**: *în jur* + *-ul* > *în jurul*; *împrejur* + *-ul* > *împrejurul*, *înăuntru* + *-l* > *înăuntrul* etc. (comp. cu *șnur* + *-ul* > *șnurul*; *codru* + *-l* > *codrul*);

(3) articolul masculin **-le**, pentru cele terminate în *-e*: *în spate* + *-le* > *în spatele* (comp. cu *cîine* + *-le* > *cînele*).

Subliniem aici că finala acestor prepoziţii *(-a, -(u)l, -le)* este numai formal şi ca provenienţă articol, nu şi ca înţeles.

OBSERVAŢIE. Cîteva dintre prepoziţiile (locuţiunile prepoziţionale) date în inventar au aceeaşi formă — articulată — şi cînd sînt folosite ca locuţiuni adverbiale: *de-a lungul, de-a latul, de-a curmezişul, (pe) deasupra* etc.

2. Deşi au proveniență adverbială şi un sens destul de concret (loc, timp, opoziţie etc.), acelaşi cu al adverbelor (locuţiunilor adverbiale) originare şi motivat prin acestea, prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale cu genitivul trebuie deosebite de adverbele (locuţiunile adverbiale) corespondente.

În realizarea acestei departajări uzăm de două criterii: morfologic (1) şi sintactic (2).

2.1. Din punct de vedere morfologic, prepoziţiile (locuţiunile prepoziţionale) sînt formal «articulate», în timp ce adverbele (locuţiunile adverbiale) sînt «nearticulate». A se compara: *Mergem* **înainte** (adverb) — *Mergem* **înaintea** *oaspeţilor* (prepoziţie); *S-a uitat* **în jur** *şi n-a văzut nimic* (locuţiune adverbială) — *S-a uitat* **în jurul** *lui şi...* (locuţiune prepoziţională); *Locuieşte în camera* **din faţă** (locuţiune adverbială) — *Maşina* **din faţa** *casei este a vecinului* (locuţiune prepoziţională).

2.2. Din punct de vedere sintactic, prepoziţiile cu genitivul, ca toate prepoziţiile de altfel, reclamă cu obligativitate prezenţa unui substantiv (pronume) căruia să-i impună genitivul şi, de aceea, ele nu pot apărea singure: **Mergem înaintea;* **Se învîrtea* **în jurul**; **S-a vîrît* **înăuntrul.** Dimpotrivă, cel puţin în principiu, adverbele şi locuţiunile adverbiale nu reclamă prelungirea textului cu încă un termen: *Mergem* **înainte**; *Se învîrte* **în jur**; *S-a vîrît* **înăuntru.**

Acest aspect prezintă importanţă deosebită mai cu seamă în realizarea distincţiei „prepoziţie (cu genitivul) / adverb" în cazurile cînd forma este identică, adică deopotrivă articulată: *deasupra, de-a lungul, în stînga, de-a curmezişul* etc. Prin urmare, dacă o unitate dintre cele date aici este urmată de un substantiv (pronume) ea se dovedeşte prepoziţie (locuţiune prepoziţională) cu genitivul şi invers, neurmată de un substantiv (pronume), este adverb. A se compara: *El iese totdeauna* **deasupra** (adverb) — *Avionul zbura* **(pe) deasupra** *norilor* (prepoziţie); *Intrarea este* **în dreapta** (locuţiune adverbială) — *Copilul stă* **în dreapta** *tatălui* (locuţiune prepoziţională); *A aşezat masa* **de-a** *lungul* (locuţiune adverbială) — *A înşirat cărţile* **de-a lungul** *coridorului* (locuţiune prepoziţională).

3. O dată identificate ca prepoziţii (locuţiuni prepoziţionale) cu genitivul, ele, ca toate prepoziţiile, nu au funcţie sintactică autonomă, ci doar împreună cu substantivul (pronumele) în genitiv. Dimpotrivă, adverbele şi locuţiunile adverbiale se constituie singure în funcţii sintactice. A se compara: *S-a aşezat* **înainte** *(înainte* = adverb de loc, complement circumstanţial de loc) — *S-a aşezat* **înaintea celorlalţi** *(înaintea celorlalţi* = pronume (demonstrativ) în genitiv cu prepoziţie, complement circumstanţial de loc).

T 29 *CONTRA (ÎMPOTRIVA...)* — PREPOZIŢII CU GENITIVUL / PREPOZIŢII CU ACUZATIVUL

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ne-am pronunţat* **împotriva** *ei.*
(2) *Ne-am pronunţat* **împotriva** *sa.*

B. SOLUŢII:

(1) *împotriva* = prepoziţie + genitiv
(2) *împotriva* = prepoziţie + acuzativ

C. COMENTARIU

0. Fie următoarele exemple:
(1) *El este mereu* **împotriva** *mea.*
(2) **Împrejurul** *tău ai numai prieteni.*

1. Secvenţele subliniate permit următoarele constatări:

1.1. Prepoziţiile *împotriva* şi *împrejurul* sînt prepoziţii-tip pentru genitiv, atunci cînd au după ele substantive sau pronume: *împotriva războiului, împrejurul parcului, împotriva tuturor* etc.

1.2. Posesivele *mea* şi *tău*, în ciuda prepoziţiilor cu genitivul, nu sînt în genitiv. În stabilirea cazului plecăm de la forma de feminin *mea*, care, ca toate femininele, realizează distincţia nominativ (acuzativ) / genitiv (dativ): (în) *casa*

mea / *geamurile casei* **mele** (și la fel: *(în) grădina* **noastră** / *gardul grădinii* **noastre**). De aici rezultă imediat că forma de genitiv (dativ) pentru posesivele feminine la singular *mea, noastră* este *mele, noastre*, adică nu *mea (noastră)* cum avem în exemplul dat *(împotriva mea* sau *împotriva noastră)*. Prin urmare *mea* din *împotriva mea* nu poate fi în genitiv, căci ar trebui să fie **împotriva mele*. Prin analogie cu acestea acceptăm că nici formele masculine din *împrejurul meu (tău, său), în jurul nostru (vostru)* nu sînt în genitiv, măcar că ele nu disting formal cele două perechi de cazuri. Singura soluție care ne rămîne este să le considerăm în nominativ sau acuzativ.

1.3. Deși aici nu mai pot impune genitiv, *contra, împotriva, în jurul* etc. rămîn totuși prepoziții și ca atare posesivele *mea, noastră, meu, nostru* etc. nu pot fi decît în acuzativ, nu în nominativ, acest din urmă caz neapărînd niciodată cu prepoziții.

1.4. Din punct de vedere morfologic, posesivele *(mea, meu, tău, noastră* etc.) nu sînt pronume, ci adjective. Calitatea adjectivală se argumentează în felul următor:

1.4.1. Aceste posesive nu au în componența lor articolul posesiv *al (a)*. (Or, se știe, pronumele posesive îl conțin obligatoriu pe *al, a, ai, ale.)*

1.4.2. Între posesiv și articolul din finala prepoziției se stabilește un fel de acord orientat dinspre posesive spre prepoziție. Acest acord se evidențiază clar în gen și număr: *contra (-a* = articol feminin, singular) **mea** (adjectiv feminin, singular); *în jurul (-l* = articol masculin, singular) **meu** (adjectiv masculin singular). Dacă n-ar fi vorba de un acord, ar trebui să fie posibile și combinații de tipul: **contra meu*, **în jurul mea*, **deasupra noștri*, **în ciuda voastre* etc.

Acordul explică de ce toate prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) cu genitivul terminate în articolul feminin, singular *-a* sînt urmate de adjective posesive feminine la singular, iar cele terminate în articolul de masculin, singular *-l* sînt urmate de posesive de genul masculin, numărul singular.

1.4.3. Apariția acestui acord „particular" (între un adjectiv (posesiv) și o prepoziție) poate fi presupusă în două etape, avînd la bază de fiecare dată acțiunea analogiei:

(1) De la grupuri de tipul: *în casa mea, în vremea noastră, din cauza ta* etc. (substantiv cu prepoziție urmat de adjectiv posesiv), în care adjectivul se acordă în mod normal cu substantivul, acordul s-a extins și asupra locuțiunilor prepoziționale cu aceeași structură formală — „prepoziție + substantiv" *(în fața mea, în ciuda voastră, în jurul meu* etc.). Analogia a acționat aici pe baza identității structurale.

(2) De la locuțiunile de tipul „prepoziție + substantiv articulat" *(în fața mea, în jurul tău* etc.), în care adjectivul posesiv se acordă cu substantivul din locuțiune, acordul s-a extins și la prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) care nu au în structura lor un substantiv *(contra mea, înaintea noastră, împrejurul vostru* etc.). Analogia a acționat aici pe bază de identitate funcțională, dublată uneori de o sinonimie parțială *(în fața mea — înaintea mea, în jurul meu — împrejurul meu* etc.).

Așadar, ilustrînd cu un exemplu, evoluția acordului apare astfel:

I. *în intenția mea*; II. *în fața mea*; III. *înaintea mea*. (Vezi Drașoveanu, 1969, p. 81.)

Vom reține în concluzie că orice posesiv precedat de o prepoziție a genitivului *(contra, împotriva* etc.) este adjectiv (posesiv) în acuzativ. Cum toate prepozițiile genitivului se termină în articol la singular, toate adjectivele posesive în această situație sînt la numărul singular.

2. Greșelile care pot apărea în analiza gramaticală a adjectivelor posesive sînt ușor previzibile și explicabile prin caracterul «aparte» al situației, comportînd față de ceea ce considerăm lege de respectat în analiză, două «devieri» importante:

(1) adjective (posesive) în lipsa unui substantiv;

(2) prepoziții cu genitivul care nu au după ele... genitiv.

O analiză superficială, efectuată în virtutea obișnuinței, va conduce imediat la pronume posesive în genitiv.

Probabilitatea unei asemenea interpretări eronate este și mai mare la adjectivele posesive *său, sa*, care au drept corespondente pronumele personale în genitiv *lui, ei*, stabilindu-se între ele un raport de echivalență: comp. *împotriva* **sa** (adjectiv posesiv în acuzativ) cu *împotriva* **ei, lui** (pronume personale în genitiv); *în jurul* **său** (adjectiv posesiv în acuzativ) cu *în jurul* **ei, lui** (pronume personale în genitiv).

3. Funcțiile adjectivelor posesive precedate de aceste prepoziții sînt aceleași cu ale pronumelor (substantivelor) în genitiv prepozițional. Vom reține doar că numele atributului

exprimat prin ele are un nume aparte, format din trei termeni, incălcînd regula numelui cu doi termeni (vezi T 76): atribut adjectival prepoziţional — **copacul din faţa ta** *l-am sădit cu.*

T 30 LOCUŢIUNI PREPOZIŢIONALE CU GENITIVUL / «FALSE» LOCUŢIUNI PREPOZIŢIONALE CU GENITIVUL

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Mi-am făcut mari proiecte* **în faţa** *vacanţei.*
(2) *Mi-am aminat multe treburi* **din cauza** *concediului.*

B. SOLUŢII:

(1) *în faţa* = locuţiune prepoziţională
(2) *din cauza* = „falsă" locuţiune prepoziţională (≠ nu este locuţiune prepoziţională)

C. COMENTARIU

0. Structură identică sau asemănătoare cu locuţiunile prepoziţionale ale genitivului, în a căror componenţă intră un substantiv *(în ciuda, în pofida, în faţa, în jurul, în spatele* etc.), au foarte multe alte grupuri formate din „prepoziţie + substantiv articulat", constituind expresii relativ fixe, cu sensuri lexicale specializate (cauză, scop, timp, loc, excepţie etc.) şi urmate de genitiv ca termen obligatoriu sau posibil: *din cauza, din pricina, pe motivul, în cazul, cu condiţia, în scopul, cu scopul, cu ajutorul, cu sprijinul, cu concursul, în sensul, la marginea, în marginea, în alternativa, cu excepţia, în timpul, în vremea, în pricinţa, cu intenţia, în mijlocul, în centrul* etc.

Asemănarea (identitatea) de structură şi/sau corespondenţa de înţeles existente între ele şi unele prepoziţii (locuţiuni prepoziţionale) cu genitivul sau cu alte cazuri — comp. *cu excepţia* şi *în afara* (locuţiune prepoziţională), *în mijlocul* şi *în jurul* (locuţiune prepoziţională), *din cauza* şi *datorită* (prepoziţie cu dativul), *cu ajutorul* şi *mulţumită* (prepoziţie cu dativul), *pe motivul* şi *pe motiv de* (locuţiune prepoziţională cu acuzativul) etc. — fac dificilă trasarea unei linii de demarcaţie între ele şi de aici frecvenţa interpretării lor oscilante sau greşite.

1. În lipsa unui criteriu unic şi unitar, se pot formula doar cîteva mijloace, în general complementare, de deosebire:

1.1. Dacă substantivul din grupare poate fi determinat de un adjectiv pronominal, mai cu seamă demonstrativ, acesta nu formează locuţiune cu prepoziţia — şi invers, dacă adjectivul demonstrativ se exclude, putem considera gruparea locuţiune prepoziţională cu genitivul. Decizia se bazează pe principiul că un adjectiv, în afara celui posesiv (vezi T 29), nu poate determina prin acord un substantiv dintr-o locuţiune prepoziţională, căci, în acest caz, ar trebui să acceptăm că adjectivul este atribut adjectival pe lîngă o locuţiune prepoziţională.

(1) Sînt locuţiuni prepoziţionale: **în ciuda** — **în ciuda aceasta (*în această ciudă);* **în pofida** — **în pofida aceasta (*în această pofidă);* **în faţa** — **în faţa aceasta (*în această faţă);* **în spatele** — **în spatele acesta (*în acest spate);* **în jurul** — **în jurul acesta (*în acest jur)* etc.

(2) Nu sînt locuţiuni prepoziţionale: **din cauza** — *din cauza aceasta (din această cauză);* **din pricina** — *din pricina aceasta (din această pricină);* **cu scopul** — *cu scopul acesta (cu acest scop);* **în cazul** — *în cazul acesta (în acest scop);* **cu condiţia** — *cu condiţia aceasta (cu această condiţie);* **pe motivul** — *pe motivul acesta (pe acest motiv)* şi la fel: **cu ajutorul, cu sprijinul, cu gîndul** etc. (Adjectivul posesiv este cerut, de altfel, de articolul din finala prepoziţiei. Vezi, pentru detalii, T 29.)

OBSERVAŢIE. Nu răspund în favoarea calităţii nelocuţionale grupările: *prin intermediul, în mijlocul, în centrul, în apropierea.* Construcţia *în marginea aceasta (în această margine)* este ambiguă.

1.2. Dacă genitivul poate fi antepus substantivului din gruparea „prepoziţie + substantiv articulat", catalizînd apariţia articolului genitival *-al (-a)*, gruparea nu constituie o locuţiune. Dimpotrivă, dacă antepunerea se exclude, gruparea este o locuţiune prepoziţională: *pe acoperişul* **casei** — *pe* **al casei** *acoperiş.* Luăm ca „genitiv de lucru"

pronumele relativ *care: căruia (căreia)* „postpus" — *al (a) cărui (cărei)* „antepus".

(1) Locuţiunile prepoziţionale nu permit această schimbare de poziţie: *în pofida căruia — *în a cărui pofidă; în faţa căruia — *în a cărui faţă; în jurul căruia — *în al cărui jur; în spatele căruia — *în al cărui spate.*

(2) Celelalte grupuri de „prepoziţie + substantiv articulat" răspund toate pozitiv la acest test: *din cauza căruia — din a cărui cauză; cu ajutorul căruia — cu al cărui ajutor; în marginea căruia — în a cărui margine; în mijlocul căreia — în al cărei mijloc; în centrul căruia — în al cărui centru; în apropierea căruia — în a cărui apropiere, prin intermediul căruia — prin al cărui intermediu* etc.

OBSERVAŢIE. Cele două mijloace de verificare fiind complementare, faptul că un grup „prepoziţie + substantiv articulat" să răspundă pozitiv la unul din teste este suficient pentru a lua decizia aferentă. (Aproximativ aceleaşi indicii apar şi la Drăşoveanu, 1980.)

1.3. Nu pot fi folosite ca mijloace de deosebire următoarele:

(1) e c h i v a l e n ţ a (ca înţeles) cu alte p r e p o z i ţ i i: *datorită = din cauza*, dar *datorită* este prepoziţie, iar *din cauza*, nu;

(2) combinaţia cu un posesiv *(mea, meu, ta, tău* etc.), căci acesta este posibil la toate grupurile în baza substantivului ce-l conţin *(în faţa mea — în apropierea mea; în jurul meu — în gîndul său* etc.). (Adjectivul posesiv este de altfel cerut de articolul din finala prepoziţiei. Vezi, pentru detalii, T 29.)

T 31 „ADVERB + *DE*" — FORMEAZĂ LOCUŢIUNE PREPOZIŢIONALĂ / NU FORMEAZĂ LOCUŢIUNE PREPOZIŢIONALĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Locuieşte* **dincolo de** *gară.*
(2) *Am citit o carte* **extrem de** *interesantă.*

B. SOLUŢII:

(1) *dincolo de* = locuţiune prepoziţională (cu acuzativul)
(2) *extrem de* ≠ locuţiune prepoziţională

C. COMENTARIU

0. Fie următoarele două serii de exemple:

(a) **aproape de** *(gară)*, **departe de** *(adevăr)*, **dincolo de** *(bine şi rău)*, **înainte de** *(premieră)*, **în afară de** *(el)* etc.;

(b) **grozav de** *(bun — bine)*, **teribil de** *(frig)*, **admirabil de** *(reuşită)*, **colosal de** *(repede)*, **groaznic de** *(cald)*, **nemaipomenit de** *(frumoasă)*, **nespus de** *(dulce)* etc.

0.1. În ciuda structurii lor formale identice (= adverb + prepoziţia *de*), cele două serii impun, în privinţa grupării „adverb + *de*", deosebiri importante, atît la nivelul valorii morfologice, cît şi în interpretarea sintactică.

1. Gruparea de tip (a) este urmată de substantive (pronume, numerale), cărora le impune cazul acuzativ, fiind o l o c u ţ i u n e p r e p o z i ţ i o n a l ă c u a c u z a t i v u l (vezi, pentru acestea, T 33).

2. Gruparea de tip (b) este urmată de adjective sau adverbe, cărora le ajută în formarea g r a d u l u i s u p e r l a t i v a b s o l u t, fiind deci elemente componente în structura acestui grad de comparaţie, realizat analitic în limba română.

Acest rol al lor este verificabil prin posibilitatea de a le substitui cu adverbul-tip din structura superlativului absolut, *foarte:*

Ea este **extrem de** *serioasă — Ea este* **foarte** s e r i o a s ă.

Gruparea „adverb + *de*" în această situaţie nu este nici locuţiune adverbială, nici locuţiune prepoziţională.

(a) Nu este locuţiune adverbială, deoarece, în pofida echivalenţei cu un adverb *(foarte)*, conţine o prepoziţie, care leagă adverbul *(teribil, extrem* etc.) de adjectiv (adverb), iar locuţiuni adverbiale terminate în *de* nu există.

(b) Nu este nici locuţiune prepoziţională, deoarece este echivalentă cu un adverb *(foarte)* şi nu apare niciodată în contextul unei prepoziţii — nu admite pronumele *mine, tine (*extrem de mine, *teribil de tine* etc.). Ca atare acest *de* nu poate impune nici caz, în speţă acuzativ.

2.1. Adjectivele la gradul superlativ constituit cu gruparea „adverb + *de*" nu au cazul impus de prepoziția *de* (Ac), ci acela pe care-l dă acordul cu substantivul (pronumele):

E l *este* **extrem de conștiincios** *la serviciu (conștiincios* = N, prin acord cu *el); Îl neliniștea gîndul* u n e i p e r s p e c t i v e **extrem de sumbre** *(sumbre* = G, prin acord cu *unei perspective).*

Se înțelege că adjectivul poate sta și în Ac, dar tot ca urmare a acordului: *Are* u n p r i e t e n **grozav de arțăgos** *(arțăgos* = Ac, prin acord cu *un prieten).*

Se impune deci, în asemenea situații, atenție sporită la cazul adjectivului — nu «automat» Ac, datorită prepoziției *de*, ci un caz, fie el și Ac, identificat prin acord cu substantivul (substitutul).

Cînd superlativul absolut de acest tip (cu „adverb + *de*") este al unui adverb, se înțelege că problema cazului nu se mai pune.

2.2. Aparțin aceluiași model și au aceeași valoare (elemente componente în structura superlativului absolut) și cîteva adverbe al căror conținut expresiv este mai puțin evident, datorită sensului lor destul de general: *așa* (**așa** *de bună), atît* (**atît** *de util), cît* (**cît** *de bine), oricît* (**oricît** *de mult).* Aceste structuri își dezvăluie sensul superlativ atît — și mai ales — în construcții exclamative *(E* **așa de bine** *afară!; E* **atît de frumoasă!; Cît de mare** *te-ai făcut!),* cît și neexclamative *(Nu știam că e* **atît de** *urgentă plecarea ta; A cîntat* **așa de** *frumos, că i-a impresionat pe toți; Abia atunci ți-ai dat seama* **cît de mult** *țineai la el).*

Se atrage atenția mai cu seamă asupra superlativului cu *cît de* și *oricît de*, a cărui identificare e uneori mai dificilă, întrucît adverbele *cît* și *oricît* apar în frază și cu valoare relațională (subordonatoare), adesea între *cît (oricît)* și *de* apărînd alte cuvinte: **Oricît** *ar fi cartea aceasta* **de** i n t e r e s a n t ă, *nu-mi pot permite s-o cumpăr (oricît... de interesantă = foarte interesantă).*

Cît e el **de isteț**, *și tot n-a ghicit unde-ai plecat (cît ... de isteț = foarte isteț).*

OBSERVAȚIE. Mai rar, pe poziția lui *cît* poate apărea *cum*, în aceeași construcție dislocată: *Nu-ți poți imagina* **cum** *cîntă* **de** *frumos (cum ... de frumos = cît de frumos).*

T 32 PREPOZIȚII EXPRIMATE / PREPOZIȚII NEEXPRIMATE

A. STRUCTURI TIP:

(1) **În vara** *aceea a fost o arșiță cumplită.*
(2) **Vara** *aceea a fost o arșiță cumplită.*

B. SOLUȚII:

(1) *în vara* = substantiv în acuzativ cu prepoziție exprimată
(2) *vara* = substantiv în acuzativ cu prepoziție neexprimată

C. COMENTARIU

0. Din cele cinci cazuri existente în română, numai trei pot fi precedate de prepoziții: genitivul (G_{prep}), dativul (D_{prep}) și acuzativul (Ac_{prep}).

În mod firesc, fiecare din cele trei cazuri (G, D, Ac) este ori prepozițional, ori neprepozițional. Din acest punct de vedere, într-adevăr, prepoziția apărută în text (= exprimată) în fața unui substantiv (substitut) obligă la considerarea cazului ca fiind prepozițional: *Merge* la *mare (la mare* = substantiv în Ac_{prep}). Dimpotrivă, dacă în fața unui substantiv (substitut) nu apare exprimată o prepoziție, cazul acestuia, fără a schimba sensul construcției, este cu siguranță neprepozițional numai dacă prepoziția este în mod necesar exclusă, adică imposibilă: *Cartea* elevului *este pe masă (elevului* = genitiv neprepozițional). În schimb, dacă ea poate fi presupusă, neexprimarea ei datorîndu-se unor factori diverși, cazul este în realitate prepozițional: Toamna *următoare aveam să-l reîntîlnesc la Arad (toamna* =[în] *toamna* = acuzativ cu prepoziție).

Cazul prepozițional cunoaște deci două variante: cu prepoziție exprimată și cu prepoziție neexprimată. Acestea, între anumite limite, pot fi considerate e c h i v a l e n t e f u n c ț i o n a l.

1. Prepozițiile neexprimate pot fi subînțelese sau eliptice.

1.1. Fenomenul s u b î n ț e l e g e r i i prepoziției apare în cadrul coordonării a două sau mai multe cazuri prepoziționale. Adesea, numai primul din șirul de substantive (sub-

stitute) coordonate are prepoziția exprimată, la celelalte, ca fiind aceeași, nu se mai repetă. Oricare din cele trei tipuri de prepoziții (cu genitivul, cu dativul și acuzativul) poate apărea în această ipostază: *Opinia publică internațională se pronunță tot mai clar* **împotriva** *războiului și* **(a) înarmărilor** ($G_{prep} + G_{prep}$); **Datorită inteligenței** *și* **muncii** *perseverente a reușit să ajungă în fruntea clasei* ($D_{prep} + D_{prep}$); *Au fost construite noi blocuri* **din beton** *și* **sticlă** ($Ac_{prep} + Ac_{prep}$).

OBSERVAȚIE. Se înțelege că un atribut exprimat printr-un substantiv cu prepoziția subînțeleasă va fi (atribut) substantival prepozițional: *O viață cu bucurii și* **necazuri** ([cu] *necazuri* = atribut substantival prepozițional).

1.1.1. În legătură cu subînțelegerea prepoziției mai trebuie reținute următoarele:

(1) În cadrul unei serii de genitive prepoziționale coordonate, prepoziția, începînd cu al doilea genitiv, este de regulă «reprezentată» de *al (a): Strîns unit* **în jurul** *partidului și* **al** *Secretarului său general, poporul nostru obține noi și noi victorii în construcția socialismului;* **În ciuda** *zăpezilor și* **a** *ploilor abundente din primăvară, nivelul apelor Dunării n-a atins cotele periculoase.* Apariția lui *al* (masculin) sau *a* (feminin) este în funcție de genul articolului *(-(u)l* sau *-a)* din finala prepoziției cu genitivul.

(2) Dacă substantivele coordonate sînt în dativ cu prepoziție, uneori, după modelul genitivului prepozițional, apare greșit *al (a)* și în fața dativului: **datorită** *ploilor și* **a(l)** *zăpezilor;* **grație** *trenului și* **a(l)** *autobuzului.*

(3) Dacă substantivele coordonate sînt în acuzativ cu locuțiune prepozițională, începînd cu al doilea substantiv, aceasta poate fi total neexprimată (**o dată cu** *Gigel și Petrică... = o dată cu Gigel* și [o dată cu] *Petrică...)* sau poate fi reprezentată de prepoziția din finala locuțiunii (**În legătură cu** *predicatul și* **cu** *subiectul s-a scris foarte mult — cu subiectul* = [în legătură] *cu subiectul*).

OBSERVAȚIE. Subînțeleasă poate fi și prepoziția-morfem *pe* de la acuzativul cu funcție de complement direct: *De ziua lui i-a invitat* **pe** *Ionel,* [pe] *Georgel și* [pe] *Mihai.*

(4) În fața substantivelor cu formă de NAc fără prepoziție avînd rol de apoziție nu subînțelegem prepoziția, chiar dacă termenul antecedent o are: *Discutau* **despre fotbal, sportul** *lor preferat (sportul* = substantiv în nominativ, nu în acuzativ cu prepoziția *despre* subînțeleasă). Aceeași este situația și pentru prepoziția morfem *pe: L-a căutat* **pe tovarășul** *Vișinescu,* **profesorul** *de istorie (profesorul* = substantiv în nominativ, nu în acuzativ cu *pe* subînțeles).

1.2. Prepoziții cliptice pot fi numai cîteva, toate ale acuzativului:

(1) Prepoziția în pe lîngă substantive care denumesc în general timpul *(an, vară, toamnă, lună, săptămînă, zi, noapte, dimineață, marți, miercuri* etc.), însoțite de un număr restrîns de adjective *(acesta, acela, celălalt, viitor, trecut, precedent, următor* ș.a.): **Iarna** *aceasta merg la schi (iarna aceasta* =[în] *iarna aceasta);* **Anul** *trecut l-am întîlnit la Brașov (anul trecut* =[în] *anul trecut);* **Joia** *viitoare avem teză la română (joia viitoare* =[în] *joia viitoare).*

(2) Prepoziția *ca* în construcții cu înțeles comparativ: *Stă singur* **cuc** *(cuc* =[ca un] *cuc); E înghețat* **bocnă**; *Doarme* **buștean.** Prin analogie cu aceste grupări, în care prepoziția *(ca)* este în mod evident eliptică, putem interpreta, la fel, prepoziția ca fiind eliptică și în construcții ce permit mai greu sau deloc inserarea lui *ca: Fuge* **glonț**; *I-a întins un pahar plin* **ochi.**

(3) Accidental, și mai ales în limbaj popular, este eliptică prepoziția *de* în fața pronumelui interogativ *ce:* **Ce** *mă tot bați la cap cu aiurelile tale? (ce* =[de] *ce); Măi mîndruț de lîngă vale,* / **Ce**-*ți tot faci la noi cărare?* (folclor).

T 33 LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE / LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE

A. STRUCTURI TIP:

(1) **În caz de** *incendiu anunțați pompierii.*
(2) **În caz că** *izbucnește un incendiu, anunțați pompierii.*

B. SOLUȚII:

(1) *în caz de* = locuțiune prepozițională
(2) *în caz că* = locuțiune conjuncțională

C. COMENTARIU

0. Definirea celor două tipuri de locuțiuni se face prin raportare la părțile de vorbire corespondente.

(1) Locuțiunile prepoziționale sînt grupuri de cuvinte cu înțeles unitar și valoare de prepoziție: **Despre** *acest subiect vom mai discuta* — **În legătură cu** *acest subiect vom mai discuta (în legătură cu* = locuțiune echivalentă cu prepoziția *despre)*.

(2) Locuțiunile conjuncționale sînt grupuri de cuvinte cu înțeles unitar și valoare de conjuncție: **Dacă** *ai nevoie de ajutorul meu, sună-mă* — **În caz că** *ai nevoie de ajutorul meu, sună-mă (în caz că* = locuțiune echivalentă cu conjuncția *dacă)*.

0.1. Întrucît nu orice locuțiune prepozițională (conjuncțională) are drept corespondent o prepoziție (conjuncție), în identificarea lor și deosebirea de alte grupuri de cuvinte se utilizează criteriul structural (= al elementelor componente). Același criteriu ne furnizează și deosebirea fundamentală dintre cele două tipuri de locuțiuni:

(1) Locuțiunile prepoziționale se termină obligatoriu în prepoziție *(de, cu, la* — vezi mai jos), în timp ce locuțiunile conjuncționale se termină obligatoriu în conjuncție sau cuvînt cu valoare conjuncțională *(că, să, ce* etc. — vezi mai jos).

Elementul terminal — prepoziție sau conjuncție — este cel care acordă valoare relațională de tip prepozițional sau conjuncțional întregului grup. (Criteriul este formulat explicit la Drașoveanu, 1968, p. 23.) Locuțiunile prepoziționale (conjuncționale) formează expresii fixe, neanalizabile sintactic în interior, fără posibilitatea ca vreuna din componente să aibă determinanți și nici să își schimbe locul.

1. Locuțiunile prepoziționale cu acuzativul, singurele de care ne ocupăm aici, se termină obligatoriu într-una din prepozițiile *de, cu, la*. Gradul lor de «sudură» interioară scade progresiv de la cele cu *de* spre cele cu *la*. În componența lor, în afară de prepoziția din finală, mai intră un adverb (în general adverb de loc la cele cu *de*, respectiv adverb de mod la celelalte două tipuri), precedat sau nu de o prepoziție, și un substantiv, obligatoriu nearticulat, în general cu prepoziție.

1.1. Locuțiuni prepoziționale terminate în **de**: *alături de, (în) afară de, aproape de, departe de, (de) dincolo de, (de) dincoace de, (de) vizavi de, înainte de, împrejur de, în sus de,*

în jos de, (de) dinainte de, față de, pe motiv de, din cauză de, în loc de, în timp de, în vreme, din pricină de, în caz de, în chip de, peste drum de, de din vale de etc.

Prin eliminarea prepoziției *de*, foarte multe dintre locuțiunile prepoziționale devin adverbe (locuțiuni adverbiale) sau substantive cu prepoziție *(alături, aproape, departe, dincolo, în loc, în timp, peste drum* etc.).

1.2. Locuțiuni prepoziționale terminate în **cu**: *împreună cu, dimpreună cu, alături cu, o dată cu, deodată cu, laolaltă cu, potrivit cu, asemănător cu, asemenea cu, contrar cu, conform cu, comparativ cu, la un loc cu, de față cu, în raport cu* (= față de), *în comparație cu, la fel cu, la rînd cu, în rînd cu, în legătură cu* etc.

Eliminînd prepoziția *cu*, cele mai multe devin adverbe (locuțiuni adverbiale): *împreună, alături, deodată, asemenea, la un loc, de față, la fel* etc.

1.3. Locuțiuni prepoziționale terminate în **la**: *privitor la, referitor la, relativ la, cu referire la, cu privire la* (sinonime între ele). Eliminînd prepoziția *la*, nu pot funcționa ca adverbe (substantive).

OBSERVAȚIE. Structură aparte au locuțiunile prepoziționale *cît despre* și *cît pentru* (rar). Locuțiuni prepoziționale terminate în alte prepoziții decît cele date aici *(de, cu, la, despre, pentru)* nu există în limba română. Alte grupări cu valoare prepozițională și terminate în prepoziție se încadrează la prepoziții compuse. Acestea sînt formate numai din prepoziții: *de la, de pe la, pe lîngă, de către, pe sub* etc.

2. Locuțiunile conjuncționale subordonatoare, singurele reținute aici, se termină obligatoriu într-un cuvînt subordonator, după cum urmează:

2.1. Locuțiuni conjuncționale terminate în conjuncție subordonatoare:

(1) **că**: *măcar că, chit că, în afară că, din cauză că, din pricină că, în caz că, cu toate că, pentru că, mai ales că, pe motiv că, după ce că* etc.

(2) **să**: *măcar să, înainte (ca) să, pînă să, pentru ca să, fără (ca) să, în loc să* etc.

(3) **dacă**: *chiar dacă, în caz dacă* (rar)

(4) **de** (= dacă): *chiar de*

2.2. Locuțiuni conjuncționale terminate în relativul **ce**: *de vreme ce, din moment ce, în vreme ce, în timp ce, pe măsură ce, o dată ce, îndată ce, de îndată ce, imediat ce, numai ce, după ce, pînă ce.*

2.3. Locuțiuni conjuncționale terminate în adverbe relative: *ca și cum, ca și cînd.*

LEGĂTURI INTERPROPOZIȚIONALE

T 31 PRONUME (ADVERBE) — *INTEROGATIVE / RELATIVE*

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Care** *sînt ultimele știri?*
(2) *Materia* **care**-*i place în mod deosebit este gramatica.*

B. SOLUȚII:

(1) *care* = pronume interogativ
(2) *care* = pronume relativ

C. COMENTARIU

0. Sub numele de cuvinte i n t e r o g a t i v e - r e l a t i v e sînt cunoscute în gramatica limbii române următoarele cuvinte:

(a) p r o n u m e: **cine, ce, care, cît (cîtă, cîți, cîte), al cîtelea (a cîta)**, plus formele lor declinate la GD (**cui, căruia, (căreia, cărora), cîtor**) sau precedate de prepoziții (**contra cui, în jurul căruia, despre ce, la cîți, pentru al cîtelea** etc.);

(b) adverbe: **cum** *(după cum, precum)*, **cînd** *(de cînd, pînă cînd, pe cînd)*, **unde** *(de unde, pe unde, pînă unde, încotro)*, *cît (de)*.

0.1. Numele compus „interogative-relative" dă socoteală de faptul că, în funcție de întrebuințare, ele sînt sau interogative, sau relative, sau și una și alta. În practica analizei gramaticale elementare, cei doi termeni pot fi antinomizați prin raportare la calitățile relaționale, după cum urmează:

1. Pronumele (adverbale) interogative apar în propoziții principale interogative și țin locul părților de propoziție așteptate ca răspuns: **Cine** *a venit?* (r ă s p u n s: *noi, cineva, amicul meu* etc.); **Unde** *ai fost?* (r ă s p u n s: *acasă, la școală, undeva* etc.).

Prin forța lucrurilor, cuvintele interogative nu sînt relaționale.

În legătură cu interogativele trebuie să mai reținem următoarele lucruri, cu implicații directe în analiza frazei:

(1) În mod normal, ele se află în fruntea propozițiilor interogative, fiind «introductivele» acestora.

(2) Cuvintele interogative implică în mod necesar existența unui predicat, exprimat sau neexprimat: *Unde te-ai întîlnit cu amicii tăi?; Văd că ai primit o scrisoare... De la cine* [e]*?*

(3) Cuvîntul interogativ, ocupînd poziție în fruntea unei propoziții, îi conferă acesteia, împreună cu intonația specifică, un caracter interogativ. (Propoziția interogativă care are cuvînt interogativ se numește interogativă parțială, iar cea fără cuvînt interogativ *(Ai fost ieri la meci?)*, interogativă totală.) Semnul caracterului interogativ este, în scris, semnul întrebării.

(4) Interogația «trecînd» de fiecare dată prin predicat, între cuvîntul interogativ și predicat raportul cantitativ este de 1 : 1. Ca atare, într-o singură propoziție interogativă (parțială) există un singur cuvînt interogativ, nu două sau mai multe. Dacă totuși apar două sau mai multe în succesiune, coordonate în aparență, se impune subînțelegerea predicatului existent pe lîngă interogativele care nu-l au: *Cum, cînd și pe unde ai intrat?* = Cum [ai intrat], *cînd* [ai intrat] *și pe unde ai intrat?*

(5) Cuvintele interogative, ca pronume și adverbe ce sînt, au rolul sintactic al părților de propoziție așteptate ca răspuns (subiect; nume predicativ, complement etc.).

2. Aceleași cuvinte *(cine, care, unde* etc.), apărînd în fruntea unei propoziții secundare, devin elemente subordonatoare, asemenea conjuncțiilor subordonatoare: *Nu știu* **cine** *m-a căutat ieri la telefon; L-am întrebat* **cînd** *se pleacă în excursie; Stai acolo* **unde** *te-am pus; Casa* **în care** *locuiesc este din cărămidă* (comp. cu *Nu știe* **că** *am plecat la mare).*

În această ipostază, de cuvinte subordonatoare, pronumele (adverbele) în discuție devin r e l a t i v e sau relaționale. (În practica analizei frazei se «încercuiesc» și se barează

în stînga, marcînd începutul subordonatei: *L-am întrebat* [ce] *face mîine*].)

În legătură cu relativele sînt de reţinut următoarele:

2.1. Calităţile relaţionale apar în procesul trecerii de la întrebarea directă (Ce *faci la masă?)* la întrebarea indirectă, «prefigurată» printr-un cuvînt de «informare» de tip *a întreba, a zice, a spune* etc. *(Te întreb* ce *faci la masă)* şi de aici la alte situaţii, care nu mai presupun nici un fel de întrebare *(Fac* ce *pot)*. De aceea, în principiu, pot fi relative acele pronume (adverbe) care sînt şi interogative. (Pentru excepţii, vezi mai jos.)

2.2. Făcînd abstracţie de măsura în care ele mai păstrează sau nu şi calităţi interogative, aceste cuvinte se cuvin numite numai *relative*, nu şi interogative, reţinîndu-se, ca atare, în denumire constanta, aceea de a fi cuvinte relaţionale, şi introducîndu-se opoziţia i n t e r o g a t i v e (= nesubordonatoare) / r e l a t i v e (= subordonatoare). (Vezi, în acest sens, Guţu Romalo, 1957, p. 165—166; *SMLRC*, 1967, p. 145.)

2.3. În principiu, sînt cuvinte relative acelea care pot fi şi interogative (vezi Draşoveanu, 1968, p. 31). Ca urmare a raporturilor complexe ce se stabilesc în cadrul frazei, pot funcţiona ca relative, fără a cunoaşte ipostaza de interogative, şi pronumele (adverbele) nehotărîte compuse cu particula *ori-* pe bază de relative: *oricine, orice, oricare, oricum, oricînd* etc. *(Vine* oricînd *îl chemi; Îţi aduce* orice-*l rogi.)*

2.4. Asemenea interogativelor, relativele stau în fruntea unei propoziţii, sînt în raport de 1 : 1 cu predicatul subordonatei şi au aceleaşi funcţii sintactice (vezi, pentru acestea, T 83).

T 35 CUVINTE SUBORDONATOARE INTERPROPOZIŢIONALE — *CONJUNCŢII / RELATIVE*

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu mi-a adus cartea,* deşi *îmi trebuia.*
(2) *Nu mi-a adus cartea* care-*mi trebuia.*

B. SOLUŢII:

(1) *deşi* = conjuncţie subordonatoare
(2) *care* = pronume relativ

C. COMENTARIU

0. Raporturile de subordonare în frază se realizează prin cuvinte total sau parţial specializate în acest sens, repartizate morfologic la trei părţi de vorbire:

(a) C o n j u n c ţ i i (locuţiuni conjuncţionale) subordonatoare — *că, dacă, deşi, fiindcă, încît* etc.:

Nu mai vine pe la noi, fiindcă *e supărat.*

A ajuns la gară cu zece minute înainte de plecarea trenului, cu toate că *a pierdut autobuzul.*

(b) P r o n u m e (adjective) r e l a t i v e — *care, cine, ce, cît (cîtă, cîţi; cîte), al cîtelea (a cîta):*

Cine *nu munceşte nu mănîncă; Nu mi-a spus* ce *probleme are.*

(c) Adverbe relative — *cum, cît (de), cînd, unde, încotro:*

Îl găseşti unde *nu te aştepţi.*

0.1. T r ă s ă t u r a c o m u n ă celor trei grupuri de cuvinte este deci aceea de a funcţiona ca elemente relaţionale în frază, adică de a lega subordonatele de regente. Din punctul de vedere al trăsăturilor relaţionale, între ele nu se poate opera nici o discriminare cantitativă sau calitativă, în sensul că nu sînt unele «mai subordonatoare» sau altfel subordonatoare decît celelalte. Faptul de „a lega" este reprezentat în numele cuvintelor în discuţie *(conjuncţie şi relative)*, încît formularea frecventă „pronume (adverb, adjectiv) relativ cu rol (funcţie) de conjuncţie" este de evitat, întrucît conţine o evidentă tautologie. (Explicînd termenii „relativ" şi „conjuncţie", formularea de mai sus devine „pronume de legătură cu rol de ... «legătură».)

1. Deosebirea fundamentală între conjuncţii (subordonatoare) şi relative constă în aceea că relativele au funcţie sintactică, sînt adică părţi de propoziţie, în timp ce conjuncţiile se caracterizează negativ din acest punct de vedere. (Vezi Draşoveanu, 1968, passim.)

Această deosebire derivă din statutul lexico-gramatical al claselor de cuvinte (= părţi de vorbire) cărora le aparţin.

1.1. Conjuncţiile subordonatoare sînt cuvinte specializate exclusiv ca elemente de relaţie între propoziţii, rol care le şi epuizează ca esenţă şi fenomenalizări. (Nu există conjuncţii care să aibă (şi) alt rol decît acela de a subordona sau să nu aibă acest rol.)

(a) Asemenea prepoziţiilor, auxiliarelor morfologice şi articolelor, conjuncţiile sînt l i p s i t e d e s e n s l e x i c a l şi de aceea nu pot forma părţi de propoziţie. Spunem despre conjuncţie că este un i n s t r u m e n t g r a m a t i c a l.

(b) Sensul (înţelesul) conjuncţiilor este exclusiv g r a m a t i c a l, foarte adesea precizat în context. Conjuncţia, plasată în fruntea unei propoziţii, o raportează pe aceasta la altă propoziţie, care îi devine regentă.

(c) Oricît de extins ar fi corpul fonetic al unei conjuncţii (locuţiuni conjuncţionale) şi oricîtă aparentă autonomie ar avea, sensul rămîne gramatical şi numai gramatical.

Altfel spus, *fiindcă, deoarece, întrucît* etc. şi *din cauză că, din pricină că, pe motiv că* sau *dacă* şi *în caz că* sînt deopotrivă lipsite de sens lexical şi ca atare în egală măsură fără funcţie sintactică.

Se impune deci reţinută distincţia între sensurile gramaticale de cauză, condiţie, scop etc. şi funcţiile sintactice respective (complemente circumstanţiale de cauză, de condiţie, de scop etc.).

1.2. Relativele, ca unităţi lexicale (= cuvinte) încadrate la pronume (adjective) sau adverbe, calitatea lor originară şi de bază, se caracterizează, ca toate pronumele (adjectivele) şi adverbele, prin:

(a) *sens* l e x i c a l (= înţeles de sine stătător);

(b) f u n c ţ i e s i n t a c t i c ă a u t o n o m ă, consecinţă firească a existenţei unui sens lexical şi a relaţionării pronumelui (adverbului) cu alte cuvinte din propoziţie.

De aceea spunem că relativele funcţionează:

(1) la nivel de f r a z ă (= interpropoziţional) ca e l e m e n t e d e r e l a ţ i e (asemenea conjuncţiilor subordonatoare);

(b) la nivel de p r o p o z i ţ i e (= intrapropoziţional = = în interiorul propoziţiei) ca p ă r ţ i d e p r o p o z i ţ i e (asemenea tuturor pronumelor, adverbelor, substantivelor, adjectivelor etc., exclusiv elementele de relaţie).

Cel puţin teoretic, relativele au toate funcţiile sintactice pe care le au membrii claselor de cuvinte la care se încadrează (pronume, adjective pronominale, adverbe). (Vezi, pentru detalii, T 83.)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Prietenul* [**căruia** *îi scriu*] *e un bun matematician.*

(2) *Elevul* [*ca părinţii* **căruia** *am discutat acum o lună*] *s-a îndreptat la învăţătură.*

B. SOLUŢII:

(1) *căruia* = pronume relativ în poziţie iniţială

(2) *căruia* = pronume relativ în poziţie postiniţială

C. COMENTARIU

0. Poziţia firească şi normală a cuvîntului subordonator este în fruntea propoziţiei subordonate, al cărei cuvînt introductiv este: *Mi-a comunicat la telefon* **că** *soseşte mîine; Nu s-au întîlnit în ziua* **care** *fusese programată.* Spunem de aceea că, în succesiunea lineară a cuvintelor, cuvîntul subordonator ocupă p o z i ţ i a i n i ţ i a l ă într-o subordonată, cu el „începe" subordonata.

1. De la această regulă generală există şi unele excepţii, respectiv situaţii în care cuvîntul subordonator nu mai ocupă poziţia iniţială propriu-zisă şi ca atare subordonata nu începe cu elementul relaţional. Convenim să numim această poziţie ca fiind p o s t i n i ţ i a l ă.

OBSERVAŢIE. Prepoziţia şi articolul *al (a, ai, ale)*, ca unele ce aparţin cazului relativului, nu se consideră poziţii distincte. Prin urmare, cuvîntul subordonator este format din relativ cu prepoziţie (articol), iar în analiza frazei se încercuiesc împreună: *Nu-şi mai amintea* [*despre ce* *mai discutaseră cu o seară înainte*]; *Aş vrea să ştiu şi cu* [*a cui* *a fost idcea aceasta*]. Ca ocupanţi ai unei poziţii în propoziţie sînt consideraţi cuvintele ce aparţin unor părţi de vorbire care pot avea funcţii sintactice autonome (substantive, adverbe, pronume etc.).

Dăm în cele de mai jos trei asemenea situaţii în care cuvîntul subordonator se abate de la poziţia iniţială absolută.

1.1. Dacă relativul este un cuvînt cu flexiune cazuală, în speţă pronumele *cine, care*, acesta poate sta, ca orice pro-

nume declinabil, şi în genitiv. În cazul în care el este atribut (pronominal genitival), în mod firesc trebuie să aibă un substantiv ca termen regent, situat obligatoriu în aceeaşi propoziţie cu el.

Din punct de vedere topic sînt posibile două situaţii:

(1) Pronumele relativ în genitiv este antepus termenului regent şi precedat de articolul *al (a, ai, ale)*: *Îi fu prezentat un tovarăş de* **al cărui** nume *parcă mai auzise; Şi eu m-am întrebat pe* **a cui** cheltuială *a făcut el atîtea călătorii; Nu-şi mai amintea* din **al cui** ordin *executase lucrarea; În sfîrşit, avea în mînă cartea* **a cărei** apariţie *fusese o veritabilă surpriză pentru lumea literară; Trebuia îndeplinită cu orice preţ dorinţa acestui unchi,* **al cărui** nepot *preferat se considera; Aruncă furios scrumiera* **a cărei** culoare *verzuie n-o putea suporta; Am nişte prieteni* **ai căror** copii *mă scot din sărite.*

Substantivul regent (postpus) stă în cazurile nominativ sau acuzativ (cu sau fără propoziţie), fapt uşor de verificat prin raportare la verb, iar relativul, în genitiv, caz reclamat de *al (a, ai, ale)* şi recunoscut ca atare (genitiv) cu ajutorul acestuia. De aceea problema posibilităţii ca relativul să fie adjectiv este exclusă.

Dacă substantivul este în acuzativ cu prepoziţie, relativul în genitiv ocupă loc între prepoziţia substantivului şi substantiv: *pe* **a cui** *cheltuială*, *din* **al cui** *ordin*. Aceeaşi este situaţia genitivului antepus, indiferent de partea de vorbire în care se materializează: *pe* **al patriei** *altar*, *despre* **ale civilizaţiei** *binefaceri*, *cu* **a lui** *înţoire*.

În analiza frazei se încercuieşte deci numai relativul în genitiv, fără prepoziţie, care nu-i aparţine, dar bara se pune în faţa prepoziţiei, ca element component al părţii de propoziţie exprimate prin substantivul în acuzativ: *Nu mi-a spus* [despre (a cui) avansare *e vorba*] (*despre ... avansare* = complement indirect, în Ac cu prepoziţie).

Întrucît prepoziţia nu poate fi «mutată» din faţa relativului în faţa substantivului (**Nu mi-a spus a cui despre avansare e vorba*), iar ea face parte din acuzativul substantivului, spunem că relativul este în poziţie iniţială intercalată, adică situat între prepoziţie şi substantiv.

(2) Pronumele relativ în genitiv stă după substantivul regent şi nu mai are articol genitival. Reluînd unele exemple date la (1), obţinem:

Îi fu prezentat un tovarăş de numele **căruia** *parcă mai auzise; Şi eu m-am întrebat* pe cheltuiala **cui** *a făcut atîtea călătorii.*

Dacă substantivul este fără prepoziţie, antepunerea substantivului nu este posibilă, în sensul că produce enunţuri mai puţin obişnuite în română: *Avea în mînă cartea* **a cărei** apariţie *fusese o surpriză pentru lumea literară*, nu şi **Avea în mînă cartea* apariţia **căreia** *fusese o surpriză pentru lumea literară.*

Structurile de acest tip, respectiv cu genitivul postpus, reprezintă poziţia «normală» a genitivului în română — comp. cu numele **studentului**, cartea **profesoarei**, dorinţele **copiilor** etc.

Relativul ocupă în acest caz poziţia postiniţială propriu-zisă.

Teoretic vorbind, este greu de spus care este aici topică directă şi care topică inversă, întrucît, pe de-o parte, poziţia normală a relativului este la începutul subordonatei, deci în faţa substantivului regent (*cu* ai **cărui** prieteni), iar pe de altă parte, tot poziţie normală este şi situarea genitivului după substantivul regent (cu prietenii **căruia**).

1.1.1. Absolutizîndu-se poziţia iniţială a relativului şi nesesizîndu-se calitatea de regent a substantivului pentru relativul în genitiv de după el se ajunge la a lăsa substantivul în regentă: *Familia printre invitaţii* [*căreia mă număram*] *era originară din Maramureş* (faţă de segmentarea corectă: *Familia* [*printre invitaţii căreia mă număram*] *era originară din Maramureş*).

Aici se nesocoteşte faptul că relativul în genitiv şi substantivul regent trebuie să fie în aceeaşi propoziţie. Prin urmare, relativul în genitiv se «încercuieşte» singur, fără substantivul cu prepoziţie, dar bara de separare a subordonatei de regentă se pune în faţa substantivului (cu prepoziţie cu tot): *Dintre piesele aflate la dosar,* [*de autenticitatea* (**cărora**) *nu mă îndoiesc*], *vă prezint doar una.*

Consecinţele segmentării greşite sînt imediate:

(1) Atît pronumele relativ din subordonată, cît şi substantivul, rămas greşit în regentă, sînt interpretate ca funcţie şi caz «la întîmplare», respectiv fără vreo argumentare gramaticală, din moment ce termenul regent al fiecăruia este în altă propoziţie. În exemplul dat mai sus: *de autenticitatea* în raport cu *piesele* (⇒ atribut), iar *cărora* (caz?!) în raport cu *nu mă îndoiesc* (⇒ complement), faţă de interpretarea corectă: *de autenticitatea* în raport cu *nu mă îndoiesc* (⇒ com-

plement), iar *cărora* (în G) în raport cu *de autenticitatea* (⇒ atribut).

(2) Aceeași interpretare și în ceea ce privește subordonata introdusă prin relativ, respectiv:

(a) În cazul în care pronumele relativ are un antecedent (substantiv), funcția subordonatei greșit delimitate coincide cu cea a subordonatei corect delimitate — atributivă, întrucît singurul termen regent posibil este un substantiv, indiferent dacă acesta este antecedentul (= termenul regent «adevărat») sau substantivul regent relativului în genitiv (= termenul regent «fals»): *Am văzut* filmul [*despre realizarea căruia mi-ai povestit atîtea*] (atributivă — termen regent corect identificat = substantivul *filmul*) — *Am văzut filmul* despre realizarea [*căruia mi-ai povestit atîtea*] (atributivă — termen regent greșit identificat = substantivul *realizarea*).

(b) Dacă relativul n-are antecedent, distanța dintre interpretarea corectă și cea greșită este mai evidentă:

(b_1) Subordonata este atributivă în cazul în care substantivul (= regentul relativului în genitiv) rămîne în propoziția regentă și este apreciat ca termen regent al subordonatei: *Nu-mi dau seama* la părerea [*căruia dintre noi vă referiți*] (singurul termen regent «cît de cît» posibil = substantivul *părerea;* ⇒ atributivă).

(b_2) Subordonata nu este în mod necesar atributivă dacă substantivul trece în subordonată împreună cu relativul, singurul termen regent rămînînd verbul: Nu-mi dau seama [*la părerea căruia dintre noi vă referiți*] (termen regent = locuțiunea verbală *nu-mi dau seama;* ⇒ ⇒ completivă (indirectă)).

1.2. O a doua situație în care cuvintele subordonatoare, nu numai relativele, ci și conjuncțiile subordonatoare, apar în poziție postinițială este creată de o serie de adverbe plasate în fața cuvîntului subordonator și «trecute» cu acesta în subordonată: *Face* [numai ce *vrea*].

Este vorba de un număr restrîns de adverbe de mod, cu sensuri lexicale destul de abstracte, indicînd aproximația, restricția, întărirea, negația, proximitatea etc.: *numai, doar, tocmai, barem, cel puțin, și, nici, măcar* etc.:

Vin la voi [*numai ca să nu crezi*] *că sînt supărat pe tine;*
A cîștigat concursul [*tocmai cine nu ne așteptam*];
Nu vine [*nici dacă-l tai*];
Dai de el [*și cînd n-ai nevoie*].

1.2.1. Gramaticile limbii române apreciază că aceste adverbe n-au funcție sintactică autonomă și nici nu constituie locuțiuni cu elementele relaționale de după ele.

Excepții: *chiar dacă, chiar de, măcar că, măcar să, și dacă* (= chiar dacă). (Vezi, pentru „adverb + conjuncție", Bejan. 1971, p. 313—322.)

De aceea, în analiza frazei cuvîntul subordonator se încercuiește singur, fără adverbul precedent, dar baza se pune în fața adverbului: *A sosit* [*tocmai* (cînd) *nu ne așteptam*]; *A plecat* [*numai* (pentru că) *nu i s-a dat locul de onoare*].

Întrucît aceste adverbe nu au funcție sintactică, spunem că poziția cuvîntului subordonator este cvasipostinițială.

1.3. Tot poziție postinițială se creează prin inversiuni, cel mai adesea în versuri: [*Străin și făr'de lege* (de) *voi muri*] — *atunce / Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce* (M. Eminescu). Repoziționînd, obținem: [(de) *voi muri străin și făr'de lege*].

T 37 CUVINTE SUBORDONATOARE — POZIȚIE POSTINIȚIALĂ / «FALSĂ» POZIȚIE POSTINIȚIALĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Internatul* [*între pereții* **căruia** *am stat cinci ani*] *a fost renovat.*
(2) *Nu te-am mai căutat acasă, crezînd* [**că** *ești plecat*].

B. SOLUȚII:

(1) *căruia* = pronume relativ în poziție postinițială
(2) *că* = conjuncție subordonatoare în poziție inițială (= «falsă» poziție postinițială)

C. COMENTARIU

0. Nesesizarea cuvîntului subordonator sau nesocotirea lui ca semn de început al unei subordonate se soldează obligatoriu cu greșeli în analiza frazei, greșeli vizînd

felul propoziţiilor (principale în loc de secundare) sau extensiunea acestora.

1 2 3

Fie fraza: *[Ştia bine]*[că *unul*[căruia *i s-a luat pe nedrept*

2 4

pămîntul de către un altul] *nici n-are*] şi [*nici nu-i vine*][să

5 6

dea unui avocat plata][ce *i se cuvine*]... (apud CT, p. 207).

Dacă nu este identificat (încercuit şi barat) un singur cuvînt subordonator, pronumele relativ *căruia*, analiza frazei va avea cel puţin cinci (!) greşeli:

— de segmentare, văzînd propoziţiile 2 şi 3 *(că unul căruia i s-a luat pe nedrept...*, în loc de *căruia i s-a luat...*, şi *nici n-are*, în loc de *că unul... nici n-are)*;

— de interpretare: propoziţia 2 luată greşit completivă directă în loc de atributivă, iar propoziţiile 3 şi 4 luate principale, în loc de completive directe.

0.1. Nesocotirea poziţiei iniţiale a cuvîntului subordonator, respectiv plasarea lui în interiorul propoziţiei, ca şi cum ar fi în poziţie postiniţială (vezi, pentru aceasta, T 37), constituie semnul sigur că fraza este greşit segmentată.

Este vorba în aceste cazuri de o «falsă» poziţie postiniţială. Dăm în cele de mai jos două asemenea cazuri.

1. Gerunziul, indiferent dacă este sau nu izolat de verbul regent, urmat imediat de un cuvînt subordonator şi nedespărţit de acesta prin virgulă, este adesea «cuplat» cu elementul relaţional şi trecut — greşit — în subordonată:

(1) *Nu te-am căutat de multă vreme*, **ştiind că** *eşti foarte ocupat (...*,[*ştiind că...*, faţă de segmentarea corectă: *...ştiind* [*că...)*;

(2) **Încercînd să** *te comporţi mai civilizat, ai avea vreo şansă de a sta de vorbă cu ea (*[*Încercînd să...*, faţă de segmentarea corectă: *Încercînd* [*să...)*;

(3) **Alergînd să-ţi** *deschidă poarta, s-a-mpiedicat şi-a căzut (*[*Alergînd să...*, faţă de segmentarea corectă: *Alergînd* [*să...)*;

(4) *Nu te-am sunat la ora aceea*, **temîndu-mă că** *eşti deja culcat (...*, [*temîndu-mă că...*, faţă de segmentarea corectă: *...temîndu-mă* [*că...)*.

Motivele, în parte gramaticale, care justifică în mintea analistului o asemenea segmentare sînt diverse, între care nu pe ultimul loc este «impresia» că înţelesurile celor două propoziţii se „separă" în faţa gerunziului, acesta fiind mai strîns legat de subordonată decît de verbul regent. Se adaugă

la aceasta, chiar dacă nu explicit formulată, tratarea grupării „gerunziu + cuvînt subordonator" ca un fel de „locuţiune" specializată, după înţelesul gramatical al gerunziului, în introducerea anumitor subordonate, avînd ca model locuţiunile conjuncţionale. În speţă, funcţia sintactică autonomă şi sensul lui lexical sînt concepute ca «topite» în falsa locuţiune, căreia în mod firesc i-ar imprima un anumit specific funcţional, transmis subordonatei în întregime.

Cît priveşte funcţia gerunziului înglobată în falsa locuţiune, aceasta, ca la orice gerunziu, se «recepţionează» de către analist de regulă intermediat, adică prin substituirea cu subordonata apreciată, intuitiv sau altfel, ca echivalentă: **Văzînd** *că lucrurile merg prost, a hotărît să...* (*văzînd* = cînd a văzut ⇒ funcţie temporală).

O dată trecut împreună cu relativul sau conjuncţia în subordonată, firesc că analistul nu-şi mai pune problema vreunui raport între gerunziu şi subordonată, fiind exclusă posibilitatea ca gerunziul să fie regentul subordonatei.

Dacă probabilitatea de a aprecia propoziţia ce conţine cuvîntul subordonator, greşit cuplat cu gerunziul, drept principală este foarte redusă, interpretarea ei ca subordonată, dar de alt fel decît cel corect, este, în schimb, aproape sigură.

Greşeala care se comite aici este aceea că se dă subordonatei funcţia pe care o are gerunziul «intrus», respectiv, în exemplele date: cauzală (1), condiţională (2), temporală (3), cauzală (4).

Prin forţa evidenţei, gerunziul nu poate constitui locuţiune conjuncţională cu elementul relaţional ce-i urmează, încît nu mai insistăm asupra acestui lucru. Prin urmare, în segmentarea frazei, gerunziul rămîne în stînga, în regentă, iar cuvîntul subordonator, „încercuit" singur, trece în dreapta, ocupînd poziţia iniţială, de drept, în subordonată.

OBSERVAŢIE. Excluzînd cazul lui *fiindcă* (< *fiind* + *că* = = conjuncţie subordonatoare), nu există locuţiuni conjuncţionale pe bază de gerunziu, în acest sens, nici gruparea *dat fiind că*, deşi pare a fi expresie fixă, nu constituie o locuţiune conjuncţională. *Că* din această grupare introduce o subiectivă, al cărei regent este gerunziul pasiv impersonal *dat fiind (= fiind dat)*, rămas în regentă, unde are funcţia de complement circumstanţial de cauză: *[Dat fiind* (că) *lucrurile se complică], nu mai contaţi pe mine!*.

(a) Gerunziul, încadrat în regentă, are funcţie sintactică autonomă prin raportare la termenul-regent (complemente circumstanţiale de timp, de cauză, de scop etc.).

(b) Subordonata introdusă exclusiv prin relativ (conjuncţie) se raportează la gerunziul rămas în stînga, avînd pe

lîngă acesta diferite funcţii (completivă directă, completivă indirectă etc.). În exemplele date mai sus: (1) *ştiind* = complement circumstanţial de cauză; *că este foarte ocupat* = = completivă directă; (2) *încercînd* = complement circumstanţial condiţional; *să te comporţi...* = completivă directă; (3) *alergînd* = complement circumstanţial de timp; *să-ţi deschidă poarta* = circumstanţială de scop; *temîndu-mă* = = circumstanţial de cauză; *că eşti deja culcat* = completivă indirectă.

2. Relativele *care, ce, cît (cîtă, cîţi, cîte)* apar frecvent precedate de alte pronume, în speţă *cel (ce(e)a, cei, cele)* şi *tot (toată, toţi, toate)*, dînd impresia unor grupuri nedisociabile: *tot ce, toate cîte, toţi cîţi, cel care (cea care, cei care, cele care), cel ce (ceea ce, cei ce, cele ce).*

În realitate, din aceste grupuri, cuvîntul subordonator, încercuit şi barat, este numai relativul *(ce, care, cît)*, nu şi pronumele antecedent, care rămîne în stînga, în regentă: *A făcut tot [ce i-am spus]; Nu tot [ce zboară] se mănîncă; După toate [cîte s-au întîmplat] nu mă mir nimic; S-au prezentat toţi [cîţi au fost convocaţi]; Cei [care au absentat] vor fi traşi la răspundere; Cel [ce naşte] pătimeşte, cel [ce moare] odihneşte.*

În toate exemplele date, subordonata introdusă prin relativ *(care, ce, cît)* este o atributivă, al cărei termen regent este pronumele nehotărît (demonstrativ) rămas în stînga, în propoziţia regentă.

OBSERVAŢIE. Gruparea *ceea ce* cu sens neutral este interpretată în două feluri în literatura despecialitate: analitic *(ceea [ce)* şi sintetic *([ceea ce)*. În această din urmă interpretare, *ceea ce* este considerat pronume relativ compus. (Vezi *LRC*, I, 1974, p. 267.)

T 38 *SĂ* „SUBORDONATOR" / *SĂ* „NESUBORDONATOR"

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu vrea* să *procedeze altfel.*
(2) *Nu ştie cum* să *procedeze.*

B. SOLUŢII:

(1) *să* = subordonator
(2) *să* = nesubordonator

C. COMENTARIU

0. În limba română, *să* este întotdeauna element component al conjunctivului, semn prin care persoanele I şi a II-a (singular şi plural) ale acestui mod se deosebesc de cele ale indicativului: *(eu) merg* (indicativ) / *(eu)* să *merg* (conjunctiv), *(tu) mergi* (indicativ) / *(tu)* să *mergi* (conjunctiv) etc.

De aceea spunem că *să* face parte din verb, iar în practica analizei gramaticale se subliniază (împreună cu verbul propriu-zis) ca făcînd parte din predicat: *Aş vrea să mai discutăm.*

Mai rar, conjunctivul poate apărea şi fără *să*, de regulă în propoziţii principale: *Mulţi ani* trăiască!; Ducă-se *naibii!*

La persoana a III-a, conjunctivul se deosebeşte de indicativ nu numai prin *să*, ci şi prin desinenţe, alternanţe fonetice sau are chiar forme diferite (total sau parţial): *(el) lucrează* / *(el)* să *lucreze*; *(el)* este / *(el)* să fie etc.

0.1. Prin faptul că provine dintr-o conjuncţie, este separat de corpul fonetic al verbului, acesta putînd apărea (la conjunctiv) şi fără *să* (vezi mai sus), iar conjunctivul este un mod subordonat (= propoziţia în care se află este subordonată), *să* figurează în acelaşi timp printre conjuncţiile subordonatoare de bază ale limbii române, alături de *că* şi *dacă*. (De aici denumirea folosită uneori pentru *să*, aceea de c o n j u n c ţ i e - m o r f e m.) În această ultimă calitate, cea de conjuncţie subordonatoare, *să*, ca toate cuvintele subordonatoare din frază, se încercuieşte şi se barează în analiza sintactică a frazei, ea introducînd o subordonată: *Nu mai vrea* [(să) *treacă pe la voi*].

0.2. În combinaţie cu diferite prepoziţii (adverbe), *să* dă naştere unor locuţiuni conjuncţionale subordonatoare: *ca să, pentru ca să, fără să, fără ca să, măcar să, înainte să, înainte ca să* etc., a căror finală o constituie *să: A plecat* fără să *mă anunţe.*

Uneori, elementele componente ale acestor locuţiuni sînt d i s l o c a t e (vezi Drăşoveanu, 1966, p. 12), respectiv între *să* şi celelalte componente *(ca, pentru ca, fără, fără ca, înainte ca)* apare un cuvînt sau un grup de cuvinte. În această situaţie, marcarea locuţiunii conjuncţionale se realizează prin „semicercuri", bara punîndu-se în mod firesc în faţa primului element ([fără... să)), ([fără ca... să)) etc.): *A plecat* [fără ca] *cel puţin* (să) *şi ia rămas bun.*

În analiza gramaticală se comit aici adesea două tipuri de greşeli, uşor previzibile:

(1) interpretarea eronată a primelor elemente drept conjuncții, fără nici un «amestec» al lui *să*: (Pentru ca) *la întoarcere să n-aibă surprize, a lăsat în locul său un om de nădejde;*

(2) încercuirea și barearea doar a lui *să*, avînd ca rezultat o segmentare greșită a frazei: *A plecat cu o oră mai devreme de-acasă, pentru ca la sosirea profesorului* [să] *fie și el de față.*

I. În anumite situații (vezi Drașoveanu, 1966, p. 13), *să* își pierde calitatea de element subordonator, funcționînd exclusiv ca semn al conjunctivului (și subliniat, firește, în predicat). În acest caz, *să* nu se încercuiește și nici nu se bărează. Situațiile sînt următoarele:

1.1. Conjunctivul (cu *să*) formează împreună cu verbul auxiliar *a avea* (la indicativ prezent) sau cu particula „o" **viitorul întîi al indicativului**: **Am să plec** *mîine la oraș (am să plec = voi pleca);* **O să rezolvăm** *mai multe probleme (o să rezolvăm = vom rezolva).*

A avea, ca auxiliar de viitor, se conjugă normal: **am** *(să merg)*, **ai** *(să mergi)*, **are** *(să meargă)*, **avem** *(să mergem)*, **aveți** *(să mergeți)*, **au** *(să meargă).*

Necunoașterea acestei forme de viitor și încercuirea «automată» a lui *să*, ca și cum ar fi două verbe oarecare la mod personal (comp. *am să studiez* cu *vreau să studiez*), se prelungesc ca greșeală și în analiza frazei: două predicate și deci două propoziții, în loc de una singură.

Prin urmare, în analiza gramaticală, gruparea *„a avea* + conjunctiv" va fi interpretată ca fiind **un singur verb** la indicativ — nu conjunctiv — timpul viitor (întîi). (Verbul conjugat la indicativ viitor se «citește» de la componenta a doua, cea care formal este la conjunctiv. Într-un exemplu ca *are să insiste*, verbul la indicativ viitor este *a insista.*)

OBSERVAȚIE. Se înțelege că verbul la viitorul de acest tip poate apărea atît în propoziții principale (**Are să *te mai caute mîine***), cît și în propoziții secundare (subordonate), în acest din urmă caz mijlocul de subordonare fiind un cuvînt relațional oarecare (*Mi-a spus că are să revină*).

1.2. Conjunctivul (cu *să*) apare în propoziții **interogative, obligatoriu principale**. Acestea pot avea cuvînt interogativ (pronume (adjective) și adverbe interogative: *care, cine, ce, unde, cînd, cum* etc.) sau nu:

(1) *Cu cine să mai discut?; Unde să plec?; Cît să-ți dau?*
(2) *Să vin mîine la voi?; Să vă aștepte la ieșire?*

1.3. *Să* este precedat de un alt cuvînt subordonator, în speță de un pronume (adverb) relativ (*care, cine, ce, cît, unde cum* etc.) sau de conjuncția *dacă*:

(1) *Nu știe* ce *să mai facă de durere; Nu mi-a spus* unde *să-l caut.*

(2) *L-am întrebat* dacă *să mai încerc sau nu.*

În această situație, cuvîntul subordonator (introductiv), barat și încercuit, este numai primul, *să* rămînînd exclusiv component al conjunctivului: *Spune-mi* [cu cine] *să discut în această chestiune*].

În consecință, nu e vorba de „două" cuvinte subordonatoare, astfel încît atît încercuirea cuvîntului subordonator (*ce, unde, dacă* etc.) împreună cu *să* ([ce să], [unde să], [dacă să] etc.), cît și încercuirea și barearea lor separată ([ce] [să], [unde] [să], [dacă] [să] etc.), ca și cum ar introduce fiecare altă subordonată sau ar introduce una singură, dar ... «de două ori», constituie deopotrivă greșeli.

1.4. Conjunctivul (cu *să*), indiferent de persoană, are valoare de **imperativ** și, în mod firesc, apare în propoziții principale: **Să vii** *mîine la noi!* (*să vii = vino*); **Să ne** *ducem cu toții la film!*; **Să se acorde** *mai multă atenție ortografiei!*; **Să nu** *mă mai cauți!* (*să nu mă mai cauți = nu mă mai căuta*).

Nerecunoașterea acestei valori a conjunctivului și, în consecință, marcarea lui *să* drept cuvînt subordonator conduc la interpretarea greșită a unei principale ca propoziție subordonată.

T 39 *RELATIV* + PREDICAT EXPRIMAT / PREDICAT NEEXPRIMAT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu mi-a spus* **cînd** *vine.*
(2) *De venit, vine, dar nu știu* **cînd.**

B. SOLUȚII:

(1) *cînd* = adverb relativ cu predicat exprimat
(2) *cînd* = adverb relativ cu predicat neexprimat (subînțeles: *vine*)

C. COMENTARIU

0. Între cuvîntul relativ (subordonator) și predicatul subordonatei introduse se stabilește raportul obligatoriu de 1 : 1 (= la un singur cuvînt subordonator un singur predicat subordonat, nu mai multe sau nici unul). (Vezi, pentru întreaga problemă, Drașoveanu, 1971, p. 330.)

1. În situația în care, dintr-un motiv sau altul, verbul-predicat reclamat de relativ n u e s t e e x p r i m a t, poziția lui sintactică este liberă și avem de-a face cu fenomenul s u b î n ț e l e g e r i i. Nu spunem că nu există predicat, ci doar că nu este exprimat. Nesocotirea acestui fapt, adică „nesubînțelegerea" predicatului, are consecințe imediate asupra analizei frazei, respectiv aprecierea falsă a numărului de propoziții și a felului acestora.

La modul general, deosebim două tipuri de situații în care prezența cuvîntului relativ reclamă subînțelegerea unui predicat.

1.1. În frază apar două sau mai multe cuvinte relative (subordonatoare) î n s u c c e s i u n e și un singur predicat subordonat, exprimat fie după ultimul cuvînt relativ, fie după primul:

Spune-mi **unde, cînd** *și* **cum** v r e i *să ne întîlnim; Nu mi-a comunicat exact* **cînd** v a v e n i, **cu ce** *și* **pe unde.**

Relația 1 : 1 între relative și predicate subordonate mai sus amintită obligă la subînțelegerea predicatului existent pe lîngă fiecare relativ. Coordonarea se stabilește așadar nu între relative, ci între propozițiile subordonate introduse prin acestea: *Spune-mi* **unde** [vrei], **cînd** [vrei] *și* **cum** v r e i *să ne întîlnim; Nu mi-a comunicat exact* **cînd** v a v e n i, **cu ce** [va veni] *și* **pe unde** [va veni].

Coordonarea se realizează de obicei între subordonate de același fel, dar, mai rar, și între subordonate diferite: *Vine* **cînd** [poate] *și* **cum** *poate* (circumstanțială de t i m p + circumstanțială de m o d); *Dă* **cît** [vrea] *și* **cui** *orea* (circumstanțială de m o d c a n t i t a t i v ă + c o m p l e t i v ă i n d i r e c t ă).

1.2. Relativul apare la sfîrșitul unei propoziții (principale sau secundare), dînd «impresia» că propoziția este completă, întreagă, nelipsindu-i nimic;

(1) La sfîrșitul unei propoziții în raport de coordonare cu alta, relativul apărînd sau în prima, sau în a doua coordonată:

(a) verbul subînțeles se află în coordonata a doua: *Nu știu* **de ce** [mă enervează], *dar parcă mă* e n e r v e a z ă *persoana lui; Nu-mi dau seama* **cum** [s-a descurcat], *dar el* s - a d e s c u r c a t;

(b) verbul subînțeles se află în prima coordonată, cea din stînga: V o i v e n i *în mod sigur, dar nu știu* **cînd** [voi veni]; *Mi-a transmis că* v a t r e c e *pe la voi, dar n-a precizat* **cînd** [va trece].

(2) La sfîrșitul unei secundare necoordonate cu altă secundară; S - a s u p ă r a t *pe toată lumea, fără să știu* **de ce** [s-a supărat]; *Îl ascultă orbește, fără să știe* **de ce** [îl ascultă] **și pînă cînd** [îl va asculta]; S e p l î n g e *de toată lumea, deși n-are* **de ce** [să se plîngă]. (Vezi, pentru cazurile de «nesubînțelegere» a predicatului, T 40.)

T 40 CUVINTE RELATIVE – «SUBORDONATOARE» / «NESUBORDONATOARE»

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu mi s-a comunicat* **care** *dintre ei va veni cu trenul.*
(2) *Nu mi s-a comunicat* **care** *cînd va veni.*

B. SOLUȚII:

(1) *care* = pronume relativ «subordonator»
(2) *care* = pronume relativ «nesubordonator»

C. COMENTARIU

0. Fie următoarele tipuri de exemple:

(1) *În concediu face cine ce-l taie capul; Adă repede cui ce-i trebuie și s-o luăm din loc; La casa lui mănîncă cine ce are; De sărbători se îmbracă cine cu ce are mai frumos;*

(2) *La nuntă a dansat cine cu cine a vrut; În război bate cine pe cine poate;*

(3) *După-masă ne-am plimbat care cu care a vrut; În timpul încăierării, a dat care în care a nimerit;*

(4) *În graba mare, s-a îmbrăcat care cu ce-a apucat; La urmă a primit care ce-a meritat;*

(5) *N-are decît să facă cine cum îi place; Să vină cine cînd poate; După program, s-a dus cine unde a vrut.*

(6) *Din sala de concurs nu iese care cînd pofteşte; Apostrofează pe care cum îl vede pe coridor.*

1. Examinînd exemplele de mai sus putem constata următoarele:

1.1. În fiecare cuplu (regentă + subordonată) se «întîlnesc» cîte două cuvinte relative, cel puţin formal, în succesiune obligatorie: (1) *cine* + *ce;* (2) *cine* + *cine;* (3) *care* + + *care;* (4) *care* + *ce;* (5) *cine* + adverb relativ *(cum, cînd, unde);* (6) *care* + adverb relativ *(cum, cînd* etc.).

1.2. Ca poziţie în frază, primul relativ se situează la sfîrşitul regentei, iar cel de-al doilea, în fruntea subordonatei. Ele se repartizează clar pe funcţii: primul în regentă, iar al doilea în subordonată, ceea ce exclude apartenenţa lor la aceeaşi propoziţie: *Vine care* [*cînd poate*].

1.3. Frazele astfel constituite sînt **complete** şi de aceea nu permit subînţelegerea vreunui verb, încît să avem „la un cuvînt subordonator un predicat subordonat". Prin aceasta, grupările aici discutate se deosebesc atît de cele de tipul *Fără să ştie de ce, a început să rîdă* (= *Fără să ştie de ce* [rîde], *a început să rîdă*), cît şi de cele de tipul *Nu ştie cînd şi cu ce va veni* (= *Nu ştie cînd* [va veni] *şi cu ce va veni*), în care subînţelegerea unui verb este obligatorie.

1.4. Întrucît din cele două — şi numai două — propoziţii ale frazei, doar una, cea de-a doua, este subordonată şi are cuvîntul subordonator în poziţia lui firească (= introductivă), înseamnă că din grupurile *cine* + *cine, cine* + *ce, cine* + *cînd* etc., numai unul îşi poate exercita rolul subordonator, şi anume cel de-al doilea, care se încercuieşte şi se barează: *Vine care* [(cînd) *poate*].

Cît priveşte primul «relativ» *(cine, care)*, acesta este doar ca formă relativ, înţelesul lui fiind acela al unui **pronume nehotărît** compus, dovadă că îl şi putem înţelege astfel în text: *Merge care unde vrea* = *Merge fiecare unde vrea; Nu poţi da întotdeauna la care ce-i trebuie* = *Nu poţi da întotdeauna la fiecare ce-i trebuie.*

Dimpotrivă, înţelegerea ca „nehotărît" a relativului din fruntea subordonatei se exclude: **Merge care fieunde vrea; *A dat care în fiecare s-a nimerit.*

Acelaşi sens „nehotărît" îl are şi *cine*, care poate fi substituit în primul rînd cu *fiecare*, asemenea lui *care*, şi mai puţin, dar nu imposibil, cu *fiecine*, întrucît pronumele nehotărît *fiecine* este rar utilizat în româna actuală: *A dansat cine cu cine-a vrut* = *A dansat fiecare cu cine-a vrut; Adă repede cui ce-i trebuie...* = *Adă repede fiecăruia ce-i trebuie...*

OBSERVAŢIE. Într-un anumit fel, *cine* şi *care* ca pronume relative... nerelaţionale sînt reversul pronumelor nehotărîte *oricare* şi *oricine* folosite cu valoare relaţională: *Discută acelaşi lucru cu oricine se întîlnea.*

2. Cînd subordonata este o interogativă indirectă, avînd ca regent un verb „de informare" *(a întreba, a şti, a afla, a spune* etc.), *cine* şi *care* „nesubordonatoare" (= fiecine, fiecare) refuză încadrarea în regentă, fiind cerute de verbul din subordonată: */ Nu ştiu /* [*care la ce oră a intrat în cămin*] (*care* = subiect în subordonată, nu în regentă).

În asemenea situaţii se perpetuează structura din **întrebarea directă** (= principală) **transformată** în **întrebare indirectă** (= subordonată interogativă indirectă):

Cui ce-i ţ*lace din cartea aceasta?* → *Mă întreb* [*cui ce-i place din cartea aceasta*]; *La care ce musafiri i-au venit?* → *Nu-mi dau seama* [*la care ce musafiri i-au venit*]; *Care încotro a luat-o?* → *Spune-mi* [*care încotro a luat-o*].

Operînd transformarea lui *care (cine)* în *fiecare (fiecine)*, se cere plasat în subordonată pe poziţia normală reclamată de relaţia sa cu verbul: *Nu ştiu care la ce oră vine* → *Nu ştiu la ce oră vine fiecare; Mă întreb cui ce-i place din cartea aceasta* → *Mă întreb ce-i place fiecăruia din cartea aceasta.* (A se observa şi fenomenul dublării complementului indirect *(-i... fiecăruia); N-am văzut care cînd a trecut linia de sosire* → *N-am văzut cînd a trecut fiecare linia de sosire.*

OBSERVAŢIE. Aceeaşi repoziţionare se cere efectuată şi în principalele interogative care, în vorbirea indirectă, au devenit subordonate interogative indirecte: *Care ce-a spus?* → *Ce-a spus fiecare?; Care încotro a luat-o?* → *Încotro a luat-o fiecare?*

Se vede astfel că numai unul din pronume (adverbe) este interogativ, nu amîndouă. (O propoziţie nu poate fi dublu interogativă.) Ca atare, dintr-un grup precum *care ce*, numai al doilea este pronume interogativ «în acţiune».

3. În denumirea acestor cuvinte relative, care nu sînt de fapt... relative, utilizăm termenul „pronume relative nesubordonatoare", nu pentru că ar elimina nonsensul din „pronume relativ nerelativ", ci pentru că, fiind format prin alăturarea a două cuvinte indirect antonime, «maschează» oarecum nonsensul.

T 41 LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE/«FALSE» LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE

A. STRUCTURI TIP:

(1) **În caz că** *ai timp, treci pe la noi.*
(2) **În cazul că** *ai timp, treci pe la noi.*

B. SOLUȚII:

(1) *În caz că* = locuțiune conjuncțională condițională
(2) *În cazul că* = «falsă» locuțiune conjuncțională (= substantiv în acuzativ cu prepoziție + + conjuncția *că*)

C. COMENTARIU

0. Reținînd aici doar locuțiunile conjuncționale în care intră un substantiv (vezi, pentru celelalte, T 33), este de remarcat că acesta este în cazul acuzativ cu prepoziție și obligatoriu n e a r t i c u l a t: *din cauză că, din pricină că, pe motiv că, în caz că, în loc să, de vreme ce, din moment ce, în timp ce, în vreme ce* etc.

OBSERVAȚIE. În analiza sintactică a frazei, locuțiunea conjuncțională se «încercuiește» în totalitatea elementelor ei componente: [(de vreme ce) *tot ai venit*], *[apoi stai]*.

0.1. Imediat ce substantivul se articulează, locuțiunea conjuncțională se «distruge», respectiv cuvînt subordonator (introductiv) este doar conjuncția din finala grupului, încercuită și barată (în stînga), iar substantivul articulat (în acuzativ cu prepoziție) rămîne în stînga, în propoziția regentă:

(a_1) N-a mai participat la ședințele noastre, [(pe motiv că) *a fost bolnav*].

(b_1) *N-a mai participat la ședințele noastre, pe motivul* [(că) *a fost bolnav*].

Consecințe:

(1) Substantivul rămas în stînga, fost component al locuțiunii, devine termen regent pentru propoziția de după el, propoziție care, din această cauză, este o atributivă.

(2) Funcția fostei circumstanțiale este preluată de substantivul articulat rămas în regentă, care devine astfel un complement circumstanțial.

Reluînd exemplele de mai sus, avem:

(a_1) *pe motiv că a fost bolnav* = c i r c u m s t a n ț i a l ă d e c a u z ă, introdusă prin locuțiunea conjuncțională *pe motiv că;*

(b_1) *că a fost bolnav* = a t r i b u t i v ă, introdusă prin conjuncția *că;* termen regent = substantivul *pe motivul* (din regentă). Acesta din urmă, *pe motivul*, are în cadrul regentei funcția de complement circumstanțial de cauză.

1. După modelul *pe motivul că (în cazul că)* avem în română multe alte grupuri care «seamănă» cu o locuțiune conjuncțională, dar care, toate, se analizează după modelul dat, substantivul rămînînd în regentă și avînd acolo diferite funcții sintactice, iar conjuncția, de regulă *că* sau *să*, introducînd o atributivă: *cu condiția să..., cu scopul să..., cu intenția să..., cu speranța că* (sau *să*)..., *în alternativa că în eventualitatea că..., pe lîngă faptul că..., în afară de faptul că...* etc.

În unele grupări, substantivul este în genitiv *(în afara faptului că..., în ciuda faptului că..., din cauza faptului că...)* sau în dativ *(datorită faptului că...)* sau chiar în nominativ *(dat fiind faptul că...)*.

1.1. Necunoașterea modelului de interpretare a acestor grupuri («false» locuțiuni) se soldează cu producerea a trei tipuri de greșeli: (1) o segmentare eronată a frazei; (2) o subordonată atributivă interpretată drept circumstanțială; (3) un cuvînt cu funcție sintactică autonomă *(în cazul, pe motivul, în alternativa* etc.) rămas neanalizat sintactic, o dată ce e cuprins în «falsa» locuțiune.

T 42 *CE* – PRONUME /ADJECTIV /ADVERB

A. STRUCTURI TIP:

(1) *L-am întrebat* **ce** *a văzut în oraș.*
(2) *L-am întrebat* **ce** *film a văzut în oraș.*
(3) **Ce** *splendidă zi e azi!*

B. SOLUȚII:

(1) *ce* = pronume
(2) *ce* = adjectiv
(3) *ce* = adverb

C. COMENTARIU

0. Valoarea originară și fundamentală a lui **ce** este de pronume interogativ, din care prin trecerea vorbirii directe *(Ce-ați făcut în oraș?)* în vorbire indirectă *(Nu mi-ați spus ce-ați făcut în oraș)* a rezultat calitatea de pronume relativ, înțeles aici ca element subordonator.

1. Ca pronume (interogativ sau relativ), *ce* este invariabil, avînd o singură formă, utilizată atît pentru nominativ, cît și pentru acuzativ, îndeplinind funcțiile sintactice proprii celor două cazuri (subiect, nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement direct, complement indirect, diverse complemente circumstanțiale). Ilustrăm cu exemple cîteva dintre ele:

(a) **Ce** *s-a întîmplat? (Nu știu* **ce** *s-a întîmplat)* — subiect (N);

(b) **Ce** *este el de meserie? (Am aflat* **ce** *este el de meserie)* — nume predicativ (N);

(c) **Ce** *se consideră el? (El nu-i* **ce** *se consideră el)* — element predicativ suplimentar (N);

(d) **Ce**-*ai primit de ziua ta? (Nu-mi dau seama* **ce**-*ai primit de ziua ta)* — complement direct (Ac);

(e) **Ce** *te consideră colegii? (Știu și* **ce**-*l consideră colegii)* — element predicativ suplimentar (Ac). (Vezi, pentru aceasta, T 85.);

(f) **La ce** *te pricepi mai bine? (Mi-a spus* **la ce** *te pricepi mai bine)* — complement indirect (Ac);

(g) **Spre ce** *te îndrepți acum? (Spune-mi* **spre ce** *te îndrepți acum)* — complement circumstanțial de loc (Ac).

OBSERVAȚIE. Tot pronume relativ este *ce* în grupările *cel ce (ceea ce, cei ce, cele ce), tot ce* etc.

2. Urmat de un substantiv, obligatoriu nearticulat, pe care-l determină și cu care, dacă forma i-ar permite, s-ar acorda evizibil » la nivelul expresiei în gen, număr și caz, *ce* se transformă în adjectiv (interogativ, relativ):

Ce treburi ai pe la noi? (Nu ne interesează **ce** *treburi ai pe la noi).*

Aspectul formal invariabil îi face mai greu sesizabilă calitatea de adjectiv (= cuvînt acordat în gen, număr și caz). Ca probă a acordului se poate folosi însă substituirea lui *ce* cu interogativ-relativul *cît (cîtă, cîți, cîte)*, care marchează prin desinențe atît genul, cît și numărul: *Nu știi* **ce** problem**e** *are? — Nu știi* **cîte** problem**e** *are?* (nu și ***cîți** *probleme*, ***cît** *probleme* etc.).

Și în ipostaza de adjectiv, *ce* are numai două cazuri, nominativ și acuzativ, ca rezultat al acordului cu substantivul de după el, care, în această poziție, nu poate avea decît aceste două cazuri.

Funcția sintactică a adjectivului *ce*, indiferent de caz, este cea de atribut adjectival, ca la toate adjectivele pronominale.

2.1. Greșelile posibile în interpretarea lui *ce* (adjectiv) sînt două: nesesizarea calității de adjectiv și prin urmare considerarea lui drept pronume relativ și invers, interpretarea sa ca adjectiv atunci cînd este de fapt pronume, prin raportare greșită la substantivul (pronumele) antecedent din regentă: *Simpatia* **ce** *ți-o port este sinceră.* (Vezi, pentru toate aceste probleme, T 17.)

OBSERVAȚIE. *Ce* este element component în numeroase locuțiuni conjuncționale. (Vezi T 33, 44, 45.)

3. În limba română, *ce* mai apare într-o ipostază, în care nu e nici pronume și nici adjectiv, ci are o valoare adverbială (vezi *LRC*, I, 1974, p. 276), cel mai adesea exclamativă: *ce bine-mi pare!*

Deosebim două situații:

3.1. Apărut în fața unor adjective sau adverbe, *ce* „adverbial", echivalent cu *cît de (așa de, atît de* etc.) sau cu *foarte*, le dă acestora gradul superlativ absolut: **Ce** *frumoasă e pădurea vara!;* **Ce** *departe stai!;* **Ce** *tîrziu te-ai culcat!*

3.2. Antepus unui verb, *ce* are înțelesul de *cît de mult, cît de bine* etc. (un adverb de mod la gradul superlativ): **Ce** *le mai știi, prietene!;* **Ce** *se mai agită...!*

Se înțelege că în această din urmă situație (3.2.), *ce* are funcția autonomă, și anume de complement de mod.

3.3. *Ce* „adverbial" poate apărea și ca relativ, valoarea exclamativă atenuîndu-i-se: *Nu știi* **ce** *bine-mi pare; Abia acum și-a dat seama* **ce** *frumoasă era; Să fi văzut* **ce** *se mai mîndrea cu pantofii cei noi.*

T 43 *CUM* — NUME PREDICATIV / COMPLEMENT DE MOD / ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR

A. STRUCTURI TIP:

(1) *El nu mai e* **cum** *era înainte.*
(2) *N-ai idee* **cum** *se descurcă.*
(3) *El nu mai e* **cum** *îl știi.*

B. SOLUȚII:

(1) *cum* = nume predicativ
(2) *cum* = complement circumstanțial de mod
(3) *cum* = element predicativ suplimentar

C. COMENTARIU

0. Valoarea fundamentală a lui *cum*, în calitate de adverb interogativ (sau relativ), este modală, indiferent de subordonata pe care o introduce în ipostaza de relativ.

Ca adverb ce este, *cum* se încadrează ca membru în propoziția introdusă, având o anumită funcție sintactică.

1. Obișnuiți să acordăm adverbului funcția sintactică în strictă dependență de conținutul său lexical (adverb de timp — complement circumstanțial de timp; adverb de loc — complement circumstanțial de loc; adverb de mod — complement circumstanțial de mod) și după «întrebare», lui *cum* i se rezervă funcția de complement circumstanțial de mod, funcție pe care o are în general, dar nu întotdeauna.

Prin raportare la situația concretă din propoziția în care se încadrează, *cum* are trei funcții mai importante:

1.1. N u m e p r e d i c a t i v — în prezența unui auxiliar predicativ, cel mai adesea *a fi:* **Cum** *va fi vremea mîine?; Nu știu* **cum** *va fi vremea mîine.*

Argumentarea funcției de nume predicativ se poate face în două feluri:

(a) prin substituirea lui *cum* interogativ cu răspunsul, obținînd pe poziția lui *cum* un adjectiv-nume predicativ foarte «clar»: **Cum** *e prietenul tău?* → *Prietenul meu e* **inteligent**;

(b) prin imposibilitatea de a avea altă funcție: auxiliarul predicativ are nevoie atît de nume predicativ, cît și de subiect. Cum adverbul nu poate fi subiect, rămîne ca substantivul (pronumele) în nominativ să fie subiect, iar nume predicativ să fie adverbul *cum*. (Propozițiile *Cum este el?, Vezi cum este el?* și *El este harnic* sînt considerate ca avînd aceeași structură — aceleași funcții și în același fel repartizate.)

1.2. Dacă în propoziție verbul nu este auxiliar predicativ, ci verb predicativ propriu-zis, numele predicativ se exclude cedînd locul complementului circumstanțial de mod. Dovada o obținem prin același procedeu al substituirii: 1. *Nu-mi dau seama* **cum** s e v a d e s c u r c a. 2. **Cum** s e v a d e s c u r c a? 3. S e v a d e s c u r c a **bine (rău, acceptabil)**.

1.3. E l e m e n t p r e d i c a t i v s u p l i m e n t a r: *Popescu a rămas* **cum** *îl știi;* **Cum** *îl consideri?;* **Cum** *te cheamă?*

Deoarece elementul predicativ suplimentar se identifică nu atît prin particularitățile verbului însoțit — nu există verbe care să «ceară» în mod necesar această funcție — cît prin modul de construcție (parte de vorbire, caz, prepoziție, acord), în lipsa răspunsului la întrebarea **cum** este dificil să stabilim dacă e vorba de un element predicativ suplimentar sau de un complement circumstanțial de mod. La o întrebare de tipul: **Cum** *ți-ai găsit colegii?*, răspunsul poate fi (a) *ușor, cu greu, anevoie, întîmplător* etc. (⇒ complement circumstanțial de mod) sau (b) *sănătoși, veseli, supărați, îmbătrîniți* etc. (⇒ element predicativ suplimentar).

OBSERVAȚIE. *Cum* echivalent cu *fiindcă, deoarece* etc. s-a transformat în c o n j u n c ț i e c a u z a l ă (*cum* „cauzal") și ca atare nu are funcție (**Cum** *timp mai avea, s-a dus la un film*).

T 44 *DIN CAUZĂ CĂ / DIN CE CAUZĂ*

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Absentează* **din cauză că** *este bolnav.*
(2) *Nu știu* **din ce cauză** *absentează.*

B. SOLUȚII:

(1) *din cauză că* = introduce cauzală
(2) *din ce cauză* = nu introduce cauzală

C. COMENTARIU

0. Asemenea altor cuvinte interogative, întrebările s p e c i a l i z a t e *(din ce cauză, pe ce motiv, cu ce scop, în ce mod, în ce vreme* etc.), trecute din vorbirea directă în cea indirectă, devin c u v i n t e s u b o r d o n a t o a r e, menţinîndu-şi aceeaşi structură:

Din ce cauză n-a ajuns la timp? — Mă întreb din ce cauză n-a ajuns la timp; În ce vreme o fi sosit? — Nu-mi dau seama în ce vreme o fi sosit.

În această ultimă situaţie, ca introductive ale unor subordonate, ele sînt pe poziţia unor locuţiuni conjuncţionale şi «seamănă» foarte mult cu acestea atît ca s t r u c t u r ă, datorită cuvîntului relaţional propriu-zis pe care-l conţin şi substantivului nearticulat din componenţa lor, de regulă acelaşi, cît şi ca î n ţ e l e s, unul (aproape) identic, impus de sensul lexical al substantivului. Ilustrăm cele spuse mai sus prin *sensul* c a u z a l:

(a) *din cauză că, din pricină că, din moment ce* etc.: *N-a participat la şedinţă* din cauză că *a fost plecat din localitate;*

(b) *din ce cauză, din ce pricină, pe ce motiv: Nu ştiu* din ce cauză *a fost plecat din localitate.*

Existenţa acestor asemănări de formă şi de înţeles face destul de probabilă interpretarea lor identică, respectiv deopotrivă locuţiuni conjuncţionale după tipul (a), interpretare g r e ş i t ă, cu urmări pe măsură şi deloc neglijabile în analiza frazei şi a propoziţiei.

1. Toate grupările de sub (a) — *din cauză că, în vreme ce, din moment ce* etc. — sînt locuţiuni conjuncţionale (pe bază de *că* sau *ce*). Dimpotrivă, nici una din grupările de sub (b) — *din ce cauză, din ce pricină, pe ce motiv, din ce moment, în ce timp, în ce vreme*, la care se pot adăuga şi altele, fără corespondente conjuncţionale *(cu ce scop, ca ce intenţie, cu ce condiţie, în ce măsură* etc.) — nu este locuţiune conjuncţională, deoarece poziţia cuvîntului relaţional nu este în finala grupului. A se compara: *din moment ce* (= locuţiune conjuncţională) / *din ce moment* (≠ locuţiune conjuncţională).

2. Grupările de la (a) sînt echivalente şi substituibile cu conjuncţii, cele de la (b), nu, în limitele păstrării aceluiaşi sens al propoziţiei introduse. A se compara: *N-a venit* din cauză că *n-a fost invitat* = *N-a venit* deoarece *n-a fost invitat* / *Am aflat* din ce cauză *n-a fost invitat* ≠ **Am aflat* fiindcă *n-a fost invitat.*

3. Ca locuţiuni conjuncţionale, grupurile de sub (a) nu sînt analizabile sintactic, iar înţelesul lor este exclusiv gramatical. Spunem că în cadrul locuţiunii conjuncţionale sensul lexical al substantivului este convertit în sens gramatical (cauzal, temporal etc.), imprimat subordonatei introduse (cauzală, temporală etc.). Locuţiunea conjuncţională nu are funcţie sintactică autonomă (nu este complement de cauză, de timp etc.), funcţionînd exclusiv ca element subordonator. (În practica analizei gramaticale, ea se «încercuieşte» în totalitatea elementelor ei componente: *Nu te mai deranjez,* [din moment ce] *eşti ocupat*].

Dimpotrivă, grupurile de sub (b) evidenţiază clar o structură binară (= din două componente), perfect analizabilă sintactic:

(1) Substantivul, de regulă în acuzativ cu prepoziţie, îşi păstrează sensul lexical (= negramaticalizat), nu este cuvînt subordonator şi nici nu este «antrenat» în realizarea raportului de subordonare a propoziţiei. El intră în relaţie sintactică «normală» cu verbul din propoziţia subordonată, în care se află, şi, în funcţie de sensul său lexical, are rol de complement circumstanţial:

(a) d e c a u z ă: *Spune-mi* din *ce* pricină *ai întîrziat;*

(b) d e t i m p: *Nu-şi mai amintea* din *ce* vreme *datează manuscrisul acela;*

(c) d e s c o p: *Întrebarea este* cu *ce* scop *m-a căutat ieri atît de insistent;*

(d) c o n d i ţ i o n a l: *I-e clar* cu *ce* condiţie *acceptă colaborarea;*

(e) d e m o d: *Nu-mi dau seama* în *ce* mod *va reuşi să rezolve toate acestea.*

Din punct de vedere morfologic, substantivul se analizează ca orice alt substantiv (fel, gen, număr, caz, prepoziţie).

(2) *Ce* este un adjectiv relativ, ocupînd poziţia firească a adjectivelor pronominale antepuse substantivului. Ca orice adjectiv pronominal, *ce* are funcţie sintactică autonomă, şi anume aceea de a t r i b u t a d j e c t i v a l. Prin urmare, grupurile în discuţie sînt formate din cîte două funcţii sintactice (un complement circumstanţial şi un atribut adjectival).

(3) Din acest grup, subordonator şi marcat ca atare, face parte numai adjectivul relativ, fără substantiv şi fără prepoziţia acestuia: *Nu mi-a comunicat* [cu (ce) *condiţie acceptă propunerea mea*].

4. Sensul lexical al substantivului se manifestă diferit în (a) faţă de (b):

(1) În grupurile de la (a), substantivul i n d u c e (= imprimă) specificul său semantic (cauză, timp) ca sens gramatical. De aceea locuțiunile conjuncționale *din cauză că*, *în timp ce* etc. sînt specializate în a introduce subordonate circumstanțiale de cauză, de timp.

(2) În grupurile de la (b), substantivul își păstrează sensul lexical propriu, imprimat și reflectat în funcția sa sintactică din interiorul subordonatei (diferite complemente — vezi, mai sus, **3.**), «necolorînd» în nici un fel prin înțelesul său adjectivul relativ. De aceea adjectivul relativ *ce* din grupurile (b) nu introduce nici o subordonată circumstanțială cu vreuna din funcțiile sintactice ale substantivelor din grupuri și, se înțelege, nici cu aceeași funcție ca a substantivului situat, în interiorul ei, după *ce*. Altfel spus, *ce* din *cu ce scop* nu introduce o finală, dar nici o cauzală, temporală, modală etc., *ce* din *din ce cauză* nu introduce o cauzală, dar nici o finală, condițională etc.

Din acest punct de vedere, *ce* este un cuvînt subordonator nespecializat în introducerea anumitor subordonate.

Asemenea altor pronume (adjective) relative sau chiar adverbe relative, *ce* introduce mai ales subordonate necircumstanțiale (subiective, completive directe, completive indirecte etc.), al căror fel este impus de situația din regentă și identificat în consecință.

T 45. CUVINTE SUBORDONATOARE INTERPROPOZIȚIONALE — SPECIALIZATE / NESPECIALIZATE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *N-a venit la noi*, **cu toate că** *l-am invitat insistent.*

(2) *Nu mi-a spus* **că** *m-ai căutat.*

B. SOLUȚII:

(1) *cu toate că* = locuțiune conjuncțională specializată (concesivă)

(2) *că* = conjuncție subordonatoare nespecializată

C. COMENTARIU

0. Cuvintele subordonatoare interpropoziționale permit gruparea în:

(a) s p e c i a l i z a t e, ca elemente introductive, pe anumite tipuri de subordonate, totdeauna sau de regulă aceleași;

(b) n e s p e c i a l i z a t e pe tipuri de subordonate, adică, între anumite limite, introductive ale unui mare număr de propoziții subordonate.

În cazul (a) subordonatele pot fi aproximate sau recunoscute după cuvintele introductive, scutind analistul de eforturi suplimentare (= utilizarea altor procedee de identificare), în timp ce la (b) cuvintele introductive nu indică în nici un fel specia subordonatei, aceasta identificîndu-se, de la caz la caz, după alte criterii.

1. În legătură cu g r a d u l de specializare trebuie să mai reținem în ansamblu următoarele:

(1) Fiecare subordonată circumstanțială dispune de cîte o c o n j u n c ț i e - t i p, eventual două sau mai multe apreciate ca echivalente gramatical și deopotrivă specializate.

(2) Unele conjuncții (locuțiuni conjuncționale) au o d u b l ă sau t r i p l ă specializare, fapt verificabil prin sinonimie, în aceeași poziție, cu alte conjuncții specializate.

(3) Tot prin echivalență cu unele conjuncții (locuțiuni specializate) se utilizează cu aceeași valoare anumite cuvinte subordonatoare dintre cele nespecializate, fiind vorba cel mai adesea de o schimbare sensibilă de sens gramatical. Avem în acest caz conjuncții i n t e r m e d i a t specializate.

(4) Se poate vorbi de specializare (una sau mai multe) la un cuvînt subordonator numai dacă este posibilă degajarea unui s e n s g r a m a t i c a l i n d i v i d u a l i z a t, relativ a u t o n o m și c o n s t a n t, obligatoriu același cu al subordonatei introduse. În acest sens spunem că, de exemplu, *fiindcă* este conjuncție c a u z a l ă și, plasată în orice context, va introduce mereu o cauzală.

Așa cum vorbim de un sens lexical autonom sau de sine stătător, putem vorbi și de un sens gramatical autonom.

1.2. R e p a r t i z a t e p e s u b o r d o n a t e introduse, cele mai importante conjuncții (locuțiuni conjuncționale) subordonatoare sînt următoarele:

1.1.1. CAUZALE (introductive ale circumstanțialelor cauzale): *deoarece*, *fiindcă*, *pentru că*, *întrucît*, *căci*, *mai ales că*,

din cauză că, din pricină că, pe motiv că, o dată ce, din moment ce, de vreme ce: **Din moment ce** *n-ai telefonat, am crezut că nu ești acasă.*

1.1.2. FINALE (introductive ale circumstanțialelor finale sau de scop): *pentru ca (...) să:* **Pentru ca** *totul să meargă bine, mai trebuie puse la punct unele detalii.*

1.1.3. CONDIȚIONALE (introductive ale circumstanțialelor condiționale): *în caz că:* **În caz că** *ai timp, treci pe la mine azi după-masă.*

1.1.4. TEMPORALE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale temporale):

(1) pe bază de *să: înainte (ca) să, pînă să;*

(2) pe bază de *ce: după ce, îndată ce, de îndată ce, imediat ce, pînă ce, în timp ce, în vreme ce.*

Pînă să *ajung eu, trenul plecase;* **După ce** *s-a mutat de pe strada noastră, nu ne-am mai văzut.*

OBSERVAȚIE. Pentru posibila interpretare a grupărilor pe bază de *ce* ca locuțiuni adverbiale relative temporale, vezi Neamțu, 1979, p. 9—15. În ce privește grupul *pînă să*, acesta conține eliptic un *cînd (pînă [cînd] să).*

1.1.5. CONCESIVE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale concesive): *deși, cu toate că, măcar că, chit că, măcar să, chiar dacă, chiar de:* **Deși** *e tînăr, știe multe; Fumează,* **cu toate că** *medicul i-a interzis; Nu plînge,* **chiar dacă-l** *bați.*

1.1.6. CONSECUTIVE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale consecutive): *încît: Era așa de frumos acolo,* **încît** *n-aș mai fi plecat.*

1.1.7. OPOZIȚIONALE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale opoziționale): *în loc să:* **În loc să** *învețe, ascultă muzică.*

1.1.8. EXCEPTIVE (introductive ale subordonatelor de excepție sau exceptive): *în afară că:* **În afară că** *ai cumpărat apă minerală, azi n-ai făcut nimic altceva.*

1.1.9. CUMULATIVE (introductive ale subordonatelor circumstanțiale cumulative): *plus că, pe lîngă că, după ce că:* **După ce că** *n-ai învățat, mai ești și obraznic.*

1.2. Fiecare din subordonatele circumstanțiale date dispune și de alte cuvinte subordonatoare în afara celor din inventar, fie că sînt dublu (triplu) specializate, fie că sînt intermediat specializate.

1.2.1. CAUZALE: *cum* „cauzal" (= fiindcă, deoarece etc.), *dacă* (= fiindcă, deoarece etc.), *că* (= deoarece, fiindcă etc.):

Cum *timp mai aveam, am mers la un film;* Dacă *tot ai venit, apoi stai; Nu vine pe la noi* că *i supărat.*

1.2.2. FINALE: *să* și *ca să* (= pentru ca... să): *Vino* **să** *mă vezi.*

1.2.3. CONDIȚIONALE: *dacă* și *de* (= în caz că), *să* (= dacă = în caz că): **Dacă** *ai timp, treci pe la noi; Ce n-aș da* **să** *mai am douăzeci de ani!*

În legătură cu implicațiile conjuncției *dacă* în practica analizei gramaticale sînt de reținut următoarele:

(1) În limba română există doi „dacă", unul c o n d i ț i o n a l (= în caz că) și altul e x t r a c o n d i ț i o n a l (În unele limbi este redat prin două conjuncții — vezi germ. *wenn* „condițional" și *ob* „extracondițional".)

(2) *Dacă* e x t r a c o n d i ț i o n a l (≠ în caz că) apare în subordonate necircumstanțiale i n t e r o g a t i v e i n d i r e c t e (totale): *Nu știu* **dacă** *mai trece azi pe la noi.* (Suprimînd conjuncția *dacă*, propoziția devine o interogativă directă (totală): *Mai trece azi pe la noi?)* Apariția acestui *dacă* este condiționată de prezența unui cuvînt „de informare" în regentă *(a întreba, a zice, a spune, a ști* etc.).

(3) Al doilea *dacă*, cel condițional, apare exclusiv în subordonate circumstanțiale, în primul rînd ca introductiv al circumstanțialei condiționale. De aceea spunem că *dacă* are sens fundamental condițional și în majoritatea cazurilor condiționala se introduce prin *dacă.*

OBSERVAȚIE. Celelalte valori gramaticale ale lui *dacă* (temporal, concesiv, cauzal ș.a.) s-au dezvoltat toate de la acest *dacă*, nu de la cel din întrebarea indirectă. Tot condițional în ultimă instanță este și așa-numitul *dacă* „optativ" din propoziții de tipul **Dacă** *aș ajunge mai repede acasă!*, în care propoziția regentă este eliptică *(Ce m-aș bucura* **dacă...**; *Ce n-aș da* **dacă...**; *Ce bine ar fi* **dacă...**).

1.2.4. TEMPORALE: *cum* „temporal" (= imediat ce, îndată ce...), *dacă* „temporal" (= după ce): **Cum** *intră în cameră, observă că ceva nu e în regulă;* **Dacă** *văzui că nu-l interesează haina, o vîndui altcuiva.*

1.2.5. CONCESIVE: *că* (= deși, chiar dacă), *să* (= chiar dacă), *fără (ca) să* (= deși), *dacă* (= chiar dacă), *în timp ce* (= deși): *Popa,* **că** *e popă, și tot nu tocă de două ori pentru o babă surdă;* **Să** *fie de aur, și tot nu-mi trebuie;* **Fără să** *l fi chemat, el totuși a venit;* **Dacă** *tu nu ești de acord, eu tot o cumpăr; Să-i mai calci pragul casei,* **în timp ce** *el își bate joc de tine?*

OBSERVAȚIE. Un statut mai complex au pronumele (adjectivele) și adverbele nehotărîte compuse pe bază de relative cu particula *-va (oricine, orice, oricare, oricît, oricum, oricînd, oriunde)*, care, de

regulă, în corelaţie cu adverbul concesiv *tot(uşi)* din regentă, introduc subordonate concesive. Sensul concesiv al acestora poate fi «catalizat» prin introducerea în structură a locuţiunii conjuncţionale specializate *chiar dacă*: **Orice**-*aş face, tot nu eşti mulţumit (Orice-aş face... = chiar dacă aş face orice...)*; **Oricîte** *ar avea alţii, tot mai bine-i aceasă*; **Oriunde** *te-ai ascunde, tot te prind.* (Urmate de prepoziţia *de*, relativul *cît* şi nehotărîtul (cu valoare relativă) *oricît*, păstrîndu-şi sensul concesiv, intră în componenţa unui superlativ absolut: **Oricît** *de mare ţi-ar fi durerea, trebuie în cele din urmă să ţi-o înfrîngi.)*

1.2.6. CONSECUTIVE: *de* (= încît), *că* (= încît), *ca să* (= încît să): *E aşa de frumos afară*, **de** *ai tot sta; Aşa de tare s-a supărat*, **că** *nici n-a mai dat un telefon; Prea se potriveau toate* **ca să** *fie adevărate.*

1.2.7. OPOZIŢIONALE: *dacă, în vreme ce, unde, (pentru) ca să.* Sensul lor opoziţional se pune în evidenţă nu prin locuţiunea specializată *în loc să*, ci prin echivalarea acestui raport opoziţional cu unul adversativ din cadrul coordonării, realizat prin *iar, dar*: **Dacă** *la Paris e timp frumos, la Dijon în mod sigur plouă;* **În vreme ce** *cu maşina îi place foarte mult, trenul îl indispune* (comp. cu *Îi place foarte mult cu maşina*, **dar** *trenul îl indispune)*; **De unde** *pînă ieri eram prieteni, acum ne evităm; Am ocolit stopul din centru*, **ca să** *dăm la periferie peste alte două.* (Vezi, în acest sens, *GLR*, II, vol. II, p. 333–334.)

1.2.8. EXCEPTIVE: *decît* (= în afară că): *Nu face altceva* **decît** *să mă enervez.*

1.2.9. MODALE: *fără (ca) să, ca şi cum, ca şi cînd, decît*: *A plecat* **fără să** *mă anunţe; Se comportă* **ca şi cum** *n-ar mai fi el; A venit mai devreme* **decît** *mă aşteptam.*

OBSERVAŢIE. *Ca şi cum (ca şi cînd)* introduce şi predicative: *Asta e* **ca şi cum** *n-ar fi.* Conjuncţia *decît* — de proveniență adverbială — poate fi considerată dublu specializată: exceptivă (vezi **1.2.8.**) şi modală comparativă (vezi **1.2.9.**).

1.3. În cadrul clasificării cuvinte subordonatoare specializate/cuvinte subordonatoare nespecializate o situaţie aparte au adverbele relative *unde, cînd* şi *cum* ca introductive ale subordonatelor circumstanţiale (de loc, de timp, de mod): *Nu s-a dus* **unde** *l-ai trimis; Vino* **cînd** *vrei; Procedează* **cum** *crezi de cuviinţă.*

Întrucît sensul lor lexical (local, temporal, modal) coincide cu sensul gramatical al subordonatei introduse şi, într-o oarecare măsură «imprimat» subordonatei (*Merge* **unde** *i-ai spus* — circumstanţială de loc, *unde* = adverb de loc; *Merge* **cînd** *i-ai spus* — circumstanţială de timp, *cînd* = adverb de timp; *Merge* **cum** *i-ai spus* — circumstanţială de mod, *cum* = = adverb de mod), se poate vorbi şi în acest caz de o specializare gramaticală, coincidentă cu cea lexicală.

OBSERVAŢIE. În ceea ce priveşte pronumele relative, acestea pot fi considerate «oarecum» specializate numai ca introductive ale atributivei, adică în situaţia în care ele realmente reprezintă în subordonată un cuvînt din regentă: *Îi place foarte mult să umble cu haina* **pe care** *a primit-o de ziua lui.* (Ca introductive ale unei circumstanţiale de loc, echivalente cu *unde (de unde* etc.), ele apar foarte rar: *Du-te* **la cine** *te-a chemat.)*

2. Cuvintele subordonatoare nespecializate introduc, în principiu, cele şase subordonate necircumstanţiale (predicativă, subiectivă, atributivă, completivă directă, completivă indirectă şi completivă de agent). Ele se împart în două grupe:

(a) cu sens lexical: relativele (pronume şi adverbe): *care, cine, ce, cît (cîtă, cîţi, cîte), al cîtelea (a cîta), unde, cînd, cum, cît (de)*;

(b) fără sens lexical: conjuncţiile subordonatoare *că, să, dacă (de)*.

Lipsa de specializare constă în aceea că fiecare conjuncţie (relativ) din inventarul dat poate introduce mai multe tipuri de subordonate necircumstanţiale, după cum fiecare subordonată necircumstanţială se poate introduce prin mai multe conjuncţii (relative).

2.1. Conjuncţiile *că, să* (inclusiv *ca să*), *dacă (de)* se caracterizează printr-un înalt grad de abstractizare a sensului gramatical, fiind elemente relaţionale aproape «pure». (În afara unui context, n-am putea spune «ce înseamnă» *că, să, dacă.)* Ele pot introduce toate subordonatele necircumstanţiale, exceptînd completiva de agent, după cum urmează:

2.1.1. *SĂ:*

(1) predicativă: *Problema este* **să** *mai găsim magazinele deschise;*

(2) subiectivă: *N-ar fi rău* **să** *mai dai şi tu pe la birou; Era de aşteptat* **ca** *la prima ocazie* **să** *fie avansat;*

(3) atributivă: *De mult avea intenţia* **să**-*şi scrie;*

(4) completivă directă: *Nu vrei* **să** *mergem la un film?*

(5) completivă indirectă: *Din păcate sînt obligat* **să** *refuz invitaţia dumneavoastră.* (Pentru subordonatele circumstanţiale, în care *să* este conjuncţie intermediat specializată, vezi mai sus.)

2.1.2. *CĂ:*

(1) predicativă: *Adevărul este* **că** *nu le prea ştie;*

(2) subiectivă: *E clar că a greşit.*
(3) atributivă: *Se bucura la gîndul că în sfîrşit se vor revedea;*
(4) completivă directă: *Nu cred că ai dreptate;*
(5) completivă indirectă: *Se temea că va ajunge prea tîrziu.* (Pentru subordonate circumstanţiale introduse prin *că*, vezi mai sus.)

2.1.3. *DACĂ:*
(1) predicativă: *Întrebarea e* dacă *mai găseso numărul său de telefon;*
(2) subiectivă: *Nu se ştie* dacă *va mai reveni în satul natal;*
(3) atributivă: *Nu mi-ai răspuns la întrebarea* dacă *vii sau nu la mare cu noi;*
(4) completivă directă: *Nu i-ai comunicat* dacă *eşti de acord cu propunerea lui;*
(5) completivă indirectă: *Nu-mi dau seama* dacă *a primit scrisoarea ta.* (Pentru subordonate circumstanţiale introduse prin *dacă*, vezi mai sus.)

Pentru fiecare din cele cinci subordonate putem spune, în principiu, că elementul introductiv este indiferent faţă de felul subordonatei şi ca atare neconcludent pentru identificarea practică a subordonatei. Felul acesteia, oricare ar fi cuvîntul introductiv *(că, să, dacă)*, este determinat de situaţia din regentă. De aceea, în esenţă, *că, să, dacă* se pot înlocui, ca elemente introductive, unul prin celălalt, fără să afecteze felul subordonatei: *Problema e că nu le ştie — Problema e să le ştie — Problema e* dacă *le ştie* (predicativă); *Nu-şi dă seama că a greşit — Nu-şi dă seama să fi greşit — Nu-şi dă seama* dacă *a greşit* (completivă indirectă).

Ca introductive ale acestor subordonate, *că, să, dacă* nu pot fi înlocuite prin alte conjuncţii subordonatoare fără ca funcţia subordonatei să se schimbe.

2.2. Relativele au situaţie asemănătoare conjuncţiilor *că, să, dacă*. De exemplu, subiectiva se poate introduce prin fiecare dintre ele: *Nu se ştie* cine a venit (~ care *a plecat*, ~ ce *s-a întîmplat*, ~ cîţi *l-au căutat*; ~ al cîtelea *a fost pe listă*, ~ unde *s-a dus*, ~ cum *s-a descurcat*, ~ cînd *s-a întors*).

Pronumele relative introduc în plus şi o completivă de agent: *A fost aşteptat* de cine *trebuia* (~ de cîţi *au fost programaţi*, ~ de al cîtelea *am spus noi* etc.).

Introduse prin relative, subordonatele necircumstanţiale se identifică în funcţie de situaţia din regentă, nu după cuvîntul subordonator, acesta neconstituind un indicator funcţional pentru subordonată.

OBSERVAŢIE. Gruparea *de cîte ori* este asimilabilă funcţional lui *cînd*.

2.2.1. În practica analizei gramaticale, confuziile direct sau indirect legate de adverbele relative, toate în unsens şi potenţate de întrebări, corect sau greşit puse, vizează încadrarea la circumstanţialele de mod, loc şi timp a subordonatelor necircumstanţiale.

Cauza fundamentală o constituie echivalarea sensului lexical al adverbelor relative *(cum* = mod, *cînd* = timp, *unde* = = loc) cu un sens gramatical, fapt care duce la înglobarea acestora, ca indicatori de subordonate, în clasa conjuncţiilor, aproximativ după următorul raţionament: dacă, de exemplu, *fiindcă* are sens gramatical cauzal şi introduce o cauzală, atunci şi *cum*, care are sens modal, va introduce o modală ş.a.m.d.

Această concordanţă între sensul lexical al adverbului şi specia de subordonată se manifestă numai în cazul celor trei subordonate: modală *(cum* „modal"), temporală *(cînd* „temporal") şi locală *(unde* „local"). Absolutizînd concordanţa în discuţie, după modelul conjuncţiilor specializate funcţional, se ajunge la concluzia greşită că adverbul introductiv este întotdeauna indicator al felului subordonatei, respectiv că *unde* ar introduce totdeauna circumstanţială de loc, *cînd*, circumstanţială de timp, iar *cum*, circumstanţială de mod, ceea ce, firesc, este fals.

Trebuie să reţinem deci că sensul lexical al adverbului şi cel gramatical, ca introductiv al subordonatei, pot să nu coincidă şi foarte adesea nici nu coincid. Astfel, de exemplu, *cum*, excluzînd situaţiile cînd este conjuncţie, îşi păstrează sensul lexical modal, indiferent de felul subordonatei (modală, predicativă, subiectivă, atributivă, completivă). (Nu am cuprins în cele de mai sus şi predicativa suplimentară.)

VERBE, PREDICATE

T 46 VERBE PREDICATIVE / AUXILIARE PREDICATIVE (I)

A. STRUCTURI TIP:

(1) **A angajat** *un inginer bun.*
(2) **A devenit** *un inginer bun.*

B. SOLUŢII:

(1) *a angajat* = verb predicativ
(2) *a devenit* = auxiliar predicativ

C. COMENTARIU

0. Asemenea altor părţi de vorbire, verbul se constituie în membru al unei propoziţii (= parte de propoziţie) prin două componente: conţinutul lexical-semantic şi funcţia sintactică.

0.1. Din punctul de vedere al înţelesului, gramaticile împart verbele în două grupe:

(1) asemantice (= fără înţeles lexical sau cu înţeles lexical zero), reprezentate, în afara auxiliarelor propriu-zise (= de mod, de timp, de diateză), printr-un singur verb — *a fi (Ion este harnic);*

(2) semantice (= cu un anumit înţeles lexical, obligatoriu diferit de zero), la rîndul lor ierarhizate după gradul de autonomie sau suficienţă lexicală în:

(2 a) verbe cu înţeles de sine stătător (= suficiente ca înţeles pentru o comunicare) — aproape toate verbele din limbă *(a merge, a lucra, a cînta* etc.);

(2 b) verbe fără înţeles de sine stătător (= insuficiente ca înţeles pentru o comunicare), reclamînd obligatoriu prezenţa pe lîngă ele a altor cuvinte — *a deveni, a se face, a părea* etc. (vezi mai jos).

Capacitatea de a îndeplini o funcţie sintactică fiind condiţionată în esenţă de prezenţa unui înţeles lexical de sine stătător, verbele apar împărţite, potrivit celor de mai sus, în:

(a) verbe care nu pot constitui singure părţi de propoziţie — verbele asemantice *(a fi)* şi o parte din cele fără înţeles de sine stătător (= insuficiente semantic) *(a deveni, a se face, a părea* etc.);

(b) verbe care pot forma singure părţi de propoziţie — verbele cu înţeles de sine stătător şi o parte (cealaltă) din verbele fără înţeles de sine stătător.

OBSERVAŢIE. În stabilirea inventarului de la (a), gramaticile utilizează, în afara criteriului semantic, o serie de criterii sintactice, pe care nu le discutăm aici.

0.2. Din punctul de vedere al funcţiei sintactice, verbul apare în două ipostaze fundamentale: cu funcţie predicativă şi cu funcţie apredicativă.

(1) Funcţia predicativă sau de predicat, numită şi funcţie comunicativă sau asertivă, este singura proprie verbului şi numai verbului. Ea este condiţionată de o anumită categorie gramaticală — modul personal (indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ, imperativ, prezumtiv). Verbul utilizat la un mod personal este în relaţie directă şi marcată formal (prin desinenţe) cu o anumită persoană gramaticală. Ca înţeles, aceasta poate fi autorul propriu-zis al acţiunii, implicată în acţiune sau nu poate fi precizată (**Ion** *citeşte;* **Lui Ion** *îi place muzica; Plouă).*

Persoana şi numărul, care îi sînt inerente, asociate cu modul, timpul şi diateza sînt indicii de predicaţie, adică elementele prin care verbul devine generatorul propoziţiei.

Întrucît verbul are funcţie predicativă numai la moduri personale, acestea se mai numesc şi moduri predicative.

(2) Funcţia apredicativă sau extrapredicativă (= în afara predicatului, fără nici o legătură cu predicatul) este nespecifică verbului, aliniindu-l pe acesta celorlalte părţi de vorbire (substantiv, adjectiv, adverb etc.). Ea este de tip subiect, atribut, nume predicativ, complement, element predicativ suplimentar. Îndeplinirea acestei funcţii este condiţionată de asemenea de o anumită categorie gramaticală, totdeauna aceeaşi — modul nepersonal (infinitiv, ge-

runziu, participiu, supin). De aceea modurile nepersonale se mai numesc şi (moduri) **nepredicative** sau **apredicative**: *E uşor* **a zice...** *(a zice* = verb la infinitiv, subiect); *N-are maşină* **de scris** *(de scris* = verb la supin, atribut); *La şedinţă, părerile au fost* **împărţite** *(împărţite* = verb la participiu, nume predicativ); *Trece strada* **alergînd** *(alergînd* = verb la gerunziu, complement).

1. Raportînd funcţia predicativă, singura specifică verbului, la clasificarea de la **0.1.** (verbe care constituie singure o parte de propoziţie / verbe care nu constituie singure o parte de propoziţie), gramaticile împart verbele în două categorii:

(1) **predicative** = formează singure un predicat, numit, tocmai de aceea, **predicat verbal**: *Ion* **învaţă**; *Pioniera* **cîntă** *la pian;*

(2) **nepredicative** = nu formează singure un predicat verbal: *Ion* **este** *harnic; Vecina lui* **a devenit** *ingineră.*

Se atrage atenţia că ambele calificative *(predicativ* şi *nepredicativ)* au în vedere verbul la mod personal, adică verbul care, prin indicii de predicaţie (persoană, număr etc.), este **formal** în funcţie predicativă. Se înţelege că la un mod nepersonal nici nu se mai pune problema că un verb să fie predicat, ci (numai) altă parte de propoziţie.

1.1. Reluînd conceptul de „verb nepredicativ", subliniem că acesta nu trebuie înţeles ca „verb care nu este predicat" sau „verb care este în afara predicatului", ci „verb care nu funcţionează singur ca predicat". Avînd toţi indicii formali ai predicatului (persoană + număr, mod + timp, diateză), verbul «nepredicativ» la mod personal trimite prin forţa lucrurilor la un predicat, în care el este însă doar **o parte componentă**, cea constantă, cea mai importantă din punct de vedere gramatical.

Pentru a forma un predicat cu «înţeles de sine stătător» reclamat de îndeplinirea funcţiei lui comunicative, verbul «nepredicativ» îşi asociază încă un cuvînt, al cărui înţeles lexical este «deplin». Fiindcă acest al doilea termen este de regulă un **nume** (substantiv sau substitut) şi **face parte din predicat**, el este denumit în gramatica limbii noastre **nume predicativ**. Se cuvine subliniat deci faptul că „predicativ" din „nume predicativ" nu înseamnă „care este predicat" sau „care constituie un predicat", ci „care face parte din predicat", „care este componentul nominal al predicatului". (Altfel, prin el însuşi, numele (substantivul, de exemplu) nu poate fi predicat, lipsindu-i indicii de predicaţie.)

OBSERVAŢIA 1. Prin analogie funcţională, numele acestui component este acelaşi — **nume «predicativ»** — şi în situaţia în care el se exprimă prin părţi de vorbire ce nu aparţin propriu-zis numelui (adjective, numerale) sau nu aparţin deloc numelui (adverbe, verbe la mod nepersonal): *Tu eşti* **harnic**; *El este* **altfel**; *Datoria ta este de* **a învăţa**.

OBSERVAŢIA 2. Tot **nume predicativ** îi spunem acestui însoţitor al verbului nepredicativ şi în situaţia cînd el este component al unei funcţii extrapredicative (atribut, complement etc.): *Fiind* **harnic**, *i-a întrecut pe mulţi (fiind* **harnic** = complement; *harnic* = nume predicativ «nepredicativ»).

1.2. Predicatul astfel format, adică dintr-un verb «nepredicativ» şi un «nume predicativ» *(Ion* **a rămas repetent**), este numit în gramatică **predicat nominal**. Se observă deci că numele acestui tip de predicat este dat doar de a doua componentă (**numele predicativ**), adică de cea care aduce în cadrul predicatului înţelesul propriu-zis. Prin urmare, „predicat nominal" nu înseamnă „predicat exprimat prin nume" (în opoziţie cu „predicat verbal" — exprimat prin verb), ci predicat în componenţa căruia intră şi „un nume".

OBSERVAŢIE. Ţinînd seama de faptul că, în afară de *a fi*, celelalte verbe nepredicative nu sînt asemantice, ci doar insuficient semantice, uneori predicatul de acest tip (= pe baza altui verb decît *a fi)* este numit „predicat verbal-nominal" sau „predicat nominal-verbal", fiind reprezentate astfel în denumire ambele componente. (Vezi, în acest sens, Diaconescu, 1957, p. 102—120.)

1.3. Cele două componente ale predicatului nominal se raportează deopotrivă la subiect, fiecare prin mijloace proprii, respectiv verbul nepredicativ prin acord în număr şi persoană, iar numele predicativ, în funcţie de partea de vorbire prin care este exprimat, prin acord (adjectivul), prepoziţie (substantivul, pronumele, verbul la infinitiv şi supin etc.), caz (substantivul, pronumele, numeralul) etc. De aceea predicatul nominal se raportează pe componente la subiect:

Ei sînt harnici (ei sînt: acord în număr şi persoană: *ei... harnici:* acord în gen, număr şi caz); *Cerul este fără nori (cerul este:* acord (în număr şi persoană); *cerul ... fără nori:* prepoziţie).

Se vede astfel foarte clar că, din punct de vedere gramatical, numele predicativ, indiferent prin ce parte de vorbire este exprimat, nu se leagă de subiect prin intermediul verbu-

lui nepredicativ, oricare ar fi acesta, inclusiv *a fi* „asemantic". (Pentru formularea acestei teze, a nonsubordonării numelui predicativ față de *a fi* și lipsa oricărui raport gramatical marcat între aceștia, vezi Drașoveanu, 1967, p. 238 și idem, 1973, p. 266.) O atare interpretare eronată, devenită aproape tradițională în analizele gramaticale, a făcut posibilă apropierea verbului nepredicativ, mai cu seamă a lui *a fi*, de cuvintele de legătură (= relaționale) și, de aici, denumirea curentă „verb copulativ" (= verb de legătură, verb de relație).

Or, cum verbele nepredicative nu sînt cîtuși de puțin relaționale, se cuvine evitată o asemenea denumire, chiar dacă, pentru *a fi*, termenul „copulă" este uzual în logică. (Vezi, pentru critica acestui termen, Neamțu, 1986, p. 186—189.) Din punct de vedere gramatical acest termen nu trimite în nici un fel la predicat (nominal sau verbal), ci mai degrabă la cuvintele de relație (vezi, de ex., „conjuncții copulative").

1.4. Aceleași verbe nepredicative sînt numite uneori „auxiliare sintactice", opunîndu-se celor „morfologice" prin rolul pe care-l au și prin nivelul la care se manifestă, potrivit împărțirii tradiționale a gramaticii în morfologie și sintaxă:

(1) auxiliare morfologice — ajută la formarea categoriilor morfologice de timp, mod, diateză *(a fi, a avea, a vrea)*;

(2) auxiliare sintactice — ajută la formarea unor categorii sintactice, în speță a unor părți de propoziție (predicat (nominal) sau părți de propoziție extrapredicative: subiect, atribut etc.). (Vezi Neamțu, 1971, p. 355—363.)

OBSERVAȚIE. În măsura în care modalitatea și aspectul sînt categorii cu realizare mai degrabă sintactică decît morfologică, verbele cu conținut modal *(a putea, a trebui* etc.) sau aspectual (a începe, a termina, a continua etc.) ar putea fi considerate tot auxiliare sintactice. (În lucrarea de față, dat fiind statutul lor insuficient clarificat, nu sînt luate în considerare.)

Întrucît funcția specifică auxiliarelor sintactice este aceea de componente ale predicatului nominal, din care derivă și cea de componente ale altor părți de propoziție, le numim auxiliare predicative.

Dintre cele trei denumiri inventariate aici — verbe nepredicative, verbe copulative, auxiliare predicative — este de preferat ultima, întrucît:

(1) prin calificativul „predicativ" trimite explicit la predicat, nu-l neagă, precum „nepredicativ";

(2) prin termenul „auxiliar" transpare calitatea de component al unui predicat.

(3) nu conține terminologie ideea că ar fi relațional, cum o spune explicit „copulativ".

OBSERVAȚIE. Deși estrică o frumoasă simetrie (auxiliare morfologice/auxiliare sintactice) și o posibilă subclasificare, în funcție de partea de propoziție al cărei component este (auxiliar sintactic predicativ/auxiliar sintactic nepredicativ), preferăm termenul „auxiliar predicativ" în locul celui (mai general) de „auxiliar sintactic" avînd în vedere o altă opoziție, de mai mare importanță, în analiza practică: verbe predicative/auxiliare predicative. (În fapt, procedăm la fel și în cazul verbelor predicative: *a citi*, de ex., este numit verb „predicativ" indiferent dacă, fiind la mod personal, are funcția de predicat sau altă funcție, fiind la mod nepersonal.)

2. Indiferent de criteriile care au fost folosite pentru delimitare, majoritatea gramaticilor, inclusiv manualele școlare, consideră inventarul auxiliarelor predicative («verbe nepredicative», «verbe copulative») format din cel puțin următorii membri: (1) *a fi;* (2) *a deveni* și cele trei sinonime contextuale ale lui: *a se face, a ieși, a ajunge;* (3) *a rămîne;* (4) *a părea.*

OBSERVAȚIE. De la autor la autor, de la gramatică la gramatică, inventarul este cînd mai extins, cînd mai restrîns, cel mai adesea încheiat cu un „etc.". (Vezi, pentru discutarea inventarului, Guțu Romalo, 1973, p. 143; Grădinaru, 1975, p. 129—143; Neamțu, 1986, p. 94—105.)

2.1. Fiecare dintre acestea poate apărea și ca verb propriu-zis („verb predicativ"), și anume cînd are anumite sensuri lexicale, de regulă cele originare. (Vezi, pentru prezentarea lor, T 47 și T 50.)

2.2. Interpretarea corectă, din punct de vedere sintactic, a acestor verbe prezintă o dublă importanță în gramatică, întrucît, pe de-o parte, conduce la deosebirea celor două tipuri de predicat (nominal și verbal), iar, pe de altă parte, de aceasta depinde analiza altor termeni ce «gravitează» în sfera de influență a verbului. Dintre cele mai frecvente și mai grave confuzii legate de ne(re)cunoașterea auxiliarelor predicative sînt de reținut: (1) nume predicativ/subiect (vezi T 63); (2) nume predicativ/complement direct (vezi T 61); (3) nume predicativ/complement circumstanțial de mod (vezi T 62). La acestea se adaugă greșelile similare din analiza frazei.

3. Pentru analiza gramaticală se cuvin avute în vedere următoarele trei trăsături ale auxiliarelor predicative:

(1) Toate auxiliarele predicative sînt intranzitive și ca atare nu pot fi niciodată determinate de un complement direct (completivă directă). Cuvîntul (propoziția) care răs-

punde pe lîngă ele la întrebarea *ce* şi care «ar trebui» să fie complement direct (completivă directă) va fi nume predicativ (subordonată predicativă). Compară: El a găsit un meşter *bun* (*meşter* = complement direct); *El* a devenit un meşter *bun* (*un meşter* = nume predicativ).

(2) Nici un auxiliar predicativ nu este determinat singur de un complement circumstanţial de mod (subordonată circumstanţială de mod). Cuvîntul (propoziţia) care răspunde la întrebarea *cum* pe lîngă ele şi care «ar trebui» să fie complement circumstanţial de mod (subordonată circumstanţială de mod) va fi nume predicativ (subordonată predicativă). Compară: *El* cîntă frumos (*frumos* = complement circumstanţial de mod); *El* pare frumos (*frumos* = nume predicativ).

(3) Nici un auxiliar predicativ nu intră, ca element component, în structura unei locuţiuni verbale. Nu există locuţiuni verbale pe bază de auxiliare predicative, oricît de «fixate» ar fi grupurile ca „expresii". Afirmaţia se bazează pe faptul că un verb, dovedit ca auxiliar predicativ, îşi cere prin definiţie numele predicativ, împreună cu care formează un predicat nominal. O dată stabilită funcţia de predicat nominal, grupul nu poate fi locuţiune verbală, aceasta fiind, tot prin definiţie, predicat verbal, nu nominal. (Pentru exemple la fiecare auxiliar în parte, vezi T 47.)

T 47 VERBE PREDICATIVE / AUXILIARE PREDICATIVE (II)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ionel* a ajuns *tîrziu la gară.*
(2) *Ionel* a ajuns *inginer.*

B. SOLUŢII:

(1) *a ajuns* = verb predicativ
(2) *a ajuns* = auxiliar predicativ

C. COMENTARIU

0. În prezentarea de mai jos, cu excepţia lui *a fi*, care este tratat separat (vezi T 50), fiecăruia dintre verbele susceptibile de a fi întrebuinţate ca auxiliare predicative li sînt date în paralel cele două categorii de sensuri, verificate prin sinonime. (Descrierea este făcută în principiu după DEX.) Întrucît toate aceste verbe, ca auxiliare predicative, sînt doar insuficiente semantic, nu asemantice, descrierea făcută, în esenţă, pe baza opoziţiilor de înţeles pleacă de la auxiliarul predicativ spre verbul predicativ. (La *a fi*, din motive explicate acolo — vezi T 50 — orientarea este inversă, de la verb predicativ spre auxiliarul predicativ.)

1. A DEVENI

1.1. Aproape întotdeauna este auxiliar predicativ, avînd sensul de „a se transforma, a se preface în, a ajunge să fie...": *Gigel* a devenit *şofer; Pe zi ce trece* devine *tot mai frumoasă; Cum* devine *cazul?*

OBSERVAŢIE. Accidental este folosit şi impersonal: *Începe să devină clar că ne-am înşelat.*

1.2. Ca verb predicativ (= predicat verbal), *a deveni*, cu acelaşi sens, apare foarte rar şi numai în limbaj filozofic, de regulă în corelaţie cu *a fi*, creînd opoziţia „stare/devenire": *În univers nimic nu e static, ci totul* devine.

2. A SE FACE, A IEŞI, A AJUNGE

2.0. Cele trei verbe sînt considerate auxiliare predicative atunci cînd sînt sinonime cu *a deveni: Ion* a devenit *inginer — Ion* s-a făcut *inginer — Ion* a ajuns *inginer — Ion* a ieşit *inginer (a devenit = s-a făcut = a ajuns = a ieşit).* Este vorba, firește, de o sinonimie contextuală, niciodată perfectă. Identificarea calităţii de auxiliar predicativ se face prin înlocuirea cu *a deveni*, înţelesul şi structura propoziţiei rămînînd neschimbate.

În ciuda sinonimiei, ele nu pot fi substituite întotdeauna perfect cu *a deveni*, consecinţă a conservării unor note din sensurile lor originare, predicative. În asemenea situaţii, dovedirea trăsăturii de auxiliare predicative se realizează, de la caz la caz, prin alte mijloace.

2.1. A SE FACE

2.1.1. Auxiliar predicativ:

(1) Prin sinonimie «clară» cu *a deveni: Pînă la anul fetița* **se va face** *mare și cuminte.*

OBSERVAȚIA 1. Acest verb poate fi auxiliar predicativ numai la diateza reflexivă cu pronume în acuzativ *(a se face)*. La altă diateză (activă — *a face*, pasivă — *a fi făcut, -ă, -i, -e*) sau cu pronume reflexiv în dativ *(a-și face)* nici nu se pune problema de a fi auxiliar predicativ. (Compară: *Doi cu doi* **fac** *patru (fac* = verb predicativ); *Doi cu doi* **se fac** *patru (se fac* = *devin* = auxiliar predicativ.)

OBSERVAȚIA 2. Auxiliar predicativ este *a se face* și în cîteva expresii, considerate adesea, din cauza echivalenței cu un verb, drept locuțiuni verbale, interpretare evident greșită: **a se face** *galben (la față)*, **a se face** *vînăt (verde, negru, albastru* etc.), **a se face** *stăpîn pe...*

(2) Ca termen simetric cu auxiliarul predicativ *a fi* în cadrul opoziției „devenire/stare" din grupări cu caracter impersonal, prin care se exprimă stări sufletești, fiziologice sau atmosferice: **a *i* se face** *frică (dor, scîrbă, groază, rușine* etc.) / **a-*i* fi** *frică (dor, scîrbă, groază, rușine* etc.); **a *i* se face** *frig (cald, sete, foame* etc.) / **a-*i* fi** *frig (cald, sete, foame* etc.); / **a se face** *ziuă (noapte, întuneric, vreme (frumoasă), lumină* etc.) / **a fi** *ziuă (noapte, întunerie, vreme (frumoasă), lumină* etc.).

(*A fi* este considerat aici auxiliar predicativ, nu verb predicativ propriu-zis. Vezi Neamțu, 1980, p. 51—57.)

2.1.2. Verb predicativ, cînd are unul din sensurile:

(1) *a se produce, a se fabrica, a se confecționa* etc. *din: Vinul* **se face** *și din struguri;*

(2) *a se preface, a simula: El* **s-a făcut** *că pleacă;*

(3) *a fi posibil; Cum* **se face** *că nu știi asta?;*

(4) *a se întîmpla: Ce* **s-a făcut** *cu el?;*

(5) *a se părea* (impersonal): **Se făcea** *că eram la mare și ne plimbam pe faleză;*

(6) *a se desfășura, a se deschide înaintea ochilor:* **Se făcea** *o vale lungă (o bifurcație* etc.).

2.2. A AJUNGE

2.2.1. Auxiliar predicativ:

(1) Prin sinonimie cu *a deveni: Copilul acesta* **va ajunge** *cineva.*

(2) Prin opoziție cu *a fi:* **Ai ajuns** *în mintea copiilor (de rîs, de plîns, de nerecunoscut...); A* **ajuns** *să nu se mai înțeleagă cu nimeni.*

OBSERVAȚIE. Tot auxiliar predicativ este *a ajunge* și în expresia *a ajunge rău (bine).*

2.2.2. Verb predicativ — cu alte sensuri, dintre care sînt de reținut:

(1) sinonim cu *a sosi* (intranzitiv): **A ajuns** *mai devreme acasă;*

(2) sinonim cu *a prinde* (tranzitiv): **N-a** *mai* **ajuns** *trenul;*

(3) sinonim cu *a fi suficient, a fi de-ajuns:* **Nu-*i* ajunge** *niciodată timpul;* **Ajunge** *că ai făcut asta, nu mai e nevoie și de cealaltă;* **Nu ajunge** *să spui, trebuie să și demonstrezi.*

2.3. A IEȘI

2.3.1. Auxiliar predicativ — prin sinonimie aproximativă cu *a deveni:* **Au ieșit** *biruitori;* **A ieșit** *primul la concurs.*

2.3.2. Verb predicativ — cu celelalte sensuri: **A ieșit** *din casă;* **N-a ieșit** *rezultatul; Încă* **n-au ieșit** *ghioceii.*

OBSERVAȚIE. Folosit cu pronume reflexiv în dativ *(a-și ieși)*, formează cu diferite substantive în acuzativ (cu prepoziția *din)* locuțiuni verbale: *a-și ieși din sărite, a-și ieși din țîțîni (din pepeni, din balamale* etc.).

3. A RĂMÎNE

3.1. Auxiliar predicativ, cu unul din sensurile:

(1) *a păstra* (pe mai departe) *o calitate:* **A rămas** *profesor în satul lui;*

(2) *a dobîndi o calitate*, sinonim cu *a deveni:* **Ai rămas** *repetent;* **A rămas** *asistent la catedră;* **A rămas** *perplex (gură-cască, împietrit, înlemnit* etc.), *cînd a auzit una ca asta; Făcînd așa ceva, tu* **vei rămîne** *de minciună (de rușine), nu el.* (Vezi Guțu Romalo, 1973, p. 139—143.)

3.2. *Verb predicativ:*

(1) cu sensul său fundamental *(= a sta pe loc, a nu pleca):* **Rămîi** *o zi, două la noi;* **A rămas** *în casă toată ziua;*

(2) folosit impersonal, sinonim cu *a urma (să), a trebui (să):* **Rămîne** *să mai vedem.*

4. A PĂREA

Indiferent de statut (auxiliar predicativ sau verb predicativ), *a părea* are același sens. Deosebirea între auxiliarul predicativ și verbul predicativ se face sintactic.

4.1. Auxiliar predicativ — folosit personal, cu sau fără pronume personal neaccentuat în dativ: **Tu pari** *un om inteligent: Voi mi-ați* **părut** *totdeauna cam indisciplinați; Soluția aceasta îmi* **pare** *rezonabilă:* **Păreau** *că nu se interesează de copilul lor.*

OBSERVAȚIE. Cu subiect la persoana a III-a, singular sau plural, *a părea* poate fi însoțit de reflexivul *se*, opoziția „personal/impersonal" neutralizîndu-se în favoarea personalului: *Cartea (îmi)* **pare** *interesantă – Cartea (îmi)* **se pare** *interesantă; Ei (îmi)* **par** *oameni de treabă – Ei (îmi)* **se par** *oameni de treabă.*

4.2. Verb predicativ – folosit impersonal, de regulă cu un pronume personal neaccentuat în dativ și cu reflexivul *se:*

(1) caracter impersonal „marcat" (cu *se*): **Se pare** *că va ploua: Mi se* **pare** *că ai cam încurcat-o;*

(2) caracter impersonal „nemarcat" (fără *se*): *Îmi* **pare** *că te lauzi cam mult; Îi* **pare** *că i-a dat prea puțin.*

Fără *se* și fără pronume personal neaccentuat în dativ, *a părea* impersonal este utilizat mai rar: **Părea** *că totul s-a terminat.*

OBSERVAȚIE. Deoarece opoziția „auxiliar predicativ/verb predicativ" nu se bazează în cazul lui *a părea* pe o opoziție de sens, e mai greu de precizat statutul acestui verb în expresiile *a-i părea bine* și *a-i părea rău:* auxiliar predicativ, component al predicatului nominal (comp. *îmi* **pare bine** cu *mi-e* **bine**) sau verb predicativ, component într-o locuțiune verbală (comp. *a-i* **părea rău** cu *a regreta*, *a-i* **părea bine** cu *a se bucura*). Optăm pentru prima soluție *(a părea* – auxiliar predicativ).

5. Fiecare dintre cele trei auxiliare predicative – *a deveni* (și sinonimele sale: *a se face, a ieși, a ajunge*), *a rămîne* și *a părea* – se opune semantic lui *a fi*, generînd trei tipuri de opoziții:

5.1. *a fi / a deveni* — stare/devenire: *El* **este** *inginer / El* **devine** *inginer;*

5.2. *a fi / a rămîne* — existență/persistență *(a unei calități): El* **a fost** *profesor / El* **a rămas** *profesor;*

5.3. *a fi / a părea* — realitate/aparență: *El* **este** *doctor / El* **pare** *doctor.*

OBSERVAȚIE. Devenirea „pură" se exprimă doar prin *a deveni*; celelalte trei verbe ale devenirii *(a se face, a ieși, a ajunge)* conțin și elemente semantice adiacente, resturi din sensurile lor de bază (ca verbe de mișcare).

T 48 *A FI* — AUXILIAR DE TIMP/AUXILIAR DE DIATEZĂ / AUXILIAR PREDICATIV/PREDICATIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ieri* **ar fi** *bătut covorul cu plăcere, dar azi nu mai poate.*
(2) *Prietenul meu* **ar fi** *impresionat de acest gest.*
(3) *Dacă ai proceda așa, prietenul meu* **ar fi** *într-adevăr bucuros.*
(4) *Spunea că stația* **ar fi** *prin apropiere.*

B. SOLUȚII:

(1) *ar fi* = auxiliar de perfect (condițional)
(2) *ar fi* = auxiliar de diateză pasivă
(3) *ar fi* = auxiliar predicativ
(4) *ar fi* = predicativ

C. COMENTARIU

0. Prin opoziții binare – gramaticale și/sau de înțeles — putem distinge în etape succesive mai multe ipostaze ale lui *a fi*, denumite în final prin termeni ce trimit direct la rolul gramatical.

0.1. Prin raportare la calitățile semantice (= de înțeles) și, derivate din acestea, predicative, obținem prima diviziune: *a fi* „semantic" / *a fi* „asemantic" (= cu înțeles lexical / fără înțeles lexical). Primul *a fi* („semantic") formează, cînd este la mod personal, un predicat verbal și de aceea este predicativ: *Ion* **este** *la școală azi.* Îl numim *a fi* „predicativ" *(a fi* pred.*)*. Celălalt *a fi* nu formează singur un predicat verbal și este numit nepredicativ sau auxiliar.

0.2. În cadrul lui *a fi* „auxiliar" distingem a doua opoziție, vizînd nivelul gramatical la care funcționează ca auxiliar — s i n t a c t i c / m o r f o l o g i c (= ajută la formarea unei categorii sintactice (predicat nominal sau altă parte de propoziție) / ajută la formarea unei categorii morfologice.

Primul *a fi* se numește a u x i l i a r p r e d i c a t i v sau, cu un termen mai puțin fericit, copulativ *(a fi*$_{\text{aux pred}}$*)*: *Maria* este *harnică; Ion* este *strungar.*

0.3. *A fi* „auxiliar morfologic", prin raportare la categoria gramaticală pe care o generează, se divide la rîndul său în *a fi* „auxiliar de diateza pasivă" *(a fi*$_{\text{aux pas}}$*)* și *a fi* „auxiliar de timp" *(a fi*$_{\text{aux timp}}$*)*. În rezumat:

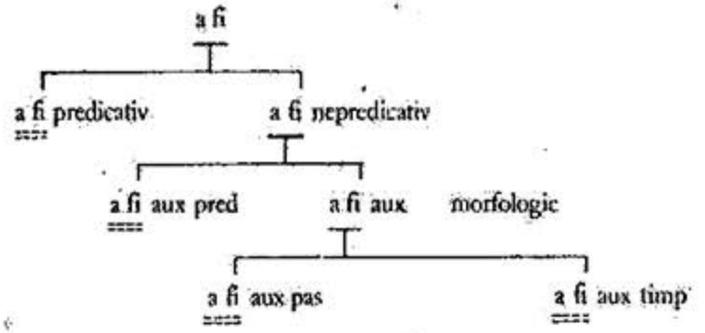

Formațiile terminale din stînga reprezintă termenii clasificării: *a fi*$_{\text{pred}}$, *a fi*$_{\text{aux pred}}$, *a fi*$_{\text{aux pas}}$, *a fi*$_{\text{aux timp}}$.

OBSERVAȚIE. Din seria lui *a fi* lipsește un al cincilea termen: așa-numitul *(semi)* a u x i l i a r d e m o d a l i t a t e și/sau de a s p e c t: Era *să mă calce o mașină; Ce mai e de adăugat? Cînd* în *să plece, își aduse aminte de ceva.* E vorba de construcții prin care se exprimă necesitatea, imineța unei acțiuni etc. (Gradul de complexitate a problemei depășește nivelul analizei elementare și de aceea un asemenea *a fi* nu este reținut aici. (Vezi Guțu, 1956, p. 57–83; Hâzy, 1965, p. 289–297). În principiu, potrivit dicționarelor, acest *a fi* este asimilat lui *a fi*$_{\text{aux pred}}$.

1. Ca obiect susceptibil de interpretări greșite, în practica analizei gramaticale, seria celor patru *a fi* se prezintă diferențiat atît ca frecvență, cît și ca grad de complexitate. Avînd în vedere termenii ultimi ai clasificării, cel puțin teoretic sînt posibile următoarele confuzii:

1.1. *A fi*$_{\text{aux timp}}$ / *a fi*$_{\text{pred}}$ — cel mai puțin probabilă, întrucît deosebirile de înțeles sînt foarte mari: *Dacă* aș fi *cu acolo... (a fi*$_{\text{pred}}$*)* / *Dacă* aș fi *citit mai atent... (a fi*$_{\text{aux timp}}$*)*...

Avem aici opoziția semantică [+ înțeles] / [— înțeles] și gramaticală (unitate/subunitate) propriu-zisă între un verb și un auxiliar, între o parte de vorbire și o componentă a unei părți de vorbire. Includerea auxiliarului (de timp) în clasa verbului (= parte de vorbire) se justifică numai prin originea verbală și calitatea de purtător formal al desinențelor de număr și persoană.

1.2. *A fi*$_{\text{aux pas}}$ / *a fi*$_{\text{aux pred}}$ — confuzie generată de identitatea formală în toate situațiile, aceeași paradigmă completă (la toate modurile și timpurile) și aceeași lipsă de înțeles: *El* este *ghinionist (a fi*$_{\text{aux pred}}$*)* / *El* este *urmărit de ghinion (a fi*$_{\text{aux pas}}$*)*. Teoretic vorbind, confundarea lor este echiprobabilă în ambele sensuri. Deosebirea nu se poate realiza decît în și prin prezența celui de-al doilea component al grupării — participiu cu sens pasiv, element component al diatezei pasive *(a fi*$_{\text{aux pas}}$*)*, respectiv orice alt cuvînt cu funcție de nume predicativ, element component al predicatului nominal *(a fi*$_{\text{aux pred}}$*)*. (Vezi, pentru detalii, T 54, T 55.)

1.3. *A fi*$_{\text{aux timp}}$ / *a fi*$_{\text{aux pas}}$:

*Acest roman l-*ar fi *citit cu plăcere* / *Acest roman, tradus în română,* ar fi *citit cu plăcere de elevi.* (Vezi, pentru detalii, T 49.)

1.4. *A fi*$_{\text{aux pred}}$ / *a fi*$_{\text{pred}}$. Ai fost *nervos azi la școală* / Ai fost *azi la școală?* (Vezi, pentru detalii, T 50.)

T 49 *A FI* — AUXILIAR DE TIMP / AUXILIAR DE DIATEZĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Dacă ar fi avut timp, i-*ar fi *așteptat la gară.*
(2) *Dacă ar avea prieteni cu mașină,* ar fi *așteptat de ei la gară.*

B. SOLUȚII:

(1) *ar fi = a fi*$_{\text{aux timp}}$
(2) *ar fi = a fi*$_{\text{aux pas}}$

C. COMENTARIU

0. Confuzia în discuție este probabilă în cazurile în care participiul din diateza pasivă este de genul masculin, numărul singular și coincide formal cu participiul invariabil din structura unui timp trecut compus. (Se înțelege că sînt vizate numai participiile verbelor tranzitive, singurele care pot avea diateza pasivă.)

Coeficientul de probabilitate a greșelii este în funcție de raportul formal dintre *a fi*$_{aux\ pas}$ și *a fi*$_{aux\ timp}$: omonimie totală (= formă identică) sau omonimie parțială (= formă asemănătoare).

1. Omonimie totală:

1.1. Indicativ, viitor anterior, diateza activă / indicativ, viitor (propriu-zis), diateza pasivă: *Pe cînd vei sosi tu, fiică-ta* va fi *bătut deja covorul* (va fi = *a fi*$_{aux\ timp}$) / *Pe cînd vei sosi tu, covorul* va fi *deja bătut de fiică-ta* (*va fi* = *a fi*$_{aux\ pas}$).

Aceeași este situația și cînd viitorul anterior are valoare de prezumtiv: Va fi *așteptat el cît* va fi *așteptat scrisoarea ta, dar în cele din urmă a renunțat* (*va fi* = *a fi*$_{aux\ timp(mod)}$) / *El* va fi *așteptat la gară de părinți* (*va fi* = *a fi*$_{aux\ pas}$).

1.2. Condițional-optativ, perfect, diateza activă / condițional-optativ, prezent, diateza pasivă: *Nu știu dacă* aș fi *acceptat propunerea ta* (*aș fi* = *a fi*$_{aux\ timp}$) / *Nu știu dacă* aș fi *acceptat de societatea ta* (*aș fi* = *a fi*$_{aux\ pas}$).

1.3. Infinitiv, perfect, diateza activă / infinitiv, prezent, diateza pasivă: *Trebuia să-i spui asta înainte de* a-i fi *prezentat situația* (*a fi* = *a fi*$_{aux\ timp}$) / *Proiectul de plan a fost discutat amănunțit înainte de* a fi *prezentat adunării generale* (*a fi* = *a fi*$_{aux\ pas}$).

Distincția între cei doi *a fi*, asociată cu distincția între diateza activă și cea pasivă, se realizează în două etape:

(1) Prin opoziția „participiu invariabil / participiu variabil" degajăm pe *a fi*$_{aux\ timp}$ de *a fi*$_{aux\ pas}$ sau *a fi*$_{aux\ pred.}$ Participiul invariabil va conduce la *a fi*$_{aux\ timp}$, iar cel variabil, la *a fi*$_{aux\ pas}$ sau *a fi*$_{aux\ pred.}$ Caracterul „variabil/invariabil" al participiului se evidențiază prin modificarea numărului subiectului la care se referă gruparea „*a fi* + participiu" (artificiu de analiză): dacă nu se schimbă numărul participiului, acesta este invariabil și invers, dacă se schimbă, participiul este variabil. Primul trimite la un *a fi*$_{aux\ timp}$ și deci gruparea „*a fi* + participiu" este un timp trecut al unui verb

la diateza activă, în timp ce al doilea trimite la un *a fi*$_{aux\ pas}$ și deci gruparea „*a fi* + participiu" constituie timpul prezent al unui verb la diateza pasivă.

(2) O dată dovedit că *a fi* nu este auxiliar de timp, prin proba complementului de agent se argumentează definitiv calitatea de *a fi*$_{aux\ pas}$, nu de (eventual) *a fi*$_{aux\ pred.}$ (Vezi, pentru distincția „*a fi*$_{aux\ pas}$ / *a fi*$_{aux\ pred.}$" T 54 și T 55.)

Ex.: *El va fi* citit *referatul pînă mîine* – *Ei vor fi* citit *referatul pînă mîine* (*citit* = *citit* ⇒ participiu invariabil ⇒ *a fi*$_{aux\ timp}$ – *a citi* la indicativ, viitor anterior, diateza activă) / *Referatul va fi* citit *pînă mîine* – *Referatele vor fi* citite *pînă mîine* (*citit* ≠ *citite* ⇒ participiu variabil; *citit (de către cineva)* ⇒ *a fi*$_{aux\ pas}$; *a citi* la indicativ, viitor (propriu-zis), diateza pasivă).

OBSERVAȚIE. Se înțelege că timpurile trecute compuse ale unui verb la diateza pasivă vor conține obligatoriu două participii: unul invariabil, cel al lui *a fi*$_{aux\ timp}$ și altul variabil, al verbului de conjugat: *Copilul ar fi* fost încîntat *de această jucărie* – *Copiii ar fi* fost încîntați *de această jucărie; Înainte de a fi* fost citit *romanul la cenaclu...* – *Înainte de a fi* fost citite *romanele la cenaclu...*

În asemenea grupări nici nu se mai pune problema de a fi altceva decît un verb la diateza pasivă. Se vede astfel că, în cadrul diatezei pasive, opoziția de timp se realizează prin *a fi*$_{aux\ pas}$: *M-aș bucura dacă* aș fi *așteptat la gară de cineva* (*a fi*$_{aux\ pas}$ la condițional-optativ, prezent) / *M-aș fi bucurat dacă* aș fi fost *așteptat la gară de cineva* (*a fi*$_{aux\ pas}$ la condițional-optativ, perfect).

2. Omonimie parțială: conjunctiv, perfect, diateza activă / conjunctiv, prezent, diateza pasivă: *Trebuia* să fi *analizat pînă acum această situație* (*să fi* = *a fi*$_{aux\ timp}$) / *Trebuia* să fie *analizat pînă acum cazul său* (*să fie* = *a fi*$_{aux\ pas}$).

Deosebirea formală este suficientă pentru a evita confuzia: *a fi*$_{aux\ timp}$ (din structura conjunctivului perfect, diateza activă) = invariabil *(să fi)* / *a fi*$_{aux\ pas}$ (din structura conjunctivului prezent, diateza pasivă) = variabil *(să fiu, să fii, să fie, să fim, să fiți, să fie)*.

Obligatoriu *a fi*$_{aux\ timp}$ se asociază cu un participiu invariabil, iar *a fi*$_{aux\ pas}$ se asociază cu un participiu variabil: *eu (tu, el, noi, voi, ei, ele) să fi* bătut – *a fi*$_{aux\ timp}$ / *eu să fiu* bătut (bătută), *tu să fii* bătut (bătută), *el să fie* bătut *(ea să fie*

bătută), *noi să fim* **bătuți (bătute)**, *voi să fiți* **bătuți (bătute)**, *ei să fie* **bătuți** *(cle să fie* **bătute)** — *a* $fi_{\text{aux pas}}$.

OBSERVAȚIE. Conjunctivul perfect al unui verb la diateza pasivă va conține obligatoriu două participii: al lui *a* $fi_{\text{aux pas}}$ (invariabil) și al verbului de conjugat (variabil): *(eu) să fi fost* **bătut**, *(noi) să fi fost* **bătuți** etc.

T 50 *A FI* — PREDICATIV / AUXILIAR PREDICATIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Pe pod* **a fost** *un accident.*
(2) *Accidentul* **a fost** *inevitabil.*

B. SOLUȚII:

(1) *a fost* = predicativ
(2) *a fost* = auxiliar predicativ

C. COMENTARIU

0. Pentru realizarea distincției între *a fi* „predicativ" (*a* fi_{pred}) și *a fi* „auxiliar predicativ" (*a* $fi_{\text{aux pred}}$), în practica analizei gramaticale elementare se utilizează de regulă criteriul înțelesului. Potrivit majorității gramaticienilor, între cei doi *a fi* există o opoziție semantic-lexicală totală: *a* $fi_{\text{aux pred}}$ este complet desemantizat (= asemantic lexical = înțeles lexical zero), asemenea auxiliarelor de mod și timp, fără a fi însă asimilat acestora, în timp ce *a* fi_{pred} are un înțeles lexical propriu-zis, ca toate verbele predicative și este asimilabil acestora: *Ion* este *silitor (a* $fi_{\text{aux pred}}$*) / Ion* este *în curte (a* fi_{pred}*)*.

Prin urmare, înțelesul lui *a* $fi_{\text{aux pred}}$ s-ar reduce la unul exclusiv gramatical, respectiv suma informațiilor gramaticale (mod, timp, număr, persoană) comunicate prin sufixele și desinențele-sale. Radicalul ar servi doar ca element fonetic (material) pe care să se «grefeze» sufixele și desinențele.

Fiind vid lexical, *a* $fi_{\text{aux pred}}$ nu are sinonime în limbă, întrucît nu există nici un alt verb în această situație. De aici

decurge esența criteriului utilizat în deosebirea celor doi *a fi*: dacă într-o situație dată *a fi* se poate substitui cu un sinonim, al cărui înțeles este în mod obligatoriu diferit de zero, înseamnă că respectivul *a fi* are înțeles lexical și prin urmare este vorba nu de *a* $fi_{\text{aux pred}}$, ci de *a* fi_{pred}. Procedeul deosebirii lui *a* fi_{pred} de *a* $fi_{\text{aux pred}}$ constă deci în «sesizarea» unui înțeles lexical diferit de zero, înțeles aproximat prin posibilitatea înlocuirii lui cu un verb, indiferent care, acesta devenind astfel sinonimul său contextual. (Firește că e bivalența de înțeles este doar aproximativă, nu perfectă.) Decizia de încadrare a lui *a fi* (predicativ sau auxiliar predicativ) se face ținîndu-se seama de contextul în care apare.

0.1. O dată dovedit un *a fi* ca predicativ, se exclude automat posibilitatea de a mai fi auxiliar predicativ și viceversa. De aceea, teoretic, operația de identificare poate începe din orice direcție, respectiv dinspre *a* fi_{pred} spre *a* $fi_{\text{aux pred}}$ sau invers. Cum însă *a* $fi_{\text{aux pred}}$ apare cel mai frecvent în vorbire, iar numărul sensurilor lexicale distincte ale lui *a* fi_{pred}, identificabile și verificabile prin sinonime, este relativ redus (vezi mai jos), în practica analizei gramaticale se pornește de regulă dinspre *a* fi_{pred} spre *a* $fi_{\text{aux pred}}$, adică se examinează mai întîi posibilitatea de a fi predicativ. În acest sens, presupunînd cunoscut setul de sensuri lexicale virtuale ale lui *a* fi_{pred}, se testează succesiv fiecare sens prin cîte un sinonim. Primul sens lexical identificat la care se ajunge prin înlocuirea cu un sinonim, construcția rămînînd în rest neschimbată, face de prisos continuarea operației, fiind deja dovedită calitatea de verb predicativ a lui *a fi*. În general, operația se derulează într-o variantă redusă — una, două «încercări» — deoarece analistul sesizează «rapid» care sens lexical este actualizat.

1. Se consideră că *a fi* are conținut lexical «deplin» și deci este predicativ (*a* fi_{pred}) în următoarele situații (date în esență după DEX):

1.1. Cînd arată existența (în sens larg), de regulă explicit situată în timp sau în spațiu, fiind substituibil cu unul din următoarele verbe: *a exista, a se afla; a se găsi, a viețui, a dura, a ține.*

Exemple: *În riurile poluate* **nu** *mai* **sînt** *pești; În Asia* **sînt** *munții cei mai înalți din lume; Pe Lună* **nu este** *viață; Pîine* **este** *din abundență; În lume* **nu-s** *mai multe Românii...; La mașina asta totdeauna* **e** *ceva care nu merge; De cînd* **sînt** *eu așa ceva n-am mai văzut; Altul ca el* **n-o să** *mai* **fie** *cît e lumea și pămîntul; Cît mai* **e** *pînă sună de ieșire?; Cîți kilo-*

metri **sînt** *de la Brașov pînă la București?; În grupa noastră* **sînt** *zece băieți și opt fete; Într-un kilogram* **sînt** *o mie de grame; Pînă la vacanța de vară mai* **sînt** *două luni; Alo, cine-i la telefon?; Cînd e minte, nu-i ce vinde* (proverb); *Sus e luna, jos e norul / Departe-i mîndra cu dorul* (cîntec popular); *Gara e prin apropiere; El e în concediu de boală; Nu e vreo șmecherie la mijloc?; Copiii* **erau** *la cules; Cînd* **eram** *la Apahida, totul mi se părea altfel.*

1.2. Cînd arată o **acțiune propriu-zisă**, fiind sinonim cu *a se întîmpla, a avea loc, a se produce, a se desfășura, a se ține* (= a se derula în timp sau spațiu), *a cădea* (o dată) etc.: *La intersecția din centru* **a fost** *un accident oribil; Asta* **a fost** *anul trecut; Pe vremuri, nunțile* **erau** *în aer liber; Totul* **a fost** *doar în vis; Asta e a treia oară cînd îți spun să-ți bagi mințile-n cap; Totul* **a fost** *din cauza lui; Cînd* **sînt** *semifinalele la box?; Cînd e ziua ta?; Întîlnirea cu foștii absolvenți* **va fi** *peste o lună; Și ce-i dacă nu vine și el?*

1.3. Cînd arată **continuitatea** (**desfășurarea**) în timp, fiind sinonim cu *a dura, a dăinui, a ține, a data, a se împlini, a trece* (o perioadă): *Casa aceasta* **e** *de pe vremea lui Al. I. Cuza; De cînd e ziarul?;* **E** *mult de-atunci:* **Sînt** *zece ani de cînd nu l-am mai văzut; Mîine* **vor fi** *trei săptămîni de cînd a plecat.*

1.4. Cînd arată **mișcarea**, fiind sinonim cu *a merge, a trece, a se duce, a da (pe) la, a umbla: Cînd* **am fost** *cu el la strand, m-am întîlnit cu un vechi prieten;* **Ai fost** *azi la școală?: Pe unde mi-ai* **fost** *toată ziua?*

1.5. Cînd arată **originea, proveniența**, fiind sinonim cu *a se trage, a fi de loc, a-și avea originea, a proveni: De unde ești?; Cafeaua* **este** *din Columbia; El* **este** *din Turda; Voi* **sînteți** *de la țară; Cadoul e de la mătușă-sa.*

1.6. Cînd arată **prețul, valoarea, cantitatea, mărimea** (în timp sau spațiu), fiind sinonim cu *a costa, a valora, a face* (= a valora), *a dura, a ține, a se întinde, a cuprinde: Cît e legătura de morcovi?; Biletul de intrare e zece lei; Cît e dolarul la cursul oficial?; Ora de curs universitar e de 50 de minute; Camera ta e de 20 m².*

1.7. Cînd are alte sensuri: *a pleca sau a sosi (La ce oră e trenul tău?); a trebui, a fi dat (Cînd e să ți se întîmple, tot se întîmplă; Dacă tot e să plecăm, atunci să plecăm acum); a însemna, a prevesti, a fi semn (că) (Ce e cînd visezi cu război?).*

În toate aceste situații *a fi* este **predicativ** și, dacă este la mod personal, are funcția de **predicat verbal**. De aceea, folosit personal, substantivul (pronumele) în **nominativ** pe lîngă el

va fi subiect, nu nume predicativ: *E lume multă pe stradă?; Cînd e ziua ta?; Aici e ceva care nu merge; Cît e pachetul de chibrituri?*

În afara subiectului (în nominativ), *a fi* predicativ este însoțit de diverse complemente circumstanțiale (de loc, de timp, cantitativ etc.), exprimate prin diverse părți de vorbire.

Cînd arată prețul (valoarea etc.), *a fi* este determinat de un complement intern: *Cartea e zece lei.*

Se înțelege că în rest, dacă *a fi* nu este nici auxiliar de timp și nici de diateză (vezi T 49), este auxiliar predicativ, calitate în care va fi însoțit obligatoriu de un nume predicativ sau de o subordonată predicativă.

T 51 VERBE TRANZITIVE / VERBE INTRANZITIVE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Te-***am** *mai* **văzut** *undeva.*
(2) *N-***am** *mai* **ajuns** *la timp.*

B. SOLUȚII:

(1) *am văzut* = verb tranzitiv.
(2) *am ajuns* = verb intranzitiv

C. COMENTARIU

0. Prin **tranzitivitate** se înțelege capacitatea unui verb de a avea în subordine (= de a fi regent pentru) un **complement direct** (CD). În funcție de această trăsătură, numită și **regim sintactic**, verbele se împart în (a) **tranzitive** (= au sau pot avea un CD) și (b) **intranzitive** (= nu au și nici nu pot avea un CD):

(a_1) *Nora* **citește** *o poveste* (tranzitiv).
(b_1) *Ion* **merge** *la plimbare* (intranzitiv).

OBSERVAȚIE. Verbele tranzitive al căror CD nu este exprimat (= cu valență de tranzitivitate liberă) se numesc **tranzitive absolute** sau folosite **absolut**:
(a_{1a}) **Am mîncat** *la ora opt.*

0.1. În practica analizei gramaticale, clasificarea verbelor în tranzitive și intranzitive are importanță nu atît luată în sine, cît prin implicațiile pe care le are în interpretarea corectă a altor cuvinte aflate în relație cu verbul (vezi T 72 — T 74, T 80, T 81).

1. Verificarea în practică a tranzitivității uzează de mai multe mijloace, complementare de altfel, dintre care reținem două:

(1) Proba complementului direct exprimat prin pronume personal cu formă neaccentuată în acuzativ *(mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le)*: dacă acesta este posibil pe lîngă un verb dat și generează o construcție corectă în română, verbul supus analizei este tranzitiv; viceversa, dacă un verb nu admite unul din pronumele menționate (= produce o construcție imposibilă în română), respectivul verb este intranzitiv. Exemple:

(a_1) *a citi — (cartea aceasta)* o citesc *(cu plăcere)* ⇒ tranzitiv; *a iubi* — te *iubesc* ⇒ tranzitiv; *a constitui — (cea mai mare surpriză)* a constituit-o *(sosirea lui din concediu)* ⇒ tranzitiv; *a dovedi — (nevinovăția)* și-a dovedit-o *(cu prisosință)* ⇒ tranzitiv; *a merita — (pedeapsa)* și-a meritat o ⇒ tranzitiv; *a ploua* — mă plouă ⇒ tranzitiv; *a continua — (lecția)* o vom continua *(data viitoare)* ⇒ tranzitiv; *a ține minte — nu* ne *mai* ține minte ⇒ tranzitiv;

(b_1) *a veni* — *mă vine ⇒ intranzitiv: *a sta* — *îl stă ⇒ intranzitiv; *a deveni* — *te devine ⇒ intranzitiv; *a trebui* — *mă trebuie ⇒ intranzitiv. *a-și da seama* — *și-l dă seama ⇒ intranzitiv.

Cele mai multe verbe din limbă sînt tranzitive. Cît privește cele intranzitive, deși reduse ca număr, nu pot fi clasate decît aproximativ pe sfere semantice sau întrebuințări sintactice. La modul general se poate spune că sînt intranzitive de regulă verbele de mișcare *(a merge, a alerga, a fugi, a sosi, a veni, a ieși, a intra* etc.), de stare *(a fi, a exista, a sta, a ședea, a rămîne* etc.), de devenire *(a deveni, a ajunge, a ieși* etc.).

Din punctul de vedere al întrebuințării sintactice, pot fi aproximate ca intranzitive auxiliarele predicative («copulativele») *(a fi, a deveni, a părea, a rămîne* etc.), precum și o serie de verbe cu forme unipersonale și însoțite de dativ *(a-i trebui, a-i plăcea, a-i conveni, a-i da prin cap, a-i trece prin minte, a-i reuși* etc.).

Trebuie remarcat că același verb, în funcție de sensul cu care se folosește, poate fi tranzitiv sau intranzitiv.

Verbul *a ajunge*, de exemplu, poate fi (1) tranzitiv, cu sensul „a prinde (din urmă)" *(n-a ajuns trenul — nu l-a ajuns)* sau (2) intranzitiv, cu sensurile: „a sosi" *(a ajuns la gară)*, „a deveni" *(a ajuns inginer)*, „a fi suficient" *(Pentru cîte vrea să cumpere, nu-i ajung banii)*.

OBSERVAȚIE. Uneori construcția intranzitivă este în variație liberă cu cea intranzitivă: *Mi-l amintesc pe Ion* (tranzitiv) — *Îmi amintesc de Ion* (intranzitiv).

(2) Contextul „cineva... ceva": dacă un verb dat răspunde pozitiv, adică introdus în acest context generează construcție corectă în română, este tranzitiv, iar dacă nu se poate folosi în această situație, este intranzitiv:

(a_2) *a lucra: cineva lucrează ceva* ⇒ tranzitiv; *a căta: cineva caută ceva* ⇒ tranzitiv; *a constitui: cineva constituie ceva* ⇒ tranzitiv;

(b_2) *a trebui: *cineva trebuie ceva* ⇒ intranzitiv; *a fugi: *cineva fuge ceva* ⇒ intranzitiv; *a conveni: *cineva convine ceva* ⇒ intranzitiv (aici, *a conveni* ≠ *a stabili*).

Nu pot fi verificate prin acest criteriu două categorii de verbe:

(1) verbele impersonale, pentru că ele, prin definiție, sînt lipsite de subiect (pronumele *cineva* din contextul „cineva ... ceva" fiind pe poziția subiectului): **cineva plouă ceva; *cineva ninge ceva;*

(2) auxiliarele predicative toate, care, după cum se știe, apar în structuri cu două nominative (cînd sînt folosite personal) și ca atare pronumele *ceva* nu este aici pe poziția unui CD, ci a unui NP în nominativ.

Acestea își dovedesc însă intranzitivitatea prin imposibilitatea combinării cu un pronume personal neaccentuat în Ac — primul criteriu *(*îl este, *îl devine, *îl rămîne, *îl pare)*.

1.1. În raport cu tranzitivitatea se caracterizează verbele propriu-zise, locuțiunile verbale și interjecțiile predicative (verbale): **Nu ține minte** *exemplele* (locuțiune verbală tranzitivă); **Nu-și dă seama** *de gravitatea situației* (locuțiune verbală intranzitivă); **Iată-l** *pe Ionel* (interjecție tranzitivă); **Hai** *la plimbare* (interjecție intranzitivă).

Toate celelalte părți de vorbire rămîn în afara clasificării în discuție.

1.2. Tranzitivitatea/intranzitivitatea caracterizează un verb în totalitatea formelor sale flexionare, adică rămâne constantă, indiferent de mod, timp, număr și persoană. În acest sens spunem că tranzitivitatea/intranzitivitatea face parte din notele de conținut ale verbului.

1.3. Singura categorie — și nu în totalitate — care impune anumite restricții tranzitivității este d i a t e z a. Vom reține aici următoarele:

(1) Orice verb tranzitiv (la diateza activă) prin trecere la diateza pasivă se i n t r a n z i t i v i z e a z ă și ca atare nu mai poate avea în subordine un complement direct: *Ionel* a citit *o carte* (tranzitiv) — *Cartea* a fost citită *de Ionel* (intranzitivizat). Vom numi de aceea verbele la diateza pasivă i n t r a n z i t i v i z a t e (prin diateză). (Pentru situația „bitranzitivelor", vezi T 52.)

OBSERVAȚIE. Asimilabil din acest punct de vedere diatezei pasive este participiul variabil (folosit adjectival): *Cartea* citită *aseară m-a impresionat mult.* În fapt, la participiu este greu de spus dacă acesta este intranzitivizat (ca verb) sau este atranzitiv (ca adjectiv)

(2) Tot intranzitivizat se manifestă orice verb însoțit de un p r o n u m e r e f l e x i v în a c u z a t i v *(mă, te, se, ne, vă, se)*: Mă supăr *pe tine;* Se uită *cu mirare.* Spre deosebire de diateza pasivă, aici nu e vorba de o blocare a tranzitivității, ci de consumarea valenței de tranzitivitate în cadrul formei verbale prin pronumele reflexiv în acuzativ, care este ocupantul poziției de complement direct. (Despre sbiocatoriile tranzitivității și obținerea prin aceștia a unei „intranzitivități contextuale", vezi Drașoveanu, 1978, p. 12.)

Deosebim două situații:

(a) Dacă verbul este folosit și fără pronume reflexiv, tranzitiv fiind, putem considera că apariția reflexivului îl intranzitivizează: *mă spăl, mă duc, mă deranjez* etc.

(b) Dacă verbul este folosit numai cu pronume reflexiv sau ca activ este intranzitiv, spunem că verbul este r e f l e x i v i n t r a n z i t i v: *se odihnește, se cuvine, se pare, se dourme, se călătorește, se întâmplă* etc.

OBSERVAȚIE. Pronumele reflexiv în dativ *(îmi, îți, își* etc.), ca unul care nu poate ocupa poziția complementului direct, nu are nici o legătură cu tranzitivitatea. *(A aminti* și *a-și aminti* pot avea deopotrivă complement direct: *Printre alții* l-a amintit și pe prietenul *meu — Printre alții* și l-a amintit și pe prietenul *meu).* (Pentru alte aspecte ale tranzitivității, vezi T 52.)

T 52 VERBE MONOTRANZITIVE / VERBE BITRANZITIVE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Instructorul ne-*a **îndemnat** *să-L urmăm.*
(2) *Instructorul ne-*a **învățat** *să-l urmăm.*

B. SOLUȚII:

(1) *a îndemnat* = verb monotranzitiv
(2) *a învățat* = verb bitranzitiv

C. COMENTARIU

0. Excluzînd un număr foarte restrins de verbe (vezi mai jos), toate celelalte, utilizate ca tranzitive r e l a t i v e (= cu valența de tranzitivitate satisfăcută), au u n s i n g u r c o m p l e m e n t d i r e c t și de aceea se numesc m o n o t r a n z i t i v e sau s i m p l u t r a n z i t i v e *(a lucra, a arăta, a citi, a iubi, a urî* etc.) (Vezi, pentru cuplul terminologic m o n o t r a n z i t i v / b i t r a n z i t i v, Drașoveanu, 1978, p. 12.)

0.1. Cînd spunem că un verb monotranzitiv are un singur complement direct, îl înțelegem pe acesta în oricare din următoarele realizări:

(1) Complement direct s i m p l u, adică exprimat printr-un singur substantiv (pronume etc.), care poate fi d u b l a t sau n e d u b l a t în planul expresiei printr-un pronume personal neaccentuat în acuzativ *(mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le)*, respectiv:

(1_a) N e d u b l a t: Și-a v î n d u t mașina; A î n t î l n i t un om *deosebit.*

(1_b) D u b l a t printr-un pronume personal neaccentuat, fie prin a n t i c i p a r e (= pronumele personal neaccentuat se află î n a i n t e a complementului direct „de bază"), fie prin r e l u a r e (= pronumele personal neaccentuat se află ca poziție după complementul direct „de bază"): **L-am c ă u t a t pe profesor** *la școală (l-* = complement direct anticipat; *pe profesor* = complement direct „de bază"); **Pe profesor l-am c ă u t a t** *la școală (pe profesor* = complement direct „de bază"; *l-* = complement direct reluat).

Această dublă exprimare a complementului direct constituie o trăsătură specifică limbii române.

Se observă imediat că aceste „două" complemente directe (cel de bază + cel reluat sau anticipat) sînt „două" numai la nivelul expresiei, al formei, nu şi ca înţeles. În acest plan, al conţinutului, ele constituie o singură unitate, întrucît ambele se referă la unul şi acelaşi obiect. (În exemplele date, *l-* şi *pe profesor* trimit la aceeaşi persoană.)

Spunem de aceea că, sub aspectul conţinutului, acest complement direct este unul singur, adică satisface o singură valenţă de tranzitivitate, singura pe care o are verbul monotranzitiv.

(2) Complement direct multiplu, adică exprimat prin două sau mai multe cuvinte coordonate, fiecare în parte complement direct, dar cu alt înţeles, acesta la rîndu-i nedublat sau dublat prin pronume personal neaccentuat, respectiv:

(2 a) Nedublat: *De ziua lui* a primit **cărţi, bomboane, ciocolată** *şi* **un stilou.**

(2 b) Dublat prin anticipare sau reluare: **l-***am* întîlnit *în gară* **pe Ion, Vasile** *şi* **Maria; Pe Ion, Vasile** *şi* **Maria** i-am întîlnit *în gară*.

În cazul (2b) nu se dublează (prin anticipare sau reluare) fiecare component în parte, ci întregul (complement direct), văzut ca un plural (comp. **Caietul** *şi* **cartea** *le-am cumpărat...* cu **Obiectele le-***am cumpărat...*).

Deşi componentele complementului direct multiplu sînt diferite ca înţeles, datorită coordonării, ele contează ca o singură unitate, ocupă adică o singură poziţie. (Vezi, pentru termenul „poziţie sintactică", Guţu Romalo, 1973, passim.) Prin urmare, şi complementul direct multiplu satisface o singură valenţă de tranzitivitate, unica pe care o are verbul monotranzitiv.

OBSERVAŢIE. Se înţelege că valenţa de tranzitivitate poate fi ocupată şi de o completivă directă, ca poziţie alternativă (= ori complement direct, ori completivă directă, nu şi una şi alta). Dacă subordonata (= completiva directă) este coordonată cu un complement direct (**Mănîncă** *pîine sau ce găseşte*), grupul „complement direct + completivă directă" are statutul unui complement direct multiplu. (În această situaţie avem deci şi complement direct şi completivă directă.)

1. Excepţie de la această regulă generală face un număr foarte mic de verbe care au sau pot avea în subordine două — dar nu mai multe — complemente directe diferite în conţinut şi necoordonate între ele: **Pe Ion** l-a învăţat **gramatică.**

Avînd două valenţe de tranzitivitate, ocupabile simultan, ele se numesc verbe bitranzitive sau dublu tranzitive. Aceste verbe aparţin în general limbajului didactic-şcolăresc, dar nu exclusiv: *a asculta, a întreba, a examina, a învăţa, a ruga, a trece, a sfătui.*

1.1. De regulă primul este numit complement direct al persoanei sau al subiectului şi se exprimă prin substantive (pronume) aparţinînd subgenului personal. El este dublabil prin pronume personal neaccentuat în acuzativ. Al doilea este un complement direct al obiectului, numit şi complement (direct) secundar şi nu este dublabil prin pronume personal neaccentuat în acuzativ. (Vezi Pană-Dindelegan, 1974, p. 19—20, unde este considerat complement de alt tip decît cel direct şi numit „obiect secundar".) Primul răspunde la întrebarea *pe cine*, al doilea, la *ce:* **Pe Ionescu** l-am ascultat **lecţia** *(pe Ionescu* = complement direct al persoanei, reluat prin pronumele personal *l-*; *lecţia* = complement direct al obiectului, nedublabil).

1.1. Construcţia cu două complemente directe are frecvenţă limitată, cel mai adesea al doilea complement direct fiind înlocuit cu complement indirect sau de altă natură: **M-a** întrebat **despre atribut; L-am** ascultat **la lecţia** *despre pronume.*

Frecventă este în schimb construcţia cu un complement direct (= al persoanei) şi o completivă directă (pe poziţia complementului direct al obiectului): **L-am** rugat **să-mi împrumute pixul; L-am** întrebat **ce-a învăţat.**

1.2. Cele două complemente directe ale verbelor bitranzitive se deosebesc atît de complementul direct multiplu, întrucît nu sînt coordonate (comp. A băut **o bere** *şi* **o cafea** cu **L-a** ascultat **lecţia**), cît şi de fenomenul dublării, pentru că ele sînt diferite în conţinut, se referă adică la obiecte diferite (comp. **Cartea** a terminat-**o** *ieri* cu **L-am** trecut *clasa — l-* şi *clasa* denumesc obiecte diferite).

2. Cunoaşterea verbelor bitranzitive are consecinţe deloc neglijabile în realizarea distincţiei „completivă indirectă/completivă directă" (vezi T 81), respectiv trei dintre restricţiile contextuale pentru ca un verb tranzitiv să poată avea în subordine o completivă directă nu sînt valabile pentru un verb bitranzitiv, şi anume:

2.1. Verbul bitranzitiv cu un complement direct rămîne în continuare cu o valenţă de tranzitivitate disponibilă, ocupabilă de o completivă directă: comp. **M-a** rugat **să mă**

întorc mai devreme *(m-* = complement direct: *să mă întorc mai devreme* = completivă directă, verbul fiind bitranzitiv) cu **M-a obligat să mă întorc mai devreme** *(m-* = complement direct: *să mă întorc mai devreme* = completivă indirectă, din imposibilitatea de a mai fi completivă directă, verbul avînd deja ocupată unica poziție de complement direct).

2.1. Verbele bitranzitive însoțite de un pronume reflexiv în acuzativ *(mă, te, se, ne, vă, se)*, deci cu o valență de tranzitivitate consumată, rămîn în continuare tranzitive (= monotranzitive), cea de-a doua valență fiind disponibilă pentru completiva directă. Vorbim în acest caz de verbe reflexive tranzitive, în opoziție cu marele rest al verbelor reflexive intranzitive: comp. **M-a învățat să-mi rezolv singur problemele** *(mă* = pronume reflexiv în acuzativ; *să-mi rezolv singur problemele* = completivă directă) cu **Mă obligă să-mi rezolv singur problemele** (*mă* = pronume reflexiv în acuzativ; *să-mi rezolv singur problemele* = completivă indirectă, din imposibilitatea de a mai fi completivă directă, reflexivul intranzitivizînd verbul).

2.3. Tranzitive (= monotranzitive) rămîn aceste verbe și prin trecerea la diateza pasivă sau participiu, pierzînd o valență de tranzitivitate, pe prima, cea care ar fi consumată de complementul direct al persoanei, dar rămînînd cu a doua disponibilă pentru o completivă directă: comp. Am fost întrebat *adesea* **cum îmi organizez timpul** *(am fost întrebat* = verb la diateza pasivă; *cum îmi organizez timpul* = completivă directă) cu Am fost obligat *adesea* **să-mi organizez altfel timpul** *(am fost obligat* = verb la diateza pasivă; *să-mi organizez altfel timpul* = completivă indirectă, din imposibilitatea de a mai fi directă, verbul fiind la diateza pasivă).

3. Necunoașterea în acest sens a regimului verbal — monotranzitiv sau bitranzitiv — poate genera, și de regulă generează, confuzia celor două subordonate, confuzie în ambele sensuri:

3.1. Tratînd un verb bitranzitiv ca monotranzitiv și supunîndu-l restricțiilor formulate pentru regentul completivei directe (= să n-aibă complement direct, să nu fie însoțit de pronume reflexiv în acuzativ și să nu fie la diateza pasivă sau la participiu), completiva directă va fi interpretată greșit drept completivă indirectă.

3.2. În aceleași condiții, luînd un verb monotranzitiv drept bitranzitiv, se va produce greșeala inversă, respectiv interpretarea completivei indirecte drept completivă directă.

4. Alte verbe bitranzitive decît cele date aici nu există în limba română și ca atare sînt singurele care, încălcînd restricțiile formulate la **3.1.**, rămîn cu o valență de tranzitivitate disponibilă. Se atrage atenția mai cu seamă asupra verbelor ce exprimă „adversitatea afectivă" *(a (se) supăra, a (se) mînia, a (se) înfuria, a (se) enerva* etc.), verbe care, utilizate cu pronume reflexiv în acuzativ, la participiu sau cu un complement direct, nu mai pot avea în subordine o completivă directă. (Vezi, pentru verbele adversității afective, Drașoveanu, 1976, p. 80.)

T 53 ADVERBE PROPRIU-ZIS PREDICATIVE / ADVERBE APARENT PREDICATIVE

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Desigur** *că ne vom reîntîlni.*
(2) **Sigur** *că ne vom reîntîlni.*

B. SOLUȚII:

(1) *desigur* = adverb propriu-zis predicativ (= predicat verbal)
(2) *sigur* = adverb aparent predicativ (= nume predicativ)

C. COMENTARIU

0. În afară de predicatul format pe bază de verb la mod personal sau interjecție predicativă, gramatica limbii noastre cunoaște și un tip de predicat oarecum aparte, exprimat prin anumite adverbe (locuțiuni adverbiale) numite tocmai de aceea (adverbe, locuțiuni adverbiale), predicative. Numărul acestora este foarte restrîns, iar ca înțeles ele exprimă siguranța, necesitatea, posibilitatea, probabilitatea, iminența: *desigur,*

firește, de bună seamă, bineînțeles, negreșit, cu siguranță, poate, pesemne, aproape, mai (= aproape). Exemple: **Firește** *că sînt de acord;* **Poate** *că nu-i bine;* **Pesemne** *că n-a primit scrisoarea ta;* **Aproape** *că le știe pe de rost.*

Tipul de predicat exprimat prin ele este asimilat celui verbal.

0.1. Adverbele în discuție sînt considerate predicative (= predicate verbale) cînd sînt urmate de conjuncția *că*, prin care se și introduce subiectiva de după ele: Poate **că** *ne vom mai întîlni (Poate* = adverb predicativ (predicat verbal) = propoziție regentă; *că ne vom mai întîlni* = subordonată subiectivă).

0.2. Neurmate de conjuncția *că*, de altfel de nici o conjuncție, izolate sau neizolate de restul comunicării, ele sînt nepredicative, avînd, din punct de vedere sintactic, statutul cuvintelor incidente (ca „izolate") sau al complementelor circumstanțiale de mod (ca „neizolate"): *El,* **desigur,** *nu-i de vină;* **Poate** *va veni și el; Cînele e de* **bună seamă** *turbat* (dar și: *Cînele e,* **de bună seamă,** *turbat).*

În această situație se indică a nu se «introduce» conjuncția *că*, întrucît prin această operație transformăm structura dată în altă structură: *Poate voi veni și eu* = o singură propoziție *(poate* = complement de mod), nu două *(Poate [că] voi veni și eu).*

0.2. Dintre notele lor particulare și tot atîtea dificultăți practice în recunoașterea lor ca predicate reținem:

(1) Nu acceptă în fața lor auxiliarul predicativ impersonal *a fi*, adică nu pot fi «predicativizate» prin acesta, încît trebuie să le considerăm singure predicative, fără a presupune un *a fi* eliptic: *Poate că a și sosit — *E poate că a și sosit.*

(2) Înțelesul lor este unul tipic adverbial — arată o caracteristică a unei acțiuni, stări etc. (= siguranța, necesitatea, probabilitatea etc.), cu totul altceva decît verbul-predicat (procesul: acțiune, stare). Din această cauză adverbul predicativ «gliseză» ușor în analiza practică spre adverbul de mod propriu-zis (complement circumstanțial de mod).

(3) La nivelul formei nu posedă nici un indice de predicație verbală, adică nici „persoană + număr" și nici „mod + timp", fapt explicabil de altfel, din moment ce ele nu sînt verbe, ci... adverbe.

Obișnuiți să identificăm predicatul după prezența unui verb la mod personal exprimat sau neexprimat (subînțeles, eliptic), apariția unui adverb predicativ trece ușor... neobservată.

OBSERVAȚIE. Lucrurile se petrec așa de regulă cînd adverbul predicativ este încadrat într-o frază mai amplă și numai conjuncția subordonatoare de după el (încercuită și barată) ne atrage atenția asupra lui.

(4) Deși predicate, ele nu intră în relație cu un subiect, fapt datorat în ultimă instanță imposibilității de a marca persoana (+ numărul), elemente care orientează explicit predicatul spre subiect.

0.3. Toate cele de mai sus par a dovedi mai degrabă că aceste adverbe sînt nepredicative decît predicative.

Totuși, interpretarea lor ca predicate verbale (= adverbe predicative) se bazează pe următorul raționament: dacă, de exemplu, în *Pesemne că va ploua, că* este conjuncție subordonatoare și, ca atare, potrivit clasei din care face parte, ea introduce obligatoriu o propoziție subordonată *(va ploua),* atunci regenta ei — și trebuie să aibă regentă — nu poate fi decît ceea ce a rămas în afara subordonatei, respectiv adverbul *pesemne,* care, automat, devine propoziție. Întrucît semnul propoziției este predicatul, adverbul *pesemne,* la care se reduce propoziția, devine *ipso facto* și... predicat.

Se observă în fapt că întreaga demonstrație se bazează pe prezența în text a conjuncției *că,* interpretată ca atare, adică obligatoriu cuvînt subordonator la nivelul frazei. De aceea este bine să reținem aceste adverbe împreună cu conjuncție cu tot: *poate că..., firește că..., desigur că..., bineînțeles că...* etc.

1. În practica analizei gramaticale, adverbele predicative sînt vizate de trei tipuri de greșeli:

(1) nerecunoașterea calității lor predicative și de aici interpretarea lor eronată fie drept complemente circumstanțiale (pe lîngă verbul de după conjuncția *că*), fie, împreună cu conjuncția *că,* drept locuțiuni conjuncționale, fraza fiind «văduvită» astfel de un predicat;

(2) confundarea cu ele a altor adverbe de mod, mai exact spus, a «marelui rest» de adverbe de mod, cărora le este străină funcția predicativă;

(3) considerarea lor eronată ca predicative în toate situațiile.

1.1. Interpretarea conjuncției *că* împreună cu adverbul drept locuțiune conjuncțională *(poate că, firește că, desigur că* etc.) se bazează pe o asemănare structurală de suprafață cu unele locuțiuni conjuncționale *(măcar că, mai ales că, chit că* etc.), neglijîndu-se deosebirea esențială: *măcar că, mai ales că* etc., urmate de predicatul propoziției, nu au

existență autonomă, cerînd cu obligativitate încă o propoziție, și anume regenta subordonatei (*Măcar că l-am întîlnit o dată, nu l-aș mai recunoaște*, nu și **Măcar că l-am întîlnit o dată*). Dimpotrivă, *poate că*, *firește că* etc., urmate de predicat, au existență autonomă și putem pune punct după ele, dovadă că în grup există atît regenta, cît și subordonata. *Poate că l-am mai întîlnit o dată.*

OBSERVAȚIE. Accidental, verbul de după conjuncția *că* poate fi neexprimat, creînd aparența unei părți de propoziție introduse prin... conjuncție. Într-o asemenea situație verbul trebuie subînțeles. *Mîine vei face mai multe exerciții și poate că [le vei face] mai bine.*

1.2. Asemănătoare ca formă și, în parte, ca înțeles cu adverbele predicative sînt aproape toate adverbele de mod din expresiile fixe cu *a fi* impersonal (*e rău, e clar, e imposibil, e firesc, e normal, e sigur, e posibil* etc.) urmate de conjuncțiile *că* sau *să*, expresii în care, mai mult sau mai puțin frecvent, *a fi* este eliptic: *Sigur că voi veni; Clar că n-are dreptate; Imposibil să mai greșească.*

Deoarece *a fi* nu este exprimat, ele dau impresia că sînt tot adverbe predicative, mai cu seamă dacă sînt urmate de conjuncția *că* și au în subordine o propoziție subiectivă (comp. Sigur *că vom sosi la timp* cu Desigur *că vom sosi la timp*).

În realitate toate aceste adverbe de mod sînt numai în aparență predicative (= nepredicative), căci ele, urmate de *că*, presupun întotdeauna verbul *a fi*. Spunem că *a fi* este eliptic. În consecință, adverbul nu este singur predicat, ci numai împreună cu *a fi*, considerat eliptic, adică în cadrul expresiei adverbul are funcția de n u m e p r e d i c a t i v.

Deosebirea dintre adverbele predicative (= predicate verbale) și adverbele aparent predicative (= nume predicative) se concretizează deci în imposibilitatea/posibilitatea lui *a fi* impersonal: Desigur *că le-am făcut bine* / Clar *că le-am făcut bine* [*e] *desigur* / [e] *clar*).

1.3. Unul dintre adverbele predicative, *poate*, este vizat și de confuzia cu forma impersonală (de indicativ prezent) a verbului *a putea*, în două ipostaze impersonale: (a) Poate *să se întîmple orice;* (b) *Se* poate *că n-am dreptate.*

Deosebirea se poate face în multe feluri, dintre care cel mai ușor și mai practic este să vedem că în (a) forma *poate* este urmată de *să* (nu de *că*), iar în (b) forma *poate*, deși urmată de *că*, este însoțită de reflexivul impersonal *se*. (Adverbul predicativ *poate* provine mai degrabă de la forma *se poate că*... decît de la *poate să*...)

T 54 DIATEZA PASIVĂ (*A FI* + PARTICIPIU) / PREDICAT NOMINAL (*A FI* + ADJECTIV)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *În tabără copiii* au fost supravegheați *de cinci profesori.*

(2) *În tabără copiii* au fost foarte veseli.

B. SOLUȚII:

(1) *au fost supravegheați* = predicat verbal (diateza pasivă)

(2) *au fost foarte veseli* = predicat nominal

C. COMENTARIU

0. Confuzia „predicat verbal (diateza pasivă) / predicat nominal" cunoaște, în funcție de nivelul de instrucție gramaticală al celui ce analizează, două tipuri:

(1) confuzia propriu-zis elementară, produsă în unisens, respectiv interpretarea diatezei pasive în situația ei cea mai clară (*a fi* + participiu + complement de agent exprimat) drept predicat nominal (vezi mai jos);

(2) interpretarea greșită a grupării „*a fi* + participiu" cînd predicat nominal, cînd diateză pasivă, fără o motivație gramaticală propriu-zisă, confuzie în ambele sensuri (vezi T 55).

0.1. O examinare, fie ea oricît de sumară, duce imediat la o apropiere a grupării „*a fi* + participiu" nu de celelalte diateze (predicate verbale), ci de un predicat nominal de tip „*a fi* + adjectiv (nume predicativ)". A se compara: *Frunzele* erau scuturate *de vînt* (diateza pasivă) — *Frunzele* erau galbene (predicat nominal); *Nora* era apreciată *la noul loc de muncă* (diateză pasivă) — *Nora* era fericită *la noul loc de muncă* (predicat nominal).

Asimilarea greșită a diatezei pasive predicatului nominal este favorizată în mod egal de cele două componente: *a fi* și participiul.

1. Verbul auxiliar *a fi* din componența diatezei pasive nu are nici o notă — de formă sau de conținut — care să-l diferențieze de *a fi* „auxiliar predicativ". Se deosebește în

schimb atît de *a fi* „auxiliar de timp", cît și de *a fi* „predicativ". Obișnuit să identifice în analiza gramaticală predicatul nominal prin auxiliarul predicativ, se înțelege de ce analistul, neluînd în considerare al doilea component al grupării, decide «pripit» că *a fi* este auxiliar predicativ și deci, împreună cu termenul de după el, formează un predicat nominal.

Or, acel *a fi*, în funcție de termenul celălalt, va fi sau auxiliar predicativ (⇒ predicat nominal), sau auxiliar de diateză (⇒ predicat verbal). Prin urmare, simpla prezență a unui *a fi*, care nu este predicativ, nu conduce obligatoriu la un predicat nominal.

2. Al doilea component al diatezei pasive este p a r t i c i p i u l (variabil): *Merele au fost* **culese** *de nepoți*. Se înțelege astfel că nu vom încadra «automat» termenul de pe lîngă *a fi* la numele predicativ, ci numai după ce îi examinăm statutul morfologic și sintactic. Apariția unui participiu variabil (acordat cu subiectul) pe lîngă *a fi* este primul «avertisment» asupra posibilității ca acest verb să nu fie auxiliar predicativ («copulativ») și ca atare gruparea în care intră să nu fie un predicat nominal.

Din punctul de vedere al formei, participiul seamănă întocmai cu un adjectiv variabil cu patru terminații: *bătut, bătută, bătuți, bătute* (comp. cu *bun, bună, buni, bune*). Pentru orice verb, participiul ca atare poate fi obținut de la perfectul compus, adăugîndu-i acestuia desinențele adjectivale proprii. Astfel, de exemplu, de la *am cîntat*, perfectul compus (persoana I, singular) al verbului *a cînta*, obținem participiul variabil din diateza pasivă: *cîntat, cîntată, cîntați, cîntate*.

OBSERVAȚIE. Orice alt cuvînt pe lîngă *a fi*, care, se înțelege, nu este predicativ, în afara participiului este exclus ca posibil component al diatezei pasive.

3. Gruparea „*a fi* + participiu" constituie în mod sigur un verb la diateza pasivă dacă este urmată de un c o m p l e m e n t d e a g e n t e x p r i m a t. Prin acesta se exprimă agentul acțiunii, cel care face acțiunea suferită de subiect: *Candidații au fost examinați* **de către un specialist.**

OBSERVAȚIE. În timp ce complementul de agent exprimat este dovada sigură a diatezei pasive, imposibilitatea aceluiași complement de agent exclude în mod cert diateza pasivă *(Pomii sînt înfloriți (*de către cineva)*. (Pentru gruparea „*a fi* + participiu" fără complement de agent exprimat, dar teoretic exprimabil, vezi T 55.)

3.1. Trecerea unui verb tranzitiv de la diateza activă la diateza pasivă poartă numele de p a s i v i z a r e. Structura supusă transformării este constituită din subiect (S), predicat verbal (diateza activă: PV_{act}) și complement direct (CD), iar cea obținută este formată din subiect gramatical (S_{gram}), predicat verbal (diateza pasivă = PV_{pas}) și complement de agent (C_{ag}). Pasivizarea are ca rezultat următoarele modificări:

— diateza activă (PV_{act}) → diateza pasivă (PV_{pas});
— subiectul (S) → complement de agent (C_{ag});
— complementul direct (CD) → subiect gramatical (S_{gram}).

În schemă:

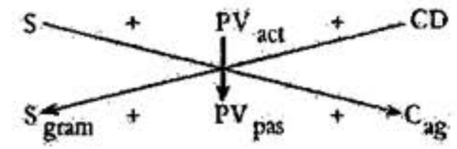

Ex.: *Lupul* (S) *atacă* (PV_{act}) *oaia* (CD) → *Oaia* (S_{gram}) *este atacată* (PV_{pas}) *de lup* (C_{ag}).

Se vede astfel că diateza pasivă se definește prin raportarea acțiunii la „agent" și „pacient", respectiv verbul la diateza pasivă arată că subiectul gramatical („pacientul") suferă acțiunea făcută de către altcineva (complement de agent). Întrucît complementul de agent este autorul real al acțiunii, mai este numit uneori și s u b i e c t l o g i c.

3.2. Întrucît construcția pasivă este una obținută din transformare de la cea activă, înseamnă că, cel puțin teoretic, orice propoziție pasivă completă, care are deci și complement de agent, poate redeveni activă, cu modificările impuse de transformarea inversă:

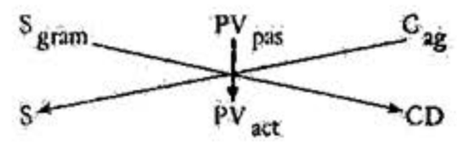

Ex.: *Cartea aceasta a fost citită de toți elevii → Toți elevii au citit cartea aceasta.*

Numim această transformare inversă d e p a s i v i z a r e.

Ajungînd prin depasivizare la o construcție echivalentă ca înțeles, dar cu verbul predicativ la diateza activă, obținem de fapt dovada că grupul „*a fi* + participiu" exprimă o a c ț i u n e, nu o însușire, și prin urmare această grupare reprezintă un verb, adică un predicat verbal, nu nominal.

Dimpotrivă, dacă depasivizarea nu este posibilă, grupul „*a fi* + participiu" nu reprezintă un verb la diateza pasivă,

ei un predicat nominal, ceea ce înseamnă că a fost apreciat greșit fie participiul, fie complementul de agent, fie amîndouă (vezi T 55).

3.3. O dată dovedită gruparea „*a fi* + participiu" cu diateza pasivă a unui verb, obligatoriu predicativ și tranzitiv ca activ, *a fi* se dovedește nu auxiliar predicativ, ci „auxiliar de diateză". Funcția grupării este de predicat verbal. În legătură cu analiza unui verb la diateza pasivă sînt de reținut următoarele:

(1) Verbul care este conjugat la diateza pasivă îl „deducem" din participiu (*bătut* de la *a bate*, *iubită* de la *a iubi* etc.) și ca atare informațiile privind felul verbului (predicativ/auxiliar predicativ, tranzitiv/intranzitiv, personal/impersonal, conjugarea) se referă la acest verb, nu la auxiliarul *a fi*.

(2) Categoriile gramaticale (mod, timp, număr și persoană) sînt cele ale lui *a fi*, ele contînd pentru construcția pasivă în întregime.

Analiza verbului la diateza pasivă din *Vacanța de vară* **era așteptată** *cu nerăbdare de toți: era așteptată* = predicat verbal exprimat prin verbul *a aștepta*, predicativ, tranzitiv, personal, conjugarea I, indicativ, imperfect, pers. a III a, singular, diateza pasivă.

T 55 „*A FI* + PARTICIPIU" — PREDICAT VERBAL (DIATEZA PASIVĂ) / PREDICAT NOMINAL

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Era îmbătrînit** *de necazurile vieții.*
(2) *Acum* **era** *parcă* **îmbătrînit** *cu zece ani.*

B. SOLUȚII:

(1) *era îmbătrînit* = predicat verbal (**diateza pasivă**).
(2) *era îmbătrînit* = predicat nominal

C. COMENTARIU

0. Pe cît de simplă ca număr de operații și asociații necesare este identificarea diatezei pasive în prezența complementului de agent, pe atît de complicată și de nesigură

este interpretarea aceleiași grupări („*a fi* + participiu") în situațiile în care acest complement de agent nu este exprimat, dar este exprimabil, mai greu sau mai ușor. De multe ori interpretarea considerată corectă e mai mult «intuită» decît argumentată gramatical. Dăm în cele de mai jos cîteva puncte de reper, cu valabilitate relativă și limitată la o categorie sau alta de verbe. Sînt prezentate de fiecare dată în paralel structurile fără complement de agent și cele însoțite de complement de agent. Notăm: PN = predicat nominal; PV_{pas} = predicat verbal exprimat prin verb la diateza pasivă; $V_{(in)trz}$ = verb (in)tranzitiv; NP = nume predicativ. Pentru imaginea de ansamblu a grupării „*a fi* + participiu" includem în prezentare și alte situații (participii de la V_{intrz}) care nu comportă discuții în privința interpretării.

1. Participiul provine de la un V_{intr} (în orice situație) și ca atare gruparea „*a fi* + participiu" constituie un PN (*a fi* „auxiliar predicativ" + NP exprimat prin participiu adjectival): *Pomii* **erau înfloriți**; *Copacii* **sînt înmuguriți**; *Merele* **erau putrezite**; *Compania lui* **e foarte plăcută**; *El* **e** *într-adevăr* **umblat** *prin lume.*

Indiferent dacă ar schimba sau nu sensul, posibilitatea unui complement de agent se exclude.

2. Participiul provine de la un verb utilizat în mod obișnuit intranzitiv și prin urmare participiul este NP. Inserarea unui complement de agent, acolo unde se poate, cu sau fără schimbarea subiectului, modifică sensul construcției, respectiv se actualizează înțelesul tranzitiv, mai puțin uzual, al respectivului verb: *Copilul* **era adormit** (PN; comp. cu *Copilul* **adormise** — V_{intrz}) / *Copilul* **era adormit** *de mai-că-sa* (PV_{pas}; comp. cu *Poveștile îl* **adorm** — V_{trz}); *După o zi de lucru, bunica* **era obosită** (PN; comp. cu *Bunica* **a obosit** — V_{intrz}) / *Bunica* **era obosită** *de atîtea vizite* (PV_{pas}; comp. cu *Atîtea vizite o* **obosiseră** — V_{trz}); *Masa* **era crăpată** (PN; comp. cu *Masa* **a crăpat** *în două locuri* — V_{intrz}) / *Stînca* **fusese crăpată** *de dinamită* (PV_{pas}; comp. cu *Dinamita* **a crăpat** *stînca* — V_{trz}); *Lucrările* **sînt avansate** *pentru această perioadă* (PN; comp. cu *Lucrările* **au avansat** *mult* — V_{intrz}) *Propunerile* **sînt avansate** *de prezidiu* (PV; comp. cu *Prezidiul* **a avansat** *propunerile* — V_{trz}).

Se poate observa că structurile fără complement de agent corespund verbului intranzitiv, iar cele cu complement de agent exprimat sau «ușor» exprimabil trimit la verbul tranzitiv.

3. Participiul provine de la un verb reflexiv (cu pronume în acuzativ) și deci intranzitivizat. Împreună cu *a fi* formează un PN. Posibilitatea de a introduce un C_{ag} este în principiu exclusă.

Colegul tău este *destul de* **încrezut** (comp. cu *a se încrede* — V_{refl}); *La vîrsta lui e cam* **ramolit** (comp. cu *a se ramoli* — V_{refl}); **Era îndrăgostit** *de o studentă* (com. cu *a se îndrăgosti de* — V_{refl}); **Nu e astîmpărat** *deloc băiatul tău* (comp. cu *a se astîmpăra* — V_{refl}); *De cînd* **sînteți căsătoriți (logodiți, cununați)** ? (comp. *cu a se căsători, a se logodi, a se cununa* — V_{refl}).

4. Participiul provine de la un verb întrebuințat atît reflexiv, deci intranzitivizat (model: *a se supăra)*, cît și tranzitiv (model: *a supăra (pe cineva))*. În primul caz participiul apare firește fără complement de agent și are funcția de NP (situația cea mai frecventă). Dacă apare C_{ag}, înseamnă că este utilizat tranzitiv (model: *a supăra)*. Drept criteriu general de analiză la această categorie de verbe se indică *a nu se* introduce complementul de agent, dacă acesta nu este exprimat, întrucît, practic, se intervine asupra regimului verbului. Subliniem acest lucru, deoarece, altfel, un complement de agent cu sens nedeterminat („de către cineva") se poate totdeauna insera, ceea ce ar conduce greșit la interpretarea în orice context a construcției drept PV_{pas}:

Adesea **era supărat** *pe toată lumea* (PN; comp. cu *a se supăra* — V_{refl}) / **Era supărat** *de prietenii lui cei mai buni* (PV; comp. cu *Prietenii... îl* **supărau** — V_{trz}); *Marea* **e agitată** (PN; comp. cu *a se agita* — V_{refl}) / *Marea* **e agitată** *de furtună* (PV; comp. cu *Furtuna* **agită** *marea* — V_{trz}); *Castraveții* **nu fuseseră** *bine* **murați** (PN; comp. cu *a se mura* — V_{refl}) / *Castraveții* **fuseseră murați** *de mama* (PV; comp. cu *Mama* **murase** *castraveții* — V_{trz}); *El* **nu fusese amestecat** *în toată istoria aceea* (PN; comp. cu *a se amesteca)* / **Fusese** *și el* **amestecat** *de alții în toată istoria aceea* (PV; comp. cu *Alții îl* **amestecaseră** *în toată istoria aceea)*.

Uneori participiul are alt sens decît cel al verbului de la care provine, fapt verificat prin sinonimie. În aceste cazuri se pierde aproape complet legătura cu verbul originar, participiul nemaifiind deloc simțit ca verb, ci ca adjectiv propriu-zis. Diferența de sens este cel mai adesea rezultatul raportării

la subiecte cu un anumit înțeles: *Maria* **e împrăștiată** *de felul ei* — PN (comp. cu *Merele* **sînt împrăștiate** *pe jos* — PV_{pas}); *Ionescu* **e aceuns** *din fire* — PN (comp. cu *Casetofonul* **e aceuns** *prin cameră* — PV_{pas}); *Ea* **e foarte organizată** *în tot ce face* — PN (comp. cu *Excursia* **e organizată** *prin sindicat* — PV_{pas}); *Prietenul tău* **a fost** *întotdeauna* **prefăcut** — PN (comp. cu *Orașul* **a fost prefăcut** *în scrum); El* **este citit** *într-adevăr* — PN *(Romanul acesta* **e citit** *cu plăcere.)*

În general am putea spune că participiile cu sinonime adjectivale clare se cuvin interpretate ca adjective (NP).

5. Participiul provine de la un V_{trz}, fără pronume reflexiv (în acuzativ), utilizat ca atare aproape întotdeauna. Prin urmare, participiul, dacă înțelesul nu-i este diferit de al verbului de origine, are sens fundamental pasiv, indiferent dacă apare sau nu complementul de agent. În această situație se pune propriu-zis problema interpretării grupării „*a fi* + participiu" în lipsa unui complement de agent, interpretare care se oferă în alternativă: ori PV_{pas}, ori PN, după cum interpretăm participiul ca acțiune suferită (pasiv al acțiunii) sau ca o stare (pasiv al stării). Aprecierea într-un fel sau altul nu este întotdeauna perfect argumentată gramatical, mai cu seamă dacă avem o propoziție independentă redusă la structura „S + *a fi* + participiu": *Masa e ocupată.*

După gradul de argumentare posibilă a interpretării — PV_{pas}/PN — deosebim două situații:

5.1. Propoziția se reduce ca structură la „S + *a fi* + participiu": *Ușa* **e deschisă**; *Cumpărăturile* **sînt achitate**; *Focul* **e aprins**; **Sînteți așteptat**; *Rezultatele* **sînt comunicate**; *Meciul* **e cîștigat**; *Masa* **e ocupată**; *Camera* **e încbiriată**; *Magazinul* **era închis**; *Picdica (de la armă)* **e trasă**; *Strada lui* **nu e sistematizată**; *Ediția a II-a* **este revizuită**; *Aerul* **e poluat.**

După cum se vede din exemplele de mai sus, gradul de «presupunere» a unui complement de agent este diferențiat, de la un verb la altul, de la aproape zero la 100%. A se compara: *Magazinul* **e închis** *(Aerul* **e poluat)** cu *Profesorul* **e așteptat** *(Dușmanul* **a fost învins**, *Rezultatele* **erau comunicate**). La nivel de clasă verbală, putem vorbi de o trecere treptată de la stare la acțiune.

În general, construcțiile reduse (numai) la acești trei termeni, mai rar întîlnite în practica analizei gramaticale, exprimă starea.

E de menționat că un anumit rol în decizia pentru „stare" (PN) sau „acțiune" (PV_{pas}) îl are și timpul auxiliarului *a fi*. Cel mai adesea prezentul și imperfectul favorizează starea, în timp ce perfectul compus și mai mult ca perfectul se asociază cu acțiunea. A se compara: *Focul* e **aprins** (PN) cu *Focul* a **fost** *aprins* (PV_{pas}); *Mărfurile* **nu sînt achitate** (PN) cu *Mărfurile* **n-au fost achitate** (PV_{pas}).

5.2. Cel mai adesea gruparea „*a fi* + participiu" este însoțită de diverse complemente, acestea clarificînd propriu-zis construcția.

Astfel, în prezența unui complement de mod, de tipul *cu grijă, cu atenție, pe neobservate* etc., construcția exprimă clar pasivul acțiunii: *Ușa* e **deschisă** *cu grijă; Cumpărăturile* **sînt plătite** *pînă la ultimul leu; Focul* e **aprins** *cu atenție; Rezultatele* **erau comunicate** *treptat; Meciul* e **cîștigat** *cu mari dificultăți; Sticla* e **golită** *cu atenție; Masa* e **ocupată** *treptat; Fraza* e **împărțită** *corect în propoziții; Camera* e **închiriată** *ieftin; Frontierele țării* **sînt păzite** *ca ochii din cap;* **Lecția** e **rîtită** *în gînd.*

În această serie de exemple complementul de agent este aproape reclamat în propoziție. Același rol îl pot avea și alte complemente: *Ușa* e **deschisă** *încetișor; Perdelele* **sînt trase** *spre mijloc;* **Sîntem înconjurați** *din toate părțile; Cuvintele de analizat* **sînt subliniate** *cu roșu...; Peștele* era *proaspăt* **cumpărat**; *Plecarea* **nu este** *încă* **hotărîtă**; *Fania* e **împletită** *în patru; Scaunul* e **așezat** *la capul patului; Hîrtiile* **sînt împrăștiate** *peste tot; Casa* e **vîndută** *de două zile; Ea* e **apreciată** *la școală; Ce-i al tău* e **pus** *de-o parte; Banii* **sînt depuși** *la C.E.C.*

T 56 PREDICAT *VERBAL* IMPERSONAL / PREDICAT *NOMINAL* IMPERSONAL

A. STRUCTURI TIP:

(1) **E dovedit** *că lucrurile s-au întîmplat altfel.*
(2) **E clar** *că lucrurile s-au întîmplat altfel.*

B. SOLUȚII:

(1) *e dovedit* = predicat verbal impersonal
(2) *e clar* = predicat nominal impersonal

C. COMENTARIU

0. Problema confuziei în discuție se pune pentru două tipuri de expresii, deopotrivă impersonale, cu structuri aparent identice:

(1) Predicat nominal impersonal format din *a fi* „auxiliar predicativ" impersonal și un nume predicativ exprimat prin adverb de mod: **E ușor** *să vorbești,* **mai greu** *e să faci;* **E rușinos** *să nu știi asta;* **E limpede** *că pentru examen va învăța.*

(2) Predicat verbal impersonal exprimat printr-un verb la diateza pasivă impersonală: **E** *unanim* **acceptat** *că pămîntul se învîrte în jurul soarelui, nu invers;* **Era** *bine* **știut** *că a doua zi nu vom mai avea această ocazie;* **Fusese demonstrat** *în detaliu că soluția propusă era greșită;* **Nu e admis** *să te retragi;* **E permis** *să trecem în camera de vizavi?;* **N-ar fi indicat** *să pleci acum.*

0.1. Cele două tipuri de grupări au ca note comune: *a fi* „impersonal", caracterul invariabil tipic adverbial al celui de-al doilea component și calitatea de a cere subordonate subiective. Aceste note pot conduce, greșit, la unificarea sintactică a celor două grupări, în sensul interpretării diatezei pasive impersonale (PV_{pas}) drept predicat nominal impersonal (PN), în cadrul căruia, o dată astfel apreciat, *a fi* devine auxiliar predicativ (copulativ), iar participiul, considerat adverb sau, ca rezultat al altei confuzii (vezi T 25), adjectiv, devine nume predicativ.

1. În vederea deosebirii celor două structuri, în speță pentru identificarea pasivului impersonal, vom reține următoarele:

1.1. Construcția impersonală „*a fi* + participiu (invariabil)" este substituibilă cu așa-numitul „reflexiv pasiv cu *se* impersonal": **e știut** *că...* — **se știe** *că;* **e dat** *să...* — **se dă** *să...;* **e acceptat** *că...* — **se acceptă** *că...;* **e demonstrat** *că...* — **s-a demonstrat** *că* etc.

Prin această echivalență obținem proba că „*a fi* + participiu" este un verb la diateza pasivă.

1.2. Calitatea de participiu, de la care pleacă de altfel recunoașterea construcției, se verifică ușor prin raportarea la perfectul compus al verbului (*a ști — am* **știut** ⇒ *știut* „participiu") (vezi T 54).

Deși invariabil ca formă, asemenea unui adverb de mod din construcțiile impersonale cu *a fi* (*e clar că..., e sigur că* etc.), participiul se deosebește de acesta din urmă, în afară de pro-

venienţa verbală, prin sensul pasiv ce poate fi pus în evidenţă prin complementul de agent. A se compara: *E ştiut* **de către oricine** *că*... cu **E clar* **de către oricine** *că*... Datorită caracterului impersonal al construcţiei, complementul de agent în general nu este exprimat, avînd un conţinut nedeterminat (= neprecizat sau mai greu precizabil). Dacă vrem să-l introducem s, ca mijloc de verificare pentru sensul pasiv al participiului, acesta se va exprima prin substantive sau pronume cu înţeles general sau nedefinit: *de către toată lumea*, *de către oricine*, *de către cineva* etc.

OBSERVAŢIE. Pasivul impersonal cu structura „*a fi* + participiu" este limitat la un număr relativ restrîns de verbe. De altfel, participiul în general este rar folosit în construcţii impersonale: *E* **plăcut** *să călătoreşti noaptea* — *plăcut* = adverb de mod < adjectiv < participiu (de la *a plăcea*). Întrebuinţarea adverbială a unui participiu presupune ca stadiu intermediar întrebuinţarea adjectivală.

T 57 NUME PREDICATIV MULTIPLU / NUME PREDICATIV + COMPLEMENT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ionel este* **harnic şi ascultător.**
(2) *Ionel este* **ascultător şi încă de bunăvoie.**

B. SOLUŢII:

(1) *harnic şi ascultător* = nume predicativ multiplu
(2) *ascultător* = nume predicativ; *de bunăvoie* = complement

C. COMENTARIU

0. Asemenea oricărei părţi de propoziţie, cu excepţia predicatului, numele predicativ poate fi multiplu, adică format din două sau mai multe unităţi coordonate între ele: *Colega ta este* **cuminte, harnică** *şi* **inteligentă**; *Clădirile moderne sînt* **de beton** *armat şi* **sticlă**; *Grădina mea e* **mică,** *dar* **frumoasă**; *Via e* **sănătoasă,** *dar* **fără struguri.**

Întrucît semnele verbale ale predicaţiei se exprimă o singură dată, prin auxiliarul predicativ, spunem că este multiplu doar numele predicativ, nu şi predicatul. Elementele componente ale unui nume predicativ multiplu, indiferent prin ce se exprimă şi în ce fel sînt coordonate, se referă toate la acelaşi subiect (vezi exemplele de mai sus).

OBSERVAŢIE. Dacă numele predicative se raportează la subiecte diferite, auxiliarul predicativ fiind acelaşi, avem atîtea predicate nominale cîte cupluri „subiect — nume predicativ": *El e o capacitate, iar tu, un nimic* [= *El e o capacitate, iar tu* [eşti] *un nimic*); *Ori tu eşti nevinovat şi ea, mincinoasă, ori amîndoi, nişte farsori* (= *Ori tu eşti nevinovat şi ea* [este] *mincinoasă, ori amîndoi* [sînteţi] *nişte farsori*); *Maria s-a făcut ingineră, iar sora ei, doctoriţă* (= *Maria s-a făcut ingineră, iar sora ei* [s-a făcut] *doctoriţă*).

0.1. Spre deosebire de auxiliarul predicativ, care nu se subînţelege pe lîngă fiecare component al numelui predicativ multiplu, numele predicativ pe lîngă două sau mai multe auxiliare predicative coordonate se reclamă obligatoriu subînţeles pe lîngă fiecare auxiliar predicativ în parte, avînd tot atîtea predicate nominale cîte auxiliare predicative: *Amicul tău a fost, este şi va rămîne toată viaţa un visător* = *Amicul tău a fost* [un visător], *este* [un visător] *şi va rămîne toată viaţa un visător*; *Eşti sau pari obosit?* = *Eşti* [obosit] *sau pari obosit?*; *Erai de mult profesor sau ai devenit abia acum?* = *Erai de mult profesor sau ai devenit* [profesor] *abia acum?*

0.2. Prin definiţie, un nume predicativ nu poate fi coordonat decît cu alt nume predicativ (coordonare omogenă funcţional), nu şi cu altă parte de propoziţie.

1. Nesocotind omogenitatea funcţională a unităţilor ce compun un nume predicativ multiplu, se ajunge uneori în analiză la coordonarea greşită a unui nume predicativ cu un complement, ca şi cum ar forma un nume predicativ multiplu. Indiferent dacă respectivul complement este interpretat corect funcţional (complement) sau este asimilat unui nume predicativ, plasarea lui în raport de coordonare cu numele predicativ duce la greşeli fireşti în stabilirea numărului de predicate. Aparenţa coordonării ne-o dă prezenţa unei conjuncţii coordonatoare, cel mai adesea adversativă, dublată de neexprimarea a doua oară a predicatului nominal, ca termen regent complementului — de aici aprecierea greşită că avem o singură propoziţie, nu două: *El e ca pîinea caldă, dar numai* **pentru unii.**

În exemplul dat, în ciuda unor aparenţe, coordonarea nu se realizează între numele predicativ *ca pîinea* şi comple-

mentul indirect *pentru unii*, ci între două propoziţii, cea de-a doua avînd predicatul subînţeles: *El e ca pîinea caldă, dar* [e ca pîinea caldă] *numai pentru unii.*

Aparent coordonate cu un nume predicativ pot fi aproape toate complementele, dar de fiecare dată considerăm predicatul subînţeles în propoziţia a doua: *Totdeauna ai fost generos, dar* [ai fost generos] *mereu cu aceiaşi; A rămas repetent, dar* [a rămas repetent] *numai o dată; Azi aţi fost ascultători, însă* [aţi fost ascultători] *numai de frică; Colegul tău e într-adevăr curajos, dar* [e curajos] *acasă la el; Copilul e bolnav şi* [e bolnav] *încă de ieri.*

OBSERVAŢIE. Aceeaşi subînţelegere a termenului regent, în speţă a unui adjectiv, o avem şi în cazul unui atribut aparent coordonat cu un complement: *un om harnic, dar numai uneori* (= *un om harnic, dar* [harnic] *numai uneori*).

1.1. Tot o falsă coordonare apare şi între un participiu pasiv, component al diatezei pasive, şi un complement: *Ea a fost admisă, dar* [a fost admisă] *din întîmplare; Propunerile au fost reţinute şi* [au fost reţinute] *încă repede; Meciul a fost cîştigat, dar* [a fost cîştigat] *cu mari sacrificii.*

OBSERVAŢIE. În fapt, problema se pune în acelaşi fel şi pentru verbele predicative: *El merge, dar* [merge] *cu maşina; Vin şi eu, dar nu* vin] *azi, ci* [vin] *mîine.*

T 58 *A FI* + ADJECTIVE COORDONATE / *A FI* + PARTICIPII «COORDONATE»

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Tema a fost* **lungă şi grea.**
(2) *Poezia a fost* **copiată şi memorată.**

B. SOLUŢII:

(1) *lungă şi grea* = coordonare între adjective
(2) *copiată şi memorată* = coordonare între verbe la diateza pasivă

C. COMENTARIU

0. Apropierea formală dintre predicatul nominal de tip „*a fi* (auxiliar predicativ) + nume predicativ exprimat adjectival" (*Acest hotel* **a fost** *întotdeauna* **foarte elegant şi curat**) şi predicatul verbal exprimat prin verb la diateza pasivă în structura „*a fi* (auxiliar de diateză) + participiu pasiv" (*Acest hotel* **a fost construit** *şi special* **dotat** *pentru persoane venite la tratament*) generează adesea în analiză o greşeală legată de caracterul multiplu al funcţiei, în speţă se extinde conceptul de nume predicativ multiplu, realizat prin adjective coordonate, la nivelul participiilor, înţelese ca formînd cu *a fi* un singur predicat.

Altfel spus, după modelul *Copilul* **e harnic şi inteligent,** în care *e harnic şi inteligent* formează un singur predicat (nominal), cu nume predicativ multiplu, se interpretează ca fiind un singur predicat şi în *Inculpatul* **a fost judecat şi condamnat.**

Indiferent dacă cele două (sau mai multe) participii sînt recunoscute ca atare, respectiv drept elemente componente ale diatezei pasive, sau nu este sesizată diateza pasivă, ele sînt asimilate «tacit» unor nume predicative, iar *a fi* interpretat ca auxiliar predicativ («copulativ»).

O asemenea analiză este greşită, iar consecinţele ei se prelungesc în altă greşeală, vizînd numărul propoziţiilor în frază.

1. Din calitatea de categorie gramaticală — realizată analitic — a diatezei pasive, pe care o considerăm identificată de analist (vezi, pentru aceasta, T 55), rezultă că *a fi* este un verb auxiliar, în speţă auxiliar al diatezei pasive ($a\ fi_{aux\ pas}$). În această ipostază, *a fi* are o trăsătură pe care auxiliarele predicative («copulative»), n-o au, şi anume aceea că nu poate servi în acelaşi timp două sau mai multe participii, între auxiliarul de diateză şi participiu stabilindu-se raportul de 1 : 1. Drept urmare, putem formula următorul principiu de analiză: dacă avem un şir de două sau mai multe participii (pasive) «coordonate» şi un singur $a\ fi_{aux\ pas}$, acesta se subînţelege obligatoriu pe lîngă fiecare participiu care nu-l are: *Hoţul a fost arestat şi închis* = *Hoţul a fost arestat şi* [a fost] *închis.* Se vede astfel că raportul de coordonare se stabileşte nu între participii, ci între verbele la diateza pasivă pe care le reprezintă aceste participii. Din punctul de vedere al funcţiei, vom spune că avem atîtea predicate verbale (la diateza pasivă) cîte participii. (A se compara, pentru situaţii similare, cu modurile şi timpurile compuse: *Am cîntat*

şi dansat toată noaptea = Am cîntat şi [am] *dansat toată noaptea; Ar face şi drege orice numai să accepţi = Ar face şi* [ar] *drege orice, numai să accepţi.)*

OBSERVAŢIE. Se atrage atenţia că participiul pasiv formează diateza pasivă numai cu *a fi*, nu şi cu alte verbe. Dacă apare pe lîngă un auxiliar predicativ *(a deveni, a ajunge, a părea* etc.), participiul are, asemenea unui adjectiv, funcţia de nume predicativ în cadrul unui predicat nominal. În această situaţie, un şir de participii coordonate nu reclamă subînţelegerea verbului, ci formează un nume predicativ multiplu în cadrul unui singur predicat nominal: *Pare* **iubit şi apreciat** *de toţi (iubit şi apreciat* = nume predicativ multiplu); *Datorită comportării sale bizare, a ajuns* **ironizat şi ocolit** *chiar de prieteni (ironizat şi ocolit* = nume predicativ multiplu).

1.1. Situaţia inversă, adică apariţia unui singur participiu pasiv pe lîngă doi (sau mai mulţi) *a fi*$_{\text{aux pas}}$ la timpuri şi/sau moduri diferite este mai rară: *Aş fi sau aş fi fost încîntat de propunerea ta, dacă aş avea mai mult timp; Cîntecele Muriei Tănase au fost, sînt şi vor fi îndrăgite de marele public.* În asemenea cazuri în mod firesc se subînţelege participiul, avînd atîtea predicate verbale la diateza pasivă de cîte ori apare *a fi*$_{\text{aux pas}}$.

2. La aceeaşi interpretare analitică ne conduce şi **înţelesul**: fiecare participiu din şir, raportat la subiect şi împreună cu *a fi*$_{\text{aux pas}}$, apărut o singură dată, exprimă cîte o acţiune diferită una de alta. Argumentarea se realizează astfel:

(1) Prezenţa raportului de coordonare, marcat sau nu printr-o conjuncţie, obligă la interpretarea identică a tuturor participiilor din şir.

(2) Unul dintre participii, cel pe lîngă care este exprimat *a fi*$_{\text{aux pas}}$, constituie în mod sigur o diateză pasivă şi, datorită coordonării, şi celelalte participii au acelaşi statut, excluzîndu-se o «discriminare» funcţională.

(3) Aceste două (sau mai multe) participii reprezentînd două (sau mai multe) verbe la diateza pasivă nu pot fi luate împreună ca formînd un singur predicat verbal la diateza pasivă, deoarece nu există un predicat multiplu. Din nou, singura soluţie este să disociem grupul de participii în atîtea predicate verbale (la diateza pasivă) cîte participii. Se înţelege că acest număr de predicate va genera tot atîtea propoziţii coordonate.

Alte exemple: *Totul* **a fost revizuit** *şi* **adaptat** *la noile condiţii;* **Au fost scoşi** *în faţa clasei şi* **sancţionaţi** *pentru indisciplină; Zizania* **era întreţinută, cultivată** *şi abil* **manevrată** *de fostul director;* **Au fost adoptate** *şi* **generalizate** *noi metode.*

3. Mai rar, pe lîngă un singur *a fi* poate apărea un nume predicativ adjectival, inclusiv multiplu, coordonat în aparenţă cu un participiu pasiv, «rest» din diateza pasivă: *Casa era* **veche, urîtă, murdară** *şi* **prost întreţinută** *de foştii proprietari.* Participiul pasiv fiind inclus într-o serie de adjective coordonate cu funcţie de nume predicativ multiplu pe lîngă un singur *a fi*, interpretat de la «bun început» ca auxiliar predicativ, prezenţa unui verb la diateza pasivă în asemenea grupări este oarecum «mascată» şi adesea nesesizată. Ca atare, participiul pasiv este aliniat complet adjectivelor şi interpretat ca un element component (nume predicativ) al numelui predicativ multiplu, în cadrul unui singur predicat, firesc.

Examinînd pe componente presupusul nume predicativ multiplu „adjectival-participial" în raport cu *a fi*, ajungem repede la o contradicţie: adjectivele se dovedesc într-adevăr nume predicative, în timp ce participiul pasiv, avînd şi complementul de agent exprimat sau uşor exprimabil, nu poate fi nume predicativ, el trimiţînd la diateza pasivă. Prin urmare, acelaşi *a fi* ne apare faţă de adjective ca auxiliar predicativ, cu care ar forma un predicat nominal, iar faţă de participiu, ca auxiliar de diateză, cu care ar forma un predicat verbal la diateza pasivă. Or, unul şi acelaşi verb nu poate fi concomitent şi auxiliar predicativ, şi auxiliar de diateză, după cum un predicat nu poate fi «hibrid», adică să înceapă „nominal" (prin adjectivele — nume predicative) şi să se termine „verbal" (prin participiul pasiv). Nu rămîne astfel decît soluţia analitică: un predicat nominal (auxiliarul predicativ *a fi* + numele predicativ multiplu exprimat prin adjective) şi un (alt) predicat verbal la diateza pasivă *(a fi*$_{\text{aux pas}}$ subînţeles + participiu).

Reluînd exemplul dat la început, avem: *Casa era* **veche, urîtă, murdară** *şi* [era] *prost* **întreţinută** *de foştii proprietari.*

Alte exemple similar interpretate: *Mai sărac şi mai bătut de soartă ca el nu e nimeni; Toate intervenţiile din sală au fost interesante şi consemnate detaliat în procesul-verbal; De la o vreme încoace e cam ciudat şi parcă obsedat de ceva: Pantalonii îi erau murdari şi găuriţi de scrum de ţigară.*

OBSERVAŢIE. Dacă în structură apare alt verb decît *a fi*, respectiv un auxiliar predicativ *(a deveni, a rămîne* etc.), adjectivul şi participiul pasiv sînt considerate omogene funcţional şi deci pot fi coordonate, generînd un nume predicativ multiplu: *El a rămas calm şi neimpresionat de ameninţările în cascadă (calm şi neimpresionat* = nume predicativ multiplu — nu se subînţelege auxiliarul predicativ).

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Acest lucru nu e* **de acceptat.**
(2) *Acest lucru nu* **e acceptat.**

B. SOLUŢII:

(1) *de acceptat* = supin
(2) *acceptat* = participiu

C. COMENTARIU

0. Făcînd abstracţie de raportul din punct de vedere etimologic, supinul este constituit, strict formal, dintr-o prepoziţie *(de, la, în* etc.) şi un participiu verbal invariabil, asemenea celui din structura unor moduri şi timpuri compuse: *Am terminat* **de scris** *un articol (de scris* = supin) — *Am* **scris** *articolul (scris* = participiu verbal, subunitate în structura perfectului compus). Neţinîndu-se cont de înţelesul supinului şi interpretîndu-se greşit participiul invariabil din structura acestuia drept participiu de genul masculin, folosit adjectival propriu-zis sau ca element component al diatezei pasive, se ajunge la considerarea eronată a supinului drept „participiu precedat de prepoziţie" sau, nefăcîndu-se nici distincţia între adjectiv şi participiu, chiar „adjectiv (în acuzativ) precedat de prepoziţie". Consecinţele apar imediat la nivelul analizei morfosintactice, operîndu-se în consecinţă cu categorii precum: acord, gen, număr, caz, atribut adjectival etc. Prin acestea, supinul «alunecă» în sfera adjectivului.

1. Teoretic vorbind, din punctul de vedere al formei, supinul nu s-ar putea confunda cu participiul, întrucît:

(1) Supinul este însoţit obligatoriu de o prepoziţie *(de, în la* etc.), în timp ce participiul, prin trăsăturile sale adjectivale, refuză o prepoziţie: *Acest lucru e* **de ştiut** — *Acest lucru* **e ştiut.**

(2) Supinul, indiferent de construcţia personală sau impersonală în care apare, este invariabil în formă: *Romanul acesta e* **de citit** — *Romanele acestea sînt* **de citit.** Dimpotrivă, participiul, consecinţă a acordului, este variabil după gen şi număr: *Romanul acesta e* **citit** — *Romanele acestea sînt* **citite.**

Această diferenţă apare chiar în situaţia, mai rară, cînd şi participiul e precedat de prepoziţia *de*: **De bătut,** *i-a bătut, nu glumă (de bătut* = supin) — **De bătuţi,** *au fost bătuţi, nu glumă (de bătuţi* = participiu). (Vezi, pentru participiul invariabil, aici mai jos.)

2. Deosebirea între cele două moduri verbale (supinul şi participiul variabil) apare şi la nivelul înţelesului: participiul exprimă sub formă de adjectiv o acţiune suferită *(carte* **citită** *cu atenţie, drumul* **parcurs** *pînă acum, omul* **sosit** *aseară, copii* **întorşi** *din vacanţă* etc.), în timp ce supinul are semnificaţia unui infinitiv, denumind, în esenţă, acţiunea verbală.

2.1. Fără prepoziţie şi articulat, supinul se substantivează (= devine substantiv „deverbal"): **fumatul** *(oprit în sală)*, **cîntatul** *(interzis în local)*, **mîncatul** *(tîrziu)*, **sculatul** *(devreme)*, **mersul** *(înainte al societăţii)*, **scăldatul** *(în apa de munte)* etc.

Aceste substantive provin din participiul invariabil al supinului sau, mai pe scurt, din supin, nu dintr-un participiu variabil de genul masculin, singular. Ca abstracte verbale, ele sînt toate de genul neutru, nu masculin, şi au numai singular.

Dacă ar proveni din substantivarea participiului (variabil), ar trebui să aibă şi plural (comp. cu **amărîţii** *(soartei)*, *(întîlnirea)* **premiaţilor** — participii substantivate). Spre deosebire de substantivele provenite din supin, cele provenite din participii nu denumesc acţiuni, ci obiecte (fiinţe, lucruri etc.) care au suferit sau au făcut o acţiune: **premiaţii** *(clasei)* = *cei care au fost premiaţi;* **rămaşii** *(în urmă)* = *cei care au rămas (în urmă)*. Prin urmare, un cuvînt ca **învăţatul** *(ritmic)* va fi considerat substantiv provenit din supin, de genul neutru, singular (defectiv de plural).

3. Problema confuziei supinului cu participiul se pune mai cu seamă pe lîngă *a fi*, în construcţii personale sau impersonale, cu sens activ sau pasiv, construcţii care «seamănă» cu diateza pasivă: *Mai e* **de aşteptat** *mult aici?; La amiază, din cauza soarelui puternic, nu-i* **de stat** *pe plajă; Mai e* **de venit** *cineva?; Situaţia lui nu era* **de invidiat** *de către nimeni; Ocazia aceasta nu-i* **de ratat;** *El e* **de plîns** *de toţi cei care-i cunosc situaţia; Ea e* **de neînvins** *la şah; Accidentul a fost* **de neevitat;** *E* **de neînţeles** *cum a putut să facă el aşa ceva; E* **de ţinut minte** *pe data viitoare că nu-i* **de glumit** *cu asemenea*

lucruri; E de știut *de către oricine că lucrurile nu vor rămîne așa.*

Asemănarea cu diateza pasivă este mai evidentă în cazul construcțiilor cu sens pasiv, mai ales dacă este exprimat complementul de agent. (Prezența sau posibilitatea acestuia este dovada sensului pasiv.) De remarcat că, de regulă, complementul de agent are sens nedeterminat. (Vezi, pentru sensul pasiv al supinului, Avram, 1986, p. 169.).

3.1. Construcțiile de tip „*a fi* + supin", indiferent de sensul pasiv sau nu al supinului, se cer interpretate ca predicate nominale. Trebuie reținute în mod special construcțiile impersonale cu sens pasiv (urmate de subiective), acestea asemănîndu-se cu pasivul impersonal. A se compara: Nu e dat *oricui să fie un bun pescar (nu e dat* = predicat verbal, verb la pasiv impersonal) — E de văzut *cum se vor desfășura pe viitor toate acestea (e de văzut* = predicat nominal, format din *e* („auxiliar predicativ") + *de văzut* (nume predicativ exprimat prin verb la supin)). Și într-un caz, și în celălalt, predicatul este i m p e r s o n a l, v e r b a l în primul, n o m i n a l în al doilea.

Avînd în vedere că participiul din pasivul impersonal este invariabil, asemenea supinului, iar sensul pasiv este în ambele situații prezent, singura deosebire formală, dar practică, între supin și participiu este aici prezența, respectiv absența prepoziției *(de)*.

T 60 NUME PREDICATIV / ATRIBUT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Obligația mea era* de a-*i* spune *totul.*
(2) *Aveam obligația* de a-*i* spune *totul.*

B. SOLUȚII:

(1) *de a spune* = nume predicativ
(2) *de a spune* = atribut

C. COMENTARIU

0. Strict teoretic vorbind, confuzia între cele două funcții este «alimentată» de numeroase note comune de conținut, și formă (exprimă o caracteristică, au aceleași mijloace de construcție, aceiași termeni regenți etc.).

1. În analiza practică, problema confuziei în discuție se pune mai cu seamă în cazul în care numele predicativ are aceeași întrebare cu atributul *(care)* și apare pe lîngă auxiliarul predicativ *a fi:*

(a_1) *Intenția lui era* de a-și petrece *concediul la mare* (nume predicativ).

(b_1) *Avea intenția* de a-și petrece *concediul la mare* (atribut).

Confuzia se realizează în sensul interpretării numelui predicativ drept atribut, absolutizînd rolul «întrebării».

1. Deosebirea între atribut și nume predicativ se poate realiza în două feluri:

(1) Caracteristica exprimată prin atribut este prezentată oarecum ca preatribuită, văzută static și atemporal, în timp ce la numele predicativ, datorită auxiliarului predicativ *(a fi)*, aceasta se situează între anumiți parametri modali (reală, posibilă, dorită, condiționată etc.) și temporali (în prezent, trecut și viitor). Numele predicativ funcționează întotdeauna într-un cadru temporal și modal. În fapt, doar numele predicativ (nu și atributul) realizează, cu ajutorul auxiliarului predicativ, actul propriu-zis al atribuirii.

(2) Raportarea numelui predicativ la substantivul (pronumele) — subiect se face în prezența auxiliarului predicativ, fapt care se reflectă și în întrebare: ea vizează substantivul (substitutul) numai prin intermediul auxiliarului predicativ, încît întrebarea ne apare pusă, avînd în vedere topica, în primul rînd pe lîngă auxiliarul predicativ și numai prin prelungire — necesară de altfel — pe lîngă substantivul cu funcție de subiect.

Reluînd cele două exemple, întrebările ne apar sensibil diferite ca extensiune și componență: (a_1) care e r a i n t e n ț i a ...? (nume predicativ) / (a_2) care i n t e n ț i e? (atribut).

2. Confuzia în sens invers — interpretarea atributului drept nume predicativ — se datorează nu atît necunoașterii valorii și construcției celor două funcții, cît analizei greșite a altor părți de propoziție. Dintre aceste situații reținem:

2.1. Interpretarea g r e ș i t ă a lui *a fi* „predicativ" ca a u x i l i a r p r e d i c a t i v («copulativ») și de aici

înțelegerea eronată a structurii: *Era acolo un spectacol atît de măreț, încît te credeai într-o lume de basm.*

Nesesizîndu-se calitatea de verb predicativ a lui *a fi (era = avea loc, se întîmpla)*, structura este modificată, obținîndu-se: *Spectacolul era acolo atît de măreț, încît...* (Din atribut (pe lîngă *spectacolul)*, *atît de măreț* devine nume predicativ pe lîngă *era.)*

2.2. La același rezultat greșit (nume predicativ în loc de atribut) se ajunge cînd subiectul subînțeles nu este recunoscut. În speță, numele predicativ este interpretat drept subiect, iar atributul — nume predicativ: *Dacă* [el] *ar fi fost om* (NP) *mai ponderat* (atribut), *ar fi procedat altfel* devine *Dacă omul* (subiect) *ar fi fost mai ponderat* (NP), *ar fi procedat altfel.*

Se poate ușor constata din cele două situații că sursa comună a confuziei atribut/nume predicativ este de fapt o altă confuzie (subiect/nume predicativ), realizată în ambele sensuri și antrenînd o a treia (nume predicativ/atribut).

T 61 NUME PREDICATIV / COMPLEMENT DIRECT (NP / CD)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ion pare* **un vecin** *bun.*
(2) *Ion are* **un vecin** *bun.*

B. SOLUȚII:

(1) *un vecin* = NP (nume predicativ)
(2) *un vecin* = CD (complement direct)

C. COMENTARIU

0. Confuzia în discuție, realizată dinspre NP spre CD, are la bază un raționament sprijinit pe cîteva note aparent comune celor două părți de propoziție:

(a) Și într-un caz, și în celălalt, întrebarea pentru identificarea funcției se pune pe lîngă un v e r b, ceea ce dă impresia că verbul este termen regent, iar funcțiile subordonate sînt determinanți de tip complement:

(a_1) *Vecinul meu* a d e v e n i t **un** *bun* **specialist** *în electronică (Ce a devenit ...?).*

(a_2) *Vecinul meu* și-a g ă s i t *pentru televizor* **un** *bun* **specialist** *în electronică (Ce și-a găsit...?).*

(b) În ambele situații, întrebarea utilizată este *ce* (vezi exemplele de mai sus), întrebare cel mai adesea și mai concret folosită pentru complementul direct.

(c) În ordinea lineară a propoziției, cele două funcții ocupă de regulă poziție p o s t v e r b a l ă (numele predicativ după auxiliarul predicativ, iar complementul direct după verbul tranzitiv).

(d) Cînd răspund la întrebarea *ce*, se exprimă prin aceleași părți de vorbire, dintre care de reținut este substantivul fără prepoziție, cu forma sincretică de nominativ-acuzativ (NAc):

(d_1) *Ei par* **oameni** *de treabă* (N — NP).
(d_2) *Mi-ai adus în casă numai* **oameni** *de treabă* (Ac — CD).

Or, în lipsa prepoziției, cele două cazuri (N și Ac) nu se pot deosebi morfologic și prin urmare ambiguitatea morfologică se prelungește în ambiguitate funcțională (sintactică).

1. Deosebirea fundamentală între cele două funcții, care le generează și pe celelalte, o găsim la nivelul termenului regent.

1.1. Prin definiție, complementul direct nu poate apărea decît pe lîngă un verb predicativ tranzitiv al cărui determinant este.

Dacă verbul nu este predicativ propriu-zis, ci auxiliar predicativ, sau nu este tranzitiv, problema complementului direct nici nu se mai pune.

1.2. Numele predicativ nu este un determinant al verbului, nu complinește înțelesul unui verb, ci el se referă la subiect, calificîndu-l sau identificîndu-l.

Avînd în vedere și faptul că subiectul se exprimă cel mai adesea prin substantiv (substitut), numele predicativ ca determinant al subiectului se apropie de atribut nu de complement. (Vezi, în acest sens, Drașoveanu, 1978, p. 22.)

Întrucît funcția de nume predicativ este condiționată ca existență de prezența unui auxiliar predicativ, după cum și apariția acestuia trimite obligatoriu la un nume predicativ, spunem că NP și auxiliarul predicativ se reclamă reciproc, adică nu poate fi conceput unul fără celălalt.

Prin urmare, dacă într-o propoziție dată verbul nu este auxiliar predicativ, nu poate apărea nici funcția de nume predicativ.

Deoarece raportarea numelui predicativ la subiect se face în prezența auxiliarului predicativ, întrebarea funcției de nume predicativ *(ce)* pusă pe lîngă regent (substantivul-subiect) «trece» prin auxiliarul predicativ, dînd impresia că întrebarea se pune pe lîngă verb: *Ion a devenit inginer — Ce a devenit Ion?*

Cu mențiunea că regentul numelui predicativ nu este auxiliarul predicativ, dar întrebarea îl cuprinde și pe acesta, putem opera cu verbul ca mijloc de distingere a celor două funcții astfel: ori de cîte ori într-o propoziție dată un cuvînt răspunde la întrebarea *ce* pusă pe lîngă un auxiliar predicativ *(a fi, a deveni, a face, a ieși* etc.), acel cuvînt va fi nume predicativ, excluzîndu-se complementul direct, și invers, nici un cuvînt care răspunde la întrebarea *ce* pusă pe lîngă un verb predicativ (= care nu este auxiliar predicativ) nu poate fi nume predicativ, ci obligatoriu altceva (complement direct sau subiect).

Prioritatea numelui predicativ față de complement direct pe lîngă un auxiliar predicativ se explică și se argumentează prin:

(a) o b l i g a t i v i t a t e a numelui predicativ pe lîngă auxiliarul predicativ, izvorîtă din insuficiența semantică a acestuia din urmă, și presupunerea lor reciprocă;

(b) i m p o s i b i l i t a t e a de apariție a complementului direct, datorită caracterului i n t r a n z i t i v al tuturor auxiliarelor predicative. Se vede astfel că cele două funcții nu pot apărea niciodată pe lîngă același verb, nici simultan, nici alternativ:

(1) un auxiliar predicativ cere întotdeauna un nume predicativ și, ca verb intranzitiv ce este, refuză un complement direct;

(2) un verb predicativ, pentru că nu este auxiliar predicativ, refuză întotdeauna un nume predicativ, dar poate avea un complement direct (dacă este tranzitiv), după cum îl poate și refuza (dacă este intranzitiv).

Cele două funcții sintactice se exclud reciproc în orice situație.

OBSERVAȚIE. Esența celor două funcții și criteriul de deosebire rămîn aceleași indiferent de modul verbului (însoțit sau regent):

Odată a j u n s **profesor,** *el și-a luat în serios misiunea* (*ajuns* = auxiliar predicativ, participiu; *profesor* = nume predicativ, N); T r e c u t **clasa** *cu mari greutăți, el s-a hotărît să se apuce de acum serios de treabă* (*trecut* = verb predicativ tranzitiv, participiu; *clasa* = CD, Ac).

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Copilul tău este* **altfel.**
(2) *Copilul tău a procedat* **altfel.**

B. SOLUȚII:

(1) *altfel* = nume predicativ
(2) *altfel* = complement circumstanțial de mod

C. COMENTARIU

Cel mai adesea confuzia între cele două funcții este una *in absentia*, adică e prezentă una dintre funcții și se exclude cealaltă. Confuzia constă în a interpreta numele predicativ drept complement circumstanțial de mod, nu și invers. Decizia de încadrare se realizează în termeni exclusivi *(sau... sau)*.

Greșeala în discuție, apreciată ca una dintre cele mai «grave», se explică prin cel puțin patru cauze:

0.1. Î n t r e b a r e a *cum*, comună celor două funcții:

(a_1) *Ce* **frumos** *a fost azi timpul!* (**Cum** *a fost timpul?*) ⇒ n u m e p r e d i c a t i v;

(b_1) *Ce* **frumos** *a nins azi!* (**Cum** *a nins?* ⇒ c o m p l e m e n t c i r c u m s t a n ț i a l d e m o d).

Întrebarea fiind aceeași, se înțelege că ea nu poate constitui un element de diferențiere, ci mai degrabă de „unificare" sau, altfel spus, *cum* ne poate furniza doar indicația că termenul analizat ar putea fi nume predicativ sau circumstanțial de mod, nu și care anume dintre ele. (Dacă avem în vedere și elementul predicativ suplimentar, intră și acesta în competiție.)

Faptul că din confuzia între cele două funcții complementul iese mereu «îmbogățit» statistic, adică numele predicativ este interpretat greșit drept complement de mod, nu invers, se poate explica doar printr-o apreciere s u b i e c t i v ă a întrebării *cum* ca fiind proprie complementului circumstanțial de mod, ceea ce, firește, nu-i adevărat.

0.2. Din faptul că întrebarea *cum* se pune pe lîngă auxiliarul predicativ se trage concluzia — greşită — că regentul numelui predicativ este auxiliarul predicativ, iar prin aceasta numele predicativ apare ca un fel de determinant al verbului *(a fi, a deveni, a rămîne* etc.):

(a_2) *Timpul* e s t e **urît** *azi* — **Cum** e s t e *(timpul)?*

(b_2) *El* s e c o m p o r t ă **urît** — **Cum** s e c o m p o r t ă *(el)?*

În acest fel văzute lucrurile, firește că numele predicativ este sensibil apropiat de un determinant de tip „complement". Dacă analistul nu știe sau nu observă că verbul pe lîngă care apare determinantul este un auxiliar predicativ, îl va interpreta, urmînd o logică aproape corectă, drept circumstanțial de mod. În paralel:

(a_3) *Cireşul pare frumos* (⇒ complement circumstanțial de mod, în loc de NP);

(b_3) *Cireşul se dezvoltă frumos* (⇒ complement circumstanțial de mod).

Această probabilitate crește pe măsură ce, de-a lungul «listei» de auxiliare predicative, ne depărtăm de *a fi* (capul de serie).

În același sens, al apropierii numelui predicativ de complement, se înscrie și specificul lexical-semantic al auxiliarelor predicative, caracterizate printr-o insuficiență de înțeles, din cauza căreia nici nu pot apărea singure. Această lipsă de autonomie este interpretată adesea ca n e c e s i t a t e d e c o m p l i n i r e. Formularea că numele predicativ «completează» ca înțeles auxiliarul predicativ, îi suplinește adică «infirmitatea» lexical-semantică, este uzuală. Asemănarea cu atîtea alte verbe «deficitare» în privința înțelesului «de sine stătător» este imediată. Or, toate celelalte verbe, în afară de auxiliarele predicative, sînt efectiv „complinite", determinate de... complemente.

În realitate, numele predicativ exprimă o caracteristică a subiectului (substantiv (substitut) în nominativ), nu a auxiliarului predicativ, iar expresia acestei relații, dacă numele predicativ se exprimă prin adjectiv, este acordul în gen, număr și caz. Din acest punct de vedere, adjectivul-nume predicativ și adjectivul-atribut se acordă la fel cu regentul (comp. *copilul este frumos* și *copilul frumos*).

Dimpotrivă, între numele predicativ (adjectival) și auxiliarul sintactic nu există nici o relație gramatical marcată. (Adjectivul, în lipsa unei prepoziții, se poate subordona numai prin acord în gen, număr și caz față de un termen, care, el însuși, are aceste categorii (substantiv și substitute). Or, verbul, se știe, nu le are și în consecință nu poate fi determinat de adjectiv.)

Prin urmare, numele predicativ nu este un determinant al auxiliarului predicativ, ci al subiectului (substantiv sau substitute). (Vezi, pentru întreaga argumentare, Drașoveanu, 1967, p. 238 și idem, 1973, p. 266; Neamțu, 1986, p. 57—67.)

0.3. Din punctul de vedere al e x p r i m ă r i i, cele două funcții au construcții comune sau asemănătoare, ceea ce constituie încă un factor favorizant în producerea confuziei. Deosebim două situații, în care, cel puțin teoretic, modul de exprimare este inegal implicat în comiterea greșelii:

(1) Ambele funcții se exprimă prin adverbe de mod, în general de origine adjectivală:

(a_4) *Este* **clar** *că n-are dreptate* (nume predicativ);

(b_4) *Vorbiți mai* **clar**, *vă rog!* (complement circumstanțial de mod);

(a_5) *Pare* **ciudat** *că nu ți-a mai scris* (nume predicativ);

(b_5) *De la o vreme se comportă* **ciudat** (complement circumstanțial de mod).

Construcția fiind identică, ea nu le poate diferenția.

(2) Cele două funcții se exprimă diferit: numele predicativ prin adjectiv, iar complementul de mod, prin adverb de mod:

(a_6) *Scrisul său este* **frumos** (nume predicativ);

(b_6) *Ionel scrie* **frumos** (complement circumstanțial de mod);

(a_7) *Acest fapt a devenit* **clar** *pentru toți* (nume predicativ);

(b_7) *Popoarele lumii se pronunță* **clar** *pentru dezarmare* (complement circumstanțial de mod).

În cazul de față construcția poate diferenția cele două funcții, dar numai cu condiția ca analistul să știe că un complement nu se poate exprima prin adjectiv și, se înțelege, să nu confunde adjectivul cu adverbul. În această din urmă situație avem cazul (1).

OBSERVAȚIE. Probabilitatea confuziei scade dacă adjectivul, prin acord cu subiectul, este la alt gen (număr) decît masculin (singular):

(a_8) *Copiii tăi sînt* **răi.**

(b_8) *Copiii tăi învață* **rău.**

0.4. Cauza cea mai importantă în practica analizei, care generează confuzia în discuție, este n e (r e) c u n o a ș t e r e a a u x i l i a r e l o r p r e d i c a t i v e. În funcție de felul cum sînt interpretate verbele aparținînd acestui inventar, analiza se desfășoară într-un sens (nume predicativ) sau altul (complement circumstanțial de mod).

1. Cele două unități, auxiliarul predicativ (V_{cop}) și numele predicativ (NP), se presupun reciproc, nu pot fi concepute una fără cealaltă, încît nerecunoașterea uneia face improbabilă recunoașterea celeilalte. Așa, de ex., în fraza *Pare ciudat că nu mi-a scris*, interpretarea verbului *pare* ca predicativ atrage după sine interpretarea adverbului *ciudat* drept complement circumstanțial de mod (soluția greșită) și invers, interpretarea verbului *pare* ca auxiliar predicativ conduce, în cazul unei logici consecvente, la calitatea de nume predicativ a adverbului *ciudat*. (Nesesizarea acestei corelații se soldează cu o greșeală «bizară»: complement de mod pe lîngă un auxiliar predicativ sau un nume predicativ pe lîngă un verb predicativ.)

Reclamîndu-se și, în esență, definindu-se una prin cealaltă, numele predicativ și auxiliarul predicativ nu pot fi identificate una fără referire directă la cealaltă. Pe de altă parte, cum nu putem examina concomitent două cuvinte, ci numai succesiv, adică începînd cu unul și terminînd cu celălalt, în cazul de față analiza «demarează» dinspre auxiliarul predicativ spre numele predicativ, nu invers. Motivația constă în aceea că auxiliarele predicative prezintă un grad sporit de individualizare: auxiliare predicative sînt numai cîteva în limbă, în timp ce funcția de nume predicativ o poate îndeplini, exceptînd verbul la mod personal, orice parte de vorbire susceptibilă de a avea funcție sintactică. (Vezi, pentru acestea, T 46, 47, 50.)

1.1. Aprecierea unui verb ca fiind auxiliar predicativ se realizează în două etape:

(1) Etapa de r e c u n o a ș t e r e: face sau nu face parte respectivul verb din inventarul, considerat cunoscut, de verbe ce pot fi auxiliare predicative?

Acest inventar, stabilit de specialiști după diferite criterii, t r e b u i e m e m o r a t ca atare. Știind că nu orice verb din limba noastră, care numără mii de verbe, poate fi auxiliar predicativ, ci numai cele de pe listă, eliminăm eforturile enorme care ar fi necesare pentru a verifica orice verb din text dacă este sau nu auxiliar predicativ.

Inventarul de verbe ce pot fi utilizate ca auxiliare predicative: *a fi*, *a deveni* și cele trei sinonime ale sale (*a se face*, *a ieși*, *a ajunge*), *a rămîne*, *a părea* (deci 7).

(2) Etapa de v e r i f i c a r e, în care argumentăm că verbul analizat este î n t r - a d e v ă r auxiliar predicativ. Această operație constă, ca esență, în t e s t a r e a înțelesului cu care verbul dat este utilizat în text prin încercări succesive de a-l substitui cu sinonime. În acest sens, pentru fiecare verb de pe listă sînt stabilite seturile de «înțelesuri» predicative care exclud calitatea de auxiliar predicativ. Posibilitatea de a substitui verbul dat cu un verb predicativ, menținînd în rest construcția constantă, dovedește calitatea de verb predicativ și invers. (Vezi, pentru sensurile predicative, T 47, 50.)

Ex.: *Ion* **n-a fost** *azi la școală* = *Ion* **n-a mers** (**nu s-a dus**, **n-a trecut pe la**) *școală* ⇒ substituție posibilă ⇒ *n-a fost* ≠ auxiliar predicativ (ci predicativ); *Ion* **a fost** *harnic* ≠ **Ion* **s-a aflat** (**a trăit**, **a mers**, **a avut loc** etc.) *harnic* ⇒ substituție imposibilă ⇒ *este* = auxiliar predicativ.

În această etapă de verificare a calității de auxiliar predicativ, referirea la numele predicativ este obligatorie, întrucît verbul îl c e r e, iar acest cuvînt va răspunde la întrebarea *cum*. Definirea lui se poate face astfel: orice cuvînt care răspunde la întrebarea **cum** pe lîngă un auxiliar predicativ este nume predicativ, nu complement circumstanțial de mod.

Se vede astfel că în practică identificarea numelui predicativ, implicit deosebirea de complementul circumstanțial de mod, se realizează numai d u p ă stabilirea statutului verbului — auxiliar (predicativ) sau predicativ. Tot u l t e r i o r se constată că de fapt numele predicativ, identificat după verb (auxiliar predicativ), nu se referă la verb, ci la subiect. Numele predicativ exprimă o însușire a obiectului denumit de acesta și în această calitate îl complinește, îl determină.

OBSERVAȚIE. Este aici un paradox al analizei gramaticale: descoperim un adevăr servindu-ne de un neadevăr, în speță identificăm numele predicativ — determinat al subiectului — prin raportare la un verb, ca și cum numele predicativ ar fi un complement (al verbului).

A. STRUCTURI TIP:

(1) **Cîinele** *e* **prietenul** *omului.*
(2) **Prietenul** *omului e* **cîinele.**

B. SOLUŢII:

(1) *cîinele* = S; *prietenul* = NP
(2) *prietenul* = S; *cîinele* = NP

C. COMENTARIU

0. Problema propriu-zisă a deosebirii celor două funcţii se pune în situaţia în care numele predicativ identifică sau califică subiectul, iar modul de construcţie (parte de vorbire, caz) le este identic sau aproape identic: *Ion este* **strungarul** *pe care-l cunoşti; Ion este* **un strungar** *de clasă.*

0.1. O primă departajare se obţine prin degajarea valorii de calificare a numelui predicativ, asociată cu realizarea „substantiv nedeterminat definit", care în planul formei înseamnă „substantiv nearticulat sau articulat cu articol nedefinit".

De aceea toate contextele în care apar cele două funcţii cu realizări identice sau aproape identice pot fi grupate în două categorii:

(1) una din funcţii, totdeauna aceeaşi — numele predicativ, se exprimă printr-un substantiv nearticulat sau articulat nedefinit, iar cealaltă, totdeauna aceeaşi — subiectul, se exprimă prin orice altceva (vezi, mai jos, **1.**);

(2) nici una din funcţii nu se exprimă printr-un substantiv nearticulat sau articulat cu articol nedefinit (vezi, mai jos, **2.**).

1. Numele predicativ se exprimă prin substantiv nearticulat sau articulat cu articol nedefinit şi califică subiectul. Indiferent de poziţia celor doi termeni unul faţă de celălalt, repartizarea pe funcţii rămîne aceeaşi: substantivul nearticulat (sau articulat nedefinit) = NP; celălalt termen (indiferent de partea de vorbire prin care se exprimă) = S. În exemplele mai jos date, subiectul (S) este dat spaţiat, iar numele predicativ este subliniat: B ă i a t u l *tău este* **student**; E l e c t r o n i c a *este o* **ştiinţă** *în plin avînt; Fiecare* c e t ă ţ e a n *este* **un ostaş** *al ţării sale; Cele două* t i p u r i *de maşini sînt* **produse** *ale uzinei noastre;* E i *sînt* **nişte** *vechi* **amici** *ai tatălui meu;* A c e s t a *e* **un cîine** *de rasă;* F i e c a r e *devine cu timpul* **un as** *în meseria lui;* N i m e n i *nu e* **specialist** *din naştere;* C e i d o i *îmi sînt* **prieteni**; A l t r e i l e a *e* **un lăudăros** *fără pereche;* A m î n d o u ă *sînt* **fete** *de la ţară;* A m u n c i *e* **o datorie** *de onoare; E* **o ruşine** a s c r i e *cu asemenea greşeli.*

În toate exemplele date, NP răspunde la întrebarea *ce* şi exprimă calificarea subiectului.

1.1. Topica «normală», reflectată de altfel în exemplele date, este „S + Aux_{pred} + NP". Inversarea poziţiei (NP + + Aux_{pred} + S) nu aduce după sine inversarea funcţiilor: V i a ţ a (S) *e* **o luptă** (NP) — **O luptă** (NP) *e* v i a ţ a (S).

1.2. Cel mai adesea NP concordă în gen, număr şi caz cu S, încît aceste categorii sînt nerelevante aici în analiză.

OBSERVAŢIA 1. Cînd n u m ă r u l este d i f e r i t, avem un indiciu suplimentar în repartizarea pe funcţii — cel care are acelaşi număr cu verbul este în mod sigur subiectul, consecinţă a legii acordului predicatului cu subiectul: O a m e n i i (S, plural) *sînt* (plural) **o forţă** (NP).

OBSERVAŢIA 2. Similar, cînd unul din termeni este pronume la persoana I sau a II-a, iar verbul are aceeaşi persoană, în mod cert pronumele, datorită aceleiaşi legi a acordului, este S: *Tu* (S, persoana a II-a) *eşti* (persoana a II-a) **frate** (NP) *cu Ion?; Spune-i tu toate astea, pentru că* **prieten** (NP) *îi eşti* (persoana a II-a) *tu* (S, persoana a II-a), *nu eu.*

2. Nici una din cele două funcţii nu se exprimă prin substantiv nearticulat sau articulat cu articol nedefinit: **Schimbarea** *domnilor e* **bucuria** *nebunilor;* **Cel de-al doilea** *este* **amicul** *meu;* **Tovarăşii** *mei sînt* **ceilalţi.**

Din punctul de vedere al înţelesului, între cei doi termeni se stabileşte un raport de echivalenţă contextuală (A = B). În plan logic, spunem că sferele noţiunilor exprimate de aceştia se suprapun, se acoperă reciproc, mai mult sau mai puţin perfect. În gramatică se spune că, în asemenea situaţii, un t e r m e n, totdeauna acelaşi — n u m e l e p r e d i c a t i v, i d e n t i f i c ă p e c e l ă l a l t, totdeauna acelaşi — s u b i e c t u l.

Datorită acestei identităţi contextuale, asemănătoare relaţiei de echivalenţă matematică între două elemente, se pune deci, pentru cei doi termeni, problema „care pe care"

identifică sau, altfel spus, care este termenul identificat (pasiv) și care este termenul identificator (activ). De răspunsul la această întrebare depinde nemijlocit interpretarea sintactică a celor doi termeni, respectiv repartizarea lor pe funcții: s u b i e c t = t e r m e n u l i d e n t i f i c a t; n u m e p r e d i c a t i v = t e r m e n u l i d e n t i f i c a t o r.

Pentru formularea unei decizii în acest sens, în analizele gramaticale se folosesc, mai mult sau mai puțin explicit, diferite mijloace și criterii, inegale ca importanță, proprietate și grad de concludență: înțelesul (criteriul logico-psihologist), întrebările, transformarea «atributivă», accentul și intonația, concordanța de număr și persoană etc., toate implicînd într-un fel sau altul conceptul de s u c c e s i u n e l i n e a r ă (= topica termenilor și „derularea" în timp a gîndirii, a mecanismelor psihologice care stau la baza comunicării). (Vezi, pentru această temă, *Sinteze*, 1984, p. 322—331; Beldescu, 1957, passim; Gruiță, 1981, p. 87—114.)

În acest sens considerăm că repartizarea pe funcții urmează modelul: subiect (locul I) + Aux_{pred} + NP (locul al II-lea). Schimbînd ordinea prin permutarea termenilor, se schimbă și funcțiile, respectiv S devine NP, iar NP devine S: **Curățenia** (S) *e* **mama** (NP) *sănătății* / **Mama** (S) *sănătății e* **curățenia** (NP). Ambele poziții le avem în următoarele versuri din Eminescu: *Iar* **cerul** (S) *este* **tatăl** (NP) *meu* / *Și* **mumă-***mea* (S) *e* **marea** (NP).

OBSERVAȚIE. Această „inversare", teoretic totdeauna posibilă, este limitată practic de realitatea textului concret, în sensul că uneori schimbarea locului celor două funcții poate implica sau reclama importante reorganizări atît ale propoziției date, cît și ale frazei în care se află.

2.1. Tipurile de structuri în care apar cele două funcții identificate doar după topică sînt foarte numeroase, în strictă dependență de părțile de vorbire prin care se exprimă. În exemplele de mai jos sînt reprezentate cele mai importante: V o r b a (S) *lungă-i* **sărăcia** (NP) *omului* / S ă r ă c i a (S) *omului e* **vorba** (NP) *lungă;* B a n u l (S) *e* **ochiul** (NP) *dracului;* / O c h i u l (S) *dracului e* **banul** (NP); I l e a n a (S) *este* **prietena** (NP) *mea* / P r i e t e n a (S) *mea este* **Ileana** (NP); F o a m e a (S) *este cel mai bun* **bucătar** (NP) / *Cel mai bun* b u c ă t a r (S) *este* **foamea** (NP); C e l d e - a l t r e i l e a (S) *este* **jucătorul** (NP) *meu preferat* / J u c ă t o r u l (S) *meu preferat este* **cel de-al treilea** (NP).

OBSERVAȚIA 1. Substantivele precedate de adjective pronominale sau propriu-zise la superlativ sînt considerate „determinate" (ca și cum ar fi articulate cu articol hotărît).

OBSERVAȚIA 2. Un statut aparte au structurile în care cele două substantive nu au același număr și, indiferent de topică, verbul se acordă mereu cu unul și același cuvînt: **Cheia** *inimii lui erau totuși femeile* / F e m e i l e *erau totuși* **cheia** *inimii lui;* **Averea** *lui sînt* c ă r ț i l e / C ă r ț i l e *sînt* **averea** *lui* (apud *Sinteze*, 1984, p. 230); **Obiectivul** *principal al țărilor imperialiste sînt* î n a r m ă r i l e / Î n a r m ă r i l e *sînt* **obiectivul** *principal al țărilor imperialiste* (apud Gruiță, 1981, p. 74). În asemenea structuri, dînd prioritate acordului, vom considera subiect termenul cu care se face acordul.

T 64 PREDICATIVĂ / ATRIBUTIVĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Dorința noastră fusese* **ca pînă a doua zi materialul să fie redactat.**

(2) *Dorința noastră* **ca pînă a doua zi materialul să fie redactat** *nu s-a împlinit.*

B. SOLUȚII:

(1) *ca pînă a doua zi materialul să fie redactat* = predicativă

(2) *ca pînă a doua zi materialul să fie redactat* = atributivă

C. COMENTARIU

0. Confuzia p r e d i c a t i v ă / a t r i b u t i v ă, confuzie *in absentia* și unilaterală în general (predicativa se interpretează greșit drept atributivă), se produce în cazul în care predicativa răspunde la întrebarea *care*, iar auxiliarul predicativ în regență este *a fi*.

1. Întrebarea *care*, aparținînd de obicei atributivei de identificare, se interpretează greșit ca trăsătură a b s o l u t ă și e x c l u s i v ă a atributivei.

Raționamentul este corect și conduce întotdeauna la atributivă dacă întrebarea este pusă d i r e c t pe lîngă un substantiv (substitut). În realitate, deosebim două situații:

1.1. Întrebarea *care* este pusă într-adevăr direct, nemijlocit, pe lîngă un substantiv (pronume): *Am primit* **p a c h e t u l despre care ţi-am vorbit (care p a c h e t?)**; *Îl bate* **g î n d u l să mai încerce o dată (care g î n d ?)**.

În această situaţie, şi numai în aceasta, întrebarea *care* conduce în mod sigur la atributivă.

1.2. Întrebarea *care* este pusă tot pe lîngă un substantiv (substitut), dar prin intermediul auxiliarului predicativ *a fi*, adică «trece» prin *a fi:* **A d e v ă r u l e că nu eşti prea cuminte (care e s t e a d e v ă r u l?, nu care a d e v ă r?)**.

O dată ce întrebarea include şi auxiliarul predicativ *a fi*, subordonata nu poate fi atributivă, ci numai predicativă, ştiind că orice auxiliar predicativ în lipsa unui nume predicativ cere cu necesitate o predicativă.

2. Predicativa de tip *care* (= de identificare) este frecventă în română şi cunoaşte aceleaşi cuvinte introductive ca atributiva de tip *care*. Dăm în paralel cîteva exemple, în care singura deosebire între atributivă şi predicativă este absenţa/prezenţa auxiliarului predicativ *a fi:*

(1) *N-am avut* **i n t e n ţ i a să vă jignesc** (atributivă) / **I n t e n ţ i a** *mea* **n-a f o s t să vă jignesc** (predicativă);

(2) **C o n s t a t a r e a** *lui* **că totul merge bine** *nu se baza pe fapte* (atributivă) / **C o n s t a t a r e a** *lui* **e r a că totul merge bine** (predicativă);

(3) *Îşi punea* **î n t r e b a r e a cine va învinge** (atributivă) / **I n t r e b a r e a e r a cine va învinge** (predicativă).

2.1. Predicativa apare într-o **s t r u c t u r ă t o p i c ă f i x ă**: subiect + auxiliar predicativ + predicativă. Locul predicativei este imediat după auxiliarul predicativ.

Dacă schimbăm în regentă ordinea termenilor, se schimbă şi structura: fostul subiect devine nume predicativ, iar fosta predicativă se transformă în subiectivă: *Părerea* (S) *mea este (a fi*$_{\text{aux pred}}$*) că ai greşit* (predicativă) — *Este (a fi*$_{\text{aux pred}}$*) părerea* (S) *mea* **că ai greşit** (subiectivă).

2.2. Confuzia în discuţie vizează numai predicativa de pe lîngă *a fi*, nu şi în prezenţa altor auxiliare predicative *(a deveni, a se face* etc.).

Motivaţia se poate rezuma la următoarele:

(1) Predicativa de pe lîngă alte auxiliare predicative decît *a fi* nu răspunde la întrebarea *care*.

(2) În afară de *a fi*, celelalte auxiliare au înţeles lexical relativ uşor sesizabil şi prin urmare sînt susceptibile de a fi determinate ele însele. De aceea, predicativa nu mai este văzută în relaţie cu substantivul-subiect, ci cu auxiliarul predicativ, ca şi cum ar fi un determinant al acestuia, şi de aici interpretarea ei greşită drept circumstanţială de mod (vezi T 66) sau completivă directă (vezi T 65).

(3) În privinţa lui *a fi*, e greu de presupus că analistul nu-l observă ca verb şi ca atare aceasta ar fi sursa greşelii. Apropierea între structura cu *a fi* (⇒ predicativă) şi cea fără *a fi* (⇒ atributivă), dusă pînă la identificare, totdeauna în favoarea celei de-a doua, este posibilă datorită asemantismului lexical al verbului *a fi*, apreciat doar ca un verb formal, un cadru «gol» şi de aceea neglijabil. Or, din punct de vedere gramatical, nici un cuvînt nu este neglijabil, cu atît mai puţin un verb.

T 65 PREDICATIVĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Mihai a devenit* **ce-a meritat.**
(2) *Mihai a găsit* **ce-a căutat.**

B. SOLUŢII:

(1) *ce-a meritat* = predicativă
(2) *ce-a căutat* = completivă directă

C. COMENTARIU

0. Confuzia predicativă/completivă directă este probabilă în situaţia cînd ambele subordonate răspund la întrebarea *ce:*

(a) *Ionel a ajuns* **ce şi-a dorit** (predicativă).

(b) *Ionel a obţinut* **ce şi-a dorit** (completivă directă).

Excluzînd problema exprimării morfologice (= parte de vorbire), care aici, fiind vorba de propoziţii, nu se pune, în rest cauzele confuziei sînt aceleaşi ca la nume predicativ/complement direct (vezi T 61), respectiv punerea întrebării *(ce)* pe lîngă un verb şi poziţia postverbală, la care se adaugă acelaşi cuvînt subordonator introductiv (relativul *ce*).

1. Interpretarea propoziţiei ca predicativă, nu completivă directă, se argumentează prin caracterul verbului: **a u x i l i a r p r e d i c a t i v**.

Prin definiție, acesta cere un nume predicativ (vezi T 46) sau o subordonată predicativă (= propoziție cu rol de nume predicativ).

Dacă poziția de nume predicativ nu este ocupată, în mod obligatoriu pe lîngă auxiliarul predicativ apare o subordonată predicativă și se exclude orice altă interpretare, respectiv subiectivă sau completivă directă. Predicativa are prioritate absolută. (Criteriile de deosebire a celor patru subordonate ce răspund la întrebarea *ce* (predicativă, subiectivă, completivă directă, completivă indirectă) sînt formulate de Drașoveanu, 1980, în așa-numita „lege a priorităților".)

Judecînd prin întrebare *(ce)*, evitarea confuziei în discuție se bazează pe cunoașterea inventarului de auxiliare predicative: *a fi, a deveni* și cele trei sinonime *(a se face, a ieși, a ajunge), a rămîne, a părea.*

Altfel spus, raționamentul este următorul: ori de cîte ori o subordonată răspunde la întrebarea *ce* pusă pe lîngă un auxiliar predicativ lipsit de nume predicativ (și verificat ca atare), acea subordonată este în mod sigur predicativă.

T 66 PREDICATIVĂ / CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD

A. STRUCTURI TIP:

(1) *El nu este* **cum mi l-am închipuit.**
(2) *El nu procedează* **cum mi-am închipuit.**

B. SOLUȚII:

(1) *cum mi l-am închipuit* = predicativă
(2) *cum mi-am închipuit* = circumstanțială de mod

C. COMENTARIU

0. Foarte diferite ca esență gramaticală — conținut al determinării, termen regent, grad de obligativitate etc. — cele două subordonate se confundă uneori în analiza gramaticală datorită unor aprecieri subiective diferențiate, cel mai adesea

«răsturnate», ale asemănărilor și deosebirilor: primele sînt supracvaluate ca importanță și de regulă îmbogățite prin „aparențe", în timp ce ultimele sînt subestimate sau neglijate. Confuzia este una *in absentia* și unilaterală, respectiv se interpretează greșit predicativa drept circumstanțială de mod.

1. Cauzele care o generează sînt aceleași ca în cazul confuziei „nume predicativ/complement circumstanțial de mod" și acționează în principiu după aceeași logică (vezi T 62).

1.1. Predicativa de tip *cum*, singura antrenată în confuzie, luată în sine, adică fără vreo raportare la regent, nu se deosebește cu nimic de circumstanțiala de mod.

Pe de altă parte, adverbul relativ *cum*, măcar că, pe lîngă multe alte subordonate, le introduce și pe cele două în discuție, fiind prin urmare nespecific nici uneia dintre ele, acționează aici net în favoarea circumstanțialei de mod, în primul rînd pentru că se întîlnește cu întrebarea *cum.*

1.2. Întrebarea *cum*, corectă și inevitabil pusă pentru ambele subordonate, este apreciată greșit ca întrebare numai a subordonatei modale.

1.3. Întrebarea *(cum)* este pusă pe lîngă un verb, predicativ sau auxiliar predicativ, ceea ce face ca ambele subordonate să fie «simțite» ca determinînd un verb și prin urmare circumstanțiale de mod. (La întrebarea *cum* nu răspunde altă circumstanțială decît cea de mod. Nu avem în vedere aici predicativa suplimentară.)

În fapt, cînd verbul este auxiliar predicativ, întrebarea *cum* se oprește numai în aparență asupra auxiliarului predicativ, doar «trece» prin acesta înainte de a ajunge la subiect, termen pe care îl complinește subordonata răspunzînd la întrebarea *cum.*

1.4. Cauza fundamentală a confuziei este nerecunoașterea auxiliarelor predicative, adică în mintea analistului nu se face «cuplarea» cu lista de verbe susceptibile a fi auxiliare predicative.

Am putea spune că, în timp ce întrebarea *cum* pusă pe lîngă verb „prefigurează" circumstanțiala de mod, nerecunoașterea unui verb ca fiind auxiliar predicativ o transformă pe aceasta în certitudine.

Atîta timp cît nu se cunosc auxiliarele predicative (vezi T 46, 47), orice alt criteriu de diferențiere a celor două subordonate este sortit eșecului în practica analizei gramaticale.

Chiar dacă se substituie subordonata cu partea de propoziție corespondentă, rezultatul este în esență același, căci

se va aprecia greşit şi partea de propoziţie corespunzătoare, respectiv complement de mod în loc de nume predicativ, iar prin derularea raţionamentului se va ajunge la circumstanţială de mod în loc de predicativă. Altfel spus, cine greşeşte numele predicativ, cu atît mai mult va greşi predicativa.

Tot puţin probabil este ca, nerecunoscînd auxiliarul predicativ în regentă, să fie totuşi sesizată raportarea subordonatei la subiect, nu la verb, încît să se recunoască întîi predicativa, prin ceea ce spune despre subiectul regentei, şi abia pe urmă, ca o consecinţă, auxiliarul predicativ. Legătura predicativei cu subiectul este mai puţin evidentă decît la numele predicativ (adjectival), întrucît, în general, o propoziţie este mai anevoie sesizată ca exprimînd o caracteristică (însuşire, calitate), mai ales dacă ea — şi e cazul predicativei — nu apare în vecinătatea imediată a unui substantiv (pronume).

În acest sens se vede imediat distanţa care separă un adjectiv — nume predicativ de o subordonată predicativă din punctul de vedere al exprimării însuşirii şi al raportării la substantivul — subiect: *El este* **leneş** — *El este* **cum îl ştii.**

Dacă auxiliarul predicativ este altul decît *a fi*, deci unul cu un înţeles lexical mai bine conturat *(a deveni, a rămîne, a părea, a se face* etc.), această raportare la subiect este sesizată şi mai anevoie, fiind, din cauza verbului, mult estompată: comp. *El este* **cum ţi l-ai dorit** cu *El a ajuns* **cum nu şi-a dorit.**

Iată de ce, în aprecierea unei subordonate de tip *cum* ca fiind predicativă sau circumstanţială de mod, plecăm în analiză d i n s p r e verb (auxiliar predicativ sau predicativ propriu-zis) spre subordonată, nu invers.

O dată stabilit că verbul e auxiliar predicativ şi deci îi trebuie un nume predicativ, pe care nu-l are în propoziţia lui, subordonata de tip *cum* va fi obligatoriu predicativă, excluzîndu-se posibilitatea de a fi circumstanţială de mod. Pe lîngă un auxiliar predicativ (fără nume predicativ) predicativa are totdeauna prioritate faţă de circumstanţiala de mod.

Numai după ce auxiliarul predicativ are deja un nume predicativ, adică predicatul nominal este complet, subordonata de tip *cum* va putea fi circumstanţială de mod. (Dacă în regentă nu există auxiliar predicativ, se înţelege că problema predicativei nu se pune şi prin urmare subordonata de tip *cum* nu poate fi decît circumstanţială de mod.)

Din această cauză, etapa de „găsire" a predicatelor nu trebuie să se limiteze doar la sublinierea lor, ci să fie şi analizate, chiar şi numai succint, marcîndu-se, pentru vizualizare, deasupra verbului, felul predicatului: PV (predicat verbal), PN (predicat nominal), Aux pred (auxiliar predicativ). În acest fel, auxiliarul predicativ îl o b l i g ă pe analist să ţină seama de faptul că nu este un predicat complet şi nici un verb oarecare, ci unul... auxiliar (predicativ).

T 67 PREDICATIVĂ / SUBIECTIVĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Voi aţi rămas* **ce-aţi fost.**
(2) *Rămîne* **să mai discutăm.**

B. SOLUŢII:

(1) *ce-aţi fost* = predicativă
(2) *să mai discutăm* = subiectivă

C. COMENTARIU

0. Această confuzie este probabilă în situaţia în care cele două subordonate răspund la aceeaşi întrebare *(ce)*, iar în regentă se află un verb susceptibil de a fi auxiliar predicativ. Deosebim în principiu două situaţii:

1. Ambele subordonate sînt prezente în frază pe lîngă acelaşi auxiliar predicativ, acesta fiind lipsit atît de nume predicativ, cît şi de subiect: *Ce am aflat în schimb imediat* (1) *este* (2) *că lucrurile se schimbaseră radical* (3). În asemenea situaţii, rare de altfel, topica decide repartizarea pe funcţii, respectiv subordonata antepusă regentei este subiectivă, iar cea postpusă, predicativă, după modelul „subiect + auxiliar predicativ + nume predicativ" *(Masa-i masă şi casa-i casă)*. În exemplul dat: 1 = subiectivă; 2 = regentă; 3 = predicativă.

Ordinea „subiectivă + auxiliar predicativ (regentă) + predicativă" este fixă. Cele două subordonate încadrează obligatoriu regenta.

2. În frază e prezentă numai una dintre subordonate, sau subiectiva, sau predicativa, deopotrivă după regentă şi răspunzînd la întrebarea *cc*.

Confuzia într-o parte sau alta are drept cauză aprecierea total sau parţial greşită a statutului verbului din regentă (verb predicativ auxiliar predicativ cu sau fără nume predicativ).

2.1. În regentă apare unul din verbele trecute pe lista auxiliarelor predicative, dar e folosit predicativ şi impersonal, refuzînd prin urmare o subordonată predicativă şi reclamînd în schimb o subiectivă: *El este* **ce-a fost** (predicativă) — *Dacă e* **să ţi se întîmple...** (subiectivă); (*e* = predicativ); *El nu pare* **ce se crede** (predicativă) — *Îmi pare* **că nu te prea interesează** (subiectivă; *pare* = *se pare* = predicativ); *Voi aţi rămas* **ce-aţi fost** (predicativă) — *Rămîne* **să mai discutăm** (subiectivă; *rămîne* = predicativ); *N-a mai ajuns* **să-şi vadă realizat visul** (predicativă); *Nu ajunge* **să spui,** *trebuie să şi faci* (subiectivă; *ajunge* = predicativ).

2.2. În regentă apare un auxiliar predicativ, cel mai adesea *a fi*, însoţit de un substantiv în nominativ, analizabil fie ca subiect, fie ca nume predicativ.

În funcţie de una sau alta dintre interpretări, subordonata (care răspunde la întrebarea *ce*) va fi predicativă sau subiectivă.

Deosebim două modele structurale, deosebite topic:

(1) Auxiliar predicativ + substantiv în N (nume predicativ) + subiectivă: *Ar fi păcat* **să ratezi ocazia asta**; *E o mare onoare pentru mine* **că m-aţi invitat**; *E un adevărat miracol* **c-a scăpat**; *Pare o nebunie* **să te aventurezi cu maşina pe vremea asta.**

În toate exemplele de mai sus, substantivul din regentă este nearticulat definit şi are funcţia de nume predicativ, încît subordonata nu poate fi predicativă, ci subiectivă.

Mai rar, substantivul-nume predicativ este articulat definit: *E vina ta* **că n-ai venit**; *Ar fi culmea* **să reuşeşti**; *A fost ghinionul tău* **că n-am fost acasă.**

OBSERVAŢIE. Extrem de rar, auxiliarul predicativ poate avea atît nume predicativ, cît şi predicativă, aflate obligatoriu în raport de coordonare: *În tinereţea lui fusese, pe rînd,* **şofer, mecanic, bucătar** *şi* **ce s-a mai nimerit.**

Într-o asemenea situaţie probabilitatea interpretării predicativei ca subiectivă este de altfel exclusă, întrucît regenta are subiect.

(2) Substantiv-subiect (articulat definit, N) + auxiliar predicativ + predicativă: *Vina ta e* **că nu m-ai ascultat**; *Norocul tău e* **că nu sînt un om răzbunător**; *Culmea ar fi* **să nu reuşeşti.**

Inversiunea topică (auxiliar predicativ + substantiv în N) are ca efect inversarea funcţiilor: *Vina* (subiect) *ta este* **că nu m-ai ascultat** (predicativă) — *E vina* (NP) *ta* **că nu m-ai ascultat** (subiectivă).

T 68 CONSTRUCŢII INFINITIVALE RELATIVE / PROPOZIŢII RELATIVE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *N-avem* **de ce ne plînge.**
(2) *N-avem* **de ce să ne plîngem.**

B. SOLUŢII:

(1) *de ce ne plînge* = construcţie infinitivală relativă (directă)
(2) *de ce să ne plîngem* = propoziţie relativă (completivă directă)

C. COMENTARIU

0. Fapt bine cunoscut în analiza gramaticală, cuvintele subordonatoare din frază cer după ele, exprimate sau neexprimate, verbe la mod personal (= predicative sau auxiliare predicative): *Nu se poate duce* **cu cine** vrea; *Procedează* **cum crezi** *de cuviinţă; Cred* **că** nu *mai* vine. (Vezi, despre regimul verbal-personal al conectivelor subordonatoare interpropoziţionale, Draşoveanu, 1968, p. 21.) Situate în fruntea unei subordonate, ele sînt precedate de bară şi se încercuiesc, marcînd astfel atît începutul unei propoziţii, cît şi caracterul ei de subordonată: *N-a venit* **[cînd** *a fost nevoie de el*].

0.1. De la această regulă generală face excepţie cazul în care cuvintele relative (pronume, adverbe) au după ele

un verb la mod nepersonal, în speță infinitiv: *N-are* **unde** *dormi; N-avem* **ce** *discuta; Nu-i* **pentru ce** insista.

Grupul format din „relativ (pronume sau adverb) + infinitiv" poartă numele de construcție infinitivală relativă. Aceasta, deși depășește calitatea unei părți de propoziție prin caracterul ei complex și plurimembru, se tratează totuși ca o componentă a propoziției în care apare verbul-predicat (= la mod personal). În consecință, într-un exemplu ca *N-avea de ce se mai teme* avem o singură propoziție.

Se vede astfel că situația de față «atentează» la caracterul general a două bine cunoscute principii de analiză:

(1) Verbul constituie un predicat (singur sau împreună cu un nume predicativ) numai dacă este la un mod personal (vezi T 46).

(2) Cuvîntul subordonator în frază cere un verb la mod personal, nu la mod nepersonal sau altă parte de vorbire.

Rezolvarea cazului de față face inevitabilă «sacrificarea» unuia din cele două principii: ori admitem că verbul și la mod nepersonal, în cazul de față infinitiv, poate fi predicat al unei propoziții, numită „infinitivală" (încălcarea primului principiu), ori că relativele pot apărea și cu verbe la mod nepersonal, care nu sînt predicate (încălcarea celui de-al doilea principiu).

După cum se vede din interpretarea dată, «abaterea» vizează cel de-al doilea principiu.

0.2. Această situație de excepție — relativul «cere» propoziție subordonată, pe care s-o introducă, iar infinitivul, ca mod nepersonal (nepredicativ) ce este, nu poate satisface această «cerință», adică nu poate fi predicat al unei propoziții — este generată și motivată de echivalența, în română, între conjunctiv (mod personal, predicativ) și infinitiv (mod nepersonal, nepredicativ) — comp. *Nu poate* **să vină cu** *Nu poate* **veni.**

Construcțiile infinitivale relative provin din propoziții subordonate (introduse prin relative) cu verbul (-predicat) la conjunctiv, prin transformarea, în baza echivalenței amintite, a conjunctivului în infinitiv, relativul menținîndu-se și în noua structură: *N-are* **cu cine să se plimbe** → *N-are* **cu cine se plimba**; *A avut* **ce să spele după el** → *A avut* **ce spăla după el.**

Nemaiavînd după el verb la mod personal (conjunctiv) și deci predicat, cuvîntul relativ nu-și mai poate exercita nici calitatea de cuvînt subordonator și introductiv al unei

propoziții. Prin urmare, în analiza frazei, el nu se încorporează și nici nu se barează.

0.3. În limba română, doar două verbe permit după ele construcții infinitivale: *a avea* și *a fi.*

Avînd în vedere subordonatele din care provin (prin transformarea conjunctivului în infinitiv) și cu care sînt echivalente funcțional, construcțiile infinitivale sînt de două feluri:

(1) directe (= echivalente cu o completivă directă), pe lîngă *a avea* (personal, tranzitiv): N-are **cu ce se lăuda** (< *N-are* **cu ce să se laude**); *Acum nu mai am* **unde te primi** (< *Acum nu mai am* **unde să te primesc**); *Are el* **cui da această carte** (< *Are el* **cui să dea această carte**);

(2) subiective (= echivalente cu o subordonată subiectivă) pe lîngă:

(a) *a avea* (impersonal, intranzitiv): N-are **ce se întîmpla** (< N-are **ce să se întîmple**); N-are **ce se sparge** (< N-are **ce să se spargă**);

(b) *a fi* (predicativ, impersonal și, firește, intranzitiv): *Acum nu era* **cine-l asculta** (< *Acum nu era* **cine să-l asculte**); *Nu-i* **cui da invitația** (< *Nu-i* **cui să dai invitația**).

0.3.1. Construcțiile infinitivale relative (directe sau subiective) sînt analizabile în interior, respectiv:

(1) Infinitivul — nucleul construcției, a cărui importanță pentru aceasta este identică celei a predicatului pentru propoziție — are funcție de complement direct (pe lîngă *a avea* „personal și tranzitiv") sau de subiect (pe lîngă *a avea* „impersonal și intranzitiv") sau *a fi* „impersonal și intranzitiv").

(2) Pronumele (adverbul) relativ se subordonează infinitivului, avînd funcțiile sintactice obișnuite pentru această clasă de cuvinte.

(3) Dacă apar și alte cuvinte în interiorul construcției, acestea se analizează sintactic «normal».

1. Nerecunoașterea construcției infinitivale relative — consecință imediată: apariția în frază a unei propoziții «în plus» — are la bază interpretarea greșită a infinitivului drept mod personal și deci predicat, fie conjunctiv, fie indicativ (vezi mai jos), greșeală facilitată, aproape «sugerată», am spune, de prezența cuvîntului relativ.

Distincția „construcție infinitivată relativă/propoziție subordonată relativă" se va realiza în practica analizei gramaticale nu plecînd de la relativ, care, la nivelul formei, nu pre-

zintă nici un indiciu că n-ar fi subordonator ca atare, ci de la verb (infinitiv/conjunctiv).

OBSERVAȚIE. Lipsa unor asemenea semne deosebitoare la relative face ca adesea în analiza frazei «pe etape», cînd se «încercuiesc» cuvintele subordonatoare, să fie încercuite și aceste relative, urmînd ca la «revizia» frazei să se anuleze încercuirea.

Decizia pentru considerarea cuvîntului relativ *(care, cine, ce, unde, cînd* etc.) ca subordonator și deci „încercuit + barat" sau nesubordonator și deci „neîncercuit + nebarat" ne-o dă verbul: conjunctiv sau infinitiv.

1.2. Cînd se trece la identificarea infinitivului, deși mod verbal deloc problematic, se greșește în două feluri, rezultatul fiind de fiecare dată același (un predicat în plus):

1.2.1. Se interpretează eronat infinitivul drept conjunctiv, avîndu-se probabil «în minte» modelul de bază (cu modul conjunctiv), scăpîndu-se din vedere că verbul este lipsit tocmai de semnul conjunctivului *(să)*. Ne îndreaptă spre această substituire «tacită» (de mod) echivalența ca înțeles a celor două moduri, întărită, în favoarea conjunctivului, ca mod personal (predicativ), de prezența unui relativ.

1.2.2. Se interpretează eronat infinitivul drept indicativ, în baza a două trăsături (de suprafață sau aparente):

(1) lipsa lui *a*, prepoziția specifică infinitivului *(a face, a merge, a citi* etc.);

(2) coincidența formei de infinitiv (prezent) cu persoana a III-a (singular) de la diferite timpuri ale indicativului (în funcție de conjugarea căreia aparține verbul):

(a) cu imperfectul (conjugările I și a II-a): *N-are ce* **lucra** (comp. cu *El* **lucra** *zilnic la proiect)*; *N-avcau cu cine* **ședea** *la taifas* (comp. cu *El* **ședea** *la taifas cu amicii)*;

(b) cu prezentul (conjugarea a III-a): *N-ai de ce* **plînge** (comp. cu *El* **plînge** *de bucurie)*;

(c) cu perfectul simplu (conjugarea a IV-a): *Nu aveam cum* **veni** *a doua zi* (comp. cu *El* **veni** *pe neașteptate)*; *N-a avut cum* **coborî** *la prima stație* (comp. *El* **coborî** *la prima stație)*.

1.2.3. Cum infinitivul nu se poate confunda cu alte forme verbale, căci nu există altele identice, rămîne de dovedit prin ce și cum anume verbul de după relativ nu este la indicativ (persoana, numărul și timpurile menționate), ci la infinitiv (mod nepersonal). Avem cel puțin două mijloace în acest sens:

(1) Dacă verbul de după relativ ar fi la indicativ, el ar trebui să fie variabil după număr și persoană, ceea ce în cazul de față este exclus: **n-am unde merg*, **n-ai unde mergi*, **n-avem unde mergem*, **n-aveți unde mergeți*, **n-au unde merg*. Prin aceasta dovedim că nici forma posibilă — *n-are unde merge* — nu aparține indicativului prezent.

(2) Dacă am accepta că în *n-are unde se duce*, formă *se duce* este de persoana a III-a, singular, indicativ, prezent (comp. cu *el se duce)*, ar trebui să avem tot indicativ prezent și în *n-are cînd sosi*, *n-are cu ce se îmbrăca*, pentru că sensul de prezent este deopotrivă existent în cele trei exemple. Se vede însă clar că formele *sosi* și *se îmbrăca* nu coincid cu ale indicativului prezent (comp. cu *el sosește* și *el se îmbracă)*, ci cu ale altor timpuri, ale căror valori în structurile date sînt excluse.

În concluzie, verbul de după relativ nefiind la indicativ, prezent sau alt timp, nu rămîne a fi decît la infinitiv, mod nepersonal și prin urmare fără funcție de predicat.

Se indică de aceea ca înainte de a sublinia un verb ca predicat, indiferent de contextul în care se află, să i se verifice întotdeauna apartenența la un anumit mod (timp) sau o anumită persoană.

T 69 *A RUGA* + IMPERATIV / *A RUGA* + CONJUNCTIV

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Vă rog,* **ascultați-mă.**
(2) *Vă rog* **să mă ascultați.**

B. SOLUȚII:

(1) *ascultați* = imperativ (predicat al unei principale)
(2) *să ascultați* = conjunctiv (predicat al unei subordonate)

C. COMENTARIU

0. De la construcția *„te rog (vă rog)* + conjunctiv" *(Te rog să vii; Vă rog să veniți)*, în care *a ruga* este bitranzitiv *(te, vă* = complemente directe; *să vii, să veniți* = comple-

tive directe), s-a constituit construcția *„te rog (vă rog) + imperativ“ (Te rog (,) vino; Vă rog (,) veniți)*, iar cu inversiune, *„imperativ + te rog (vă rog)“: Vino, te rog; Veniți, vă rog.*

În analiza practică, se neglijează adesea deosebirea dintre un conjunctiv (mod subordonat) și un imperativ (mod prin excelență nesubordonat), iar rezultatul, ușor previzibil, este interpretarea greșită a unei principale drept subordonată (completivă directă).

1. În construcția cu imperativ, propoziția de după *te rog (vă rog)* nu este subordonată, ci principală, independentă gramatical (nu și ca înțeles) de *te rog (vă rog)*. Indiferent de poziția formulei *te rog (vă rog)*, aceasta este o principală incidentă și prin urmare ambele propoziții sînt principale: *Vă rog, dați-mi un suc — Dați-mi un suc, vă rog — Dați-mi, vă rog, un suc.*

1.1. Expresia *te rog (vă rog)*, urmată, precedată sau încadrată de o propoziție cu imperativ este o **formulă fixă** și ca atare nu se poate face nici o modificare în structura ei: verbul *a ruga* rămîne la indicativ, prezent, persoana I, singular *(te rog)* sau, mai rar, plural *(te rugăm)*, diateza activă, iar pronumele personal neaccentuat la persoana a II-a, singular (plural), acuzativ.

Operînd vreo modificare — de timp, mod sau persoană la *a ruga*, respectiv de persoană la pronume — imperativul va fi înlocuit de conjunctiv, iar principala se transformă în completivă directă: comp. *Te rog, dă-mi mașina ta* cu *Te rugam să-mi dai mașina ta (Te voi ruga să-mi dai mașina ta)* și cu *Îl rog să-mi dea mașina lui (Mă roagă să-i dau mașina mea)*.

1.2. De la construcții de tipul: *Vă rog, dați-mi o cafea (Dați-mi o cafea, vă rog; Dați-mi, vă rog, o cafea)* sau *Vă rog să-mi dați o cafea* s-a ajuns la construcții trunchiate de tipul: *Vă rog, o cafea* sau *O cafea, vă rog*. Din fosta propoziție (cu verbul-predicat la imperativ sau conjunctiv) n-a mai rămas decît un determinant al verbului, în cazul de față, un complement direct.

În practica analizei gramaticale, complementul direct (sau alt determinant) trebuie raportat nu la *a ruga*, ci la **verbul eliptic**, dedus din contextul gramatical sau extragramatical. O grupare precum *Un „Snagov cu filtru“, vă rog* se evidențiază astfel ca o frază cu două propoziții *(Dați-mi un „Snagov cu filtru“, vă rog)*.

Că așa stau lucrurile ne-o dovedesc cert alte tipuri de determinanți («resturi» din propoziția cu verbul eliptic), în care nu e posibilă în nici un fel raportarea la *a ruga: Cu zahăr, vă rog* (= [O cafea] *cu zahăr, vă rog* = [Dați-mi o cafea] *cu zahăr, vă rog); Vă rog, fără nervi* (= *Vă rog*, [fiți; procedați; faceți; acționați; comportați-vă...] *fără nervi); Repede, vă rog* (= [veniți] *repede, vă rog); De pui pentru mine și de vită pentru dînsul, vă rog* (= [Friptură] *de pui pentru mine și* [friptură] *de vită pentru dînsul, vă rog* = [Aduceți friptură] *de pui pentru mine și* [friptură] *de vită pentru dînsul, vă rog)*.

După cum interpretăm verbul eliptic (dedus din context) ca fiind la imperativ ([Procedați] *fără nervi, vă rog)* sau la conjunctiv *(Vă rog* [să procedați] *fără nervi)*, propoziția reconstituită va fi principală (independentă) sau completivă directă (subordonată lui *te rog (vă rog)*).

T 70 *A PUTEA* + „INFINITIV SUBIECT“ / „INFINITIV — COMPLEMENT DIRECT“

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu* se *poate* spune *mare lucru.*
(2) *Nu poate* spune *mare lucru.*

B. SOLUȚII:

(1) *se spune* = infinitiv, subiect
(2) *spune* = infinitiv, complement direct

C. COMENTARIU

0. Potrivit interpretării adoptate aici, *a putea* este un verb **predicativ** și, prin urmare, în practica analizei gramaticale „se subliniază“ singur ca predicat: **N-am putut** *vedea tot spectacolul.*

În funcție de caracterul **personal** sau **impersonal**, *a putea* se comportă ca verb **tranzitiv** sau **intranzitiv**.

1. A putea personal tranzitiv. Regimul său tranzitiv este satisfăcut obligatoriu de (a) un complement direct exprimat prin verb la infinitiv sau (b) de o completivă directă, al cărei predicat este un verb la conjunctiv.

(a) Aş putea **reveni** *mîine;* (b) Aş putea **să revin** mîine.

Infinitivul — complement direct poate fi la oricare din cele trei diateze:

(a) activă: Nu poţi **accepta** *propunerea lui?;*

(b) pasivă: *Propunerea lui* nu poate **fi acceptată** *de nimeni;* Pot **fi înşelat** *o dată, dar nu de două ori;*

(c) reflexivă: Nu **mă** pot **concentra** *în acest moment;* **Ţi-ai** putea **aminti** *numele ei?*

Deşi aparţine verbului la infinitiv, reflexivul ocupă obligatoriu poziţie în faţa lui *a putea:* Nu te poţi **debarasa** *de acest prost obicei?* (Verb reflexiv este *a se debarasa*, nu *a putea.)*

Că reflexivul este al infinitivului se poate uşor dovedi prin transformarea infinitivului în conjunctiv, situaţie în care pronumele reflexiv îşi ocupă poziţia firească pe lîngă verbul la conjunctiv: Nu se poate **duce** *mîine* → Nu poate **să se ducă** *mîine.*

În construcţia cu infinitivul, această repoziţionare nu este posibilă: **Nu poate se duce mîine.* Această particularitate constituie un indiciu în direcţia sudării grupului „*a putea* + infinitiv".

Poziţia reflexivului în faţa lui *a putea* şi identitatea de persoană (şi număr) cu acesta creează nesiguranţă analistului în privinţa sublinierii pronumelui reflexiv în predicat. Cum reflexivul nu aparţine lui *a putea*, firește că nu trebuie subliniat ca element component al predicatului, acesta reducîndu-se la *a putea.* Sublinierea greşită (**Nu mă pot** *plînge de prea mult timp liber)* şi consecinţa directă a acesteia — considerarea lui *a putea* ca reflexiv — se datorează procedeului general de identificare a pronumelui reflexiv prin concordanţă de persoană cu verbul: **Ne-am** *dus la cinema (ne* = pronume reflexiv) — **Ne-au** *dus la cinema (ne* = pronume personal).

1.1. Aceeaşi poziţie — în faţa lui *a putea* — este ocupată şi de pronumele personale neaccentuate în acuzativ *(mă, te, îl, o, ne, vă, îi, le)* şi dativ *(îmi, îţi, îi, ne, vă, le)*, cu funcţie de complement direct (acuzativ), respectiv de complement

indirect (dativ): **Ne** *puteţi* acompania *pînă la gară?;* **Vă** *pot* oferi *locul meu.*

Din nou, dacă transformăm infinitivul în conjunctiv, pronumele îşi ocupă locul pe lîngă al doilea verb: *Puteţi să* **ne** *acompaniaţi pînă la gară?; Pot să* **vă** *ofer locul meu.*

1.2. Faptul că atît pronumele reflexiv în acuzativ *(mă, te, se, ne, vă, se)*, cît şi pronumele personal neaccentuat în acelaşi caz *(mă, te, îl* etc.) aparţin verbului la infinitiv menţine verbul *a putea* mereu tranzitiv. De aceea infinitivul de după el, indiferent dacă *a putea* este sau nu precedat de un reflexiv *(mă, te, se* etc.) sau de un complement direct *(îl, o, mă* etc.), rămîne cu funcţia de complement direct.

În acelaşi fel se explică posibilitatea sau imposibilitatea unei completive directe după grupul „*a putea* + infinitiv". Subordonata determină numai infinitivul şi, după cum acesta este tranzitiv fără complement direct sau tranzitiv cu un complement direct, subordonata este sau nu este completivă directă: *Nu pot crede că ai întîrziat (a crede* = tranzitiv fără complement direct; subordonata = completivă directă); *Nu te pot crede că ai întîrziat (a crede* = tranzitiv cu un complement direct *(te);* subordonata ≠ completivă directă).

2. Folosit impersonal, *a putea* devine intranzitiv, situaţie în care este urmat de (a) un subiect exprimat prin infinitiv sau (b) de o subiectivă, al cărei predicat este un verb la conjunctiv:

(a) *Aşa ceva nu se poate susţine.*

(b) *Nu se poate să-mi faceţi aşa ceva.*

În timp ce *a putea*, reflexiv impersonal, ca orice reflexiv impersonal provenit de la un verb tranzitiv *(se zice, se spune, se consideră* etc.), este urmat de o subiectivă şi nu ridică probleme speciale, *a putea* impersonal urmat de un infinitiv-subiect se cere examinat mai îndeaproape.

(1) *A putea* este impersonal numai cînd e urmat de un infinitiv impersonal, de regulă cu reflexivul *se*, sau pasiv: *Nu se poate şti unde s-a greşit; Nu poate fi acceptat că lucrurile stau tocmai aşa.*

Este de neconceput *a putea* impersonal urmat de un infinitiv personal.

(2) După cum reflexivul impersonal acceptă sau nu o subiectivă, după gruparea „*a putea* + infinitiv" avem sau nu subiectivă: *Se poate spune* că am reuşit (subordonata este subiectivă); *Nu se poate dormi în găligia asta.*

Cînd gruparea este urmată de o subiectivă, relaţiile se stabilesc din aproape în aproape: S-ar putea **întîmpla** *să*

aveţi dreptate (se... întîmpla = subiect pe lîngă ar putea impersonal; *să aveţi dreptate* = subiectivă pe lîngă *se... întîmpla).*

(3) Gruparea „*a putea* + infinitiv" impersonală este constituită din două verbe folosite impersonal, din care al doilea, infinitivul, este obligatoriu cu *se (a se întîmpla, a se zice, a se ajunge, a se călători, a se dormi* etc.).

Cît priveşte verbul *a putea*, impersonalizarea lui nu este condiţionată de prezenţa lui *se*, dovadă că sînt deopotrivă posibile: **Nu poate** *să se întîmple aşa ceva* şi **Nu se poate** *să se întîmple aşa ceva.*

Cum în gruparea „*a putea* + infinitiv" *se* apare o singură dată, întrebarea este căruia din cele două verbe *(a putea* şi infinitivul) aparţine *se.*

Dacă explicăm geneza acestei construcţii impersonale *(nu se poate susţine)* din două verbe impersonale, ambele cu *se (Nu se poate să se susţină)*, este greu să argumentăm care din cei doi *se* a fost menţinut, al verbului *a putea* sau al celui următor.

Dimpotrivă, dacă luăm în considerare un *a putea* impersonal fără *se*, reflexivul din construcţie nu poate fi decît al infinitivului. Preconizînd această interpretare, reflexivul *se* nu face parte din predicat şi ca atare nu se subînţiază în acesta. *(Nu s-ar putea miza pe concursul său?* — predicat = *nu... ar putea.)*

SUBIECTE, ATRIBUTE ŞI SUBORDONATE CORESPONDENTE

T 71 SUBIECT INCLUS/SUBIECT SUBÎNŢELES

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu mai am timp.*
(2) *Maria a venit la noi* (1) *şi mi-a adus cartea promisă.*

B. SOLUŢII:

(1) [eu] = subiect inclus
(2) [Maria] = subiect subînţeles în propoziţia (2)

C. COMENTARIU

0. Confuzia între cele două tipuri de subiect neexprimat — inclus şi subînţeles — este în primul rînd de natură terminologică, dinspre cel inclus spre cel subînţeles.

1. Cînd subiectul este neexprimat pe lîngă un predicat (verb) la persoana I sau a II-a (singular sau plural) spunem că subiectul este inclus, adică dedus cu exactitate în formă şi conţinut din desinenţele verbului, fiind obligatoriu unul din pronumele *eu, tu (dumneata), noi, voi (dumneavoastră): Lucrez în această întreprindere abia de două luni* (subiect inclus: *eu); Vii deseară la film?* (subiect inclus: *tu); Sîmbăta aceasta avem zi liberă* (subiect inclus: *noi); Unde aţi stat pînă acum?* (subiect inclus: *voi).*

În legătură cu subiectul inclus mai reţinem:

(a) Din punctul de vedere al înţelesului, acesta este d e t e r m i n a t. (Cel puţin teoretic, acceptăm că cele două persoane care vorbesc s e c u n o s c.)

OBSERVAŢIE. Mai rar, de regulă în proverbe, maxime etc., subiectul inclus are conţinut nedeterminat *(tu* = oricine, oricare): *Unde dai şi unde crapă.*

(b) În propoziţiile cu subiect inclus, poziţia subiectului este liberă, dar poate fi oricînd ocupată prin introducerea subiectului în forma unuia din pronumele menţionate. Nu vom spune prin urmare că asemenea propoziţii n-au subiect, ci că acesta este doar neexprimat (inclus), dar oricînd exprimabil. De aceea, cu excepţii care nu interesează aici, pe lîngă un predicat (verb) la aceste persoane nu poate apărea un subiect exprimat prin substantiv şi nici o subiectivă. (Subiectul inclus răspunde numai la întrebarea *cine.*)

2. Cînd într-o propoziţie subiectul nu se exprimă, deoarece a fost sau va fi exprimat (cel puţin) o dată într-o altă propoziţie din frază, spunem că subiectul este s u b î n ţ e l e s: Ion *a venit la mine şi* [Ion] *mi-a adus un disc; Deşi* [Gigel] *este cel mai tînăr din echipă,* Gigel *se descurcă foarte bine.*

Mai reţinem aici următoarele:

2.1. În ce priveşte cuvîntul subînţeles ca subiect, deosebim două situaţii:

(1) Acesta are aceeaşi funcţie (= subiect) şi în propoziţia (precedentă sau succedentă) în care apare ca exprimat: *După ce şi-au făcut lecţiile* (1), *copiii mei se uită la televizor* (2) *(copiii* = subiect subînţeles în (1) şi subiect exprimat în (2)).

(2) Cuvîntul subînţeles ca subiect are altă funcţie sintactică în propoziţia în care apare (atribut, complement): *Cînd l-am văzut prima dată pe campion* (1), *nu m-a impresionat în mod deosebit* (2) (subiect subînţeles = *campionul;* în propoziţia (1), *pe campion* = complement direct); *Lui Ionel îi place înotul şi de aceea merge zilnic la bazin* (subiect subînţeles = *Ionel;* în propoziţia (1), *lui Ionel* = complement indirect); *Cărţile lui Mihai sînt curate, pentru că are grijă de ele* (subiect subînţeles = *Mihai;* în propoziţia (1), *lui Mihai* = atribut substantival genitival).

Prin urmare, subiectul subînţeles nu trimite obligatoriu la un cuvînt cu funcţie de subiect în propoziţia ce-l conţine.

2.2. Problema subiectului subînţeles se pune numai pe lîngă un predicat (verb) la persoana a III-a (singular sau plural). Strict formal, şi în desinenţele verbului de persoana a III-a este inclus un subiect, ce poate fi exprimat prin pronumele *el, ea, ei, ele.* Ca ocupant al poziţiei subiectului, *el (ea, ei, ele)* are aceeaşi semnificaţie gramaticală ca *eu (tu, noi, voi).*

Deosebirea între cele două tipuri de pronume ca subiecte se află la nivelul gradului de determinare în conţinut. Din acest punct de vedere, pronumele de persoana a III-a *(el, ea, ei, ele)* este un fel de „nomen vicarium", un «tipar» care, de la caz la caz, se «umple» cu diferite înţelesuri, cele ale substantivelor înlocuite. Un asemenea pronume are nevoie pentru d e c o d a r e de un substantiv de referinţă, cel despre care spunem că este «adevăratul» subiect subînţeles. Altfel spus, pronumele *el (ea, ei, ele),* deductibil din desinenţa verbului, reprezintă subiectul ca semnificaţie exclusiv gramaticală, nu şi lexicală. De aici tragem două concluzii:

(1) În practica analizei gramaticale, subiectul subînţeles nu este propriu-zis pronumele *el (ea, ei, ele),* ci substantivul (sau alt pronume) la care acesta, ca substitut, trimite: *Ion a jucat fotbal* (1) *şi de aceea este obosit* (2) (în propoziţia (2), subiectul subînţeles este [el] = [Ion]).

(2) Asemenea subiectului inclus, cel subînţeles reprezintă în propoziţie o poziţie sintactică ce nu poate fi ocupată de un alt subiect sau o propoziţie subiectivă. Aşa se justifică faptul că într-o propoziţie cu subiect subînţeles, la întrebarea *cine* pentru subiect răspundem cu un *el (ea, ei, ele),* ca «tipar» de subiect şi-l putem introduce ca atare în propoziţie, ocupînd astfel material poziţia subiectului: *A spart un geam — Cine a spart un geam? — El a spart un geam.*

Dimpotrivă, dacă în propoziţie există deja un subiect, inserarea lui *el (ea, ei, ele)* pe poziţia subiectului se exclude: *S-a spart un geam — *El s-a spart un geam.*

OBSERVAŢIE. Într-o propoziţie ca *El, Ion, a plecat,* se înţelege că nu amîndouă nominativele *(el, Ion)* reprezintă un subiect, ci unul din ele, al doilea fiind apoziţie. Inversînd topica *(Ion, el, a plecat)* se inversează şi rolurile *(el* = apoziţie). Nu vom spune deci că cele două nominative ocupă aceeaşi poziţie. Nu intră în discuţie nici structuri de tipul *El şi Ion au venit,* în care *el* ≠ *Ion.*

A. STRUCTURI TIP:

(1) *A stricat* **maşina** *de scris.*
(2) *S-a stricat* **maşina** *de scris.*

B. SOLUŢII:

(1) *maşina* = subiect
(2) *maşina* = complement direct

C. COMENTARIU

0. În structura gramaticală a limbii române există trei părţi de propoziţie care au realizări identice sau apropiate la nivelul expresiei şi se aproximează prin aceeaşi întrebare — *ce:* numele predicativ (NP), subiectul (S) şi complementul direct (CD): *Prietenii mei sînt* elevi *fruntaşi* (NP); *În clasa noastră sînt mulţi* elevi *foarte buni* (S); *În clasă avem cîţiva* elevi *excepţionali* (CD).

Notele (propriu-zis sau aparent) comune — exprimarea şi întrebarea — conduc adesea la interpretarea lor eronată. Confuzia cea mai frecventă vizează subiectul şi complementul direct. (Pentru confuziile NP/S şi NP/CD, vezi T 63 şi T 61.)

0.1. Probabilitatea confuziei celor două funcţii (S şi CD) este direct dependentă, în analiza practică, de exprimarea lor şi întrebările utilizate, respectiv:

(1) Exprimarea nominală (= substantiv (substitut) cu formă cazuală de NAc) şi întrebarea sînt diferite, adică specializate pe funcţii:

(a) formă de NAc fără *pe* şi întrebarea *cine* = subiect (N): **Elevul** *acesta n-are absenţe;*

(b) formă de NAc cu *pe* şi întrebarea *pe cine* = complement direct (Ac): **Pe elevul** *acesta îl apreciez în mod deosebit.*

În această situaţie, strict teoretic vorbind, nu s-ar mai pune problema confuziei funcţiilor în discuţie.

(2) Exprimarea nominală şi întrebarea sînt asemănătoare sau identice, respectiv substantivul (substitutul) n-are *pe* şi ca atare cele două cazuri (N, Ac) sînt total omonime, iar întrebarea este *ce:*

(a) *S-a spart* **un geam** (S, N);
(b) *A spart* **un geam** (CD, Ac);
(c) **Excepţia** (S, N) *confirmă* **regula** (CD, Ac).

În această situaţie se pune propriu-zis problema deosebirii celor două funcţii sintactice, indiferent dacă în propoziţie sînt prezente ambele funcţii (confuzia *in praesentia*) sau numai una, cealaltă excluzîndu-se (confuzia *in absentia*).

1. Cînd cele două funcţii sînt coprezente în structură şi se exprimă prin forma cazuală unică de NAc (fără *pe*, se înţelege), distincţia dintre ele este foarte clară, ca funcţii direct opozabile. Această deosebire se poate pune în evidenţă în mai multe feluri:

1.1. Prin conţinut gramatical: subiectul este agentul (= autorul) acţiunii, iar complementul direct, pacientul (= obiectul asupra căruia se răsfrînge acţiunea), după modelul general „cineva (S) face (acţiune) ceva (CD)": *Zăpada a acoperit pămîntul.*

1.2. Posibilitatea de a înlocui întrebarea *ce* prin *cine* pentru una din funcţii, mereu aceeaşi — subiectul, consecinţă a identităţii subiectului gramatical (N) cu cel logic (autor): *Reziduurile poluează* **apele** *(ce* sau *cine poluează...? — reziduurile);* **Tonul** *face* **muzica; Funcţia** *creează* **organul.**

1.3. Poziţia, de regulă fixă, a celor două părţi de propoziţie faţă de verb — subiectul antepus, iar complementul direct postpus: **Alcoolul** *produce* **diabet.**

Topica (S + V + CD) devine importantă în repartizarea pe funcţii (S, CD) mai ales atunci cînd, din punct de vedere logico-gramatical, fiecare termen poate fi, alternativ, atît subiect, cît şi complement direct: **Omul** (S) *face* **haina** (CD) — **Haina** (S) *face* **omul** (CD).

1.4. Din cele două funcţii, numai complementul direct poate fi substituit printr-un pronume personal neaccentuat de persoana a III-a în acuzativ *(îl, o, îi, le): Litoralul aşteaptă* **turiştii** — *Litoralul îi aşteaptă.*

1.5. Structurile personale permit transformarea pasivă, în urma căreia subiectul devine complement de agent, iar complementul direct devine subiect (gramatical): **Vîntul** (S) *împrăştie* **frunzele** (CD) → **Frunzele** (S_{gram}) *sînt împrăştiate* **de vînt** (complement de agent: C_{ag}).

OBSERVAŢIE. Procedeul nu se aplică la acele verbe care, deşi tranzitive, nu permit transformarea pasivă din motive semantice *(a avea, a poseda* etc.).

2. Cînd în propoziţie apare numai una din cele două părţi de propoziţie, identificarea cu exactitate a funcţiei se face

respectînd legea priorităţii subiectului faţă de complementul direct. Potrivit acestuia, ori de cîte ori pe lîngă un verb dat, dovedit ca nefiind auxiliar predicativ («copulativ»), apare un singur cuvînt susceptibil, prin formă şi întrebare *(ce)*, de a fi subiect sau complement direct, acesta va fi obligatoriu subiect dacă pe lîngă respectivul verb nu există un alt subiect, exprimat sau neexprimat, excluzîndu-se funcţia de complement direct. Această din urmă poziţie poate fi ocupată numai după ce verbul are deja subiect. Fie exemplele:

(1) *S-a rupt* o creangă: *o creangă* = subiect, căci are formă de NAc, răspunde la întrebarea *ce*, iar alt subiect pe lîngă verbul-predicat nu există.

(2) *A rupt* o creangă: *o creangă* = complement direct, căci are formă de NAc, răspunde la întrebarea *ce*, iar subiect deja există pe lîngă verbul-predicat ([el (ea, cineva...)] = S subînţeles).

De la această lege a priorităţii subiectului faţă de complementul direct există două excepţii, una reală şi alta aparentă:

(a) Verbul are complement direct, dar n-are subiect: *Aşa a trăznit* copacul; *A plouat* rufele *pe sfoară*. (Este vorba de cîteva verbe impersonale propriu-zise folosite tranzitiv.)

(b) Interjecţii predicative tranzitive *(iată, iacă, uite, na, poftim)*: *Iată* o maşină *splendidă*; *Poftim* adeverinţa *solicitată*; *Uite* o situaţie *mai rară*.

Excepţia de la prioritatea subiectului este doar aparentă, întrucît, interjecţiile în discuţie fiind echivalente cu verbe la imperativ *(priveşte, ia, luaţi* etc.), au, ca orice verb la imperativ, subiectul inclus (= *tu, voi*).

2.1. În ciuda faptului că, în general, indiferent de formulare, se cunoaşte această lege a priorităţilor, confuzia S/CD, de regulă în unisens (= se ia greşit subiectul drept complement direct, nu şi invers), este frecventă, fiind întreţinută de trei factori ce acţionează foarte adesea în direcţia anulării cunoştinţelor noastre gramaticale.

(1) Întrebarea *ce*, folosită cel mai adesea pentru identificarea complementului direct, este aprioric interpretată ca aparţinînd exclusiv complementului direct.

A se compara: *Iubeşte toate* sporturile (ce *iubeşte?* → *sporturile*, CD) — *Îi plac toate* sporturile (ce *îi plac?* → *sporturile*, CD (greşit) în loc de S).

Se cuvine deci insistat asupra ideii că întrebarea *ce* nu este numai a complementului direct şi că prin ea nu ajungem

la o anumită funcţie, ci la un grup de funcţii, cel puţin trei (NP, S, CD).

(2) Forma cazuală de NAc este interpretată greşit ca reprezentînd acuzativul, iar de aici, dată fiind legătura „acuzativ-complement direct", şi interpretarea greşită ca funcţie — complement direct.

(3) Cel mai important factor favorizant al confuziei S/CD pare a fi din sfera „înţelesului". În speţă, aproape toate situaţiile care pun problema acestei confuzii comportă un subiect exclusiv gramatical, nu şi logic. Or, cum cel mai adesea analistul concepe subiectul ca autor al acţiunii (= subiect logic), se ajunge ca în situaţia de faţă subiectul, neavînd această calitate, să primească altă interpretare, respectiv complement direct.

(4) Adesea, fără nici o argumentare formală, se interpretează greşit ca subiect pronumele personal în dativ, formă neaccentuată *(îmi, îţi* etc.) sau formă accentuată *(mie, ţie* etc.) care însoţeşte unele verbe: Îmi *place gramatica;* I-a *venit o idee;* Lui îi *trebuie o bicicletă nouă*. Se nesocoteşte, firesc, cazul dativ, incompatibil în asemenea situaţii cu funcţia de subiect. (O dată interpretat ca subiect dativul, se înţelege că nu se mai caută alt subiect în propoziţie, calea spre complement direct fiind «netezită».) Mai rar, dar nu exclus, se află în aceeaşi situaţie de false subiecte pronumele personale în acuzativ, pe lîngă unele verbe tranzitive unipersonale: Mă *doare capul*.

În general «atentează» la funcţia de subiect pronumele (substantivele) în dativ care, din punct de vedere logic, ar fi subiecte, ele exprimînd persoanele implicate în realizarea acţiunii (Îi *place fotbalul)*.

De aceea se atrage atenţia asupra ideii că subiectul stă în nominativ, nu în alte cazuri (G, D, Ac). (La nivelul analizei gramaticale elementare facem abstracţie de aşa-numitele excepţii de la nominativul subiectului, excepţii în cele din urmă aparente toate. Insistînd prea mult asupra excepţiilor există riscul de a interpreta frecvent excepţia drept regulă.)

(5) Se utilizează uneori cu o «uşurinţă» nejustificată conceptul de „subiect subînţeles", fără o verificare propriu-zisă, aproape ca un automatism. Or, se înţelege, o dată înzestrată propoziţia cu un subiect, un altul se exclude şi de aceea nici nu mai este «căutat», adevăratul subiect «glisînd» de la sine spre complement direct.

În realitate, subiectul subînțeles, dacă el există într-adevăr, trebuie să poată fi introdus explicit pe lîngă verb în forma unuia dintre pronumele personale de persoana a III-a *(el, ea, ei, ele)*, ca ocupante ale poziției de subiect. Dacă în propoziție există deja un cuvînt cu funcție de subiect, poziția acestuia fiind deci ocupată, introducerea lui *el (ea, ei, ele)* nu se poate opera. A se compara: *A bătut* **covorul** — [*El* sau *ea*] *a bătut covorul* ⇒ S subînțeles ⇒ *covorul* ≠ S, ci CD; *S-a bătut covorul* — **El s-a bătut covorul* ⇒ *el* ≠ *S* (subînțeles) ⇒ *covorul* = S (altul neexistînd).

(6) Nu în ultimul rînd confuzia S/CD este cauzată de necunoașterea regimului verbal (tranzitiv/intranzitiv). Altfel spus, chiar dacă n-am cunoaște legea priorităților, ar trebui să știm că, prin definiție, un verb intranzitiv, intranzitivizat contextual (prin diateza pasivă, prin pronume reflexiv în acuzativ — vezi, pentru pronumele reflexive în acuzativ ca «intranzitivizatori», Drașoveanu, 1971, p. 334) sau care are deja un complement direct exclude complementul direct și, ca atare, cuvîntul «în litigiu» neputînd fi complement direct, va fi subiect: N u - i c o n v i n e **situația**; S e a u d **glasuri** *în șoaptă*; A u f o s t c o n s t r u i t e *noi* **blocuri**; N u - i d e r a n j e a z ă **nimic**.

(7) Un rol deloc neglijabil în favorizarea confuziei S/CD ocupă topica, în speță situarea subiectului în multe situații după verbul-predicat, adică pe poziția ocupată în general de complementul direct: *Îi plac* **sporturile** (comp. cu *Iubește* **sporturile**); *I-a venit* **o idee** (comp. cu *A formulat* **o idee** *năstrușnică*) etc. Mutînd subiectul în fața verbului, pe poziția lui de drept, scade și gradul de probabilitate a confuziei (**Sporturile** *îi plac*; **O idee** *năstrușnică i-a venit*).

2.1. Dăm mai jos cîteva din situațiile cele mai frecvente în care subiectul este interpretat greșit drept complement direct. Interpretarea corectă — S, nu CD — se argumentează în toate cazurile prin legea priorităților, adică prin inexistența unui alt (posibil) subiect pe lîngă verbul dat (în propoziție) decît cuvîntul de analizat. Obligativitatea subiectului se asociază cu imposibilitatea complementului direct, fapt motivat în vreun fel sau altul.

2.1. Verb(-predicat) i n t r a n z i t i v + S: *Îi* p l a c **sporturile**; *Ne* t r e b u i e **un televizor** *color*; **Asta** n u *i*-a t r e c u t **prin cap**; *Mi*-a v e n i t **o idee**; N u - *i* v i n e *bine* **rochia**.

2.2. Verb(-predicat) + SE + S: S - a s t r i c a t **televizorul**; S - a î n t î m p l a t **o nenorocire**; *Pe pod* s - a u p r o d u s *cîteva* **accidente**; **Asta** n u s e c u v i n e; **Totul** s e p o a t e; **Gramatica** s e î n v a ț ă *ușor*; **Regula** s e a p l i c ă *fără excepții*; *În Australia* s e v o r b e ș t e **engleza**.

2.3. Verb(-predicat) l a d i a t e z a p a s i v ă + S: A u f o s t e x e c u t a t e *noi* **lucrări** *de usanare a mlaștinilor și bălților*; *Încă* n - a f o s t g ă s i t ă **soluția** *adecvată*. (Vezi, pentru verbele dublu tranzitive, care au complement direct și cînd sînt la diateza pasivă, T 52.)

2.4. Verb(-predicat) t r a n z i t i v + CD + S: *Mă* d o a r e **capul**; *Îl* c a l c ă **hoții** *o dată la doi ani*; N u - *l* i n t e r e s e a z ă **nimic**; **Ce** *te* p r e o c u p ă?; *Îl* d e r a n j e a z ă **părerea** *ta*; *Mă* o b s e d e a z ă **chestia** *asta*.

2.5. P r e d i c a t n o m i n a l + S: **Lecția** *aceasta* n u - i *deloc* u ș o a r ă; **Nimic** n u e g r e u *în gramatică, dacă înțelegi lucrurile*.

2.5.1. Funcția rămîne aceeași, subiect, și cînd locul substantivului (pronumelui) îl ia un verb la mod nepersonal (infinitiv, supin): E u ș o r **a zice**, m a i g r e u **e de făcut**.

T 73 SUBIECT/COMPLEMENT DIRECT (II)

A. STRUCTURI TIP:

(1) S t r i c î n d u - *i* - s e **jucăria**, *copilul a început să plîngă*.
(2) S t r i c î n d u - ș i **jucăria**, *copilul a început să plîngă*.

B. SOLUȚII:

(1) *jucăria* = subiect
(2) *jucăria* = complement direct

C. COMENTARIU

0. Problema confuziei subiect/complement direct pe lîngă un verb la mod nepersonal, infinitiv sau gerunziu, se pune în aceiași termeni ca pe lîngă un verb la mod personal

şi are aceleaşi cauze (vezi T 72): P l ă c î n d u - i *în mod deosebit* **limbile** *străine, s-a înscris la Universitatea Populară; foncl a ajuns la gară înainte de* a p l e c a **trenul.**

0.1. Gradul de probabilitate a confuziei S/CD este mai ridicat în prezenţa verbului la mod nepersonal, întrucît se adaugă unele elemente noi, «perturbante» pentru competenţa gramaticală a celui care analizează:

(1) Întrucît cel mai adesea subiectul verbului la mod nepersonal este acelaşi cu subiectul verbului la mod personal, el se exprimă o singură dată, iar în analiza gramaticală practică îl «contabilizăm» la verbul-predicat, despre care spunem că în mod necesar îi trebuie subiect. De aceea subiectul verbului la mod nepersonal, coincident cu cel al verbului la mod personal, este... «trecut sub tăcere». De altfel, este vorba aici de o carenţă mai generală în cunoştinţele gramaticale pînă la un anumit nivel, şi anume convingerea că problema de a avea subiect s-ar pune numai pentru verbele la mod personal, adică cele cu funcţie de predicat.

(2) Din această cauză, o dată identificat un subiect, cel al verbului la mod personal (= în relaţie cu predicatul), analistul trece uşor peste posibilitatea existenţei unui al doilea subiect, necoordonat, firesc, cu primul, şi în relaţie cu un verb la mod nepersonal. Forma de NAc şi întrebarea *ce* nu fac decît să ajute la interpretarea acestui subiect, altul decît al verbului la mod personal, drept complement direct.

1. Potrivit celor de mai sus, distincţia S/CD pe lîngă un verb la mod nepersonal poate fi mai simplu şi mai economic formulată în termenii tranzitivităţii/intranzitivităţii verbelor, respectiv s u b i e c t pe lîngă un verb i n t r a n z i t i v (sau intranzitivizat în vreun fel oarecare) şi c o m p l e m e n t d i r e c t pe lîngă un verb t r a n z i t i v.

Cu riscul de a formula un truism, vom spune că verbul intranzitiv(izat) are subiect din cauza imposibilităţii de a avea complement direct. Ca procedeu de analiză vom reţine: un cuvînt dat cu formă de NAc care răspunde la întrebarea *ce* pusă pe lîngă un verb predicativ intranzitiv(izat) este întotdeauna subiect (pentru că nu poate fi complement direct).

OBSERVAŢIE. Aici şi în cele de mai jos poraim de la premisa că regimul verbal (tranzitiv/intranzitiv) rămîne constant, indiferent de mod (personal sau nepersonal).

2. Toate cele cinci situaţii date la S pe lîngă un verb personal (vezi T 72) se regăsesc şi aici:

2.1. Verb i n t r a n z i t i v (unipersonal) + S: *Înainte de* a-*i* p l ă c e a **handbalul,** *s-a ocupat de muzică;* T r e b u i n d u - *i* **un redresor** *de baterie, s-a adresat prietenilor;* V e n i n d u - *i mereu* **idei** *noi, a umplut zeci de caiete.*

2.2. Verb + SE: D î n d u - *i* - s e **un telefon** *în prealabil, s-ar putea conveni asupra locului întîlnirii;* A p l i c î n d u - s e **legea** *întocmai, unii au cam încurcat-o; Înainte de* a s e c o n e c t a **aparatul** *la reţea, verificaţi starea prizelor;* Î n t î m p l î n d u - *i*- s e **atîtea** *în ultima vreme, nu mă mai miră atitudinea lui; Fără* a *i* s e t r i m i t e **invitaţie** *oficială, nu cred că va veni; Între timp* d î n d u - s e *noi* **dispoziţii,** *lucrarea trebuia restructurată integral.*

OBSERVAŢIE. Se reatrage atenţia că numai pronumele reflexiv în acuzativ-intranzitivizează verbul, nu şi cel în dativ *(îşi).* D î n d u - ş i **banii** *pe nimicuri, a rămas fără abonament la cantină* (**banii** = = **CD,** nu **S**).

2.3. Verb la d i a t e z a p a s i v ă: F i i n d l u a t e *din timp* **măsurile** *corespunzătoare, nu s-a mai produs nici un accident;* D a t e f i i n d **circumstanţele,** *trebuie să plecăm imediat; Pentru* a - *i* f i a p r o b a t ă **cererea,** *mai avea nevoie de o adeverinţă.*

OBSERVAŢIE. Mai rar, gerunziul pasiv apare într-o formă redusă la participiu, respectiv cu elipsa auxiliarului *a fi* la gerunziu: *O dată* v o t a t ă **propunerea** *de Marea Adunare Naţională, aceasta devine lege (votată* = [fiind] *votată);* **Arăturile** *de toamnă* î n c h e i a t e *în bune condiţii, s-a trecut la executarea însămînţărilor (încheiate* = = [fiind] *încheiate).*

2.4. Verb (tranzitiv) + **CD** (de regulă pronume personal neaccentual în Ac): P r e o c u p î n d u - t e *prea mult* **problemele** *altora, uiţi de ale tale; Este prea inteligent pentru* a - *l* d e r a n j a **aluziile** *voastre; A procedat întotdeauna cum a vrut, fără* a - *l* i n t e r e s a *cîtuşi de puţin* **opinia** *altora.*

2.5. G r u p a r e a „a u x i l i a r p r e d i c a t i v (la mod nepersonal) + n u m e p r e d i c a t i v": F i i n d f o a r t e u ş o a r e **subiectele** *date, mulţi candidaţi au obţinut note mari; Pentru* a s e f a c e **mustul** v i n, *e nevoie de o anumită temperatură.*

T 74 SUBIECTIVĂ/COMPLETIVĂ DIRECTĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ni* s-a comunicat *tuturor* **că excursia se amînă.**
(2) Ne-a comunicat *tuturor* **că excursia se amînă.**

B. SOLUŢII:

(1) *că excursia se amînă* = subiectivă
(2) *că excursia se amînă* = completivă directă

C. COMENTARIU

0. Confuzia subiectivă / completivă directă este una dintre cele mai frecvente la nivelul analizei gramaticale elementare şi se motivează în esenţă prin aceiaşi factori pe care i-am întîlnit şi la subiect/complement direct (vezi T 72, 73), gravitînd în jurul întrebării, al construcţiei şi al situaţiei din regentă (vezi mai jos).

OBSERVAŢIE. În cele de mai jos este reţinută numai subiectiva de tip *ce* (= care răspunde la întrebarea *ce*), nu şi cea de tip *cine* (= care răspunde la întrebarea *cine*). Aceasta din urmă, asemenea subiectului ce răspunde la întrebarea *cine*, nu se confundă de regulă cu subordonata completivă directă (comp. **Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge** cu **Nu apreciază pe cine nu merită**).

0.1. Interpretarea eronată a celor două subordonate, în principiu aprecierea subiectivei drept completivă directă, foarte rar invers, are la bază absolutizarea cîtorva note comune în favoarea completivei directe, la care se adaugă factorul „înţeles" şi examinarea subordonatei fără a lua în considerare situaţia din regentă. Cu riscul de a repeta unele lucruri spuse la subiect/complement direct (vezi T 72), dată fiind frecvenţa şi gravitatea acestei confuzii, îi prezentăm pe scurt şi aici cauzele.

(1) Întrebarea comună *ce*, interpretată *ab initio* ca proprie completivei directe: *Nu-i place* **să înveţe** *(Ce nu-i place? — să înveţe* ⇒ (eronat) completivă directă).

Or, întrebarea *ce* ne furnizează doar informaţia că subordonata ar putea fi completivă directă, nu şi că este în mod sigur completivă directă.

(2) Rolul omonimiei cazuale NAc în confuzia S/CD îl au aici cuvintele introductive comune celor două subordonate şi de altfel tuturor subordonatelor necircumstanţiale (conjuncţiile *că*, *să*, *dacă*, pronumele relative *care*, *cine*, *ce* etc., adverbele relative *unde*, *cînd*, *cum*): Nu se ştie **dacă** *va pleca mîine* (subiectivă) / Nu ştie **dacă** *va pleca mîine* (completivă directă); Nu se ştie **unde** *se va duce* (subiectivă); / Nu ştie **unde** *se va duce* (completivă directă); Nu se ştie **cînd** *va sosi* (subiectivă) / Nu ştie **cînd** *va sosi* (completivă directă).

Spunem de aceea că elementele introductive nu ne dau o informaţie certă cu privire la felul subordonatei.

(3) Subiectiva de tip *ce* permite, din punctul de vedere al înţelesului, «alunecarea» spre completivă directă, întrucît:

(a) Cînd subiectiva este înlocuibilă cu un subiect, acesta este unul exclusiv gramatical, nu şi logic (= autor al acţiunii): Nu se cuvine **să faci aşa ceva** → Nu se cuvine **asta**; *Îi* place *în mod deosebit* **să joace fotbal** → *Îi* place *în mod deosebit* **fotbalul.**

Prin urmare, înlocuind subiectiva cu subiectul, lucrurile nu se simplifică, deoarece posibilitatea de confuzie rămîne aceeaşi, doar deplasată de la subiectivă/completivă directă la subiect/complement direct (vezi T 72).

(b) Intuirea calităţii de subiectivă este şi mai dificilă în situaţiile în care subiectiva nu se poate înlocui cu un subiect, în principiu pe lîngă adverbele predicative (vezi mai jos).

1. Distincţia subiectivă/completivă directă de tip *ce* se realizează în principiu ca distincţia subiect/complement direct (vezi T 72, 73), respectiv ţinîndu-se seama de trei principii ale analizei gramaticale:

(1) Principiul echivalenţei funcţionale „parte de propoziţie — propoziţie subordonată corespondentă", potrivit căruia subiectul şi subiectiva ocupă alternativ aceeaşi poziţie faţă de verb — şi la fel complementul direct şi completiva directă, numele predicativ şi predicativa etc. (De altfel propoziţiile subordonate se şi definesc prin echivalenţă funcţională cu părţile de propoziţie.)

(2) Principiul unicităţii funcţiilor, după care, în cazul de faţă, un verb poate avea un singur subiect, respectiv complement direct. Dacă sînt două sau mai multe, ele trebuie să fie obligatoriu coordonate. (Vezi, pentru teza unicităţii, Draşoveanu, 1971, passim.)

Prin urmare, o dată ce un verb anumit are subiect, nu mai poate avea subiectivă și viceversa. (În mod similar se pune problema și la complement direct — completivă directă.)

OBSERVAȚIE. Nu avem în vedere, firește, coordonarea: **Au venit Popescu, Ionescu, Georgescu și cine s-a mai nimerit** (subiect (multiplu) + subiectivă).

(3) Principiul priorităților sau al gradului de necesitate, potrivit căruia un verb are nevoie în primul rînd de subiect (subiectivă) și abia pe urmă de complement direct (completivă directă).

Dacă o subordonată dată, care răspunde la întrebarea *ce*, se dovedește subiectivă, nu mai trebuie demonstrat că nu poate fi completivă directă, aceasta excluzîndu-se prin definiție *(ori ... ori)*. (Legea priorităților este aplicată după Drașoveanu, 1980.)

Valabilitatea principiului pleacă de la premisa că orice verb, care nu este impersonal propriu-zis, este în relație sau cu un subiect, sau cu o subiectivă, dar nu orice verb are sau poate avea complement direct (completivă directă).

Ca atare, la orice subordonată care răspunde la întrebarea *ce* și nu este predicativă (vezi T 65), în stabilirea funcției (subiectivă sau completivă directă) se procedează ierarhic, acceptînd ca primă posibilitate — și prin urmare de verificat — subiectiva (1. subiectivă; 2. completivă directă). Dacă verbul nu are subiect (exprimat sau neexprimat), subordonata este «automat» subiectivă și nici nu se mai pune problema de a fi eventual completivă directă (1. subiectivă). Se vede astfel că de fiecare dată analiza începe prin «căutarea» subiectului în regentă. Completiva directă apare ca posibilitate numai după ce subordonata nu poate fi subiectivă, regenta avînd subiect (2. completivă directă). (Pentru eventualitatea ca subordonata, deși răspunde la întrebarea *ce*, să nu fie completivă directă, ci completivă indirectă, vezi T 81.)

Examinarea posibilităților în ordine inversă — 1. completivă directă; 2. subiectivă — conduce la concluzia inversă și falsă (completivă directă în loc de subiectivă), constituind un viciu de analiză, întrucît se pornește de la o premisă falsă, aceea că orice verb are nevoie de complement direct sau completivă directă.

Or, complement direct sau completivă directă au numai verbele tranzitive la diateza activă sau cu pronume reflexive în dativ *(îmi, îți, își, ne, vă, își)*, nu și cele intranzitive sau

intranzitivizate prin diateza pasivă sau pronume reflexive în acuzativ *(mă, te, se, ne, vă, se)*.

De asemenea nu intră în jocul tranzitivității adverbele, în speță cele predicative *(firește, desigur, poate* etc.).

În al doilea rînd, exceptînd cîteva verbe unipersonale tranzitive *(a durea, a interesa, a obseda, a tenta, a teroriza* etc.), verbul regent al subiectivei este totdeauna intranzitiv(izat) și ca atare nu ar putea avea în nici un fel complement direct sau completivă directă.

2. În rezumat, principalele situații în care apare subiectiva de tip *ce* (nu completiva directă), motivate toate prin (a) inexistența sau imposibilitatea unui subiect pe lîngă verbul (adverbul) regent și (b) imposibilitatea completivei directe, sînt următoarele:

2.1. Verbe intranzitive unipersonale însoțite de un dativ: *a(-i) plăcea, a(-i) conveni, a(-i) veni, a(-i) da prin cap, a(-i) trece prin minte* etc.: **Nu-i *prea* place să asculte de alții; Îți convine ce ți-am spus; Nu *ne*-a dat prin cap să-l căutăm la telefon.**

OBSERVAȚIA 1. Verbul *a trebui*, utilizat cu sensul „a fi necesar", apare fără dativ și cere subiectivă: **Trebuie să plecăm imediat.** Chiar dacă pe lîngă *a trebui* apare un subiect, acesta nu-i aparține lui, ci predicatului subiectivei, dovadă că acordul vizează acest verb, nu pe *a trebui* (verb unipersonal): **Ar trebui *și voi* să mai puneți mîna pe carte** *(voi* (persoana a II-a plural) — *să puneți* (persoana a II-a plural), nu *voi — ar trebui* (persoana a III-a)). Prin analogie, acceptăm că și un subiect la persoana a III-a aparține tot verbului din subiectivă, nu lui *a trebui*: **Ion trebuie să-mi scrie** *(Ion... să scrie)*. Datorită conținutului modal pregnant, *a trebui* evoluează în direcția gramaticalizării, fapt evidențiat prin acordul lui, la anumite timpuri, cu subiectul subordonatei, ca și cum ar constitui cu verbul următor (la conjunctiv) o singură unitate: **Profesorii au trebuit să reexamineze unele lucrări.**

OBSERVAȚIA 2. Tot subiective cer cîteva verbe intranzitive folosite impersonal: *De aici* **rezultă că nu-l interesează părerea ta; Rămîne să mai vedem; Urmează să ne punem de acord.**

2.2. Verbe cu SE „impersonal":

(1) Reflexive impersonale: *a se putea, a se cuveni, a se întîmpla, a se cădea, a se nimeri, a se părea* etc.: ***Mi* se pare că ai cam încurcat-o; Nu se cade să faci asta; S-ar putea să aveți dreptate; S-a întîmplat să nu fie nimeni lîngă el.**

OBSERVAȚIE. *A se părea* are adesea pronumele *se* neexprimat: **Părea că lucrurile se vor schimba în bine** *(părea = se părea); Îi pare că totul e numai o înscenare (îi pare = i se pare).*

(2) Reflexive cu sens pasiv: *a se spune, a se zice, a se afirma, a se considera, a se comunica* etc.: S-a comunicat *la radio* **că vremea se încălzește; Se zice că vom avea o toamnă lungă.**

OBSERVAȚIA 1. Verbele în discuție sînt toate tranzitive la diateza activă. Reflexivul *se* le intranzitivizează, consumîndu-le valența de tranzitivitate, ceea ce face ca subordonata de după ele să nu fie completivă directă, ci subiectivă. Imediat ce suprimăm pronumele *se*, verbul redevine tranzitiv propriu-zis și are subiect (subînțeles), iar subordonata este completivă directă. A se compara: S-a spus **că vom pleca imediat** (subiectivă) cu A spus **că vom pleca imediat** (completivă directă).

OBSERVAȚIA 2. Denumirea de „reflexive pasive (impersonale)" vine de la faptul că au înțeles pasiv și se pot transforma în construcții pasive (cu *a fi*), al căror complement de agent are sens nedeterminat: *se știe că... = este știut că...*

2.3. Verbe pasive impersonale: Nu *mi*-a fost dat **să te cunosc mai devreme;** *E unanim* acceptat **că un război nuclear ar distruge planeta.**

OBSERVAȚIE. Complementul de agent este nedeterminat.

2.4. Verbe unipersonale însoțite de un acuzativ (complement direct): *Mă* doare **că procedează astfel;** Nu-*l* tentează **să mai încerce o dată.**

2.5. Predicate nominale impersonale:

(1) Auxiliar predicativ («copulativ») + adverb de mod (NP): Nu e bine **să te culci tîrziu;** E clar **că n-are dreptate;** E frumos **ce-ai făcut?;** E rușinos **să nu știi asta;** Pare ciudat **că nu ți-a scris.** (Vezi, pentru deosebirea acestor adverbe de adjective, T 25.)

OBSERVAȚIA 1. Adesea *a fi* este eliptic: Bine **că s-a întîmplat așa;** Probabil **că te va căuta.** (Vezi, pentru detalii, T 53).

OBSERVAȚIA 2. Pe poziția adverbului de mod pot apărea substantivele *noroc* și *păcat:* Ar fi păcat **să nu vii;** Noroc **că l-am întîlnit ieri** (apud Drașoveanu, 1980).

(2) Auxiliar predicativ + substantiv (NP): Ar fi culmea **să nu vină;** Pare o prostie **să mai crezi în așa ceva;** Era un fapt *clar pentru toți* **că ședința își atinsese scopul;** E un adevăr *recunoscut* **că fumatul slăbește organismul;** *E același* lucru **dacă-mi scrii** *sau* **îmi dai un telefon.**

(3) Auxiliar predicativ + supin: *E* de remarcat **că publicul agreează acest lucru;** *Mai* e de subliniat **că această construcție este relativ recentă;** E de presupus **că va reuși.**

2.6. Adverb predicativ: Poate **că aveți dreptate;** Desigur **că te-ai înșelat;** Aproape **că te-am ajuns** (Vezi, pentru detalii, T 53).

3. Toate categoriile de verbe mai sus date își păstrează în subordine propoziția subiectivă și atunci cînd sînt la moduri nepersonale, respectiv gerunziu și infinitiv. Situația este aceeași cu a subiectului pe lîngă un verb la mod nepersonal, se explică și se argumentează în același fel (vezi T 73). Ca mijloc esențial de dovedire a calității de subiectivă, ca revers al completivei directe, este caracterul de verb intranzitiv-(izat) al regentului, rămas același, indiferent de modul personal sau nepersonal. Dăm în continuare doar cîteva exemple ilustrînd toate tipurile de construcții: Trebuind **să plece pe neașteptate,** *a lăsat totul vraiște; Înainte de* a-*i* trece prin cap **să dea admitere la Politehnică,** *se pregătise tot timpul numai la istorie;* Tentîndu-*l* **să-și mai încerce o dată norocul,** *a luat totul de la capăt;* Fiindu-*mi* dat **să am mereu de-a face** *cu* **oameni ca tine,** *am hotărît să schimb tactica; Nu pare* a fi prea clar **că lucrurile s-au îndreptat;** *Pentru* a se susține **că el a greșit,** *e nevoie de fapte, nu de vorbe.*

T 75 ATRIBUT/COMPLEMENT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *A sosit* **pe neașteptate.**
(2) *Sosirea lui* **pe neașteptate** *ne-a dat toate planurile peste cap.*

B. SOLUȚII:

(1) *pe neașteptate* = complement
(2) *pe neașteptate* = atribut

C. COMENTARIU

0. Deosebirea gramaticală fundamentală între cele două părți de propoziție secundare se află la nivelul termenului regent („determinat", „lămurit", „la care se referă", „al cărui înțeles îl precizează sau îl completează").

Acesta, termenul regent, separă net, fără «nuanțe», atributul de complement, respectiv:

0.1. Atributul are ca termen regent (= determină):

(1) un substantiv: carte **interesantă** (masă **de lemn, a naibii** situație, campania **împotriva războiului,** plăcerea **de a cînta,** mersul **pe jos,** ziua **de mîine**);

(2) un pronume: care va **din clasă** (ele **înseși,** oricare **dintre elevi,** unul **ca Popescu, toți** aceștia);

(3) un numeral: al doilea **din dreapta** (trei **dintre ei,** două **ca voi**).

0.2. Complementul are ca termen regent (= determină):

(1) un verb sau o locuțiune verbală: citește **cu plăcere** (du-te **acasă,** plînge **de bucurie,** a luat-o la fugă **spre pădure,** nu ține cont **de împrejurări**);

(2) un adjectiv sau o locuțiune adjectivală: *un om* dornic **de aventuri** *(un individ* furios **pe** *toată* **lumea,** *o vreme* favorabilă **pescuitului,** *este* în stare **de orice**);

(3) un adverb sau o locuțiune adverbială: *scrie* **aproape** corect, *mi-a spus-o* **cam** pe ocolite;

(4) o interjecție: hai **acasă** (iată-l, zdup! **în șanț**).

0.3. Prin urmare, putem defini cele două părți de propoziție astfel:

(1) Orice cuvînt care determină un substantiv (pronume, numeral) este atribut.

(2) Orice cuvînt care determină un verb (adjectiv, adverb, interjecție) este complement.

Cele două definiții fiind exclusive la nivelul termenilor regenți, înseamnă că nu există, indiferent de înțeles sau alte trăsături, atribute care să determine verbe (adjective etc.) și nici complemente care să determine substantive (pronume, numerale).

Se vede astfel clar că în definirea atributului și complementului nu se fac referiri nici la înțeles, nici la întrebări și nici la modul de exprimare.

OBSERVAȚIE. Trebuie reținut că adjectivul, deși «seamănă» formal cu termenii regenți ai atributului (are gen, număr, caz și se declină), nu este determinat de atribute, ci de complemente. (Adjectivul are funcție de atribut, dar nu este determinat de un atribut.)

0.4. Deși în general și «teoretic» această deosebire este bine cunoscută, în analiza practică este adesea nesocotită, dîndu-se — nejustificat sau greșit — cîștig de cauză altor criterii, bazate pe aparențe, fapt care conduce la confuzia celor două funcții, de regulă avînd ca rezultat interpretarea greșită a atributului drept complement. Rolul de primă mărime îl au întrebările și «înțelesul» cuvintelor prin care se pot exprima atributul și complementul.

1. În mintea analistului «infractor», numai complementul se asociază cu anumite categorii de înțelesuri (loc, timp, cauză, concesie etc.), nu și atributul, ca și cum acesta nu le-ar avea sau nu le-ar putea exprima. (Un rol deloc neglijabil îl au aici și clasificările (inclusiv denumirile) celor două părți de propoziție, realizate după criterii diferite — după înțeles la complement, respectiv după formă (construcție) la atribut.) O dată stabilită această corespondență între un anumit înțeles gramatical, adesea puternic marcat de sensul lexical al cuvîntului, și un anumit fel de complement, ea devine un criteriu absolut de identificare a funcției, aplicată aproximativ astfel: dacă un cuvînt *x* arată locul, el este complement circumstanțial de loc, dacă arată timpul, este complement circumstanțial de timp ș.a.m.d.

În ceea ce privește atributul, în acele cazuri, nu tocmai rare, în care este sesizat mai întîi tipul de înțeles și abia pe urmă (sau deloc) tipul de construcție, se ajunge, în virtutea deprinderii formate la complement, la a încadra un atribut la un anumit tip de complement, fără altă verificare.

Or, la nivel de clase, cele două părți de propoziție exprimă sau pot exprima același conținut, încît deosebirea nu poate fi găsită aici. Pentru ilustrare, dăm cîteva exemple de atribute, grupate pe tipuri de înțelesuri, luate de la complemente, în paralel cu tipurile de complemente corespondente. (Toate exemplele cu (a) sînt atribute, iar cele cu (b) sînt complemente.)

(1) Exprimarea locului: (a_1) Casa **de vizavi** *e nouă* / (b_1) Locuiește **vizavi**; (a_2) Oamenii **din jur** *îl priveau nedumeriți* / (b_2) Se uita **în jur** *și nu vedea nimic;* (a_3) *Sîntem conștienți cu toții* de mersul **înainte** *al societății* / (b_3) *Nu mai vedeau nimic, dar* mergeau **înainte**; (a_4) Fumatul **în sălile** *de clasă este strict interzis* / (b_4) Nu fumați **în sălile** *de clasă.*

(2) Exprimarea timpului: (a_1) Sculatul **tîrziu** *nu e sănătos!* (b_1) Se scoală **tîrziu**; (a_2) *Este contraindicată* plecarea **mîine!** (b_2) **Mîine** pleacă *la munte;* (a_3) Tăierea *porcului* **înaintea sărbătorilor** *de iarnă este o veche tradiţie la ţăranul român!* (b_3) Au tăiat *porcul* **înaintea sărbătorilor** *de iarnă.*

(3) Exprimarea modului: (a_1) Mersul **pe jos** *e sănătos!* (b_1) Merge **pe jos** *acasă;* (a_2) Izbucnirea **pe neaşteptate** *a incendiului a alertat pompierii!* (b_2) *În sat* a izbucnit **pe neaşteptate** *un incendiu;* (a_3) *Ne indica mereu* examinarea **cu atenţie** *a faptelor;* (b_3) *I-a* examinat **cu atenţie.**

(4) Exprimarea cauzei: (a_1) Comiterea **din neatenţie** *a greşelilor nu-i o scuză!* (b_1) A comis **din neatenţie** *cîteva greşeli mari.*

(5) Exprimarea scopului: (a_1) Expedierea *dosarului* **spre examinare** *şi* **rezolvare** *cade în sarcina ta!* (b_1) A expediat *dosarul* **spre examinare; rezolvare;** (a_2) *Obiceiul* mersului **după mireasă** *mai există la ţară!* (b_2) *Noi* mergem **după mireasă...**

(6) Exprimarea condiţiei: (a_1) Anunţarea *pompierilor* **în caz de incendiu** *este o datorie a fiecăruia!* (b_1) **În caz de incendiu** anunţaţi *imediat pompierii.*

(7) Exprimarea concesiei: (a_1) Plecarea *lui la mare* **în ciuda timpului** *ploios ne-a intrigat!* (b_1) A plecat *la mare* **în ciuda timpului** *ploios.*

(8) Exprimarea agentului: (a_1) Recoltatul *cartofilor* **de către copii** *s-a desfăşurat în bune condiţii!* (b_1) *Cartofii* au fost recoltaţi **de către copii.**

După cum se vede din exemplele date, absolutizarea înţelesului vizează mai ales interpretarea greşită a atributelor care exprimă „circumstanţele", înţelesuri în care sînt «specializate» complementele. Aceleaşi înţelesuri ne arată de ce confuzia este în unisens, atributul fiind interpretat drept complement, nu invers.

1.1. Examinarea, chiar sumară, a exemplelor date indică situaţia în care confuzia atribut/complement are gradul cel mai ridicat de probabilitate, şi anume aceea în care se «întîlneşte» ca termen regent un substantiv care denumeşte acţiuni sau stări, în general de origine verbală *(alergare, întoarcere, venire, cîntat, mers, sculat, apariţie, fugă* etc.) cu o construcţie frecventă, prin natura conţinutului ei, la complemente, realizată prin adverbe *(aici, acolo, vizavi, tîrziu, odinioară, pe neaşteptate)* sau substantive cu sens local ori temporal, intrinsec sau dobîndit în combinaţie cu o prepoziţie *(în casă, la stradă, în jurul parcului, din concediu* etc.).

2. O a doua cauză a confuziei în discuţie este utilizarea sau încercarea de a utiliza cu orice preţ întrebările ca mijloc de identificare a funcţiilor. Or, prin acestea, în cazul în care sînt corect puse, nu aflăm propriu-zis o funcţie, ci doar aproximăm termenul regent. Altfel spus, în mod normal, într-o întrebare completă se găseşte şi termenul regent sau partenerul de relaţie al cuvîntului pentru care am pus întrebarea: *Ion* a plecat **la teatru** — **Unde** a plecat...? (termen regent cuprins în întrebare = verbul *a plecat*, deci cuvîntul care răspunde la această întrebare *(la teatru)* este un determinant de tip complement).

În legătură cu situaţia de faţă sînt de remarcat următoarele:

2.1. Cînd întrebările puse sînt cele care în mintea noastră se asociază cu un atribut *(care, ce fel de* etc.), în mod firesc ajungem la atribut: *A citit* o carte **interesantă (ce fel de** carte?).

2.2. Se întîmplă însă adesea ca întrebarea să fie formulată doar „pe jumătate", în sensul necuprinderii în ea a termenului regent. Nefiind pusă pe lîngă un cuvînt anume, întrebarea rămîne astfel suspendată, «fără adresă», trimiţînd la un înţeles care poate fi deopotrivă al unui complement sau al unui atribut. Din cauza presiunii exercitate de înţelesul lexico-gramatical al cuvîntului, cel mai adesea aceste întrebări suspendate sînt de tipul *unde (de unde, pînă unde), cînd (de cînd), cum, din ce cauză, cu ce scop* etc., conducînd invariabil spre complement. Astfel, bunăoară, în exemplul Tabloul **din dreapta** *stă într-o parte,* întrebarea suspendată *de unde* trimite la ideea de loc şi de aici, greşit, la complement de loc. De aceea, dacă se utilizează întrebarea, aceasta trebuie obligatoriu pusă pe lîngă un anumit cuvînt (termenul regent), existînd o şansă în plus de a «observa» calităţile morfologice ale termenului regent, de care depinde încadrarea la atribut sau complement.

2.3. Chiar «legate» de un anumit cuvînt, întrebările sînt foarte adesea derutante, oferindu-se (ca grad de acceptabilitate) în două variante, una de tip *care (ce fel de)*, conducînd la atribut, şi alta de tip *unde (cînd, cum* etc.), conducînd la complement: întoarcerea **pe neaşteptate** (care întoarcere?; întoarcerea cum?); sosirea *lui* **mîine** (care sosire?; sosirea *lui* cînd?); plecarea

la Bucureşti (care plecare?; plecarea unde?) etc. Cum întrebările de tip *unde (cînd, cum)* sînt apreciate ca mai «concrete» şi în mai deplină consonanţă cu înţelesul lexico-gramatical exprimat (loc, timp, mod etc.), adesea, fără altă argumentare, se dă cîştig de cauză acestora şi, prin ele, complementului în detrimentul atributului.

2.4. În sfîrşit, nu puţine sînt cazurile în care nu se poate formula propriu-zis o întrebare. Este vorba în speţă de unele atribute ce au ca termeni regenţi pronume sau numerale: careva **dintre noi**, doi **dintre copiii** *lui*, una *ca asta*, doi **din patru** etc.

3. Toate cele de mai sus arată cu prisosinţă că nici înţelesul şi nici întrebările nu constituie un mijloc sigur şi eficient de deosebire a celor două funcţii. (La acestea se poate adăuga şi construcţia (exprimarea) foarte adesea comună — substantive, pronume, adverbe, verbe la mod nepersonal.) De aceea singurul mijloc practic îl constituie raportarea la termenul regent, care, acolo unde întrebarea este posibilă, este cuprins în aceasta.

În concluzie, «mersul operaţiilor» pentru încadrarea unui determinant la atribut sau complement este următorul:

(1) identificarea termenului regent şi încadrarea lui morfologică (substantiv, pronume, numeral/verb, adverb, adjectiv, interjecţie);

(2) analiza din punct de vedere morfologic a determinantului;

(3) stabilirea funcţiei determinantului (atribut sau complement) după natura morfologică a termenului regent.

OBSERVAŢIE. Stabilirea în continuare a felului de atribut (atribut substantival genitival, atribut pronominal prepoziţional etc.) sau de complement (complement direct, complement circumstanţial de loc etc.) se face după alte criterii, specifice fiecăreia din cele două părţi de propoziţie.

T 76 *ATRIBUTUL* — NUME CU DOI TERMENI / NUME CU TREI TERMENI

A. STRUCTURI TIP:

(1) *un roman* **de aventuri**
(2) *un roman* **interesant**

B. SOLUŢII:

(1) *de aventuri* = atribut substantival prepoziţional
(2) *interesant* = atribut adjectival

C. COMENTARIU

0. În analiza atributului se comit de regulă două tipuri de greşeli: una fundamentală — nerecunoaşterea funcţiei ca atare, în speţă interpretarea (eronată) drept complement (vezi T 75) şi alta secundară, cea reţinută aici, legată de clasificare şi terminologie, noţiuni care, insuficient sau inexact cunoscute, au drept consecinţe formularea unor denumiri incomplete sau greşite.

0.1. Clasificarea atributului şi denumirile rezultate urmează un criteriu strict formal. Operaţia de clasificare şi denumire se realizează în două etape, aflate în succesiune obligatorie: (1) stabilirea părţii de vorbire prin care se exprimă (substantiv, pronume etc.) şi, pentru unele subclase de atribute, (2) identificarea mijlocului de subordonare (caz, prepoziţie). Atît (1), cît şi (2), prin derivate în *-al*, sînt reprezentate în numele funcţiei.

0.2. Prima clasificare (1) — după natura morfologică a părţii de vorbire prin care se exprimă — cuprinde toate atributele, respectiv:

(1) atribut substantival: *cartea* **elevului**;
(2) atribut pronominal: *cartea* **lui**;
(3) atribut adjectival: *carte* **frumoasă**;
(4) atribut verbal: *dorinţa* **de a progresa**;
(5) atribut adverbial: *ziua* **de mîine**.

Numele atributelor astfel obţinute cuprind obligatoriu doi termeni: primul („atribut") indică esenţa funcţiei (faptul că e atribut, nu complement, subiect etc.), iar al doilea („substantival", „adjectival" etc.), felul atributului după partea de vorbire prin care se exprimă. (Pentru atributul exprimat prin numeral, vezi T 26.)

OBSERVAŢIE. Există şi un „atribut interjecţional", neglijabil ca frecvenţă: **halal** prieten.

0.3. A doua clasificare — mijlocul de subordonare, prin care se completează numele cu al treilea termen — cuprinde numai atributele substantivale şi cele pronominale, nu şi restul subclaselor de atribute. Deci,

numele acestor din urmă atribute, format numai dindoi termeni — atribut adjectival, atribut verbal, atribut adverbial — este complet și orice adaos în denumire trebuie evitat, întrucît nu este rezultatul unei clasificări.

1. La atributele substantivale și pronominale, mijloacele de subordonare care permit clasificarea sînt două: cazul (neprepozițional) — nominativ, genitiv, dativ și prepoziția, reflectate, prin caracterul lor exclusiv, cîte unul — sau cazul, sau prepoziția — în nume. (Vezi, pentru antinomia „cazual / prepozițional", Drașoveanu, 1978, p. 15.)

1.1. Atributul substantival realizat cazual cuprinde trei subspecii de atribute:

(1) atribut substantival nominatival (= „falsa apoziție" — vezi T 78): *municipiul* **Dej**, *luna* **mai**, *ideile inginerului* **Stamate**;

(2) atribut substantival genitival: *oamenii* **mării**, *a treia rundă* **a meciului** *de box*, *intențiile* **celor doi**;

(3) atribut substantival dativ al: *domn* **Țării de Jos**, *cumnat* **lui Lică**, *oferirea de premii* **elevilor** *fruntași*.

În numele atributului, ca al treilea termen, apare obligatoriu numele cazului.

1.2. Pentru atributele substantivale construite prin caz cu prepoziție (acuzativ, genitiv și, mai rar, dativ), calificativul „prepozițional" este cel de-al treilea termen din numele atributului.

Indiferent de cazul cerut de prepoziție, caz în care prin urmare stă substantivul (acuzativ, genitiv, dativ), numele atributului rămîne același: atribut substantival prepozițional:

(1) *pomii* **dinaintea casei**, *campania* **împotriva fumatului** (substantive cu prepoziție, genitiv);

(2) *manual* **de gramatică**, *rochie* **cu picățele**, *floarea* **din grădină** (substantive cu prepoziție, acuzativ);

(3) *două meciuri conform* **regulamentului** (substantiv cu prepoziție (= adverb cu valoare prepozițională), dativ).

1.3. Atributul pronominal cunoaște aceleași realizări (și denumiri), mai puțin subspecia „atribut (pronominal) nominatival", respectiv:

(1) atribut pronominal genitival: *cartea* **ei**, *dorința* **tuturora**;

(2) atribut pronominal dativ al: *fruntea-*ți, *dorința-*i, *prieten* **nouă**, *dușman* **celor** *care*... (Vezi, pentru dativul posesiv *(copiii-*ți), T 9);

(3) atribut pronominal prepozițional, exprimat prin pronume cu prepoziție, în genitiv *(decizia* **împotriva lui**), dativ *(o victorie* **mulțumită** *ție)*, acuzativ *(omul* **de lîngă** *tine)*.

1.4. Tot un fel de atribut este considerată apoziția. În denumirea acestui atribut nu apar calificativele terminale de la celelalte atribute („genitival", „nominatival", „prepozițional"), chiar dacă stă în genitiv (nominativ etc.) sau are prepoziție. Cel de-al treilea termen este „apozițional", deci atribut substantival apozițional (atribut pronominal apozițional): *Ionel*, **colegul** *meu*, *a avut un accident; M-am întîlnit cu Ionel*, **cu vecinul** *tău*. (Vezi, pentru detalii, T 78.)

2. În practica analizei gramaticale, greșelile de terminologie apar sub forma unor denumiri incomplete (a) sau a unor denumiri ce ascund *stricto sensu* incompatibilități (b).

(a) Potrivit celor de mai sus, denumirile cu trei termeni la atributele substantivale și pronominale sînt singurele complete — atribut substantival genitival, nu doar atribut substantival; atribut pronominal prepozițional, nu doar atribut pronominal etc.

(b) Sînt greșite denumirile care substituie mijloacele de construcție, respectiv utilizarea calificativului genitival (dativ al) în locul celui prepozițional.

Într-un exemplu precum *campania* **împotriva lui Napoleon**, atributul substantival este prepozițional, nu genitival. Greșite sînt și denumirile cu patru termeni, refăcînd atît prepoziția, cît și cazul. În *copacul* **dinaintea casei**, atributul substantival *dinaintea casei* este prepozițional, nu genitival prepozițional sau prepozițional genitival.

2.1. Uneori, după modelul cu trei termeni de la atributele substantivale și pronominale, se construiesc formații asemănătoare și la atributul adjectival, respectiv apariția în nume a unui al treilea termen, prin care se reflectă felul adjectivului (calificativ, pronominal, participial, gerunzial, numeral) sau cazul acestuia. E vorba de formații de tipul: „atribut adjectival pronominal" sau chiar „atribut adjectival pronominal demonstrativ" (posesiv, nehotărît etc.), „atribut adjectival genitival" (dativ, nominatival). Toate aceste „denumiri" sînt greșite, întrucît nici felul adjectivului și nici cazul la care stă nu diferențiază modul de construcție, care rămîne constant — acordul. Altfel spus, atributul adjectival nu se subclasifică.

T 77 ATRIBUT ADJECTIVAL / ATRIBUT VERBAL

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Profesorul a corectat lucrările* **scrise** *de elevi acasă.*
(2) *Mi-am reparat maşina* **de scris.**

B. SOLUŢII:

(1) *scrise* = atribut adjectival
(2) *de scris* = atribut verbal

C. COMENTARIU

0. Cînd sînt la mod nepersonal (infinitiv, gerunziu, supin, participiu) şi depind de un substantiv, verbele au funcţia de atribut. Acesta se împarte în două grupe:

(1) atribut verbal, exprimat prin verbe la infinitiv, gerunziu (neacordat) şi supin: *datoria* **de a învăţa,** *plăcerea* **de a picta,** *intenţia* **de a persevera** (infinitiv); *copii* **trecînd** *strada, fată* **nitîndu-se-n** *oglindă* (gerunziu); *poezie* **de memorat,** *exerciţiu* **de rezolvat,** *maşina* **de măcinat** *cafea, maşină* **pentru adunat** *fin* (supin);

(2) atribut adjectival, exprimat prin verbe la participiu: *pantaloni* **călcaţi,** *lecţie* **învăţată,** *stradă* **măturată** etc.

1. Greşeala comisă uneori aici este tratarea participiului ca atribut verbal, asemenea infinitivului, gerunziului şi supinului, nu ca atribut adjectival.

Raţionamentul care stă la baza acestei interpretări poate fi astfel formulat: dacă atributul se clasifică după partea de vorbire prin care se exprimă (substantiv ⇒ substantival, pronume ⇒ pronominal etc.) şi, potrivit acestui criteriu, atributul exprimat prin infinitiv, gerunziu şi supin este verbal, atunci şi participiul, care tot formă verbală este, trebuie considerat atribut verbal.

1.1. Încadrarea «totuşi» a participiului la atributul adjectival, nu la cel verbal, se bazează pe anumite trăsături tipic adjectivale ale participiului, atît în conţinut (participiul exprimă ca însuşire o acţiune suferită), cît, şi mai ales, în formă — acordul în gen, număr şi caz cu un substantiv.

1.2. O dată încadrat la atributul adjectival, participiul, indiferent în ce măsură mai trimite la verbul de origine (comp. *om* **cinstit** (cultivat, supărat, deosebit etc.) cu *om* **urmărit** *(de ghinion), lecţie (bine)* **învăţată,** *pedeapsă* **executată** etc.), nu se analizează ca verb (tranzitiv/intranzitiv, personal/impersonal, conjugarea etc.), ci ca adjectiv — număr, gen, caz (prin acord cu substantivul) şi, dacă e necesar, grad de comparaţie. (Ca formulare, putem utiliza: „adjectiv provenit din participiu" sau „participiu cu valoare adjectivală" sau „participiu adjectival". Informaţia „variabil cu patru terminaţii" nu este necesară, întrucît toate participiile au patru forme.)

T 78 APOZIŢIE — NOMINATIV / ACELAŞI CAZ CU ANTECEDENTUL

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Am discutat* cu Ion, **amicul** *tău.*
(2) *Am discutat* cu Ion, **cu amicul** *tău.*

B. SOLUŢII:

(1) *amicul* = apoziţie în nominativ
(2) *cu amicul* = apoziţie în acuzativ

C. COMENTARIU

0. În legătură cu apoziţia (= atributul substantival (pronominal) apoziţional) se comit de regulă două greşeli: (a) necunoaşterea cazului şi, de aici, interpretarea lui eronată, cînd nominativ, cînd alt caz, fără o motivaţie propriu-zisă; (b) confuzia cu funcţia antecedentului. Cele două greşeli se explică prin necunoaşterea esenţei apoziţiei şi a modului său de construcţie:

1. Din punctul de vedere al înţelesului, apoziţia este considerată în gramatici un fel de atribut care stă pe acelaşi plan cu regentul, adică se referă la unul şi acelaşi obiect ca regentul („identitate referenţială").

Astfel, în exemplul I o n, **portarul** *echipei noastre, a avut un accident*, termenul regent *(Ion)* și apoziția *(portarul)* denumesc una și aceeași persoană.

De aceea spunem că apoziția este o reformulare, o explicitare cu alte cuvinte a regentului.

Se vede astfel că apoziția, nedeterminînd propriu-zis substantivul, se îndepărtează de ceea ce numim atribut, dar, prin tradiție, gramaticile o tratează la atribut. În același timp, în sfera apoziției sînt incluse și fapte care nu au nimic comun cu explicația, fiind atribute propriu-zise (vezi mai jos).

2. Combinînd c o n ț i n u t u l și modul de c o n s t r u c ț i e, gramaticile vorbesc de două tipuri de apoziții: (a) d e t e r m i n a t i v e (în conținut) și n e i z o l a t e (ca mod de construcție) și (b) e x p l i c a t i v e (în conținut) și i z o l a t e (ca mod de construcție).

2.1. Apozițiile d e t e r m i n a t i v e, după cum le arată și numele, sînt atribute propriu-zise și se exprimă de regulă prin substantive proprii sau asimilabile lor: *rîul Mureș, strada Coșbuc, bădița Vasile, mătușa Marioara, doctorul Popescu, romanul Ion, anul 1907, ora 5* etc.

Apoziția determinativă nu este izolată prin nici un semn de punctuație. (Adesea apoziția determinativă este numită, tocmai pentru a-i evidenția caracterul neexplicativ, adică... neapozițional, f a l s ă a p o z i ț i e.)

2.2. Apozițiile e x p l i c a t i v e (sau propriu-zise) au drept conținut explicarea termenului din față (= antecedent). Ele sînt totdeauna izolate prin diverse semne de punctuație (virgula, perechea de virgule, două puncte etc.): I o n, **prietenul** *meu, a avut un accident; Mi-a adus mai multe* l u c r u r i: *două* **pixuri, un ghiozdan** *și* **un penar.**

OBSERVAȚIE. Catalizarea trăsăturii explicative, dincolo de semnele izolării (virgula, perechea de virgule etc.), se realizează adesea prin cîteva adverbe explicative — *anume, adică, și anume* — antepuse apoziției: *L-am cunoscut* p e I o n, **adică pe unicul tău.**

3. După cum apoziția este izolată sau neizolată, cazul este sau poate fi diferit:

3.1. A p o z i ț i a n e i z o l a t ă are o singură posibilitate cazuală — n o m i n a t i v (și numai nominativ), i n d i f e r e n t de cazul termenului regent: *Cartea* d o c t o r u l u i (regent — genitiv) **Popescu** (apoziție — nominativ) *a fost mult solicitată; Locuiește* p e s t r a d a (regent — acuzativ) **Eminescu** (apoziție — nominativ).

Faptul că apoziția neizolată nu poate sta în același caz cu regentul, altul decît nominativ, se poate foarte ușor de-

monstra. Astfel, dacă în *Apele* r î u l u i **Mureș** *trec prin Aiud*, substantivul *Mureș* ar fi în genitiv, asemenea termenului regent *(rîului)*, el ar trebui să aibă forma *Mureșului*, exemplul devenind: *Apele* r î u l u i, **ale Mureșului,** *trec prin Aiud*. Structura obținută este posibilă, dar evident alta *(ale Mureșului* = apoziție izolată). Interpretare similară: *M-am întîlnit* c u i n g i n e r u l (Ac) **Stamate** (N) (comp. cu *M-am întîlnit* c u i n g i n e r u l (Ac), **cu Stamate** (Ac)).

Se atrage aici atenția asupra pericolului de a interpreta greșit cazul apoziției ca fiind același cu al termenului regent (G, D, Ac). Or, s-a văzut clar că acesta este nominativ, în mod obiectiv nominativ. (Problema unui «acord» nici nu se pune, întrucît un substantiv nu se acordă cu alt substantiv.) (Vezi, în acest sens, Drașoveanu, 1982, p. 43.)

OBSERVAȚIE. Se înțelege că în structuri de tipul: c e t a t e a **Sucevei,** s t r ă z i l e **Clujului,** a p a **Siretului** etc., cuvintele subliniate nu sînt în nominativ, ci în genitiv, marcat clar, nu sînt apoziții neizolate și de altfel n-au nimic comun cu apoziția. (Substantivele subliniate sînt atribute substantivale genitivale.)

3.2. Apoziția izolată are două modalități de construcție cazuală, aflate în raport de variație liberă:

(a) în N, indiferent de cazul antecedentului: (a_1) V a s i l e, **colegul** *meu, este fruntaș* (N—N); (a_2) *Invenția* l u i V a s i l e, **colegul** *meu, a fost omologată* (G—N); (a_3) L u i V a s i l e, **colegul** *meu, i-au venit musafiri* (D—V); (a_4) *Discut* c u V a s i l e, **colegul** *meu* (Ac—V); V a s i l e, **prietenul** *meu drag!* (V—N);

(b) în oricare dintre cazuri, dar obligatoriu același cu al antecedentului: (b_1) I o n, **colegul** *meu, este fruntaș* (N—N); (b_2) *Cartea* l u i I o n, **a colegului** *meu, a avut un mare succes* (G—G); (b_3) L u i I o n, **colegului** *meu, îi place gramatica* (D—D); (b_4) P e I o n, **pe colegul** *meu, l-a chemat directorul* (Ac—Ac); (b_5) V a s i l e, **prietene!** (V—V). În această situație, apoziția repetă întocmai construcția antecedentului (același caz, aceeași prepoziție).

Identitatea de construcție se recunoaște fie după caz — la GD, acesta fiind marcat într-un fel sau altul, fie după prepoziție la Ac, obligatoriu repetată la apoziție: *Îi scrie* l u i G i g e l, *prietenului său din copilărie* (D); *L-am întîlnit* î n C r a i o v a, **în** *orașul care...* (Ac cu prepoziție).

Cînd termenul antecedent este un substantiv cu funcție de complement direct, avem două situații.

(1) Acuzativul este cu prepoziția-morfem *pe*, repetată la apoziție: *L-am revăzut* p e I o n M a t e i, **pe caporalul** *care...*

(2) Acuzativul-complement direct este fără *pe*: *Am recitit* R ă s c o a l a, **romanul** *care...*; *Mi-a adus două* s c r i s o r i, **una** *de la... și* **alta** *de la...*

Opțiunea pentru n o m i n a t i v *(romanul, una, alta)*, nu acuzativ, se motivează prin (a) tendința generală a limbii noastre de a pune apoziția în nominativ și (b) analogia cu situații similare — substantivele cu formă de NAc din titluri, anunțuri, diverse propoziții nominale neanalizabile sînt interpretate ca nominative. (În general, o formă de NAc în afara unei relații sintactice marcate este în nominativ.)

3.3. În cazul apoziției izolate care copiază construcția termenului antecedent *(I-am dat* l u i G i g e l, **amicului** meu...: dativ-dativ) ne întîlnim cu două tipuri de greșeli:

(1) încadrarea greșită a cazului apoziției, respectiv nominativ în loc de cazul regentului, reprodus de apoziție și marcat formal;

(2) nerecunoașterea apoziției, în speță tratarea ei drept aceeași funcție ca termenul antecedent.

În prima situație nu se recunosc formele de genitiv-dativ ale substantivului, diferite de ale nominativului sau se nesocotește prepoziția. (Există aici și o motivație subiectivă greșită, aceea că apoziția ar sta numai în nominativ.)

În situația a doua, cauza confuziei este absolutizarea modului de construcție. Raționamentul se desfășoară cam în felul următor: dacă substantivul e în genitiv, atunci are funcția de atribut, dacă e în dativ, are funcția de complement indirect, dacă e în acuzativ, are funcția de complement (direct, indirect, circumstanțial). Se nesocotește însă tocmai specificul apoziției, acela de a se referi la una și aceeași realitate cu termenul antecedent. Din această cauză nu este posibilă coordonarea între antecedent și apoziție: *Am discutat* d e s p r e I o a n a, **despre fata** *vecinului* ≠ *Am discutat* d e s p r e I o a n a **și** d e s p r e f a t a *vecinului. (Ioana* și *fata (vecinului)* sînt una și aceeași persoană.) Prin urmare, în exemplul dat, complement indirect este numai *despre Ioana*, nu și *despre fata*.

OBSERVAȚIE. Acordînd apoziției funcția termenului antecedent am transforma-o în parte de propoziție coordonată cu antecedentul (parte de propoziție multiplă), ceea ce, am văzut, se exclude.

4. Spre deosebire de diverse părți de propoziție, a căror topică nu este în general fixă, apoziția stă după termenul explicat, numit, tocmai de aceea, a n t e c e d e n t.

De regulă, apoziția urmează imediat termenului explicat (*el, amicul meu,...*), dar poate fi și despărțită prin mai multe cuvinte, determinanți ai antecedentului, uneori chiar prin propoziții întregi: A m u n p r i e t e n *foarte bun, pe care-l cunoști și tu de pe vremea cînd eram studenți și mergeam adesea împreună la dans*, **prieten** *care acum s-a mutat la Timișoara*. Greșeala frecvent comisă aici este că nu se sesizează apartenența apoziției la propoziția în care se află termenul antecedent și, de aici, greșeli în segmentarea frazei.

Deoarece între apoziție și termenul antecedent se stabilește un raport de echivalență logico-semantică, ca poziție cei doi termeni sînt p e r m u t a b i l i. Odată cu schimbarea locului se schimbă și rolurile: Ș t e f a n c e l M a r e (antecedent), domnul *Moldovei* (apoziție), *a purtat numeroase războaie cu turcii* — D o m n u l *Moldovei* (antecedent), **Ștefan cel Mare** (apoziție), *a purtat numeroase războaie cu turcii*.

OBSERVAȚIE. Foarte rar, apoziția poate fi antepusă. În această situație este vorba de enumerări (apoziții) care detaliază un termen cu înțeles mai general: **Casă, mașină, grădină, t o t u l** *a pierdut*.

T 79 ATRIBUTIVĂ / CIRCUMSTANȚIALĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *A venit la noi* **în v a r a cînd a fost seceta aceea mare.**

(2) **A v e n i t** *la noi* **cînd a fost seceta aceea mare.**

B. SOLUȚII:

(1) *cînd a fost seceta aceea mare* = atributivă

(2) *cînd a fost seceta aceea mare* = circumstanțială (de timp)

C. COMENTARIU

0. Problema confuziei între cele două tipuri de subordonate, în speță dinspre atributivă spre circumstanțiale, se pune de regulă atunci cînd atributiva se introduce prin a d v e r b e

relative (de mod: *cum, precum, după cum*; de timp: *cînd, de cînd* etc.; de loc: *unde, de unde, pe unde* etc.), iar în finala regentei se află un substantiv cu prepoziție care îndeplinește funcția de complement circumstanțial: (a_1) *A procedat* în felul **cum a crezut de cuviință**; (a_2) *M-am împrietenit cu el* din ziua **cînd l-am cunoscut**; (a_3) *S-a plimbat* prin locurile **unde** și-a **petrecut copilăria.**

OBSERVAȚIE. În cele de mai jos se presupune că subordonata a fost corect izolată de regentă, respectiv cu bara de despărțire în fața relativului, nu a substantivului: | *Am stat pe locul* | [*unde stai tu acum*] (nu | *Am stat* | [*pe locul unde stai tu acum*]).

0.1. Sursele confuziei sînt mai multe, dintre care sînt de reținut:

(1) Atributivele în discuție se introduc prin adverbe relative, elemente de relație care, deși nu sînt specifice subordonatelor circumstanțiale (de mod, de timp, de loc), apar frecvent ca introductive ale acestora: (b_1) *A procedat* **cum a crezut de cuviință** (circumstanțială de mod); (b_2) *M-am împrietenit cu el* **de cînd l-am cunoscut** (circumstanțială de timp); (b_3) *S-a plimbat* **pe unde** și-a **petrecut copilăria** (circumstanțială de loc).

(2) Se utilizează întrebările *cum, cînd, unde*, la care răspund, firește, circumstanțialele amintite, nu atributivele. Se ajunge la aceste întrebări pe două căi, în aparență posibile, dar în fapt greșite, fiecare conținînd cîte o eroare:

(a) Întrebarea nu este pusă pe lîngă nici un cuvînt (ca termen regent), ci ea rămîne «fără adresă»: *Toate acestea s-au petrecut pe vremea* **cînd încă nu apăruseră mașinile** (*cînd? — cînd încă nu apăruseră mașinile*).

(b) Întrebarea este pusă, în virtutea obișnuinței, pe lîngă verbul din regentă: *Ne vom întîlni în locul* **unde ne-am întîlnit ultima oară** (**Unde** *ne vom întîlni? — Unde ne-am întîlnit și ultima oară*).

1. Deosebirea atributivei de circumstanțiale în aceste condiții se poate face în mai multe feluri.

1.1. Ca «avertisment» reținem faptul că *unde, cînd, cum* nu sînt cuvinte subordonatoare specializate în a introduce numai circumstanțiale, ci multe alte feluri de subordonate, între care și atributive.

1.2. Operînd cu întrebarea, aceasta trebuie pusă obligatoriu pe lîngă un cuvînt din regentă. (O întrebare «fără

adresă» de tip *unde, cînd, cum* etc. este total necon ludentă.) Avem două posibilități de a pune întrebarea:

(1) Atașată verbului din regentă, aceasta rămîne a unei circumstanțiale: Ne-am întîlnit *în seara* **cînd a fost meciul acela de pomină** (**Cînd** ne-am întîlnit? ⇒ temporală).

În cadrul acestei operații se comite o eroare: la această întrebare răspunde nu numai subordonata, temporala în exemplul dat, ci și un cuvînt din regentă *(în seara)*, a cărui funcție de circumstanțial de timp este mai presus de orice îndoială. Or, cum nu putem avea și complement circumstanțial (de timp), și subordonată circumstanțială (de timp) pe lîngă același verb, fără a fi coordonate între ele, înseamnă că subordonata nu este în mod necesar temporală. Prin urmare nici termenul ei regent nu este verbul.

(2) Atașînd întrebarea substantivului, ca celălalt termen regent posibil, aceasta nu mai apare deloc «firească» în forma *cînd (unde, cum* etc.), ci se impune reformulată *(care, ce fel de)*, conducînd la atributivă: *Stai* în locul **unde te-am pus.** (nu **unde locul?*, ci *în care loc?*).

1.3. Calitatea de atributivă se poate verifica suplimentar prin:

(1) înlocuirea adverbului relativ introductiv prin pronumele relativ *care*: *Am stat o noapte* la hotelul **unde** *ai stat și tu (unde = în care);*

(2) substituirea întregii subordonate cu un atribut adjectival, de regulă exprimat printr-un adjectiv demonstrativ: *S-au scuturat toți trandafirii* / În seara **cînd ne-am despărțit:** (...în seara **cînd ne-am despărțit** — ...în seara aceea);

(3) imposibilitatea «mutării» subordonatei în fața termenului regent. Operația are ca rezultat o frază imposibilă în română: *Am trecut și noi prin* satul **unde-ai fost tu profesor** — ***Unde-ai fost tu profesor,** *am trecut și noi prin* satul; *Îmi caut* o zi **cînd să pot merge la film** — ***Cînd să pot merge la film,** *îmi caut o zi.*

La o circumstanțială, în schimb, această mutare este posibilă: *Trece foarte repede timpul* **cînd ești în vacanță** — **Cînd ești în vacanță,** *trece foarte repede timpul.*

OBSERVAȚIE. Se înțelege că despărțirea subordonatei de regentă și interpretarea nu sînt condiționate de poziția față de regentă, postpusă în întregime (| *Nu prea-ți plăcea gramatica pe vremea* (1)| [**cînd erai școlar** (2)], sau încadrată de regentă [| *Pe vremea* (2) **cînd erai școlar** (1)] *nu prea-ți plăcea gramatica* (2) |.

1.4. Atributiva de acest tip poate apărea și pe lîngă substantive care, în regentă, nu au funcție de complemente circumstanțiale: *Am revăzut* l o c u r i l e **unde mi-am petrecut copilăria.**

Interpretarea acestcia drept circumstanțială este mai puțin probabilă datorită imposibilității de a pune o întrebare de tip *unde (cînd* etc.) pe lîngă verbul din regentă. (Funcția subordonatei nu poate intra nici aparent în competiție cu funcția substantivului din regentă.)

1.5. Excesul de precauție în interpretarea unei subordonate ca circumstanțială poate duce și în cealaltă extremă, încadrarea unei circumstanțiale la atributive. În afară de utilizarea greșită a întrebării *(care* pentru *unde, cînd, cum* etc.), cauza constă în nesocotirea termenului regent — adverb (de loc, de timp, de mod), nu substantiv: l e r i, **cînd am venit de la stadion,** *m-am întîlnit cu doi amici (*cînd ieri?).* Sînt pasibile de această confuzie mai cu seamă circumstanțialele introduse prin *cînd, cum, unde* din grupurile adverbiale *atunci cînd, acolo unde, așa cum: N-ai venit* a t u n c i **cînd te-am rugat** *(cînd te-am rugat* = atributivă (greșit) în loc de circumstanțială de timp).

ALTE FUNCȚII ȘI SUBORDONATE CORESPONDENTE

T 80 COMPLEMENT INDIRECT / COMPLEMENT DIRECT (CI / CD)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Copiii îi* s u p ă r ă *cîteodată* **pe părinți.**
(2) *Copiii* s e s u p ă r ă *cîteodată* **pe părinți.**

B. SOLUȚII:

(1) *pe părinți* = complement direct (CD)
(2) *pe părinți* = complement (CI)

C. COMENTARIU

0. Problema confuziei celor două complemente se pune în situația cînd au întrebări comune *(pe cine* sau *ce)* și construcții identice sau asemănătoare (realizările prin „*pe* + Ac", verbe la infinitiv, gerunziu).

0.1. Deosebirea între ele se face prin raportare la calitățile termenului regent. Indiferent dacă întrebarea este *pe cine* sau *ce*, termenul regent este examinat conform unui set de patru trăsături, negative toate, pe care le numim r e s t r i c ț i i. Dacă verbul regent le respectă pe toate patru, complementul este direct, iar dacă le încalcă, pe una sau mai multe, complementul este indirect. (Notăm cu [—] respectarea restricției, respectiv cu [+] încălcarea restricției.)

1. Cele patru r e s t r i c ț i i ([—]) / încălcări de restricții ([+]), asociate cu interpretările aferente —[+ CD] / [— CD], adică [+ CI] — sînt următoarele:

I Verbul regent să nu fie intranzitiv:

V_{reg} [— intrz.] / V_{reg} [+ intrz.] ⇒ [+ CD] / [+ CI];

II Verbul regent să nu aibă alt CD:

V_{reg} [— CD] / V_{reg} [+ CD] ⇒ [+ CD] / [+ CI];

III Verbul regent să nu fie la diateza reflexivă cu pronume în acuzativ *(mă, te, se* etc.).

V_{reg} [— refl Ac] / V_{reg} [+ refl Ac] ⇒ [+ CD] / [+ CI];

IV Verbul regent să nu fie la diateza pasivă:

V_{reg} [+ pas] / V_{reg} [— pas] ⇒ [+ CD] / [+ CI].

OBSERVAȚIE. Nu se supun restricțiilor II, III, IV verbele bitranzitive (vezi T 52).

Se înțelege că încălcarea unei restricții face de prisos examinarea celorlalte.

Dăm mai jos exemple cu „încălcări" ale fiecăreia dintre restricții, toate avînd aceeași consecință: complementul este indirect, nu direct. Exemplele sînt grupate în două serii, după cum întrebarea este *pe cine* sau *ce*.

1.1. Întrebare: *pe cine?*

(1) N u c o n t a ț i **pe mine (pe Gigel, pe el, pe oricine).** Încalcă restricția I: V_{reg} [+ intrz.] ⇒ nu CD, ci CI (comp. cu L - a c ă u t a t **pe Gigel:** CD).

OBSERVAȚIA 1. Dublarea complementului direct prin pronume personal neaccentuat *(mă, te, îl* etc.) nu contează ca alt complement direct.

OBSERVAȚIA 2. Verbelor intranzitive ([+ intrz.]) le sînt asimilate, ca termeni regenți, și unele construcții cu *a fi*, participii și adjective din familii flexionare verbale: M i - e c i u d ă (n e c a z etc.) **pe tine** (nu CD, ci CI); S î n t s u p ă r a t (m î n i a t, e n e r v a t etc.) **pe** *toată* **lumea** (nu CD, ci CI); *Mașina* c u m p ă r a t ă (v î n d u t ă, s c h i m b a t ă etc.) **pe** *cei doi* **boi.** (nu CD, ci CI); E f u r i o s (n e r v o s, m î n i o s etc.) **pe** *toți* **prietenii** (nu CD, ci CI).

(2) N u d ă *doi bani* **pe tine (pe nimeni).**

(a) Respectă restricția I: *(a da* = [— intrz.]).

(b) Încalcă restricția II: V_{reg} [+ CD] *(bani* = CD pe lîngă *nu dă)* ⇒ nu CD, ci CI (compl. cu **Pe tine** n u t e v e d e).

OBSERVAȚIA 1. Construcția „verb + *ceva* + *pe cineva*" caracterizează așa-numitele verbe „ale schimbului": *a da, a oferi, a schimba, a primi, a cinde, a căpăta, a cumpăra* etc. Cînd complementul cu *pe* (CI) se exprimă prin substantive care denumesc inanimate, *pe cine* devine *pe ce*, iar confuzia CD/CI este mai puțin probabilă: *A schimbat casa* **pe-o mașină (pe ce a s c h i m b a t** *casa?).*

OBSERVAȚIA 2. Prepoziția *pe* este echivalentă (și se poate înlocui) cu *pentru, contra, în schimbul* etc., toate fiind prepoziții excluse din construcția complementului direct: **Pe casetofon** a m p r i m i t *o sumă rezonabilă (pe casetofon = pentru casetofon = în schimbul casetofonului).*

OBSERVAȚIA 3. În situații de felul celei de mai sus, cînd avem două complemente, în aparență amîndouă directe, totdeauna cel cu *pe* va fi indirect (CI), iar cel fără *pe* (acuzativ neprepozițional) va fi direct (CD), niciodată invers. Dacă ambele sînt cu *pe*, complementul direct va fi cel dublat prin pronume personal neaccentuat în acuzativ.

OBSERVAȚIA 4. Asimilabile acestei situații (verbul regent are deja un CD) sînt unele construcții cu *a avea (a avea ură, necaz, draci* etc. *pe...).*

(3) S - a s u p ă r a t **pe mine (pe prieteni, pe Ion** etc.).

(a) Respectă restricția I *(a supăra* = tranzitiv, adică [— intrz.]).

(b) Respectă restricția II *(a supăra* nu are alt CD).

(c) Încalcă restricția III: V_{reg} [+ refl. Ac.] *(se* = pronume reflexiv în Ac) ⇒ nu CD, ci CI (comp. cu *Și* **pe mine** *mă* s u p ă r ă *măscăua).*

OBSERVAȚIA 1. Construcția „verb reflexiv + *pe cineva*" (întrebare: *pe cine?)* caracterizează așa-numitele verbe ale adversității afective: *a se supăra, a se mînia, a se înfuria, a se enerva, a se șoca, a se întrista* etc. În aceeași situație sînt: *a se baza, a se fonda, a se întemeia* etc.

OBSERVAȚIA 2. Dacă acest CI se exprimă prin substantive care denumesc inanimate, întrebarea devine *pe ce* și, din nou, probabilitatea de confuzie cu CD scade (N u t e s u p ă r a **pe lucruri).**

(4) *Vina* a f o s t d a t ă **pe tine.**

(a) Respectă restricția I *(a da* = tranzitiv, adică [— intrz.]). (b) Respectă restricția II *(a da* nu are alt CD); (c) Respectă restricția III *(a da* nu este la diateza reflexivă în acuzativ). (d) Încalcă restricția IV: V_{reg} [+ pas] *(a fost dată* — verb la diateza pasivă) ⇒ nu CD, ci CI (comp. T e - a d a t *și* **pe tine** *afară de la oră?).*

OBSERVAȚIE. Construcția „verb la diateza pasivă + *pe cineva*" (întrebare: *pe cine?)* apare la verbele „schimbului" *(a oferi, a vinde* etc.).

1.1.1. Verificînd nerespectarea restricțiilor prin care se elimină CD, se constată că, în fapt, de fiecare dată poate fi încălcată o singură restricție, nu două sau mai multe, ele excluzîndu-se reciproc. În acest sens spunem că e suficientă o singură „încălcare" pentru a avea CI, nu CD.

Astfel, dacă verbul regent este intranzitiv (V_{reg}[|– intr.] — restricția I), automat nu se mai pune problema celorlalte trei restricții (II — de a nu avea un alt CD, III — de a fi la diateza reflexivă sau IV — de a fi la diateza pasivă), căci verbele intranzitive nu pot trece la aceste diateze. (Nu avem în vedere reflexivul impersonal de tipul: *se cine, se pleacă, se călătorește* etc.)

La fel, dacă verbul regent are deja un CD (V_{reg}[+ CD] — restricția II), el nu mai poate fi intranzitiv (restricția I), nici la diateza reflexivă în acuzativ (restricția III) și nici la diateza pasivă (restricția IV).

În sfîrșit, un verb la diateza reflexivă în acuzativ (V_{reg} [+refl. Ac] — restricția IV) nu poate fi intranzitiv, ci intranzitivizat, nu poate avea CD și, firește, nici nu mai poate fi la diateza pasivă.

1.1.2. Proba suplimentară pentru calitatea de complement indirect prepozițional, nu direct, în cazul incălcării vreuneia dintre restricții, o constituie i m p o s i b i l i t a t e a d u b l ă r i i prin pronume personal neaccentuat în acuzativ, indiferent de poziție: N u m i z a ț i *și* pe mine (nu și: **Nu* mă m i z a ț i pe mine; comp. cu N u m ă n u m ă r a ț i *și* pe mine); S - a s u p ă r a t pe mine (n u și: *Mă s - a s u p ă r a t *pe mine;* comp. cu M ă s u p ă r ă *și* pe mine *atitudinea lui).*

1.2. Întrebare: *ce?*

Problema deosebirii celor două funcții se pune în aceiași termeni, cu mențiunea că de fapt această întrebare *(ce?)* este greșit pusă, iar posibilitatea reformulării ei *(ce? → de ce?, la ce?, în ce?* etc.) constituie un argument în plus că nu e vorba de CD, ci de CI.

În această situație *(ce? →* CD sau CI) se află o serie de realizări verbale ale celor două funcții, cel mai adesea infinitivul și, mai rar, gerunziul și supinul. (În fapt nu e vorba de complemente propriu-zise, ci de contrageri ale completivei directe și indirecte.)

De remarcat pentru toate exemplele date mai jos este faptul că infinitivul fără prepoziție se găsește în variație liberă cu cel prepozițional, varianta uzuală azi fiind cea cu prepoziție. Se înțelege că în această ultimă situație (infinitiv cu prepozițiile *de, la, pentru* etc.) confuzia CD/CI este mai puțin probabilă, întrucît puțin probabilă este punerea întrebării *ce:*

(1) Încalcă restricția I, adică termenul regent este i n t r a n z i t i v sau a t r a n z i t i v: *Este* i n c a p a b i l a face *un lucru util* (comp. cu *Este* i n c a p a b i l de a face *un lucru util); Sînt* d i s p u s a *mă* întoarce *imediat* (comp. cu *Sînt* d i s p u s de a *mă* întoarce *imediat); Îi* e s t e t e a m ă (j e n ă, f r i c ă, r u ș i n e etc.) a *mai* scoate *un singur cuvînt* (comp. Î i e t e a m ă de a *mai* scoate *un singur cuvînt).*

În toate exemplele date, cuvintele subliniate sînt c o m p l e m e n t e i n d i r e c t e, nu directe (CI, nu CD).

(2) Încalcă restricția II, adică verbul tranzitiv a r e deja u n c o m p l e m e n t d i r e c t: *Mă* î n d e a m n ă *(mă* o b l i g ă, *mă* î m p i n g e etc.) a lua *o decizie pripită* (comp. cu *Mă* î n d e a m n ă la a lua *o decizie pripită).* Cuvintele subliniate sînt complemente indirecte, nu directe.

(3) Încalcă restricția III, adică verbul este la d i a t e z a r e f l e x i v ă (cu pronume în acuzativ): S e t e m e a face *acest lucru; Tocmai* m ă p r e g ă t e a m a-*ți* spune că...; M ă g î n d e a m a proceda *altfel* (comp. cu M ă p r e g ă t e a m de a-*ți* spune că...). Cuvintele subliniate sînt nu complemente directe, ci indirecte.

(4) Încalcă restricția IV, adică verbul este la d i a t e z a p a s i v ă: S î n t o b l i g a t a *să* atragă atenția...; S î n t e ț i i n v i t a t a lua parte *la întrunirea noastră* (comp. cu S î n t o b l i g a t la a *să* atragă atenția...).

Cu funcție de complement direct, infinitivul apare destul de rar: Î n c e p e a striga *după ajutor; Abia acum* î n v a ț ă a conduce *mașina;* N u p o a t e reține *totul.*

Rare sînt de asemenea fenomenalizările prin supin: S - a s ă t u r a t (s-a p l i c t i s i t, s-a l ă s a t, s-a a p u c a t etc.) de învățat (CI, nu CD, întrucît verbul este reflexiv în acuzativ). (Comp. cu A t e r m i n a t de cules *porumbul — de cules* = CD).

Și mai rar este gerunziul cu funcție de CD sau CI: S î m ț apropiindu-se *cineva* (CD). S - a p l i c t i s i t *tot* auzindu-l *cum se lamentează* (CI, pentru că verbul este reflexiv).

OBSERVAȚIE. Problema confuziei pe baza întrebării *ce* se pune propriu-zis la c o m p l e t i v ă d i r e c t ă/c o m p l e t i v ă i n d i r e c t ă (vezi T 81).

T 81 COMPLETIVA INDIRECTĂ / COMPLETIVA DIRECTĂ (I)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *S-a supărat* **pe cine nu era cazul.**
(2) *A sancționat* **pe cine nu era cazul.**

B. SOLUȚII:

(1) *pe cine nu era cazul* = completivă indirectă
(2) *pe cine nu era cazul* = completivă directă

C. COMENTARIU

0. Cel puțin teoretic, problema confuziei c o m p l e t i v ă d i r e c t ă / c o m p l e t i v ă i n d i r e c t ă, în afară de gradul sporit de frecvență, se pune în același termeni ca la nivelul propoziției (complement direct / complement indirect — vezi T 80) și se explică prin necunoașterea sau nesocotirea regimului tranzitiv/intranzitiv(izat) al termenului regent. Ca principiu de lucru se preferă regimului verbal utilizarea întrebărilor. Or, prin acestea putem doar a p r o x i m a un g r u p d e s u b o r d o n a t e, nu identifica o subordonată, deoarece întrebările sînt fie comune, fie greșit puse.

Cum în practica analizei gramaticale elementare, se face în primul rînd apel la întrebări, de la acestea plecăm și în comentariul de mai jos.

0.1. Asemenea complementului indirect echivalent, completiva indirectă are două tipuri de întrebări:

(1) **Cui,** pentru completiva indirectă corespunzătoare complementului indirect în dativ: *Se adresează întotdeauna* **cui nu trebuie; *Dă informații*** **oricui îl solicită** (comp. cu *Dau o carte* **colegului** *meu; Scriu o scrisoare* **mamei**). În principiu, acest tip de completivă indirectă nu pune probleme în analiză, întrucît nu are cu ce se confunda. (Nu există altă subordonată care să răspundă la întrebarea *cui.)*

OBSERVAȚIE. Completiva indirectă corespunzătoare complementului indirect prepozițional în genitiv *(Au votat* **contra cui tre-**

buia — comp. cu *Luptăm* **împotriva fumatului**) este foarte rară și de aceea nu este reținută aici.

(2) P r e p o z i ț i e + **cine sau ce** *(despre cine (despre ce), de cine (de ce), pentru cine (pentru ce)* etc.): *A cumpărat bicicleta* **pentru cine o merită cu adevărat;** *Nu se interesează* **nici de cine îi e apropiat:** *Nu se gîndește* **la cine crezi tu;** *Eram încredințat* **că nu i s-a întîmplat nimic grav.**

1. Întrebările pe bază de *cine (despre cine, de cine, pentru cine* etc.) se pun de regulă corect și fără dificultate, condu ind aproape fără echivoc la completiva indirectă. (Pentru cele de tip „prepoziție + *ce*", vezi T 82.)

Singura întrebare pe bază de *cine* comună completivei indirecte și completivei directe este *pe cine,* situație în care deosebirea între cele două subordonate nu se poate face niciodecum prin întrebare, ci numai prin examinarea termenului regent. Întrucît această întrebare aparține în primul rînd completivei directe *(A invitat la expoziție* **pe cine i-i prieten),** apariția ei pentru completiva indirectă este un fapt aparte. O întîlnim pe lîngă două tipuri de verbe:

1.1. Ale «adversității afective», utilizate cu pronumele reflexiv în acuzativ sau la participiu (cu valoare adjectivală): *a se supăra (a fi supărat) pe..., a se înfuria (a fi înfuriat) pe..., a se mînia (a fi mîniat) pe..., a se enerva (a fi enervat) pe...:* N u t e î n f u r i a **pe cine nu e cazul;** E s t e s u p ă r a t **pe oricine nu-i de acord cu părerile lui.**

Fiind verbe monotranzitive, cînd sînt însoțite de pronume reflexiv în acuzativ sau trecute la participiu, ele se intranzitivizează și ca atare nu mai pot avea în subordine nici complement direct (vezi T 80) și nici completivă directă. Cum cea mai apropiată prin construcție și sens de completiva directă este completiva indirectă, subordonata aici în discuție este o c o m p l e t i v ă i n d i r e c t ă.

OBSERVAȚIE. Același regim îl au și adjectivele aparținînd aceleiași familii flexionare sau cu înțeles asemănător: *nervos, furios, mînios, ciudos* etc.; *E un tip* n e r v o s **toemai pe cine îl ajută.**

1.2. Verbe intranzitive construite cu prepoziția *pe: a miza pe..., a paria pe...; a conta pe...* etc.: C o n t o ț i *și voi* **pe cine cred eu?**

T 83 COMPLETIVĂ INDIRECTĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ (II)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Vă asigur* **că aţi întîrziat.**
(2) *Constat* **că aţi întîrziat.**

B. SOLUŢII:

(1) *că aţi întîrziat* = completivă indirectă
(2) *că aţi întîrziat* = completivă directă

C. COMENTARIU

0. Problema propriu-zisă a confuziei completivă indirectă/completivă directă se pune în cazul în care completiva indirectă răspunde la întrebări de tip „prepoziţie + *ce*" *(de ce, despre ce, la ce, cu ce* etc.), întrebări care ocupă o poziţie mai «fragilă» în cadrul analizei practice, în sensul că intră adesea în concurenţă cu întrebarea *ce* şi în mod eronat se dă cîştig de cauză acesteia din urmă, iar prin ea completivei directe în locul celei indirecte. De fapt, nu s-ar putea spune că în mintea celui ce analizează greşit are loc, în momentul formulării întrebării, o alegere propriu-zisă, conştientă şi argumentată, între *ce* şi *de ce (la ce, cu ce* etc.), ci e vorba mai degrabă de un mecanism inconştient, cel al minimului efort, aici în sensul utilizării întrebării celei mai simple *(ce)* şi mai «la îndemînă».

Consecinţa imediată este interpretarea greşită a completivei indirecte drept completivă directă: *Nu-mi dau seama* **unde am greşit** (*Ce nu-mi dau seama?* ⇒ completivă directă; întrebare corectă: **De ce** *nu-mi dau seama?* ⇒ completivă indirectă).

Confuzia se face de regulă în unisens, respectiv se interpretează greşit completiva indirectă drept completivă directă, nu şi invers.

OBSERVAŢIE. Se înţelege că o subordonată care răspunde la întrebarea *ce* pune problema de a fi completivă directă sau completivă indirectă numai după ce, potrivit legii priorităţilor (vezi mai jos), nu poate fi predicativă sau subiectivă.

0.1. În principiu dispunem de trei mijloace de aproximare şi verificare a calităţii de completivă indirectă / completivă directă a unei subordonate care răspunde — sau «pare» că răspunde — la întrebarea *ce*, mijloace de altfel complementare: corectitudinea întrebării *(ce)*, transformarea în parte de propoziţie corespondentă şi examinarea regimului tranzitiv/intranzitiv(izat) al regentului. (Deşi certitudinea interpretării corecte ne-o dă numai ultimul mijloc, le examinăm sumar şi pe celelalte două.)

1. Verificarea corectitudinii întrebării *ce*: ori de cîte ori o subordonată permite reformularea întrebării *ce* în „prepoziţie + *ce*" *(la ce, de ce, pentru ce* etc.), ca şi cum ambele întrebări ar fi posibile, are cîştig de cauză întrebarea mai concretă, adică cea cu prepoziţie, şi, o dată cu aceasta, completiva indirectă. Testarea succesivă a posibilelor «echivalenţe», false de altfel, ale întrebării *ce* se realizează operaţional rapid, întrucît inventarul întrebărilor de tip „prepoziţie + *ce*" este redus: [ce] → [de ce], [la ce], [despre ce], [pentru ce], [cu ce], [asupra a ce], [de la ce]. Statistic, cel mai adesea se pune (greşit) întrebarea *ce* în locul lui *de ce* şi *la ce*. (Prin semnul → înţelegem aici „se reformulează ca", iar prin ⇒ , „rezultă".)

Exemple:

(1) [ce] → [de ce] ⇒ completivă indirectă (nu directă): *Nu sînt sigur* **că pot veni**; *L-a acuzat* **că e un impostor**; *Ai grijă* **să nu răceşti**; *Eram convins* **că n-are dreptate**; *Se pregătise de mult* **să-şi spună** *asta.*

(2) [ce] → [la ce] ⇒ completivă indirectă (nu directă): *Prietenii te-au îndemnat* **să faci aşa ceva?**; *Nu mă obliga* **să-ţi zic vreo două**; *Am fost silit de împrejurări* **să iau această hotărîre**; *Nu se pricepe* **să facă nimic**; *S-a hotărît* **să abandoneze lucrarea**; *Nu mă opun* **să plecăm chiar acum.**

(3) [ce] → [pentru ce] ⇒ completivă indirectă (nu directă): *Mulţumeşte părinţilor tăi* **că te-au crescut mare şi voinic.**

(4) [ce] → [de la ce] ⇒ completivă indirectă (nu directă): *Nu mă poţi împiedica* **să nu fac asta.**

(5) [ce] → [asupra a ce] ⇒ completivă indirectă (nu directă): *A stăruit în repetate rînduri* **să-i facem o vizită**; *În sfîrşit se lămurise* **că nu mai are nimic de pierdut.**

Acest criteriu al transformării întrebării *ce* în „prepoziţie + *ce*", deşi practic prin rapiditate, prezintă neajunsul de a îndrepta confuzia completivă directă/completivă indirectă în sens invers. Altfel spus, dacă în mod sigur nu vom interpreta o completivă indirectă drept directă, este posibil

în schimb să interpretăm o completivă directă drept o completivă indirectă. Așa, de exemplu, potrivit celor de mai sus, în *L-am întrebat* ce face, subordonata ar trebui să fie completivă indirectă ([ce] → [despre ce]), când, în realitate, ea este directă.

2. Transformarea subordonatei în parte de propoziție corespondentă: în urma acestei operații ajungem la un complement prepozițional, deci indirect, sau neprepozițional, deci direct. Se va vedea cum, de fiecare dată, verbul cere o anumită prepoziție, apariția ei nu a altăia sau a nici uneia, fiind în general previzibilă pentru un vorbitor nativ de română. Spunem în această situație că verbul (adjectivul) are „regim prepozițional". (Legea prepoziției cerute de regent este dată de Drașoveanu, 1980, ca separând complementul indirect prepozițional de celelalte complemente prepoziționale.) Prepoziția care apare este aceeași cu prepoziția din întrebarea «reală» a subordonatei. Reluînd, pe rînd, tipurile de întrebări avem:

(1) *a fi sigur* de..., *a acuza (pe cineva)* de..., *a avea grijă* de..., *a fi convins* de etc. (*Sînt sigur* de izbîndă, nu și **Sînt sigur izbîndă*, deci complement indirect, nu direct);

(2) *a îndemna (pe cineva)* la..., *a se pricepe* la..., *a fi silit (de cineva* sau *de ceva)* la... (*Mă îndeamnă* la perseverență, nu și **Mă îndeamnă perseverență*, deci complement indirect, nu direct);

(3) *a mulțumi (cuiva) pentru* (sau *de*)... (*Vă mulțumesc pentru atenție*, nu și **Vă mulțumesc atenție*, deci complement indirect, nu direct);

(4) *a împiedica (pe cineva)* de la... (*El m-a împiedicat* de la o faptă *urîtă*, nu și **El m-a împiedicat o faptă urîtă*, deci complement indirect, nu direct);

(5) *a stărui* asupra..., *a insista* asupra..., *a se lămuri* asupra... (*Am stăruit* asupra soluției *date*, nu și **Am stăruit soluția dată*, deci complement indirect, nu direct).

3. Al treilea mijloc de deosebire a celor două subordonate are în vedere statutul verbului regent, definit prin anumite trăsături, numite restricții. După cum le formulăm în termeni pozitivi sau în termeni negativi, examinarea începe cu una sau alta din cele două subordonate. O dată dovedită una din subordonate, se exclude cealaltă.

3.1. Definirea în trăsături pozitive: o subordonată care răspunde la întrebarea *ce*, corect sau fals formulată, va fi completivă indirectă dacă regentul îndeplinește una din următoarele condiții: (1) să fie intranzitiv; (2) să

aibă deja un complement direct; (3) să fie la diateza pasivă (participiu); (4) să aibă pronume reflexiv în Ac.

Se poate observa că:

(a) Cele patru trăsături mai sus formulate se exclud reciproc: dacă verbul este intranzitiv (1) nu poate avea un complement direct (2) și nici nu poate fi la diateza reflexivă în Ac (4); dacă are deja un complement direct (2), nu poate fi intranzitiv (1), nici la diateza pasivă (3) sau reflexivă (4) ș.a.m.d.

(b) Într-un fel sau altul, fiecare din cele patru trăsături indică un verb intranzitiv(izat), ceea ce explică imposibilitatea completivei directe.

1.3.1. Dăm în continuare cele patru tipuri de completivă indirectă rezultate din trăsăturile (1)—(4). (Tr = termen regent).

(1) T_r = verb intranzitiv: Am insistat să abandonăm această pistă; Au stăruit să-l chemăm și pe el.

Cel mai adesea apare ca regent un adjectiv (propriu-zis, participial, locuțiune adjectivală), de regulă ca nume predicativ pe lîngă auxiliarul predicativ intranzitiv *a fi*: Nu sînt dispus să mai stau de vorbă cu el; *Sînt* mulțumit că excursia a reușit foarte bine; *Sînt* bucuros că ne-am revăzut; *Nu ești* în stare să reții atîta lucru?

(2) T_r = verb (tranzitiv) care are deja un complement direct: *Cine* te-a îndemnat să faci asta?; *Colegii* l-au acuzat că a copiat; *Nu*-i duce *capul* să facă mai mult.

OBSERVAȚIA 1. În aceeași situație sînt și locțiunile verbale în componența cărora intră un substantiv în acuzativ fără prepoziție, care în interior ar avea rol de complement direct: Nu-și dă seama că lucrurile s-au schimbat (completivă indirectă); Ai grijă să nu răcești; N-ai voie să mai greșești o dată. (Locțiunea verbală *a ține minte* are substantivul *minte* în acuzativ cu prepoziția *în* eliptică și prin urmare este tranzitivă, urmată de o completivă directă: Nu țin minte să te mai fi văzut undeva.)

OBSERVAȚIA 2. Se înțelege că dacă verbul regent este bitranzitiv (*a ruga, a asculta, a întreba, a învăța* etc. — vezi T 52), el poate avea atît complement direct, cît și completivă directă: Te rog să nu mă mai deranjezi; Ne întreba pe fiecare ce profesie au părinții; Nu te-a învățat cum să te comporți?

(3) T_r = verb la diateza pasivă sau la participiu: Eram convins că era doar o chestiune de moment; *Candidații* sînt invitați să intre în sală.

OBSERVAȚIE. Verbele bitranzitive rămîn tranzitive (= monotranzitive) și la diateza pasivă și deci sînt determinate de o completivă directă: **Am fost întrebat de ce am absentat de la adunare.**

(4) T_r = verb cu pronume reflexiv în acuzativ: **Nu ne îndoim că aveți dreptate; Nu s-a gîndit că vom fi și noi acolo; Nu te temi c-ai s-o pățești; Te pricepi să repari aparatul acesta?**

OBSERVAȚIE. Verbele bitranzitive nu completivă directă și cînd sînt însoțite de un pronume reflexiv în acuzativ: **Nu te-ai întrebat de ce te ocolesc prietenii?**

3.1.1. Se vede clar din cele de mai sus (1—4) că o subordonată care răspunde la întrebarea *ce* poate fi completivă directă numai după ce nu este completivă indirectă, încît în legea priorităților completiva directă ocupă ultima poziție: 1. predicativă (*El* **a devenit ce-a vrut**); 2. subiectivă (**Nu se știe ce-a vrut**); 3. completivă indirectă (**Nu-mi dau seama ce-a vrut**); 4. completivă directă (**A găsit ce-a vrut**). (Această lege a priorităților este formulată de Drașoveanu, 1980.)

3.2. Există și posibilitatea de a defini mai întîi completiva directă în termeni negativi, adică prin restricții ce privesc termenul regent. În acest caz, completiva indirectă apare ca rezultat al imposibilității de a fi completivă directă, inversîndu-se pozițiile în legea priorităților: 3. completivă directă; 4. completivă indirectă.

În acest sens, verbul regent al completivei directe trebuie să respecte următoarele restricții: (1) să nu fie intranzitiv, ci, se înțelege, tranzitiv; (2) să nu aibă complement direct; (3) să nu fie la diateza pasivă (participiu); (4) să nu fie însoțit de pronume reflexiv în Ac.

Pentru calitatea de completivă directă toate cele patru (1—4) restricții sînt obligatorii. Încălcarea uneia dintre ele blochează posibilitatea completivei directe și nici nu mai este nevoie să le verificăm pe celelalte — automat subordonata este completivă indirectă (vezi, în același sens, T 80, 2.2.). În această succesiune de operații, completiva indirectă este ceea ce rămîne după completiva directă.

3.2.1. Marcăm în cele de mai jos cu [+] respectarea și cu [—] nerespectarea restricțiilor formulate pentru completiva directă (1—4). Fie exemplele:

(a) **Nu vrea să te mai vadă:**
(1) = [+]; (2) = [+]; (3) = [+]; (4) = [+]. Respectă toate restricțiile, deci este completivă directă și se exclude completiva indirectă.

(b) **Mă angajez să termin pînă mîine lucrarea:** (1) = [+]; (2) = [+]; (3) = [+]; (4) = [—]. Subordonata nu respectă restricția (4), deci nu este completivă directă, ci completivă indirectă;

(c) **Nu sînt obligat să răspund la toate întrebările:** (1) = [+]; (2) = [+]; (3) = [—]. Subordonata nu respectă restricția (3), deci nu este completivă directă, ci completivă indirectă. Restricția (4) nu mai trebuie verificată.

(d) **Mă silește să iau măsuri severe:** (1) = [+]; (2) = [—]. Subordonata nu respectă restricția (2), deci nu este completivă directă, ci completivă indirectă. Restricțiile (3) și (4) nu mai trebuie verificate.

(e) **Nu insistați să vin la mine:** (1) = [—]. Subordonata nu respectă restricția (1), deci nu este completivă directă, ci completivă indirectă. Restricțiile (2), (3) și (4) nu mai trebuie verificate.

T 83 PRONUME RELATIV — COMPLEMENT / ATRIBUT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Casa* **în care** **stau** *este din cărămidă.*
(2) *Casa* **pe acoperișul căreia** *se află antena cea mai înaltă este a unui prieten.*

B. SOLUȚII:

(1) *în care* = complement (circumstanțial de loc)
(2) *căreia* = atribut (pronominal genitival)

C. COMENTARIU

0. Problema confuziei de funcții (**atribut/complement**) la pronumele relativ se pune mai cu seamă în situația în care pronumele relativ introduce o atributivă, al cărei termen regent (substantiv, pronume, numeral) se află, firește, în stînga, în propoziția, numită tocmai de aceea, regentă. Acest termen, numit uneori **antecedent** (Ta), este «reprezentat» în subordonată prin pronumele relativ (Rel.): **Propunerile pe care** *ți le-am făcut rămîn în picioare* (Ta = *propunerile;* Rel. = *(pe) care); Am discutat pro-*

blema în discuția **cu cei** care *au fost de față* (Ta = *(cu) cei*; Rel = *care*); **Stima** ce *ți-o port e sinceră* (Ta = *stima*; Rel = *ce*); **Toate** cîte *le-am văzut au fost interesante* (Ta = *toate*; Rel = *cîte*).

Greșeala care se comite aici este raportarea pronumelui relativ la antecedent, ca și cum acesta ar fi regentul pronumelui relativ, iar de aici concluzia imediată este că pronumele relativ are funcție de... atribut: **Situația** în care *te afli nu este de invidiat.* Model de raționament greșit: **situația** în care ⇒ *în care* = atribut.

Se nesocotesc aici următoarele:

(1) Pronumele relativ **nu determină** antecedentul din regentă, ci, ca orice pronume, îi ține locul. Prin urmare nu se pune problema ca relativul să fie adjectiv (pronominal) relativ. (Vezi, pentru adjectivele pronominale, T 17.)

(2) Ca membru al subordonatei și cu funcție sintactică acolo, pronumele relativ nu-și poate avea termenul regent în altă propoziție, adică nu se poate trece peste bara de despărțire a propozițiilor. Prin urmare, aplicînd regula pe exemplul dat: NU *situația* [*în care...*, CI *situația în* [*care...* (Relativul se raportează în dreapta, nu în stînga).

(3) La întrebările *care* și *ce fel de* pusă pe lîngă substantivul (pronumele) din regentă nu răspunde pronumele relativ, ci propoziția subordonată introdusă prin relativ. Se vede astfel că avem aici o funcție atributivă, în concord nu cu întrebările *care* și *ce fel de*, dar ea nu este a relativului, ci a propoziției introduse prin el (propoziția atributivă).

1. Identificarea funcției relativului în subordonată se face ca la oricare pronume, respectiv după caz, prepoziție și termenul cu care intră în relație, situat în aceeași propoziție cu el.

În practica analizei gramaticale, pentru a face mai «concret» și mai lesne sesizabil înțelesul funcției sintactice exprimate prin relativ, mai exact spus înțelesul lexical pe care se grefează funcția, se recurge adesea la un «artificiu de analiză»: înlocuirea pronumelui relativ cu un substantiv (pronume), în principiu cu antecedentul relativului, cel situat în regentă, antecedent pe care relativul îl reprezintă în subordonată. A doua propoziție, cea obținută după înlocuire, nesubordonată, firește, se încadrează aceluiași model structural cu fosta subordonată, dar aprioric acceptată ca mai «ușoară», mai «simplă» în privința analizei.

Fie fraza: **Scaunul** pe care *stai este șubred*, în care subordonata este *pe care stai*. Înlocuind relativul *(care)* cu antecedentul *(scaun)*, obținem propoziția *pe scaun stai* cu aceeași structură ca *pe care stai*. Prin urmare, funcția pe care o are substantivul cu care am înlocuit relativul *(pe scaun)* este aceeași cu a pronumelui relativ înlocuit *(pe care)*, respectiv, aici, complement circumstanțial de loc.

1.1. În legătură cu «înlocuirea» și identitatea de funcție trebuie reținute următoarele:

1.1.1. Identitatea de funcție a substantivului «înlocuitor» cu a relativului «înlocuit» nu înseamnă că substantivul antecedent are în regentă aceeași funcție ca relativul în subordonată, ci că substantivul care ar apărea pe poziția relativului ar avea aceeași funcție. Comparînd funcția antecedentului (la regentă) cu funcția relativului (în subordonată), putem avea coincidență sau noncoincidență de funcții: **Trenul** (subiect) **care** (subiect) *a plecat este un accelerat*; **Trenul** (subiect) **în care** (complement circumstanțial de loc) *s-a urcat este un accelerat.*

1.1.2. Ca membru al propoziției subordonate, pronumele relativ are caracteristicile formale (caz, prepoziție) impuse de poziția ocupată în acea propoziție. La înlocuire trebuie deci respectată construcția pronumelui relativ, respectiv substantivul (pronumele) înlocuitor să perpetueze cazul și prepoziția relativului înlocuit: *Nu cunosc nici un* **tînăr** *căruia să nu-i placă muzica (căruia* = dativ; substantivul *(tînăr)* ca înlocuitor va fi tot în dativ: *tînărului să nu-i placă muzica)*; **Lacul** *în jurul căruia ne-am plimbat este mîndria orașului (în jurul căruia* = genitiv cu prepoziție, substantivul *(lacul)* ca înlocuitor va fi tot în genitiv cu prepoziție: *în jurul lacului ne-am plimbat).*

Atît cazul, cît și prepoziția relativului sînt determinate în principiu de partenerul său de relație. De aceea dacă la înlocuire punem substantivul în alt caz sau cu altă prepoziție decît cele ale relativului sau îi reproducem construcția din regentă, propoziția se dezorganizează: **Băieții** cu care *se plimbă Ion sînt de vîrsta lui*; cu băieții *se plimbă Ion*, nu **băieții se plimbă Ion.*

1.1.3. Indiferent de situația din regentă, substantivul cu care înlocuim poate fi articulat sau nearticulat, eventual însoțit și de un determinant, în funcție de situația pe care i-o impune propoziția, astfel încît aceasta (propoziția) să fie corectă gramatical): *Ieri am vizitat* **cămin**ul în care *am locuit ca student*; în cămin *am locuit...* (nu **în căminul am*

locuit...); Ți-am cumpărat bilet pentru trenul **cu care** *vei pleca la mare;* **cu trenul** *vei pleca...* (nu ***cu tren** *vei pleca...); L-am cunoscut* în ziua **în care** *și-a luat bacalaureatul;* **în ziua** [aceea] *și-a luat bacalaureatul* (nu ***în ziua** *și-a luat...* și nici ***în zi** *și-a luat...).*

1.2. Din cele de mai sus se poate deduce că pronumele relativ poate avea toate funcțiile pe care în mod obișnuit le are un pronume sau un substantiv. Ilustrăm cu cîte un exemplu funcțiile mai frecvente:

(1) subiect: *Bunurile* **care** *ți se cuvin au fost deja expediate (care = bunurile);*

(2) nume predicativ: *Din bărbatul înalt și viguros* **ce** *fusese cîndva antrenorul său de lupte nu mai rămăsese decît un bătrînel uscățiv și liniștit (ce = (un) bărbat);*

(3) complement direct: *Toate* **cîte** *le-am aflat de la voi sînt bune (cîte = toate);*

(4) complement indirect (în dativ, genitiv cu prepoziție, acuzativ cu prepoziție): *Prietenul* **căruia** *îi scriu este la mare (căruia = prietenului); Colegul* **împotriva căruia** *ați luat cuvîntul s-a cam supărat (împotriva căruia = împotriva colegului); Nu-mi mai amintesc toate problemele* **despre care** *am discutat (despre care = despre probleme);*

(5) complement de agent: *Gîndiți-vă la oamenii* **de care** *ați fost ajutați în viață (de care = de oameni);*

(6) complemente circumstanțiale:

(a) de loc: *Orașul* **pe deasupra căruia** *zburăm este Turda (pe deasupra căruia = pe deasupra orașului);*

(b) de timp: *Nu voi uita ziua* **în care** *ne-am cunoscut (în care = în ziua* [aceea]);

(c) de cauză: *Boala* **de care** *a murit e nevindecabilă (de care = de boală).*

2. În toate exemplele mai sus date relativul este în raport cu un verb și ca atare funcția de atribut se exclude. De altfel, în marea majoritate a situațiilor relativul este complement (subiect ș.a.), nu atribut. Aceasta nu înseamnă însă că nu poate avea și funcție de atribut. Ea apare într-o singură situație, și anume cînd pronumele relativ *(care* și, mai rar, *cîți, cîte, cine)* stă în genitiv și este subordonat unui substantiv, obligatoriu situat în aceeași propoziție cu relativul: *Deși era vorba de o excursie,* **al cărei** traseu *îl cunoștea în detaliu, o aștepta totuși cu nerăbdare* (**al cărei** traseu = **al excursiei** traseu = traseul excursiei); *Oamenii* **în a căror** familie *intrase prin căsătorie erau originari din părțile Aradului* (în a căror familie = în a oamenilor familie = în familia oamenilor). (Pentru poziția relativului față de substantiv și alte detalii, vezi T 56.) În această situație, pronumele relativ are funcție de atribut pronominal genitival.

3. Dacă pronumele relativ nu are antecedent, înlocuirea relativului, dacă altfel nu poate fi identificată funcția, se face cu orice substantiv (pronume) care, perpetuînd construcția relativului înlocuit, este acceptat semantic și gramatical de verbul subordonatei. Fără antecedent pot apărea toate pronumele relative, iar funcțiile sînt aceleași ca la **1.** și **2.**: *Dau cartea* **cui** *îi trebuie* (**cui** = *cuiva (elevului, studentului...)* = complement indirect); *Nu știm* **ce** *este laică său* (**ce** = *profesor (inginer...)* = nume predicativ); *Nu știm* **a cui** lucrare *va fi premiată* (**a cui** lucrare = **a elevului (elevei...)** lucrare = atribut pronominal genitival).

OBSERVAȚIE: În lucrarea de față n-au fost reținute și situațiile în care relativul are funcție sintactică în regentă (Se plimbă **cu cine** *îi place)* sau comportă fenomenul împletirii subordonatei cu regenta *(Am citit o carte* pe care *cred că o am de latine).* Vezi, pentru acestea, *GLR,* II, 1963, p. 265.

T 84 ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR *ADJECTIVAL* / COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Răspunsul n-a fost considerat* **corespunzător.**
(2) *Nici unul n-a răspuns* **corespunzător.**

B. SOLUȚII:

(1) *corespunzător* = element predicativ suplimentar (adjectiv)
(2) *corespunzător* = complement circumstanțial de mod (adverb de mod)

C. COMENTARIU

0.1. Elementul predicativ suplimentar (EPS) este o parte secundară de propoziție care (1) însoțește un verb, exprimînd (2) o caracteristică sau o acțiune

simultană cu acțiunea verbului și (3) referitoare la un nume (cu diferite funcții sintactice): Studenții *se întorc* **veseli** *de la cules* (exprimă o caracteristică); Studenții *se întorc de la cules* **cîntînd** (exprimă o acțiune).

0.2. Prin conținut, proveniență și construcție, reflectate în parte și în definiție, se deosebesc două tipuri de EPS: de aspect nominal (= exprimă o caracteristică) și de aspect verbal (exprimă o acțiune).

Avînd în vedere gradul de «dificultate», probabilitatea erorii și criteriile de diferențiere de alte funcții, este reținut în lucrarea de față, ca obiect al analizei gramaticale elementare, numai elementul predicativ suplimentar de aspect nominal, cel mai «simplu» și în același timp cel mai reprezentativ ca esență pentru funcția în discuție. În același timp, în cadrul elementului predicativ suplimentar de aspect nominal deosebim două tipuri, unul adjectival și unul substantival (pronominal). (Vezi, pentru acesta din urmă, T 85.)

1. Fie exemplul următor: Copilul *s-a dus* **bucuros** *la școală*.

Examinînd cuvîntul *bucuros*, constatăm următoarele:

1.1. Din punctul de vedere al înțelesului gramatical, *bucuros* exprimă o caracteristică (= însușire) a obiectului denumit prin substantivul — subiect *copilul*. Asemănarea cu atributul și numele predicativ este imediată — comp. cu băiatul **bucuros** (atribut) și băiatul *este* **bucuros** (NP).

1.2. Din punct de vedere gramatical, cuvîntul *bucuros* este un adjectiv, subordonat, prin acord, substantivului *copilul*. Acest acord tipic adjectival (în gen, număr și caz), prin gradul său de evidență, nu mai necesită nici o demonstrație (comp. cu Fetița *se duce* **bucuroasă** *la școală*).

Din nou observăm că EPS are același comportament ca atributul adjectival și numele predicativ adjectival. Explicația o găsim în faptul că toate cele trei funcții se exprimă prin adjectiv, parte de vorbire care nu poate fi decît acordată. (Vezi, pentru „sistemul triadic" al determinanților substantivului, Drașoveanu, 1982, p. 39.)

1.3. Comparînd acum structura în care apare adjectivul EPS cu structurile în care apar adjectivul-atribut și adjectivul-NP, se observă imediat că apropierea elementului

predicativ suplimentar este mai mare de numele predicativ decît de atribut, respectiv:

(1) În timp ce atributul se subordonează substantivului în absența unui verb, numele predicativ și elementul predicativ se subordonează substantivului (— subiect) în prezența obligatorie a unui verb. (Vezi, pentru „în prezența/în absența" verbului, Drașoveanu, 1973, p. 269.)

(2) În același timp, deși apropiat de numele predicativ, elementul predicativ suplimentar se deosebește de acesta prin natura verbului prezent în structură: auxiliar predicativ («copulativ») pentru numele predicativ, respectiv verb predicativ pentru elementul predicativ suplimentar. A se compara: *Fetița mea* este **fericită** *(este* = = auxiliar predicativ; *fericită* = NP) cu *Fetița mea* se joacă **fericită** *(se joacă* = verb predicativ; *fericită* = = EPS).

1.4. Raportînd conceptul de element predicativ suplimentar la cele de predicat și nume predicativ, reținem:

(1) Numele predicativ este o componentă a predicatului (numit tocmai de aceea „nominal"). Această calitate o dobîndește în prezența unui *auxiliar predicativ*, care, datorită conținutului lexical-semantic insuficient, nu poate forma singur un predicat. (Vezi, pentru detalii, T 46.) Spunem de aceea că numele predicativ este un constituent necesar (= obligatoriu) al predicatului (nominal).

Dimpotrivă, elementul predicativ suplimentar are alt statut: întrucît verbul însoțit este predicativ și ca atare formează singur un predicat (verbal), elementul predicativ suplimentar nu este o componentă a predicatului, nici măcar facultativă sau suplimentară. (Predicatul nu poate avea decît componente necesare.)

Se vede astfel că elementul predicativ suplimentar nu trebuie înțeles ca un fel de «nume predicativ suplimentar», adică «în plus», sau ca un al doilea nume predicativ. (Verbul însoțit fiind predicativ nu are nevoie de nume predicativ.)

(2) Element predicativ suplimentar înseamnă «fost» nume predicativ într-o altă structură și automat altă propoziție, din care auxiliarul predicativ *a fi* a fost suprimat și, în noua structură, nu se subînțelege. Prin urmare o propoziție de tipul *Maria se întorcea* **grăbită** *de la școală* provine din cuplul de propoziții *Maria se întorcea de la școală* și [Maria]

era grăbită. (Vezi, Drașoveanu, 1967, passim; Guțu Romalo, 1973, p. 146–150, Pană Dindelegan, 1974, p. 135 și urm.)

Reducerea predicatului nominal (*a fi* + NP) din propoziția a doua la elementul predicativ suplimentar presupune, înaintea suprimării lui *a fi*, un stadiu gerunzial al acestuia (după Drașoveanu, 1967, p. 240): *Eleva citește* și [*eleva*] este atentă → *Eleva citește* fiind atentă → *Eleva citește* atentă.

1.5. Din cele de mai sus rezultă clar deosebirile între elementul predicativ suplimentar și celelalte părți de propoziție exprimate adjectival (atributul și numele predicativ).

Confuzia între elementul predicativ suplimentar și complementul circumstanțial de mod, în ciuda lipsei oricăror note comune, se bazează pe trei elemente:

(1) nerecunoașterea adjectivului, în speță interpretarea lui greșită ca adverb de mod;

(2) utilizarea întrebării *cum* și asocierea ei (exclusiv) cu funcția de complement de mod;

(3) raportarea greșită a adjectivului (sau, greșit, a adverbului) la verbul predicativ, ca și cum ar fi un complement.

În realitate, deosebirea elementului predicativ suplimentar de complementul circumstanțial de mod este foarte simplă și implică propriu-zis numai recunoașterea adjectivului. Întrucît e puțin probabilă evitarea întrebării *cum*, procedeul practic de identificare a elementului predicativ suplimentar poate fi astfel formulat: orice adjectiv (fără prepoziție) care răspunde la întrebarea cum pusă pe lîngă un verb predicativ este totdeauna element predicativ suplimentar, niciodată complement circumstanțial de mod. („Nici un complement nu se exprimă prin adjective fără prepoziție" — Drașoveanu, 1980.)

2. Prin raportare la funcția termenului (substantivului sau substitutului) regent, elementul predicativ suplimentar de tip adjectival se divide în:

2.1. Determinant al unui substantiv (substitut) în nominativ-subiect: Oamenii *se privesc* **nedumeriți**; Copiii *se întorc* **zgomotoși** *de la școală* (vezi toate exemplele de pînă aici).

Acordul adjectivului-EPS cu substantivul-subiect este evident: Elevul *își scrie* **liniștit** *temele* — Elevii *își scriu* **liniștiți** *temele* — Eleva *își scrie* **liniștită** *temele* — Elevele *își scriu* **liniștite** *temele*.

Dacă genul și numărul adjectivului «se greșesc» foarte rar în analiză, nu atît datorită faptului că acestea s-ar citi direct de la substantivul cu care se acordă, cît din cauza mărcării formale (= prin desinențe) a acestor categorii, cazul în schimb este frecvent eronat apreciat, în speță, acuzativ. Explicația se află în aceea că se pune întrebarea *cum* pentru caz, ca și cînd aceasta ar fi o întrebare a acuzativului. În realitate la *cum* nu răspunde nici un caz, respectiv nici acuzativul și nici alt caz, deoarece nu este o întrebare pentru caz. În al doilea rînd, la adjective, indiferent de felul lor, cazul nu se află prin întrebări, ci se «citește» de la substantivul cu care se acordă. Se vede astfel clar că în situația de față adjectivul stă în nominativ prin acord cu substantivul-subiect în nominativ. În subsidiar notăm că eroarea de caz (acuzativ în loc de nominativ) este potențată și de eroarea de funcție — complement de mod în loc de element predicativ suplimentar. Or, o dată astfel interpretat adjectivul (= complement de mod), analistului îi pare firesc să fie în acuzativ, nu în nominativ.

2.2. Determinant al unui substantiv (pronume) în acuzativ-complement direct: Pe *ton îl consider* **cel mai harnic** *dintre voi; Am întîlnit-o mult* **îmbătrînită**; *Nu te-am văzut niciodată așa* **nervos**; *Vă credeam* **plecate** *la mare*.

Și aici acordul elementului predicativ suplimentar cu substantivul (pronumele) în acuzativ este evident: Pe copil *l-am găsit* **culcat** — Pe copii *i-am găsit* **culcați**; Pe fetiță *am găsit-o* **culcată** — Pe fetițe *le-am găsit* **culcate**.

Eroarea de caz (altul decît acuzativul) este aici mai puțin probabilă, nu atît datorită identificării corecte a cazului prin acord cu substantivul în acuzativ, cît coincidenței, în speță pe baza întrebării *cum*, greșit apreciate ca indicînd un acuzativ (vezi mai sus).

Ca la **2.1.**, cazul adjectivului se «citește» de la substantivul (pronumele) regent și de aceea este un acuzativ.

OBSERVAȚIE. Elementul predicativ suplimentar se poate referi și la nume cu alte funcții sintactice, mai puțin frecvente și pe care nu le-am luat aici în considerare.

T 85 ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR *SUBSTANTIVAL* / COMPLEMENT DIRECT (COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD)

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Se consideră* **un** *bun* **specialist** *în televizoare.*
(2) *Caută* **un** *bun* **specialist** *în televizoare.*

B. SOLUȚII:

(1) *un specialist* = element predicativ suplimentar (N)
(2) *un specialist* = complement direct (Ac)

C. COMENTARIU

0. Elementul predicativ suplimentar exprimat prin substantiv este în linii mari similar celui adjectival (vezi T 84), respectiv:

0.1. Exprimă o caracteristică a numelui (subiect, complement direct etc.), căruia îi este subordonat: *După ce și-a terminat studiile,* P o p e s c u *s-a întors* **medic** *în comuna lui.*

Spre deosebire de cel adjectival, al cărui conținut gramatical îl constituie calificarea propriu-zisă (= exprimă însușiri, calități), elementul predicativ suplimentar substantival are drept conținut c l a s a r e a, asemenea numelui predicativ exprimat prin substantiv nearticulat (comp. *El* s e c o n s i d e r ă **profesor** cu *El* e s t e **profesor**).

0.2. Apare în p r e z e n ț a «necondiționată» a unui v e r b p r e d i c a t i v, tranzitiv sau intranzitiv, notă prin care se deosebește atît de atribut, cît și de numele predicativ, și are istoria derivativă a celui adjectival (vezi T 84).

1. Dintre fenomenalizările elementului predicativ substantival (pronominal) reținem doar una, cea neprepozițională.

1.1. Exprimat prin substantiv (pronume) în n o m i n a t i v, asemenea numelui predicativ de la care provine, subordonat unui substantiv (pronume) — s u b i e c t (N): R o m â n u l *s-a născut* **poet**; *S-a dus* **medic** *de campanie pe front; A murit simplu* **impiegat** *de mișcare;* V e c i n u l *meu a ieșit în pensie* **conferențiar**; M a r i a *a fost numită* **directoare** *la o fabrică de bomboane; Încă din liceul militar se visa* **general**;

El se crede **altul**, *iar e a se consideră mereu* **aceeași**; C o l e g u l *meu de bancă a fost ales în unanimitate* **președinte** *de detașament.*

Cazul n o m i n a t i v al elementului predicativ suplimentar subordonat subiectului se argumentează prin a n a l o g i e cu construcția celui adjectival, fiind într-o perfectă s i m e t r i e. A se compara: E l (subiect, N) *se consideră* **nevinovat** (EPS, adjectiv, N) — E l (subiect, N) *se consideră mare* **specialist** (EPS, substantiv, N). Singura deosebire constă în aceea că la adjectiv cazul este rezultatul acordului, în timp ce la substantiv acesta este un fapt de f l e x i u n e, nu de acord.

OBSERVAȚIE. Verbul din structură este fie intranzitiv, fie intranzitivizat (prin diateza pasivă sau pronume reflexiv în acuzativ).

1.2. Exprimat prin substantiv (pronume) în a c u z a t i v, subordonat unui substantiv (pronume) — c o m p l e m e n t d i r e c t (Ac), în prezența unui verb t r a n z i t i v, firește: *Îl consider* **om** *de mare viitor; Pe* I o n e s c u *l-au numit* **șef** *de echipă;* T e *credeam* **copil** *cuminte; M i - l dorese* **prieten**; *Peste ani de zile aveam să-l regăsesc* **șef** *de fermă la același C.A.P.; Am reîntîlnit-o* **altă**.

Aceeași analogie cu elementul predicativ suplimentar adjectival ne servește în argumentarea cazului acuzativ la substantiv (pronume). A se compara: T e (CD, Ac) *știam* **fericit** (EPS, adjectiv, Ac) — T e (CD, Ac) *știam* **amator** (EPS, substantiv, Ac) *de antichități.* Elementul predicativ suplimentar adjectival se subordonează prin acord, iar cel substantival prin flexiune (cazul însuși, Ac).

Vom reține în concluzie că EPS substantival (fără prepoziție) este în n o m i n a t i v dacă se referă la s u b i e c t, respectiv în a c u z a t i v dacă se referă la c o m p l e m e n t d i r e c t. Observăm astfel o variație de caz (N/Ac) la EPS impusă de variația cazuală (N/Ac) a termenului regent: E l (N) *se consideră* **specialist** (N) — *Alții îl* (Ac) *consideră* **specialist** (Ac). În fapt, degajarea din forma cazuală unică de NAc *(specialist)* a celor două valori cazuale (N sau Ac) este, în cazul de față, destul de complicată din cauza absenței oricărui indice material deosebitor, fapt ce se reflectă în interpretări oscilante (cînd N, cînd Ac), chiar în analize ce depășesc nivelul elementar. (Pentru întreaga demonstrație, ce nu și-ar găsi aici locul, vezi Drașoveanu, 1978, p. 11—32.)

1.3. Atît elementul predicativ suplimentar substantival subordonat subiectului, cît și cel subordonat complementului direct pot fi precedate de unul din membrii seriei *ca, drept, de* (cu același sens): *Vin la tine* **ca prieten, nu ca dușman**;

două luni a funcționat ca gestionar *la un aprozar;* Drept cine *mă iei?; Nu-i place să fie luat* de fraier; *L-a citat* ca martor *în procesul de divorț; Considerăm acordul* drept argument *hotărîtor în subordonarea predicatului la subiect; A luat-o* de nevastă *pe Norina.*

În cele mai multe situații, substantivul poate apărea atît precedat de *ca (drept, de)*, cît și fără ele, construcțiile fiind echivalente (= în variație liberă); *A plecat* asistent *la Craiova = A plecat* ca asistent *la Craiova; L-am întîlnit* șef *de șantier = L-am întîlnit* ca șef *de șantier.*

Aceste cuvinte *(ca, de, drept)*, cînd au sens calitativ, fiind echivalente cu *în calitate de*, nu sînt considerate prepoziții cu acuzativul, ci adverbe și ca atare nu impun caz substantivelor (pronumelor) în fața cărora stau. De aceea spunem că substantivul — EPS este în N sau Ac (neprepozițional) indiferent dacă este sau nu precedat de un membru al seriei *ca, drept, de* (cu sens calitativ). Prin urmare, într-un exemplu ca *El ne-a venit ca* profesor *de istorie, profesor*, în ciuda lui *ca*, este în nominativ. (Aceste adverbe nu au funcție sintactică.) (Vezi, pentru detalii, Drașoveanu, 1978, p. 23.)

1.3. Întrebările la care răspunde *(ce* sau *cum)* și faptul de a le pune pe lîngă un verb, interpretat drept regent, asociate cu eventuale greșeli de stabilire a cazului, fac posibilă confuzia acestui element predicativ suplimentar cu două tipuri de complement — direct și circumstanțial de mod.

Este de remarcat că, spre deosebire de elementul predicativ suplimentar adjectival, la care partea de vorbire — adjectivul — constituie un mijloc suficient pentru a-l deosebi de complementul circumstanțial de mod, în cazul de față partea de vorbire luată în sine nu mai are aceeași importanță, întrucît toate cele trei funcții (EPS, CD și complement de mod) se pot exprima deopotrivă prin substantiv.

1.3.1. Criteriul formal fundamental de diferențiere îl constituie aici modul de construcție (cazul) și raportarea la verbul din structură.

(1) Ceea ce se remarcă imediat este că substantivul (pronumele) are formă de NAc și este fără prepoziție (pentru *ca = de = drept*, vezi mai sus).

(2) La funcția de EPS ajungem prin eliminarea celorlalte două funcții, complementul direct și complementul circumstanțial de mod, ca imposibile, respectiv:

(a) În nominativ nu există complement circumstanțial de mod, iar în acuzativ trebuie să fie obligatoriu cu prepoziție, ceea ce nu e cazul aici.

(b) Cît privește complementul direct, acesta exclude realizarea în nominativ, iar în acuzativ (cu sau fără *pe*) reclamă ca regent un verb tranzitiv. În cazul de față, chiar dacă s-ar interpreta verbul drept regent, acesta este fie intranzitiv (A i e ș i t *la pensie* plutonier), fie intranzitivizat prin diateza pasivă sau pronume reflexiv în acuzativ (A f o s t a l e s secretar; S e c r e d e specialist), fie cu poziția complementului direct deja ocupată, încît un al doilea complement direct, verbul fiind monotranzitiv, se exclude (L - a u n u m i t inspector *la bancă*). În nici una din ipostaze, verbul n-ar putea accepta un complement direct.

(c) Alte posibilități nu mai există: numele predicativ se exclude, verbul fiind predicativ, subiect există în propoziție, iar un eventual complement indirect de asemenea este exclus în nominativ sau acuzativ fără prepoziție.

(d) Nu mai rămîne decît... EPS.

T 86 *GERUNZIUL* — FUNCȚIE CIRCUMSTANȚIALĂ NEMODALĂ / FUNCȚIE CIRCUMSTANȚIALĂ MODALĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Mi-a spus asta* **glumind.**
(2) **Trecînd** *cineva pe stradă te-ar putea auzi.*

B. SOLUȚII:

(1) *glumind* = complement circumstanțial de mod
(2) *trecînd* = complement circumstanțial condițional

C. COMENTARIU

0. Dată fiind obișnuința de a aproxima funcțiile sintactice prin întrebări, pentru gerunziu se pune de regulă întrebarea *cum*, ceea ce conduce, aproape invariabil, la complement circumstanțial de mod, ca și cum aceasta ar fi unica funcție a gerunziului. Or, în realitate, gerunziul are cel mai adesea

alte funcţii, în principiu, cu excepţia predicatului, aproape toate celelalte. (Vezi, pentru prezentarea de ansamblu, Edelstein, 1972, passim.)

Ca principiu practic de analiză putem adopta formula potrivit căreia ar putea fi complement de mod numai atunci cînd întrebarea *cum* nu poate fi înlocuită cu alte întrebări sau cu o subordonată, al cărei predicat este fostul gerunziu trecut la un mod personal (predicativ).

OBSERVAŢIE. Dată fiind frecvenţa lor scăzută, nu luăm aici în discuţie şi funcţiile necircumstanţiale ale gerunziului: atribut verbal (elevi **culegînd** *mere*, femeie **uitîndu-se-n** *oglindă*); subiect (Se aude **fluierînd** *un tren*; Se zăreşte **alergînd** *în depărtare*); complement direct (Văd **aproplindu-se** *un autobuz*; Aud **sunînd** *la poartă*); complement indirect (S-a plictisit *tot* **auzind** *în fiecare zi acelaşi lucru*; M-am săturat *tot* **corectînd** *greşelile altora*).

0.1. Funcţiile circumstanţiale pot fi împărţite în modale (complement circumstanţial de mod) şi nemodale (alte — celelalte — complemente circumstanţiale). În cele de mai jos sînt utilizate de fiecare dată două elemente de identificare a funcţiei: întrebarea şi subordonata corespondentă.

1. Funcţii circumstanţiale nemodale: complemente circumstanţiale de timp, de cauză, de condiţie, de concesie etc.

(1) Complement circumstanţial de timp: **Mergînd** *spre şcoală*, s-a întîlnit *cu un grup de colegi*; **Terminînd** *facultatea*, a fost repartizat *în satul lui*.

Întrebare: *cînd?*; verificare: transformarea în subordonată temporală: **Intrînd** *în casă*, văzu *că cineva i-a umblat printre lucruri* → **Cînd a intrat în casă**, văzu *că*...

(2) Complement circumstanţial de cauză: **Neînvăţînd** *cum trebuie*, a căzut *la examen*; *Trenul* **plecînd** *abia peste două ore*, ne-am *mai* plimbat *puţin prin oraş*; **Crezînd** *că nu sînt acasă*, nu m-a *mai* căutat *la telefon*.

Întrebare: *din ce cauză?*; verificare: transformare în subordonata cauzală: **Cunoscînd** *cartea*, *filmul i* s-a părut *destul de modest* → **Deoarece cunoştea cartea**, *filmul i* s-a părut *destul de modest*.

(3) Complement circumstanţial de condiţie (condiţional): **Terminînd** *mai repede lecţiile*, ai putea *veni cu noi la film*; **Citind** *mai mult*, vom *şti mai mult*; **Aflîndu-se** *în situaţia în care fusese el*, *alţii* s-ar fi dovedit *mai nedescurcăreţi*.

Întrebare: *cu ce condiţie?*; verificare: transformare în subordonată condiţională: **Acceptînd** *că acordul este mijloc de subordonare*, înseamnă *că predicatul este subordonat formal subiectului* → **Dacă acceptăm** *că acordul este*..., înseamnă *că*...

(4) Complement circumstanţial de concesie (concesiv): **Vrînd, nevrînd**, a trebuit *în cele din urmă să renunţe*; *Chiar* **admiţînd** *acest lucru*, *tot* nu sînt convins *că ai dreptate*.

Întrebare propriu-zisă n-are în afara perifrazei „în ciuda căruia fapt".

Verificare: transformare în subordonata concesivă (ipotetică) introdusă prin *chiar dacă*: *Chiar* **cerîndu-şi scuze** *în public*, *tot* nu l-ar fi iertat → **Chiar dacă şi-ar fi cerut scuze în public**, *tot* nu l-ar fi iertat.

În general gerunziul cu funcţie de complement concesiv este precedat de adverbul *chiar*, acelaşi pe care îl regăsim în locuţiunea conjuncţională concesivă *chiar dacă*, iar în grupul verbului regent se află adverbele *tot* sau *totuşi*, corelative „prin excelenţă" ale subordonatei concesive.

După cum reiese din cele de mai sus, identificarea funcţiei circumstanţiale a gerunziului nu ridică de fapt probleme deosebite, dacă analizăm efectiv posibilităţile funcţionale în context, utilizînd ca test de verificare transformarea într-o subordonată circumstanţială, a cărei funcţie se consideră, firesc, recunoscută.

OBSERVAŢIA 1. Prin gerunziu se exprimă şi alte complemente circumstanţiale decît cele amintite aici, de frecvenţă scăzută şi cu grad sporit de complexitate a construcţiei şi, de aici, a identificării, fapt pentru care nu le cuprindem la acest nivel de analiză.

OBSERVAŢIA 2. Toate complementele circumstanţiale date aici sînt de fapt contrageri de subordonate circumstanţiale.

2. Funcţie circumstanţială modală sau de tip *cum*: ceea ce nu se poate încadra celorlalte. Între aici complementul circumstanţial de mod şi elementul predicativ suplimentar de tip verbal. Date fiind (a) dificultatea de a distinge uneori cele două funcţii şi (b) statutul mai puţin clar al gerunziului raportat la ceea ce numim element predicativ suplimentar (vezi T 84 şi T 85), acesta din urmă nu e cuprins aici. La nivelul analizei gramaticale elementare nu socotim deocamdată absolut necesară introducerea acestei distincţii. Dăm doar cîteva exemple de complemente circumstanţiale de mod: *Vine* **şchiopătînd**; *Trece strada* **fugind**; *Mă priveşte* **zîmbind**.

T 87 *ADVERB DE MOD* — COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD / COMPLEMENT DIRECT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *La oră* s e **înțeleg englezește.**
(2) *La ora de engleză* v o r b e a **englezește.**

B. SOLUȚII:

(1) *englezește* = complement circumstanțial de mod
(2) *englezește* = complement direct

C. COMENTARIU

0. Interpretarea greșită a complementului direct drept complement de mod este cauzată în situația de față de întrebările oscilante *ce* și *cum*, deopotrivă posibile, și de «raritatea» exprimării adverbiale a complementului direct în raport cu realizarea adverbială «firească» a complementului de mod.

1. Complementul direct adverbial este un fenomen sintactic restrîns atît în privința adverbelor de mod prin care poate fi exprimat — derivate cu sufixul adverbial — *este* de la nume de limbi *(englezește, franțuzește, grecește, latinește, rusește* etc.), cît și în privința termenului regent — cîteva verbe t r a n z i t i v e *(a ști, a vorbi, a înțelege, a învăța, a pricepe* etc.): *El* v o r b e ș t e **rusește,** *iar ea* î n v a ț ă **chinezește.**

1.1. Funcția de complement direct, nu de complement circumstanțial de mod, se argumentează în cazul de față prin sinonimie (echivalență) cu un complement direct (exprimat prin numele limbii respective *(rusește* = „limba rusă", „rusa"; *chinezește* = „limba chineză", „chineza").

Raționamentul este următorul: dacă în *El* ș t i e *bine* **bulgara,** substantivul *bulgara* este complement direct (în Ac); prin echivalență lexico-semantică acceptăm că și în *El* ș t i e *bine* **bulgărește,** adverbul de mod *bulgărește* este tot complement direct.

Este de reținut că adverbul de mod este complement direct numai dacă permite substituția cu un substantiv în a u z a t i v (obligatoriu fără prepoziție) și dă un enunț firesc în română. A se compara:

(1) E i v o r b e a u **rușește,** în care adverbul *rușește* = = complement direct, deoarece *rușește* = *rusa* în E i v o r b e a u **rusa.**

(2) E i v o r b e a u *ceva* **rușește,** în care *rușește* ≠ complement direct, căci enunțul prin substituție nu este **Ei* v o r b e a u *ceva* **rusa** (nereperat în română), ci *Ei* v o r b e a u *ceva* **în rusă,** unde *în rusă* = complement circumstanțial de mod și ca atare și *rușește* are aceeași funcție.

1.1. În măsura în care — și numai după raționamentul de la **1.** — vrem să-i găsim funcției de complement direct și o acoperire prin «întrebare», se poate verifica, după înlocuirea adverbului cu substantivul, acceptabilitatea întrebării *ce:*

El ș t i e **grecește** = *El* ș t i e **greaca** (*ce știe?* — întrebare posibilă).

Dacă adverbul de mod are funcție de complement de mod, nu permite substituția amintită și nici întrebarea *ce:*

Ei c î n t a u **grecește** ≠ *Ei* c î n t a u **greaca.** (Substituția dă *Ei* c î n t a u **în greacă** (cum *cîntau?*, nu ce *cîntau?*).)

1.2. Aceleași verbe *(a ști, a vorbi* etc.) pot avea în subordine adverbe de mod în *-este* care nu provin de la nume de limbi și nici nu permit înlocuirea cu un substantiv în acuzativ fără prepoziție *(dușmănește, prietenește, prostește, soldățește* etc.): *El* m i - a v o r b i t **prietenește** — **El îmi* v o r b e ș t e **prietenul** — *El îmi* v o r b e ș t e **ca (un) prieten.**

Se înțelege că asemenea adverbe nu pot fi complemente directe, ci doar circumstanțiale de mod.

2. Aceleași adverbe (în *-este* de la nume de limbi) și pe lîngă aceleași verbe *(a vorbi, a învăța, a ști* etc.) pot avea și funcția de s u b i e c t: *La ora de franceză* s e v o r b e ș t e *numai* **franțuzește** (comp. cu *La ora de franceză* s e d i s c u t ă *numai* **franțuzește** — complement de mod).

2.1. Argumentarea funcției de subiect (nu de complement de mod) se poate face prin analogie cu cea de complement direct.

T 88 CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP / CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC

A. STRUCTURI TIP:

(1) *A plecat* **să te caute.**
(2) *A plecat* **unde l-ai trimis.**

B. SOLUȚII:

(1) *să te caute* = circumstanțială de scop (finală)
(2) *unde l-ai trimis* = circumstanțială de loc

C. COMENTARIU

0. Interpretarea greșită a circumstanțialei de scop drept circumstanțială de loc, nu și invers, vizează o categorie de subordonate introduse prin **să** în dependență de anumite verbe, în general de „mișcare cu direcție", organizate semantic în cîteva grupe:

0.1. *A se duce, a merge, a pleca, a alerga, a fugi* etc.: **S-a dus să ia benzină; Merg să mătur curtea; Plecăm** *imediat* **să-l căutăm; Fug să cumpăr pîine.**

0.2. *A veni, a reveni, a se întoarce* etc., la care se adaugă interjecțiile *hai* și *haide (haidem, haideți)*, echivalente cu imperativul verbului *a veni:* **Vino să-ți dau ceva; Au venit să ridice mașina; S-au întors să-ți dea cheia; Hai să-ți arăt Bucureștiul noaptea...; Haide să-i dăm o mînă de ajutor.**

0.3. *A intra, a ieși* etc.: **A ieșit să ia puțin aer; Nu ieșim să ne plimbăm puțin?; Am intrat să-i dau cartea.**

1. Interpretarea greșită a subordonatelor subliniate drept circumstanțiale de loc ar putea avea cel puțin două cauze:

1.1. Încercînd, potrivit obișnuinței, să punem o întrebare pentru subordonată, aceasta va fi, foarte probabil, *unde*, întrebare specifică subordonatei circumstanțiale de loc, nu *cu ce scop*, întrebarea finalei. Absolutizînd rolul întrebării, în mod firesc subordonata n-ar putea fi decît circumstanțială de loc: **Ion s-a dus să cumpere bere — Unde s-a dus** *Ion?* (răspuns: **să cumpere bere**) ⇒ circumstanțială de loc.

1.2. De regulă, verbele regente date sînt determinate de subordonate circumstanțiale de loc sau complemente de loc,

ceea ce face să «gliseze» și finalele spre valoarea locală: **Merg unde vreau; Plecăm unde ni se cere; Haideți unde e mai cald; S-a dus la mare; Hai la film; Vino în casă.**

2. Soluția corectă — subordonate finale, nu de loc — se argumentează prin următoarele:

2.1. Subordonata circumstanțială de loc nu se introduce niciodată prin conjuncție, nici *să*, nici altă conjuncție.

2.2. La întrebarea *unde* nu răspunde propriu-zis subordonata în discuție, ci un complement circumstanțial de loc neexprimat, dar, într-un fel sau altul, exprimabil: *Se duce s-o felicite — Se duce* [la ea] *s-o felicite; Ion s-a dus să cumpere bere — Ion* s-a dus [în oraș; la restaurant; la magazin...] **să cumpere bere.**

De altfel, adesea complementul de loc este exprimat, situație în care confuzia e mai puțin probabilă: *Ai venit* **pînă aici** *să-mi spui doar atît?; A ieșit* **pe balcon** *să vadă mireasa; Merge* **în curte** *să se joace.*

2.3. În fața lui *să* putem introduce un *ca* sau chiar un *pentru ca*, obținînd astfel elementele introductive specifice finalei: *S-a dus* **ca să** *adune fragi; Am venit repede* **ca să-ți** *spun ceva.*

T 89 COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP / COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC

A. STRUCTURI TIP:

(1) *S-a dus* **la cules.**
(2) *S-a dus* **la cîmp.**

B. SOLUȚII:

(1) *la cules* = complement de scop
(2) *la cîmp* = complement de loc

C. COMENTARIU

0. Asemenea confuziei „circumstanțială de scop / circumstanțială de loc" și cea aici discutată are drept cauză principală absolutizarea rolului întrebării, în speță al întrebării

unde, la care se adaugă mijloace asemănătoare sau identice de exprimare. Interpretarea greşită priveşte mai cu seamă două tipuri de construcţii ale complementului de scop: (a) substantiv (substitut) precedat de prepoziţia *după;* (b) supin cu *la.*

1. După + substantiv (substitut): *A mers* **după cumpărături;** *Du-te* **după el** *şi spune-i să revină mai tîrziu; Am venit* **după reţetă;** *Poliţia s-a întors şi* **după al doilea;** *A plecat* **după bere.**

Întrebarea *unde* şi utilizarea frecventă a prepoziţiei *după* cu sens local ar putea conduce la interpretarea greşită a construcţiei drept complement de loc.

Funcţia de complement de scop, nu de loc, se argumentează prin următoarele:

(1) În construcţiile date, prepoziţia *după* nu are sens local (= situarea în spatele unui obiect). Cum alte valori nu intră aici în competiţie, nu rămîne decît valoarea finală: A m e r s **după ţigări (bere, reţetă** etc.) — *după ţigări (bere, reţetă)* ≠ ***în spatele (în urma) ţigărilor (berii, reţetei)* ⇒ nu complement de loc, ci de scop. (Compară cu: *S-a mutat* **după gară** — *după gară = în spatele gării* ⇒ complement circumstanţial de loc; *Îl supraveghea mergînd* **după el** — *după el = în urma lui* ⇒ complement circumstanţial de loc).

(2) Întrucît verbele regente exprimă în general mişcarea, ele permit introducerea unui complement de loc: *S-a dus după chibrituri — S-a dus* [la tutungerie] *după chibrituri.*

(3) Complementul cu *după* se poate transforma într-o subordonată finală, introducînd un verb la conjunctiv şi menţinînd cuvîntul iniţial în subordonata astfel apărută: *A venit* **după carte** → *A venit* **(ca) să ia (să-i dai, să-i împrumut** etc.) **cartea;** *La ora cinci te duci* **după profesor** → *La ora cinci te duci* **(ca) să-l aduci pe profesor.** (Compară cu: *S-a dus* **după casă** → ***S-a dus* **(ca) să?...,** *după casă* ≠ complement de scop, ci de loc).

OBSERVAŢIE. Uneori numai contextul decide care din cele două valori ale lui *după* — finală sau locală — se actualizează: *Vino* **după maşină** — **după** *maşină* = „în spatele maşinii" (complement de loc) sau *după maşină* = „(ca) să iei maşina" (complement de scop).

2. S u p i n cu *la: Duce oile* **la păscut (la iernat, la tuns, la muls);** *Trimite hainele* **la curăţat (la spălat, la călcat, la vopsit);** *S-a dus* **la scăldat (la vînat, la cules** *(cartofi),* **la adunat** *(fîn),* **la pescuit, la arat, la semănat);** *A dat maşina* **la antifonat (la gresat, la reparat).**

În aparenţă ar fi posibile două interpretări: complement circumstanţial de loc şi complement circumstanţial de scop.

2.1. Pentru prima interpretare ar pleda:

(1) întrebarea *unde*, singura posibilă;

(2) valoarea locativă «obişnuită» a prepoziţiei *la* (direcţia şi punctul sau suprafaţa de contact) — comp. *Merge* **la scăldat** cu *Merge* **la mare;**

(3) posibilitatea prepoziţiei *la* de a intra în corelaţie cu prepoziţia (compusă) locativă antonimă *de la* („separarea de punctul de contact iniţial"), operînd, se înţelege, şi înlocuirea verbelor date cu antonimele contextuale: *Merge* **la scăldat**/ *Vine* **de la scăldat;** *Duce oile* **la tuns** / *Aduce oile* **de la tuns** (comp. *Merge* **la şcoală** cu *Vine* **de la şcoală).**

2.2. În favoarea celeilalte interpretări pledează posibilitatea transformării supinului (cu *la)* într-o circumstanţială de scop introdusă prin *(ca) să*, sensul gramatical rămînînd acelaşi: *Duce oile* **la păscut** → *Duce oile* **(ca) să pască;** *S-a dus* **la cules** *cartofi* → *S-a dus* **(ca) să culeagă** *cartofi; Trimite hainele* **la vopsit** → *Trimite hainele* **(ca) să fie vopsite.**

Prin transformare obţinem finalele cu *să* după verbe de mişcare, de regulă exprimînd direcţia: comp. *Mergem* **să pescuim** cu *Mergem* **să vedem...**

Încercînd aceeaşi transformare pentru supinul cu *de la*, aceasta se exclude: *Vine de la pescuit* → [*?*].

2.3. În analiză adoptăm cea de-a doua soluţie — complement circumstanţial de scop — motivînd-o prin:

(1) corespondenţa, verificată prin transformare, între o parte de propoziţie şi o subordonată, în cazul de faţă între complementul de scop şi circumstanţiala de scop;

(2) inexistenţa unei subordonate circumstanţiale de loc introduse prin conjuncţie *(să, ca să).* Altfel spus, dacă din punct de vedere gramatical supinul cu *la* este echivalent cu o subordonată introdusă prin *să*, iar aceasta în mod sigur nu este circumstanţială de loc, nici supinul cu care este echivalentă nu poate fi complement de loc.

(3) Supinul cu *la* permite inserarea unui complement de loc, între cei doi termeni excluzîndu-se vreo relaţie de dublare, explicare sau determinare: *S-a dus la arat — S-a dus* **în** *cîmp la arat; A dus casetofonul la verificat — A dus casetofonul* **la un specialist (la un atelier, la o cooperativă)** *la verificat.*

Prin urmare, supinul cu *la* după verbe de mişcare este complement de scop, iar cu prepoziţia *de la* este complement de loc.

T 90 COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC / COMPLEMENT DIRECT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu pune mîna* **pe mine.**
(2) *Tot* **pe mine** *mă pune de gardă.*

B. SOLUȚII:

(1) *pe mine* = complement circumstanțial de loc
(2) *pe mine* = complement direct

C. COMENTARIU

0. Problema deosebirii celor două funcții, problemă impusă de posibilitatea confuziei, apare în cazul unui singur tip de realizări, și anume atunci cînd circumstanțialul de loc, asemenea complementului direct, se exprimă prin substantive care denumesc animate (în special cele aparținînd subgenului personal) sau pronume (numerale) care trimit la acestea, în cazul acuzativ cu prepoziția *pe: Pune haina* **pe tine** *și du-te! (pe tine* = complement circumstanțial de loc; comp. cu *Chiar* **pe tine** *te-a ales?).*

Confuzia este în unisens — interpretarea greșită a circumstanțialului de loc drept complement direct.

1. Cauza principală a confuziei este întrebarea *pe cine*, care se poate pune nu numai la complementul direct și indirect, ci și la cel circumstanțial în realizări de tipul celor de mai sus.

În principiu, problema unui complement cu *pe* de a fi sau nu circumstanțial de loc se pune numai dacă întrebarea *pe cine* se poate substitui cu *unde*, altfel confuzia vizează numai complementele direct și indirect (vezi T 80).

Argumentarea calității de circumstanțial de loc presupune aici două operații în succesiune:

(1) excluderea calității de complement direct prin încălcarea uneia din cele patru restricții (vezi T 80);

(2) posibilitatea înlocuirii întrebării *pe cine* cu *unde.*

Exemplu: *S-a urcat* **pe cal** *(pe cal:* întrebare — *pe cine?; s-a urcat* = verb reflexiv în Ac ⇒ *pe mine* ≠ complement direct; *pe cine?* = *unde?* ⇒ nu complement indirect, ci complement circumstanțial de loc). (Vezi, pentru alte exemple ce favorizează confuzia înspre complementul de loc, T 91.)

2. Complementul circumstanțial de loc construit cu *pe* și întrebarea *pe cine (= unde)* apare în general pe lîngă verbe de mișcare sau de stare intranzitive, reflexive în Ac, pasive sau care au deja un complement direct:

(1) Pe lîngă intranzitive (nereflexive): *Au apărut niște pete* **pe tine**; *Nu-ți stă bine* **pe cal**; *Haina asta stă bine* **pe tine**; **Pe copil** *e un gîndac.*

(2) Pe lîngă verbe reflexive în Ac: **Pe el** *s-a pus o muscă;* **Pe tine** *s-a urcat o gînganie* (comp. cu **De pe păr** *s-a prelins o picătură de apă).*

(3) Pe lîngă un verb care are deja un complement direct: *Pune șaua* **pe cal** (comp. cu *Ia șaua* **de pe cal**); *Ia haina* **pe tine**; *Nu scutura prafu* **pe mine.**

T 91 COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC / COMPLEMENT INDIRECT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Duminica și-o petrece* **la copii.**
(2) *Se gîndește cu drag* **la copii.**

B. SOLUȚII:

(1) *la copii* = complement circumstanțial de loc
(2) *la copii* = complement indirect

C. COMENTARIU

0. Confuzia complement circumstanțial de loc / complement indirect, confuzie în unisens, dinspre complementul circumstanțial de loc spre cel indirect, se bazează pe mai mulți factori, dintre care în mod special reținem utilizarea mai mult sau mai puțin corectă a întrebărilor și înțelesul lexical al cuvintelor prin care se exprimă cele două funcții.

1. Există, în virtutea obișnuinței, «tentația» de a interpreta drept complement indirect orice substantiv (pronume, numeral) care răspunde la o întrebare de tip „prepoziție +

+ *cine* sau *ce*" *(de cine (de ce), la cine (la ce), în cine (în ce), spre cine (spre ce)* etc.), indiferent dacă întrebarea pusă este singura posibilă sau în competiţie cu altele, a căror justificare este trecută sub tăcere sau nesesizată. Or, la o examinare oricît de sumară se observă că întrebările de acest gen se împart clar în două grupe:

(1) n e î n l o c u i b i l e cu alte întrebări şi prin urmare susceptibile de a conduce la un complement indirect: *Se gîndeşte adesea* **la părinţi** *(la cine?); Se gîndeşte adesea* **la maşina** *cea nouă (la ce?); Nu se încrede* **în nimeni** *(în cine?); Nu se încrede* **în vorbele** *altora (în ce?); Face* **din ţînţar** *armăsar (din cine?, din ce?)* etc.;

(2) î n l o c u i b i l e cu alte întrebări, dintre care reţinem pe cele de tip *unde (de unde, pînă unde): Nu pune mîna* **pe mine** *(pe cine? = unde?); Hai* **la noi** *(la cine? = = unde?); S-a dus în vacanţă* **la bunici** *(la cine? = unde?); Abia ieri s-a întors* **de la mătuşă-sa** *(de la cine? = de unde?); Cartea o am* **de la ei** *(de la cine? = de unde?); Nu da* **în mine** *că fac urît (în cine? = unde?); A aruncat cu o piatră* **în ţîfnele** *vostru (în cine? = unde?); Scot eu dracii* **din tine** *dacă nu te astîmperi (din cine? = de unde?); Se îndreaptă* **spre voi** *(spre cine? = unde? (încotro?)); Pot să vin* **pînă la tine?** *(pînă la cine? = pînă unde?); S-a mutat* **de lîngă noi** *(de lîngă cine? = de unde?).*

În toate exemplele date mai sus posibilitatea înlocuirii întrebării pe bază de *cine* cu *unde*, ca şi a complementului prepoziţional cu adverbul *undeva (de undeva, pînă undeva)* constituie dovada sigură că nu e vorba de un complement indirect, ci de un complement de loc.

2. Un important factor favorizant al confuziei complement circumstanţial de loc / complement indirect îl constituie o anumită «seducţie» lexical-semantică a termenului prin care se exprimă complementul. În acest sens, cel mai adesea apar greşit interpretate drept complemente indirecte construcţiile pe bază de substantive care denumesc animate, respectiv nume comune şi proprii de persoane, animale, fiinţe în general, sau pronume şi numerale care trimit la acestea, în baza ideii, eronate, firească, că animatele nu pot constitui locul de desfăşurare a unei acţiuni, acesta fiind rezervat aprioric inanimatelor («ducrurilor», obiectelor şi fenomenelor în accepţiunea uzuală). („Şi numele de persoane se pot constitui în complemente de loc" — Drăşoveanu, 1980.)

În cadrul animatelor, probabilitatea cea mai mare de a fi greşit interpretate — punctul «forte» al confuziei — o au

substantivele aparţinînd aşa-numitului subgen personal. De aici şi o oarecare rezistenţă în «simţirea» întrebărilor pe bază de *cine (pe cine, la cine, de la cine, în cine* etc.) ca fiind echivalente cu *unde (de unde* etc.), iar a complementelor ca substituibile cu adverbele de loc *aici, acolo, undeva* etc.

Imediat ce substantivele care denumesc animate, inclusiv cele aparţinînd subgenului personal, se înlocuiesc prin unele ce denumesc inanimate — şi obţinem astfel al doilea mijloc deosebitor — confuzia complement circumstanţial de loc/ complement indirect devine puţin probabilă, dacă nu imposibilă sau bizară. Comp. *Se duce* **la părinţi** cu *Se duce* **la gară;** *Scoate el untul* **din tine** cu *Scoate untul* **din frigider;** *Ia mîna* **de pe mine** cu *Ia mîna* **de pe maşina** *mea* etc.

3. Cel mai clar apare deosebirea între cele două funcţii prin raportare la v e r b u l r e g e n t şi p r e p o z i ţ i a cu care se construieşte complementul. În acest sens, complementul circumstanţial de loc — vizavi de cel indirect — apare pe lîngă verbe care exprimă m i ş c a r e a (cu sau fără direcţie), starea pe loc *(a merge, a trece, a veni, a sosi, a se duce, a băga, a scoate, a sta* etc.), iar prepoziţiile utilizate au sens preponderent locativ (indică direcţia sau situarea în spaţiu): *la, în, de la, din, pe la, de pe la, spre, înspre* etc.

OBSERVAŢIE. Dată fiind raritatea fenomenului în româna actuală, n-a fost reţinut aici şi aşa-numitul *dativ* „locativ": **A ş t e r n e - t e drumului...** *(drumului = pe (la) drum);* **S t ă t e a î n f i p t locului** *(locului = pe loc).*

T 92 CAUZALĂ / FINALĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *A venit mai devreme,* **pentru că îi place punctualitatea.**

(2) *A venit mai devreme,* **pentru ca nu cumva să întîrzie.**

B. SOLUŢII

(1) *pentru că îi place punctualitatea* = cauzală

(2) *pentru ca nu cumva să întîrzie* = finală

C. COMENTARIU

0. Posibila confuzie între cauzală şi finală are la bază utilizarea întrebării *de ce*, reformulabilă fie ca *din ce cauză* fie *cu ce scop:*

(a_1) *Am venit la voi* **că mi-era dor de frate-tău** *(de ce? → → din ce cauză?* ⇒ c a u z a l ă).

(b_1) *Am venit la voi* **să-l văd pe frate-tău** *(de ce? → cu ce scop?* ⇒ f i n a l ă).

1. Pînă la un anumit nivel al intuiţiei şi al cunoştinţelor gramaticale, cele două întrebări pot «părea» uneori posibile deopotrivă pentru una şi aceeaşi subordonată, fapt pentru care criteriul întrebării folosit singur nu este nici operant şi nici exact, conducînd la interpretări contradictorii sau la decizii nemotivate prin întrebări:

(a_2) *Am intrat la restaurant,* **că aş fi băut o bere** *(din ce cauză?, cu ce scop?).*

(b_2) *A venit anume mai devreme,* **pentru ca la deschiderea stadionului să fie printre primii intraţi** *(din ce cauză?, cu ce scop?).*

În asemenea situaţii, ca de altfel în general, interpretarea unei subordonate ca finală sau cauzală recurge obligatoriu la alte două mijloace:

1.1. C u v i n t e l e i n t r o d u c t i v e, care individualizează într-o oarecare măsură cele două subordonate, respectiv *că* sau formaţie cu această conjuncţie *(pentru că, pe motiv că, din cauză că, mai ales că* etc.) e x c l u d e f i n a l a, iar *să* ori formaţie cu *să (ca să, pentru ca... să, numai ca... să)* e x c l u d e c a u z a l a.

Prin urmare, cînd «stăm» între cauzală şi finală, decide cuvîntul introductiv: *că* ⇒ c a u z a l ă, iar *să* ⇒ f i n a l ă, niciodată viceversa. (În exemplele date: (a_2) *pentru* **că** ⇒ ⇒ cauzală; (b_2) *pentru ca...* **să** ⇒ finală.)

OBSERVAŢIE. Soluţia nu poate fi alta nici dacă cele două subordonate, caz mai rar, sînt c o o r d o n a t e: *Pentru* **că** *nu-i place dezordinea* (cauzală) *şi ca* **să**-*i dea o lecţie fiului său* (finală), *s-a apucat să aranjeze ambele birouri.*

1.2. R a p o r t u l t e m p o r a l existent între subordonată şi regenta ei: acţiunea din cauzală se petrece înaintea celei din regentă (cauza precedă efectul), în timp ce acţiunea din finală se petrece după cea din regentă:

(a_3) *Vino mai repede,* **că te aştept** („te aştept înainte de a veni tu").

(b_3) *Vino* **să te văd** („te voi vedea după ce vei veni").

VARIA

T 93 *INTERJECŢII* CARE CER — COMPLETIVE DIRECTE / CIRCUMSTANŢIALE FINALE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Iată* **că ne-am reîntîlnit.**
(2) *Hai* **să-ţi arăt ceva.**

B. SOLUŢII:

(1) *că ne-am reîntîlnit* = completivă directă
(2) *să-ţi arăt ceva* = circumstanţială finală

C. COMENTARIU

1. Interjecţiile *iată, iacă(tă), uite,* echivalente ale unui verb la imperativ, sînt tranzitive şi urmate în frază de completive directe: I a t ă **că ne-am reîntîlnit;** I a c ă **ce-aş vrea** *să-ţi mai spun;* U i t e **cum s-au întîmplat lucrurile...**

(1) Calitatea de interjecţii tranzitive se evidenţiază uşor: i a t ă-l, i a c ă t ă-l, u i t e-o. Prin urmare, dacă în i a t-o, *o* este complement direct, prin analogie acceptăm că şi subordonata care ocupă aceeaşi poziţie (I a t ă **că am primit scrisoarea**) este tot completivă directă.

(2) Folosind ca punct de sprijin interjecţia *uite,* la origine verb la imperativ *(uite < uită-te),* putem accepta prin analogie că şi celelalte interjecţii cu sens asemănător *(iată, iacă)* sînt echivalente cu un imperativ. O dată asimilate acestuia, înseamnă că ele nu sînt lipsite de s u b i e c t, ci acesta este i n c l u s, respectiv pronumele *tu (dumneata), voi (dumneavoastră).*

Obținem astfel dovada că subordonata n-ar putea fi subiectivă, din moment ce subiect există. Prin urmare nici în cazul de față nu se încalcă legea priorităților — mai întîi subiectivă și abia după ce se exclude aceasta, prin existența unui subiect în regentă, completivă directă.

2. Interjecțiile *hai* și *haide (haideți, haidem)* exprimă un îndemn la o acțiune (comună) cu interlocutorul, corespunzînd imperativului unor verbe de mișcare *(vino, veniți, să mergem)*: **Hai** *să-ți arăt noul cartier;* **Haidem** *să mai vedem ce e nou prin magazine;* **Haideți** *să începem lecția.*

În legătură cu aceste interjecții sînt de făcut următoarele observații:

(1) Datorită faptului că împrumută desinențe verbale de persoana I plural *(haidem;* comp. cu *să mergem)* și a II-a plural *(haideți;* comp. cu *mergeți, veniți)*, stabilindu-se o opoziție față de forma *hai (de)*, interpretată ca un fel de persoana a II-a singular, această interjecție se apropie formal foarte mult de un verb — de aici și interpretarea ei greșită, drept verb la imperativ. Or, este clar că aceste forme nu aparțin prin radical unui verb — nu există un verb **a hai*, iar o eventuală considerare a lor ca forme supletive de imperativ ale verbelor *a veni* și *a merge*, pe bază de echivalență, se exclude, verbele în discuție avîndu-și propriile forme de imperativ *(vino, veniți; să mergem* — conjunctiv cu valoare de imperativ).

(2) Deși nu sînt forme verbale și ca atare nu aparțin unei paradigme verbale, interjecțiile *hai (de), haidem, haideți* ocupă în propoziție poziția unui predicat exprimat prin verb la imperativ *(hai (de) = vino; haideți = veniți)* sau conjunctiv cu valoare de imperativ *(haidem = să mergem)*. Din această cauză le putem considera în relație tipic predicativă cu un subiect inclus *(tu, voi, noi)*.

(3) Interjecțiile *hai (de), haidem, haideți* pot fi determinate de diferite complemente circumstanțiale, iar în frază de subordonatele circumstanțiale. Dintre subordonate reținem circumstanțiala finală introdusă prin *să:* **Hai să vedem expoziția; Hai să-ți arăt ceva; Haideți să mîncați ceva** (comp. cu **Vino să vedem expoziția; Veniți să mîncați ceva**).

În analiză, pe baza întrebării *unde*, finala introdusă prin *să* este interpretată adesea greșit ca circumstanțială de loc. Cazul în discuție nu este unul particular, ci vizează confuzia celor două subordonate după verbe de mișcare. (Vezi, pentru excluderea circumstanțialei de loc, T 88.)

T 91 SUPERLATIV RELATIV ~ SUPERLATIV ABSOLUT

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Voi sînteți* **cei mai harnici** *(dintre toți copiii).*
(2) *Voi sînteți* **foarte harnici.**

B. SOLUȚII:

(1) *cei mai harnici* = superlativ relativ
(2) *foarte harnici* = superlativ absolut

C. COMENTARIU

0. Confuzia superlativ relativ/superlativ absolut (la adjective și adverbe) are la bază, în afară de nesocotirea modului de construcție diferit al celor două forme de superlativ, cel mai adesea o înțelegere inexactă sau chiar eronată a semnificațiilor pe care le au aici termenii „relativ" și „absolut".

Receptîndu-i oarecum prin sensurile lor marginale, redate prin sinonime, respectiv *absolut* = perfect, desăvîrșit, la gradul cel mai înalt, pe treapta cea mai de sus, cum nu se poate mai... etc. — toate fiind un fel de „etichete" pentru conceptul de „superlativ" în general *(O realizare* **absolut fantastică**), iar *relativ* = condiționat, cu aproximație, mai mult sau mai puțin... etc. *(O carte* **relativ interesantă**), se ajunge să-i opunem cu aceste sensuri și în privința intensității însușirii exprimate prin adjective și adverbe. Astfel, în mod eronat, se stabilește un fel de ierarhie (ordonare) între ele, în sensul că unul (= superlativul absolut) ar exprima o însușire în grad mai înalt decît celălalt (= superlativul relativ).

Pe de altă parte, dintre cele două forme ale superlativului, indicația „cel mai (cea mai etc.)..." o conține explicit în expresie superlativul relativ *(cartea* **cea mai frumoasă**), încît calitatea de „superlativ" este cu mult avantajată ca grad de evidențiere față de cea a superlativului absolut *(o carte* **foarte frumoasă**). (Tocmai de aceea locul superlativului

cu *foarte* este tot mai mult luat de alte construcții, cu sens superlativ mai pregnant.)

Se înțelege astfel de ce confuzia se face în ambele sensuri — interpretarea superlativului absolut drept relativ, iar a celui relativ drept absolut.

0.1. În realitate, sensurile cu care se folosesc aici a b s o l u t și r e l a t i v, cele proprii și fundamentale de fapt, sînt cu totul altele:

(a) *superlativ* r e l a t i v = exprimă o însușire a unui obiect în gradul *cel mai înalt* î n r a p o r t cu alte obiecte sau cu același obiect în împrejurări diferite: *El este* **cel mai bun** *dintre toți;*

(b) *superlativ* a b s o l u t = exprimă o însușire a unui obiect *în gradul cel mai înalt* f ă r ă r a p o r t a r e la alte obiecte sau la același obiect în împrejurări diferite: *El este* **foarte bun.**

Se observă deci că cele două forme exprimă deopotrivă o însușire la c e l m a i î n a l t g r a d — de aceea se și numesc ambele „superlative". Deosebirea deci nu se află în gradul mai sporit sau mai scăzut de intensitate a însușirii, ci în modul ei de prezentare — cu referire la (în raport cu) alte obiecte (superlativ relativ) sau fără nici o referire la alte obiecte, adică luată independent (superlativ absolut).

1. Avînd în vedere sensul deopotrivă «superlativ», deosebirea între cele două tipuri de superlativ se realizează după modul de construcție:

1.1. Superlativ relativ: *cel (cea, cei, cele)* + *mai* + adjectiv: *Ea este* **cea mai frumoasă** *(dintre toate).*

În structura superlativului relativ al adverbelor, articolul demonstrativ are forma invariabilă *cel: Ei au cîntat* **cel mai bine.**

1.2. Superlativul a b s o l u t cunoaște mai multe tipuri de construcții, dintre care reținem aici două:

(1) A d v e r b *(foarte, prea, tare, mult)* + a d j e c t i v (a d v e r b): *Am văzut un film* **foarte interesant;** *E* **tare** **drăguță** *păpușa ta!;* **Mult** **viteaz** *fost-a Ștefan cel Mare; A fost* **o** **prea** **frumoasă** *zi de vară.*

(2) A d v e r b (l o c u ț i u n e a d v e r b i a l ă) *(atît, așa, cît, oricît, extrem, grozav, absolut, colosal, peste măsură, din cale-afară, al dracului* etc.) + prepoziția **de** + a d j e c t i v (a d v e r b): **Cît de mult** *s-a bucurat cînd te-a văzut!; Colega*

ta este **extrem de silitoare;** **Oricît de mare** *ți-ar fi uneori durerea, trebuie s-o învingi.*

OBSERVAȚIE. Potrivit interpretării superlativului absolut ca o categorie gramaticală, atît adverbele de la (1), cît și cele de la (2), în ciuda calității lor de determinanți de intensitate, se dau împreună cu adjectivul (adverbul) ca formînd o singură funcție sintactică.

T 95 *NU* — CU VERB SUBÎNȚELES / FĂRĂ VERB SUBÎNȚELES

A. STRUCTURI TIP:

(1) *L-ai căutat sau* **nu?**
(2) **Nu,** *nu mai vin azi.*

B. SOLUȚII:

(1) *nu* = cu verb subînțeles *(nu* [l-ai căutat])
(2) *nu* = fără verb subînțeles

C. COMENTARIU

0. Prin faptul că adverbul de negație *nu* este foarte strîns legat de verb, căruia îi dă forma negativă, ori de cîte ori acest adverb apare fără verb (sau altă parte de vorbire pe care s-o neagă) se pune problema subînțelegerii/nesubînțelegerii verbului-predicat.

Încercăm în cele de mai jos o ordonare a situațiilor mai importante în care apare *nu* fără verb, în funcție de acest imperativ al analizei practice — subînțelegerea/nesubînțelegerea verbului-predicat.

1. NU — s e m n a l u n u i p r e d i c a t n e g a t i v s u b î n ț e l e s:

1.1. Consecință a c o o r d o n ă r i i: *Vii sau* **nu** [vii]?; *E interesantă sau* **nu** [e interesantă] *cartea pe care ți-a dat-o?; El știe să învețe, dar tu* **nu** [știi]; *Noi învățăm, iar voi* **nu** [învățați]; *Cu tine mă pot înțelege, dar cu amicul tău* **nu** [mă pot înțelege].

1.2. Consecință a s u b o r d o n ă r i i, de regulă prin conjuncțiile *dacă (de)* și *că: Să fii cuminte, că de* **nu** [ești cuminte],

se supără bunica; L-am întrebat dacă acceptă invitația noastră și mi-a spus că **nu** [o acceptă].

OBSERVAȚIE. În ultimul exemplu, prin analogie cu gruparea *că da*, adverbul *nu* ar putea fi interpretat și propozițional, fără a mai subînțelege predicatul (vezi mai jos).

1.3. În expresiile cu sens afirmativ *cum să nu, cum nu, ba bine că nu*, echivalente ca înțeles cu adverbele *firește, bineînțeles, de bună seamă* etc.:

(1) — *Sînteți amabil să-mi spuneți cît e ceasul? — Cum să* **nu** [vă spun].

(2) — *Ți-ar plăcea să ai o casă ca asta? — Cum* **nu** [mi-ar plăcea].

Se poate presupune că la origine aceste propoziții „trunchiate" au avut caracter interogativ-exclamativ.

(3) — *L-a ascultat ieri la istorie? — Ba bine că* **nu** [l-a ascultat].

În ultimul exemplu avem, firește, două propoziții *(ba bine* = principală, cu predicat exprimat prin adverb predicativ; *că nu* [l-a ascultat] = subordonată subiectivă).

OBSERVAȚIE. În gruparea *nu și nu*, adverbele pot fi interpretate fie ca propoziționale (= propoziții negative neanalizabile), fie ca semne ale subînțelegerii a două predicate: *Îi spun în fiecare zi să învețe, dar el nu și nu (...dar el* **nu** [învață] *și* **nu** [învață]).

2. *NU* „propozițional" — formează singur o propoziție negativă (= nu se subînțelege verbul-predicat):

2.1. *Nu* singur, ca răspuns negativ la o întrebare (afirmativă sau negativă): — *Poți veni și tu?* — **Nu.**

2.2. *Nu* urmat de o propoziție negativă „explicativă", care repetă predicatul din întrebare: — *Ai fost ieri la ștrand?* — **Nu,** *n-am fost;* — *N-ai uitat să-mi aduci cartea promisă?* — **Nu** *n-am uitat.*

Cea de-a doua propoziție poate fi interpretată fie ca o apozitivă pe lîngă prima *(Nu)*, fiind un fel de reluare, de explicare a ei, fie ca principală independentă, fără să fie în vreun raport gramatical cu prima.

OBSERVAȚIE. Același grup de două propoziții îl avem și ca răspuns la o întrebare în care e negată o altă parte de propoziție decît predicatul: — **Nu** *la discotecă v-ați cunoscut?* — **Nu,** *nu la discotecă.* În cea de-a doua propoziție trebuie subînțeles predicatul *(...nu la discotecă* [ne-am cunoscut]), *nu* fiind un semn al predicatului negativ.

2.3. *Nu* ca replică negativă și interogativă la o altă propoziție: — *Profesorul n-a sosit încă.* — **Nu?**

2.4. *Nu* ca replică negativă la o altă propoziție și urmat de o propoziție afirmativă sau negativă: — *Colegii tăi vin cu trenul de 11.* — **Nu,** *vin cu trenul de 11* (sau **Nu,** *nu vin cu trenul de 11).*

2.5. *Nu* precedat de adverbul de mod cu sens adversativ *ba*, ca replică negativă la o altă propoziție (enunțiativă sau interogativă): — *Voi ați spart geamul.* — **Ba nu;** — *Voi ați spart geamul?* — **Ba nu.**

Gruparea adverbială *ba nu* formează o propoziție neanalizabilă.

OBSERVAȚIE. Mai rar și popular, în locul lui *nu* apare *ba*, folosit ca adverb de negație: *Ai adus cartea?* — **Ba.**

3. *Nu* „propozițional" are ca opozant **afirmativ** pe *da* „propozițional" (= propoziție afirmativă). Asemenea lui *nu*, adverbul *da* poate apărea singur sau urmat de o propoziție explicativă:

3.1. Ca răspuns la o întrebare afirmativă: — *Vii mîine la film?* — **Da.** — *A intrat deja profesorul în clasă?* — **Da,** *a intrat.*

Aceeași este situația și cînd întrebarea vizează o altă parte de propoziție decît predicatul: — *Tu mi-ai luat pixul?* — **Da,** (sau **Da,** *eu ți-am luat pixul).*

OBSERVAȚIE. Pentru insistență, se poate folosi *da* repetat, constituind un șir de propoziții independente (= neaflate în raport una cu alta): *Veniți cu noi în excursie?* — **Da, da, da.**

3.2. Ca răspuns afirmativ la o întrebare negativă, *da* este precedat de adverbul de mod cu sens adversativ *ba:* — *Nu-l cunoașteți pe prietenul meu?* — **Ba da.**

La fel ca *da* singur, *ba da* poate fi urmat de o propoziție explicativă: — *Nu mi-ai adus cartea promisă?* — **Ba da,** *ți-am adus-o.*

Pe aceeași poziție apare ca răspuns afirmativ *ba da* și cînd întrebarea negativă vizează alte părți de propoziție decît predicatul: — *Nu tu mi-ai dat ieri telefon?* — **Ba da** (sau **Ba da,** *eu ți-am dat telefon).*

OBSERVAȚIE. Accidental, *da* din *ba da* este înlocuit cu predicatul: *Profesorul de istorie nu ne ascultă azi lecția.* — *Ba ne* **ascultă** *(ne ascultă* este pe poziția lui *da).* Se înțelege că în asemenea situații avem o singură propoziție. *Ba* nu este aici un adverb de negație, echivalent cu *nu*, ci un adverb cu sens adversativ, aproximativ sinonim cu *dimpotrivă.*

3.3. Ca răspuns la forma unei subordonate introduse de regulă prin *dacă* sau *că: L-am întrebat dacă vine cu noi în*

excursie și mi-a răspuns că **da**; *L-am întrebat dacă vine sau nu la noi și dacă* **da**, *cu ce tren.*

3.4. *Da* în opoziție cu *nu*, fie în răspunsuri, fie în întrebări: — *Ei, ce-a spus antrenorul?* — *Și* **da, și nu**; — *Mă aștepți mîine la gară?* **Da** *sau* **nu?**; — *Comunică-mi răspunsul tău exact:* **da** *sau* **nu?**

OBSERVAȚIE. În formulări de tipul: *a spune „da", a spune „nu"*, cele două adverbe sînt substantivate, la fel ca în *cuvîntul „nu"*, *răspunsul este „nu"*, *răspunsul este „da"*.

T 96 CAZURI *CU* ÎNTREBĂRI / CAZURI *FĂRĂ* ÎNTREBĂRI

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ionel este* **elev.**
(2) *Ionel este* **harnic.**

B. SOLUȚII:

(1) *elev* = nominativ cu întrebare *(ce?* = întrebare pentru caz)
(2) *harnic* = nominativ fără întrebare *(cum?* ≠ întrebare pentru caz)

C. COMENTARIU

0. În practica analizei gramaticale de tip școlar, dar nu exclusiv, întrebările sînt printre cele mai la îndemînă și mai solicitate mijloace de identificare a cazurilor.

Fără a le nega, la acest nivel, utilitatea în bloc, atragem atenția asupra faptului că absolutizarea importanței lor în forma utilizării ca mijloace exclusive (= aflarea «cu orice preț» a cazului printr-o întrebare) constituie sursa a numeroase greșeli, vizînd toate cele cinci cazuri.

Aprecierea eronată a cazului prin întrebări este legată în principiu de trei categorii de fapte:

(1) nesesizarea tipului de caz și a naturii morfologice a părții de vorbire în care se materializează;

(2) mînuirea greșită a întrebărilor;

(3) utilizarea unor întrebări care nu sînt proprii cazurilor (= nu ne conduc la nici un caz, pentru că nu sînt întrebări ale cazurilor).

1. În legătură cu domeniul întrebărilor și gradul lor de proprietate vom reține următoarele:

1.1. Folosirea întrebării pentru a afla cazul **nu-și are nici o justificare la substantivele** (substitutele) **cu prepoziții** (1) **și la adjective** de toate felurile (2).

(1) Dacă substantivul (substitutul) are prepoziție, încadrată la unul din cele trei tipuri (prepoziții cu genitivul, prepoziții cu dativul, prepoziții cu acuzativul), **prepoziția arată cu exactitate cazul.** Prin urmare nu este nevoie de întrebare, fie că în aceasta apare aceeași propoziție ca la cuvîntul de analizat *(Scrie* **cu creionul** — **Cu ce scrie?)**, fie că se pune o întrebare care este de fapt pentru funcție, nu pentru caz și prin urmare mai mult încurcă decît ajută *(Cerul este* **fără nori** — **Cum** *este cerul?)*. Se înțelege deci că pentru identificarea cazului cunoașterea regimului prepozițiilor este absolut necesară. (Vezi, în acest sens, T 4, T 5.)

OBSERVAȚIE. Ca indicator de caz, *pe* de la acuzativul complementului direct *(pe cine)* are același rol ca orice prepoziție cu acuzativul.

(2) **La adjective**, indiferent de felul lor, **cazul nu se află prin întrebări**, ci se „citește" direct de la substantivele (substitutele) cu care obligatoriu adjectivele se acordă (în gen, număr și caz). Prin urmare **cazurile acordate n-au întrebări** și este absolut firesc să fie așa, o dată ce la adjective cazurile sînt exclusiv categorii de formă, consecință a acordului cu substantivele. Întrebările *care* și *ce fel de* puse pe lîngă substantiv (**fata harnică, o fată harnică**) sînt pentru funcție (atribut), nu pentru caz (acuzativ sau alt caz). Dovadă este faptul că aceleași întrebări *(care, ce fel de)* le punem pe lîngă substantiv indiferent de cazul acestuia și, o dată cu el, și al adjectivului. Măsura adevărată a erorii în aflarea cazului la adjective prin întrebări ne-o dau adjectivele posesive: dacă folosim o întrebare — și aceasta poate fi numai *al (a, ai, ale) cui* — adjectivele posesive ne apar, greșit, firește, numai în genitiv (vezi, pentru detalii, T 17 — T 21).

În aceeași situație se află ca grad de improprietate și întrebarea *cum*, pusă uneori (greșit) pentru a afla cazul adjectivului cu funcție de nume predicativ *(Maria este* **bucuroasă)** sau element predicativ suplimentar *(Maria îl privea* **bucuroasă**). Nici *cum* nu este întrebare pentru caz, ci pentru funcții (nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement de mod).

Se înțelege că celelalte întrebări (pe bază de adverbe interogative: *unde, cînd, cît* etc.) nici nu mai intră în discuție.

1.2. Vocativul, indiferent dacă se manifestă în substantive (pronume: *tu, voi)* sau, ca urmare a acordului, în adjective (vezi T 8), nu are întrebare. Încercarea de a-i găsi una, de regulă *cine*, se soldează cu interpretarea lui greșită drept nominativ (vezi T 6).

1.3. Nu au întrebări propriu-zise dativul posesiv (vezi T 9), dativul locativ *(așterne-te* **drumului...**: *unde?, cui?)* și dativul etic **(Mi ți-l** *trînti cît era de mare)*. Nici acuzativul neprepozițional prin care se exprimă timpul *(Citește toată* **noaptea**; *A stat două* **săptămîni** *la mare)* nu se află propriu-zis prin întrebări, acestea fiind ale complementului de timp *(cînd?; cît timp?)*. Acuzativul se identifică aici indirect, prin funcție.

1.4. Utilizăm întrebările — sau și întrebările — pentru a identifica numai cazurile neprepoziționale (N, G, D, Ac) manifestate în substantive (substitute). Întrebări pentru cazuri sînt numai *cine* (+ formele declinate) și *ce*, respectiv:

(1) *Cine* — întrebare pentru nominativ și numai nominativ. Corespondența dintre *cine* și nominativ se poate formula astfel: orice substantiv (substitut) care răspunde la întrebarea *cine* este în nominativ, dar nu orice substantiv (substitut) în nominativ răspunde la întrebarea *cine*. Funcțional, nominativul care răspunde la întrebarea *cine* se repartizează pe subiect și nume predicativ: **Dumneavoastră** (S) *sînteți* **tatăl** (NP) *elevului Popescu?*

(2) *Al (a, ai, ale) cui* — întrebare exclusiv pentru genitiv materializat în substantive (substitute): *Copilul* **vecinului** *este bolnav; Copilul cel mic* **al vecinului** *este bolnav; Povestea* **lui** *e povestea* **fiecărui**a.

Regula se poate formula astfel: orice substantiv (substitut) care răspunde la întrebarea *al (a, ai, ale) cui* este în genitiv și numai în genitiv. Nu există substantiv (substitut) care să răspundă la alte întrebări decît *al (a, ai, ale) cui*.

OBSERVAȚIA 1. Întrebarea se pune întotdeauna în fața substantivului regent (vezi T 3), altfel ea devine *cui* și conduce greșit la dativ.

OBSERVAȚIA 2. În structura numeralului ordinal, indiferent de întrebuințare (substantivală sau adjectivală), *al (a)* nu are nici o legătură cu genitivul (vezi T 16). (Pentru situația posesivelor, vezi T 18 — T 20.)

OBSERVAȚIA 3. Nu răspund la întrebarea *al (a, ai, ale) cui* genitivul ca element component al unei locuțiuni adverbiale: *Bea* **al dracului!**

(3) *Cui* — întrebare exclusiv pentru dativ: *De 8 Martie oferim* **femeilor** *flori; Preot* **deșteptării** *noastre,* **semnelor** *vremii profet...* (M. Eminescu).

OBSERVAȚIE. Pentru situația specială a „dativului posesiv", vezi T 9.

Deosebirea genitivului de dativ prin întrebări presupune utilizarea corectă a acestora (vezi T 3).

1.5. *Ce* — întrebare comună pentru nominativ și acuzativ: *S-a spart* **un geam** (N) / *Am spart* **un geam** (Ac).

Numai după această întrebare, cele două cazuri nu pot fi deosebite. (Vezi, pentru N/Ac, T 2, T 72, T 73.) Cert este că la această întrebare nu răspund genitivul și dativul.

OBSERVAȚIE. Întrebarea *ce* este în primul rînd pentru funcții (subiect, nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement direct și, greșit pusă, și pentru complement indirect). Randamentul ei în identificarea cazului sau funcției este scăzut.

2. Vom reține în concluzie că singurele întrebări utilizabile în identificarea cazurilor, de regulă în cooperare cu alte mijloace, sînt *cine (al (a, ai, ale) cui,)* și *ce*. Celelalte întrebări — *care, ce fel de, unde, cînd, cum cîți (cîte)* etc. — nu furnizează nici o informație despre caz.

T 97 PROPOZIȚII PRECEDATE / NEPRECEDATE DE CELE DOUĂ PUNCTE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Ionel a întrebat*: — **Cînd vine vecinul tău din concediu?**

(2) *Ionel a întrebat* **cînd vine vecinul tău din concediu.**

B. SOLUȚIE:

(1) *Cînd vine vecinul tău din concediu* = principală

(2) *cînd vine vecinul tău din concediu* = subordonată (completivă directă)

C. COMENTARIU

0. Cu unele excepții, cele două puncte [:] constituie, în textul scris, marca izolării sintactice, semnul că unitatea ce le urmează (cuvînt, propoziție) nu este legată de unitatea ce le precedă, nici prin subordonare și nici prin coordonare: *Ion zise: — Caută-mă după-masă la birou.*

Altfel spus, prin cele două puncte se întrerupe continuitatea lanțului sintactic, ceea ce urmează fiind unitate i n d e p e n d e n t ă.

Această «independență» este doar de natură gramaticală, întrucît din punctul de vedere al înțelesului există o relație între unitățile separate prin cele două puncte, ceea ce face ca «independența» în ansamblu a unităților una față de alta să fie doar relativă.

0.1. Ca marcă a unui nonraport gramatical, cele două puncte prezintă importanță deosebită în analiză, cu referire specială la interpretarea sintactică a cuvintelor (propozițiilor) ce se află după acest semn de punctuație.

În mod firesc, cele două fapte, absența legăturii gramaticale și prezența celei de înțeles, acționează antinomic (= în sensuri opuse) asupra celui ce analizează textul, conducînd adesea, sub presiunea înțelesului, la interpretări eronate.

1. O asemenea situație ne-o oferă «cele două puncte» cînd constituie s e m n a l t r e c e r i i d e l a v o r b i r e a i n d i r e c t ă l a v o r b i r e a d i r e c t ă, cu sau fără liniuță de dialog: *Zis-a mama către mine: — Însoară-te, măi copile!* (folclor).

Cu această valoare, cele două puncte sînt precedate de c u v i n t e d e d e c l a r a ț i e (de regulă verbe și locuțiuni verbale care înseamnă „a spune, a întreba, a răspunde") sau cu un sens ce trimite la acestea: *La despărțire ne-a s p u s doar atît: — Să nu uitați niciodată vorbele mele!*

Uneori cuvîntul de declarație poate lipsi: *Se uită spre mine încruntat: — Unde mi-ai fost pînă acum?*

1.1. Propoziția ce urmează celor două puncte în vorbirea directă este o p r i n c i p a l ă, nelegată sintactic de verbul de declarație.

În legătură cu «sesizarea» și interpretarea acestei propoziții ca principală independentă, nu subordonată (completivă) verbului de declarație, se atrage atenția asupra următoarelor aspecte care se impun «treptat» observației analistului:

(1) Reproducerea de către vorbitor a spuselor cuiva după un verb de declarație se poate face în două feluri, i n t e l e s u l fiind a c e l a ș i;

(a) fără cuvînt de legătură (= subordonator) sau d i r e c t: *Ionel m-a întrebat: — Mergi mîine la consultații?*

(b) cu un cuvînt de legătură (= subordonator) sau i n d i r e c t: *Ionel m-a întrebat dacă merg mîine la consultații.*

În cazul (a) propoziția a doua este o principală independentă, iar în (b), o subordonată. Reținem de aici o primă constatare: propoziția în vorbirea directă de după cele două puncte n-are cuvînt subordonator, semn al calității ei de principală.

(2) Deosebirea propoziției de tip (a) de cea de tip (b) trebuie făcută după prezența celor două puncte și absența cuvîntului subordonator, n u după î n ț e l e s și nici prin î n t r e b ă r i, deoarece:

(a) În general verbele de declarație sau folosite cu acest rol au un înțeles «insuficient» și de aceea nu pot apărea de regulă singure, ci însoțite de un determinant (complement sau completivă). Nu spunem doar *El a zis (a întrebat, a comunicat* etc.) ci *El a zis (a întrebat, a comunicat* etc.) „ceva": N e - a i n t r e b a t **dacă sîntem de-acord:** I - a m *mai* a t r a s *odată* a t e n ț i u **să nu mă faci de rîs;** I - a m s p u s *clar* **să nu se ducă la film decît duminica.**

Prin înlocuirea cuvîntului subordonator cu cele două puncte și operînd anumite modificări vizînd persoana și (uneori) modul verbului, obținem principale în vorbirea directă: *Ne-a întrebat:* **— Sînteți de-acord?;** *I-am atras încă o dată atenția:* **— Să nu mă faci de rîs!;** *I-am spus clar:* **— Să nu te duci la film decît duminica.**

Se vede limpede că și în această a doua serie de exemple cuvîntul de declarație re lasă o complinire, neputînd încheia comunicarea la cele două puncte. Obligativitatea apariției unei propoziții (sau a mai multora) după două puncte este identică celei din prima serie. Prin urmare, legătura de înțeles între propozițiile situate de-o parte și de alta a celor două puncte este evidentă.

Din această cauză sîntem «tentați» să interpretăm propoziția a doua, cea din vorbirea directă, ca subordonată față de verbul de declarație, respectiv, în funcție de caracteristicile acestuia, completivă directă (cel mai adesea), completivă indirectă etc.

(b) Încercînd aproximarea felului propoziției de după cele două puncte prin întrebări, acestea sînt aceleași și deopotrivă posibile în seria (a) și seria (b), ceea ce ar conduce greșit la interpretări identice (completive directe, completive indirecte etc.).

OBSERVAȚIE. Dacă după cele două puncte se află o frază, nu este obligatoriu ca prima propoziție să fie principală. Fraza poate începe cu subordonata, principala apărînd după aceea: *A doua zi ne-a spus: — Dacă tot nu v-ați hotărît încă,* **eu mă retrag din combinație.**

(3) Principala de după două puncte poate fi enunțiativă propriu-zisă, enunțiativă-exclamativă sau interogativă: *M-a oprit pe stradă și mi-a spus cu răceală:* — **M-a bucurat succesul dumitale;** *Se uită pe fereastră și apoi se întoarse spre noi:* — **Ce zi splendidă e azi!;** *Bunica l-a întrebat pe Ionel:* — **Te duci azi după apă minerală?**

Susceptibilă de a fi interpretată ca subordonată (completivă directă, completivă indirectă etc.) este mai cu seamă principala interogativă parțială, adică cea care are în frunte un cuvînt interogativ): *M-a întrebat cu subînțeles:* — **Unde** *mi-ai fost, șmecherule?*

Eroarea este facilitată de forma identică a cuvintelor interogative și relative. Altfel spus, cuvintele interogative sînt luate drept relative, caz în care propozițiile în discuție nu pot părea decît... subordonate. (Cuvintele relative, se știe, sînt subordonatoare.) Se neglijează însă un fapt esențial — calitatea de interogative a propozițiilor, marcată la sfîrșit prin semnul întrebării. Or, propozițiile interogative sînt totdeauna principale. (Nu există interogative directe (= cu intonația interogativă marcată prin semnul întrebării) subordonate.) Prin urmare, propozițiile fiind principale, cuvintele lor «introductive» nu sînt relative (pronume sau adverbe), ci interogative («neîncercuite» în analiza frazei). A se compară: (a) *M-a întrebat:* — **Cu cine a fost azi Popescu la film?** (propoziție interogativă principală; *cu cine* = pronume interogativ nesubordonator); (b) *M-a întrebat* **cu cine a fost azi Popescu la film** (propoziție subordonată; *cu cine* = pronume relativ, cuvînt subordonator). (Vezi, pentru interogative/relative, T 34.)

Identificarea interogativei reclamă atenție deosebită mai ales cînd după cele două puncte avem o frază mai lungă, iar interogativa nu se află la începutul frazei. Încercuirea «mecanică» a oricărui cuvînt cu forma de „interogativ-relativ" (*care, cine, ce, cum, unde, cînd* etc.) ca relativ (= subordonator) are drept consecință neidentificarea principalei interogative, în speță interpretarea ei ca subordonată (completivă directă, completivă indirectă etc.): *Întorcîndu-se spre client, îi spuse pe un ton plictisit: Dacă tot aveți intenția să cumpărați casa, așa cum mi-ați declarat în repetate rînduri, iar prețul vă convine,* **ce rost mai are toată vorbăria asta?** (Ultima propoziție este principală, iar *ce* este adjectiv interogativ.)

(4) Orice text în care avem fenomenul sintactic mai sus descris cuprinde în fapt d o u ă f r a z e, independente sintactic. Prin urmare, principala de după cele două puncte nu se coordonează cu principala de dinaintea celor două puncte și nu apare în aceeași schemă cu prima. (Nu se leagă prin linie orizontală, ci, în cazul că fiecare are în subordine alte propoziții (secundare), se constituie în scheme separate. Cele două puncte nu marchează un raport, nu sînt asimilabile juxtapunerii.)

T 98 ENUMERARE DETERMINATIVĂ / ENUMERARE EXPLICATIVĂ

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Părțile propoziției sînt:* **subiectul, predicatul, atributul și complementul.**

(2) *Părțile propoziției sînt următoarele:* **subiectul, predicatul, atributul și complementul.**

B. SOLUȚII:

(1) *subiectul, predicatul, atributul și complementul* = enumerare determinativă (aici: n u m e p r e d i c a t i v m u l t i p l ă)

(2) *subiectul, predicatul, atributul și complementul* = enumerare explicativă (a p o z i ț i e m u l t i p l ă)

C. COMENTARIU

0. A doua funcție importantă a celor două puncte este anunțarea unei e n u m e r ă r i, fie la nivel de propoziție, fie la nivel de frază. (Pentru prima funcție, vezi T 97.)

Deosebim două tipuri de enumerări, după cum este a b s e n t sau p r e z e n t termenul a n t e c e d e n t, adică cel care este detaliat sau dezvoltat:

1. Enumerări d i r e c t e (= fără termen antecedent) sau d e t e r m i n a t i v e: *De ziua lui a primit:* **un set** *de creioane colorate*, **trei cărți, o minge** *de fotbal și* **un rucsac;** *Siguranța și corectitudinea în identificarea atributivei se datoresc:* **corespondenței** *desăvîrșite a acesteia cu atributul*, **conjuncțiilor** *specializate în mare măsură și* **întrebărilor** *clare; Dintre colegii lui, la film au* **fost: Ionescu, Georgescu, Popescu** *și* **Vasilescu.**

Termenii enumerării se constituie în determinanți propriu-ziși ai verbului sau ai altui termen ce precedă cele două puncte (complemente, nume predicative, subiecte). Relația sintactică este una absolut normală, termenii enumerării constituind o parte de propoziție multiplă. Cele două puncte nu marchează aici lipsa unui raport sintactic, ci doar simplul fapt al enumerării și adesea, tocmai din această cauză, pauza din fața enumerării nici nu este marcată în scris: „...se disting mai multe feluri de propoziții, dintre care mai importante sînt *propozițiile* enunțiative propriu-zise, *propozițiile* optative și *propozițiile* imperative..." *(Sinteze*, 1984, p. 189).

1.1. Enumerarea d i r e c t ă (determinativă) o găsim și la nivelul frazei, mai cu seamă în stilul științific: *De aici rezultă:* **(1) că adjectivul stă pe lîngă substantiv; (2) că este acordat cu substantivul; (3) că îl determină; (4) că are funcție de atribut adjectival;** *În acest sens trebuie:* **(1) să examinăm regentul; (2) să stabilim tipul de relație; (3) să determinăm natura determinantului.**

Adesea conjuncția subordonatoare nu se repetă în fața fiecăreia dintre subordonatele ce constituie enumerarea, ci se exprimă o singură dată în fața celor două puncte, contînd însă pentru fiecare din secundarele coordonate: *În exemplul „A citit toată noaptea", cuvîntul „noaptea" nu este adverb*, deoarece: (a) are formă de feminin, singular, iar adverbul nu are gen; (b) adjectivul „toată" (feminin, singular) nu s-ar putea acorda cu un adverb; (c) permite variația singular/plural (toată noaptea/ toate nopțile).

Prin urmare, propozițiile de după cele două puncte se interpretează gramatical ca și cum n-ar fi precedate de două puncte. (În primele două exemple — subiective, iar în al treilea — cauzale.)

2. E n u m e r ă r i l e i n d i r e c t e sau e x p l i c a t i v e au totdeauna un termen antecedent, pe care îl detaliază, îl analizează în componente, cu alte cuvinte îl „explică". Din punct de vedere gramatical, termenii enumerării se află în a p o z i ț i e față de cuvîntul antecedent. Se poate spune că orice enumerare cu termen antecedent este constituită din apoziții (sau propoziții apozitive).

Termenul antecedent este de regulă un substantiv cu un sens foarte general *(fel, soi, categorie, clasă, grupă, lucru* etc.) însoțit de un determinant care anunță propriu-zis enumerarea (numerale cardinale, adjective nehotărîte cu sens cantitativ, alte adjective care cer o concretizare): „După scopul comunicării propozițiile se împart în d o u ă grupe mari: *enunțiative* și *interogative*" *(Sinteze*, 1984, p. 189); *Oamenii sînt de* d o u ă *feluri:* **buni** *și* **răi;** *I-a adus o* m u l ț i m e *de cadouri:* **ciocolată, gumă** *de mestecat*, **o rachetă** *de tenis*, **o trusă** *de traforaj și multe alte* **mărunțișuri;** *"...raporturile sintactice sînt de* d o u ă *feluri:* **de coordonare** *și* **de subordonare"** *(Sinteze*, 1984, p. 194.)

OBSERVAȚIE. Cînd termenul antecedent este însoțit de un numeral cardinal, acesta anticipă numărul exact al membrilor enumerării.

Foarte adesea enumerarea este anunțată de adjectivul *următor (următoare, următori)*, folosit uneori și substantival: *Au fost premiați* u r m ă t o r i i *elevi:* **Ionescu, Georgescu** *și* **Popescu;** *A scris părinților să-i trimită* u r m ă t o a r e l e: **un fier** *de călcat, două* **cutii** *de detergent*, **trei cămăși** *de bumbac și o* **pijama.**

În aceeași situație se află pronumele (adjectivul) *tot (toată, toți, toate): A înghesuit în geamantan* t o t *ce-a găsit prin cameră:* **ciorapi, pantofi, cămăși, cărți;** „T o t satul: *oameni, copii, cîini* fac alai după militari" (Șerban, 1970, p. 181.)

Prezența unui determinant (din grupa celor menționați) pe lîngă antecedent nu este obligatorie: *Verbul are funcție de predicat numai dacă este la moduri personale:* **indicativul, conjunctivul, condiționalul, prezumtivul și imperativul;** *La ziua onomastică i-a invitat pe prietenii săi cei mai buni:* **pe Mirel, pe Gigel și pe Gabi.**

Membrii enumerării se constituie într-o apoziție multiplă și, ca orice apoziție, este identică referențial cu termenul antecedent (= se referă la una și aceeași realitate): *Am primit de la el trei* o b i e c t e: **un stilou, un ceas și o carte** ((cele) t r e i o b i e c t e = *un stilou, un ceas, o carte*).

Eliminînd termenul antecedent, enumerarea pierde calitatea de apoziție, membrii ei constituindu-se într-o parte de propoziție multiplă (subiect, complement etc.): *Au venit următorii tovarăși:* **Ionescu, Georgescu, Vasilescu** *(tovarăși* = subiect, termen antecedent; *Ionescu, Georgescu, Vasilescu* = apoziție multiplă în enumerare explicativă) / *Au venit: Ionescu, Georgescu, Vasilescu (Ionescu, Georgescu, Vasilescu* = subiect multiplu în enumerare determinativă).

Modul de construcție a enumerării explicative (cazul și prepozițiile termenilor componenți) poate să fie același cu al antecedentului sau diferit de al acestuia: *În cursul dezbaterilor, s-au evidențiat două* c a r e n ț e *grave în activitatea grupei: slaba* **pregătire** *la seminarii și* **frecvența** *scăzută la cursuri (carențe* = nominativ; *pregătire, frecvența* = nominativ); *Se va acorda atenție sporită următoarelor* p r o b l e m e: **pregătirea** *la cursuri și seminarii,* **frecvența** *la ore și* **disciplina** *în cămine (probleme* = dativ; *pregătirea, frecvența și disciplina* = nominativ).

În practica analizei gramaticale, problema ce poate apărea aici este nerecunoașterea apozițiilor de după două puncte și interpretarea lor drept funcții sintactice «obișnuite» (subiect, complement, atribut) în raport direct cu partenerul de relație al antecedentului: *I-a adus două* v e ș t i: **una** *bună și* **alta** *rea (una și alta* luate greșit drept complemente directe pe lîngă *a adus); De două* l u c r u r i *cel puțin nu m-am plîns niciodată:* **de foame și de sete** *(de foame și de sete* luate greșit drept circumstanțiale de cauză pe lîngă *nu m-am plîns).*

La baza greșelii se află, teoretic vorbind, neidentificarea sau neglijarea termenului antecedent al enumerării, mai ales atunci cînd membrii enumerării au același mod de construcție ca antecedentul.

În raționamentul celui ce analizează se produce fie o deplasare de funcție (de la antecedent la enumerare), fie o apreciere greșită a celor două poziții (antecedent și enumerare) situate de-o parte și de alta a acestui semn de punctuație, respectiv ca avînd aceeași funcție sintactică și prin urmare aflîndu-se într-un raport de coordonare.

În primul caz, deviația de la raționamentul corect constă în nesocotirea faptului că și antecedentul are funcție sintactică, iar în al doilea caz se încalcă un principiu de bază al coordonării, acela potrivit căruia raportul de coordonare se stabilește între termeni diferiți ca înțeles. Or, aici, termenul antecedent și componenții enumerării se află într-un raport de echivalență logică și prin urmare nu pot fi coordonați: *Hoțul a luat* t o t u l: **rochii, pantofi, bani, bijuterii** *(totul = rochii, pantofi, bani, bijuterii* și deci nu **totul și rochii, pantofi...*).

2.1. Enumerarea explicativă apare și la nivel de frază, luînd forma p r o p o z i ț i i l o r a p o z i t i v e (coordonate): *În legătură cu atributul aș vrea să reținem două* l u c r u r i: **că determină un substantiv (substitut) și că în numele lui se reflectă partea de vorbire** *prin care se exprimă* (antecedent = *lucruri); Vite ce-am aflat despre tine la ședința cu părinții:* **că ești obraznic, că întîrzii la ore și că uiți acasă carnetul de elev** (antecedent = *ce); Colega noastră are numeroase* c a l i t ă ț i: **este inteligentă și harnică, își ajută colegii, are o comportare civilizată la școală și în societate și îndeplinește munci de răspundere în cadrul organizației de pionieri** (antecedent = *calități*).

OBSERVAȚIE. Pentru alte valori gramaticale ale celor două puncte, vezi Drincu, 1983, p. 105–109.

T 99 COORDONAREA PRIN *CI* — FĂRĂ SUBÎNȚELEGERE / CU SUBÎNȚELEGERE

A. STRUCTURI TIP:

(1) *Nu proză,* **ci** *poezii scrie.*
(2) *Nu scrie proză,* **ci** *poezii.*

B. SOLUȚII:

(1) *ci* = coordonare fără subînțelegere *(nu proză,* **ci** *poezii)*
(2) *ci* = coordonare cu subînțelegere *(Nu scrie proză,* **ci** [scrie] poezii.)

C. COMENTARIU

0. Conjuncția coordonatoare adversativă *ci* apare atît în p r o p o z i ț i e (= între două părți de propoziție), cît și în f r a z ă (între două propoziții). Opoziția puternică marcată prin *ci* se concretizează în faptul de a pretinde întotdeauna — cel puțin în limba română actuală — primei unități coordonate, celei din stînga, să fie n e g a t i v ă, după modelul **nu A, ci B** (unde *A* și *B* sînt cele două unități coordonate, propoziții sau părți de propoziție): *Nu cu tronul*, ci *cu mașina va pleca la mare; Na citește*, ci *ascultă muzică.*

Calitatea primei unități *(A)* de a fi negată este dată de adverbul de negație *nu* care o însoțește și mai rar de prefixul negativ *ne-*, cînd se exprimă printr-un verb la gerunziu *(Nefiind acasă, ci la serviciu, i-am lăsat un mesaj în cutia de scrisori).*

Cunoașterea acestei particularități construcționale, simbolizate în formula de mai sus *(nu A, ci B)*, tradusă în analiza pe text prin „căutarea" perechii negative *(nu A)* a lui *B*, are adesea importanță covîrșitoare în interpretarea corectă a celei de-a doua unități coordonate (B), respectiv ca parte de propoziție, nu propoziție subordonată și viceversa (1), ca propoziție subordonată, nu principală și viceversa (2). În fond, problema fundamentală aici este de a stabili care sînt cele două unități *(A* și *B)* coordonate prin *ci*.

0.1. Ca premise generale în analiza corectă avem:

(1) Cu excepții neglijabile, care de altfel nu privesc situația de față, coordonarea, inclusiv cea adversativă prin *ci*, se realizează între unități o m o g e n e f u n c ț i o n a l (subiect + subiect, nume predicativ + nume predicativ, complement direct + complement direct, predicat + predicat etc.) și situate de regulă la a c e l a ș i n i v e l — *intrapropozițional* (parte de propoziție + parte de propoziție) sau *interpropozițional* (propoziție + propoziție), mai rar intrapropozițional + interpropozițional (vezi mai jos).

(2) Unitatea negativă *(A)* este cea î n f a ț a căreia se află *nu*, fie aceasta propoziție sau parte de propoziție. Ca atare, prima unitate coordonată prin *ci* „se descoperă" imediat, avînd semnul de recunoaștere explicit marcat.

(a) Dacă *nu* se află în fața predicatului, pe care îl neagă, propoziția devine negativă și ca atare ea este unitatea *A*: **Nu se plimbă** *cu mașina lui, ci o preferă pe a tatălui său.*

(b) Dacă *nu* stă în fața altei părți de propoziție (subiect, atribut, nume predicativ etc.), spunem că propoziția este afirmativă. Unitatea *A* este deci nu propoziția, ci respectiva parte de propoziție negată: *Ioana este* **nu inteligentă** *propriu-zis, ci mai mult harnică.*

1. Dintre situațiile posibile dăm următoarele, toate în funcție de unitatea *A:*

1.1. Unitatea negată *A* este un p r e d i c a t (verbal sau nominal), iar unitatea *B* coordonată prin *ci* trebuie să fie tot un predicat, exprimat sau neexprimat. Prin predicatele coordonate, *ci* se plasează deci la nivel interpropozițional (= coordonează două propoziții).

(1) *B* = predicat e x p r i m a t: *N-am mai trecut pe acasă*, ci *am venit direct la tine.*

(2) B = predicat n e e x p r i m a t (total sau parțial): *Nu vreau bere, ci o cafea caldă* (= *Nu vreau bere, ci* [vreau] *o cafea caldă).* Alte exemple cu aceeași interpretare: *Nu este proastă*, ci *doar leneșă; N-a fost admis*, ci *respins de comisie; Nu e cald*, ci *chiar frig; Acolo n-am întîlnit un funcționar amabil*, ci *unul arțăgos; Nu beau suc*, ci *lapte; Nu discutăm acum despre mine*, ci *despre tine; Nu l-am întîlnit la facultate*, ci *pe stradă; N-a murit de foame*, ci *de sete; Nu veni mîine*, ci *poimîine.*

Indiferent de funcția sintactică a cuvîntului în fața căruia se află *ci* (subiect, nume predicativ, atribut, complement direct etc. — vezi exemplele date), nu el este termenul *B* coordonat cu *A*, ci predicatul subînțeles, același ca în *A*, dar afirmativ. Coordonarea este deci între propoziții, nu între părți de propoziție. În caz contrar, ar trebui să acceptăm fie că (a) adverbul de negație *nu*, deși aparține verbului (din *A*), neagă o altă parte de propoziție (subiect, complement etc.), fie că (b) neagă atît predicatul, cît și o altă parte de propoziție. Ambele supoziții sînt nejustificate gramatical.

E adevărat că, lăsînd la o parte părțile de propoziție „în aparență" coordonate *(Nu vine* cu **mine**, *ci* cu **tine**), fraza redusă la cele două predicate n-are sens *(*Nu vine, ci vine)*, dar situația este aceeași și cînd al doilea predicat este exprimat: **N-a plecat** *cu Ionescu, ci* **s-a dus** *cu Popescu* (eliminînd complementele, obținem: **N-a plecat, ci s-a dus).*

1.2. Unitatea negată *A* (= *nu A)* este a l t ă p a r t e d e p r o p o z i ț i e d e c î t p r e d i c a t u l și prin urmare și unitatea *B*, coordonată prin *ci*, este la fel, adică altă parte de propoziție decît predicatul. Spunem că în această situație

ci se află efectiv în faţa unităţii B. Rezultatul coordonării este o parte de propoziţie multiplă:

(1) nume predicativ + nume predicativ: *Ion a devenit* **nu inginer,** *ci* **profesor;**

(2) atribut + atribut: *Acest om* **nu prietenos,** *ci mai degrabă* **politicos** *mi-a făcut multe servicii;*

(3) complement direct + complement direct: **Nu pe tine** *te caută, ci* **pe mine;**

(4) complement indirect + complement indirect: **Nu mie,** *ci* **ţie** *ţi-a telefonat.*

(5) complement circumstanţial + complement circumstanţial: **Nu la munte,** *ci* **la mare** *voi pleca în concediu;* **Nu mîine,** *ci* **azi** *mergem la teatru; Îl privea* **nu cu plăcere,** *ci* **cu teamă.**

OBSERVAŢIE. La nivel de subiecte coordonarea este problematică, întrucît este antrenat acordul predicatului cu subiectul, numai cu unul, nu şi cu celălalt. De aceea este preferabil să interpretăm coordonarea între două propoziţii: *Nu eu am spus asta, ci tu (= Nu eu am spus asta, ci tu* [ai spus]; *Nu tu, ci eu am spus (= Nu tu* [ai spus], *ci eu am spus).*

1.3. Dacă *A (= nu A)* este o propoziţie principală, şi *B* este tot principală: *Nu venim la voi,* ci *ne ducem la teatru.*

1.4. Dacă *A (= nu A)* este subordonată, şi *B* este tot subordonată.

1.4.1. A doua subordonată are cuvîntul subordonator exprimat: *Îţi ordon* **să** *nu te duci la film, ci* **să-ţi** *faci temele.*

Faptul că *A* trebuie să fie negativ ne spune clar că perechea coordonată a lui *B (să-ţi faci temele)* este *să nu te duci la film,* nu *Îţi ordon.*

1.4.2. A doua subordonată *(B)* are cuvîntul subordonator neexprimat: *Banii* **pe care** *nu-i cheltuise, ci-i pusese de-o parte îi prindeau bine acum (= ...pe care nu-i cheltuise, ci* [pe care] *îi pusese de-o parte* — două atributive coordonate adversativ).

Cel mai adesea propoziţia subordonată B, indiferent de felul ei, aflată în raport de coordonare prin *ci,* nu repetă cuvîntul subordonator, acelaşi ca la *A.* De aceea există pericolul interpretării lui *B* ca principală, mai cu seamă dacă se află la mare distanţă în frază de perechea ei negativă, distanţa estompînd într-o oarecare măsură raportul de opoziţie forte. În asemenea situaţii, singurul mijloc sigur de interpretare corectă îl constituie găsirea în stînga ei a perechii

negative. Felul acesteia, marcat prin cuvînt subordonator, va fi şi al propoziţiei *B,* fapt verificat prin posibilitatea introducerii şi în faţa ei a cuvîntului subordonator de la *A.* Dintre subordonatele aflate în stînga lui B, aceea va fi *A* care-l conţine pe *nu.* În exemplele de mai jos marcăm cuvintele subordonatoare ale secundarelor coordonate prin *ci,* respectiv ale celei de-a doua, neexprimate, dar subînţelese, prin punere între paranteze drepte: *Îl obseda gîndul* că *nu-l va mai solicita pe el, cum făcuse de atîtea ori, cînd avea de făcut o traducere urgentă, ci* [că] *se va adresa colegului său, faţă de care...* (coordonate: *că nu-l va mai solicita pe el..., ci* [că] *se va adresa...); El răspunse* că, *din anumite motive, nu crede că aceştia au fost cei cu care prietenul său s-a plimbat în seara tragicului accident, ci* [că] *părerea lui este...* (coordonate: *că... nu crede..., ci* [că] *părerea lui este...).*

1.5. Subînţelegeri de propoziţii sau grupuri de propoziţii:

(1) *Nu vreau* (1) *să spun* (2) *că punctul dumneavoastră de vedere este greşit* (3), *ci doar că opinia mea este alta* (4).

În fraza de mai sus, coordonarea adversativă prin *ci* nu se realizează între propoziţiile (1) şi (4), căci (1) este principală, iar (4) este secundară, şi nici între (2) sau (3) şi (4), căci (2) şi (3) sînt afirmative. Singura soluţie, pentru a respecta modelul *nu A, ci B,* este subînţelegerea grupului *vreau să spun,* prin care perechea lui (1) *(nu vreau)* este o propoziţie subînţeleasă (3′). Fraza astfel interpretată devine: *Nu vreau* (1) *să spun* (2) *că punctul dumneavoastră de vedere este greşit* (3), *ci* [vreau] (3′) [să spun] (3″) *doar că opinia mea este alta* (4).

OBSERVAŢIE. În ceea ce priveşte realizarea practică a schemei la o asemenea frază, numele propoziţiilor subînţelese pot fi marcate cu „prim" [′], „secund" [″], „terţ" [‴] şi puse între bare drepte. Schema frazei de mai sus arată astfel:

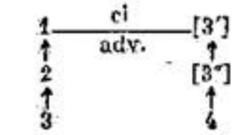

(2) *M-a rugat* (1) *să nu spun* (2) *unde am fost* (3), ci *unde ar fi trebuit* (4) *să fiu* (5). Perechea coordonată adversativ prin *ci* cu 2 este o subordonată subînţeleasă: *să spun* (3′), fraza devenind: *M-a rugat să nu spun unde am fost,* ci [să spun] *unde ar fi trebuit să fiu.*

(3) *M-am gîndit să afirm că n-am înțeles situația așa cum a fost ca prezentată în darea de seamă, ci cum a fost prezentată de cei care au luat cuvîntul* (perechea propoziției *că n-am înțeles situația așa* este subînțeleasă: [că am înțeles-o]).

1.6. Coordonarea unei părți de propoziție cu o propoziție: *Vino la noi nu mîine, ci cînd poți tu* (coordonare între complementul circumstanțial de timp negat *nu mîine* și subordonata temporală *cînd poți tu*). Poziția unităților coordonate poate fi inversată: *Vino la noi nu cînd poți tu, ci mîine* (aceeași interpretare).

Cînd *nu* se află în fața cuvîntului subordonator al secundarei, aceasta se află pe poziția unei părți de propoziție negate și prin urmare se constituie în mod cert ca termen *A* (= *nu A*): *Ți-a telefonat* **nu** *pentru că i-a fost dor de tine,* **ci** *pentru că i-am spus eu; Apreciază în mod deosebit* **nu** *pe cine e mai inteligent,* **ci** *pe cine e mai harnic; Mi-a spus că ai plecat mai devreme,* **nu** *ca să ajungi acasă,* **ci** *ca să te întîlnești cu prietenii la meci.*

BIBLIOGRAFIE

Andrei — Ghiță, 1983. — Mihail Andrei, Iulian Ghiță. *Limba română: fonetică, lexicologie, gramatică, stil și compoziție*, București, 1983.

Anghelescu — Popescu, 1976 — N. Anghelescu Temelie, Adrian Gh. Popescu, *Dificultăți ale analizei gramaticale*, București, 1976.

Anghelescu — Constantinescu, 1985 — N. Anghelescu Temelie, Silviu Constantinescu, *Analize gramaticale*, București, 1985.

Avram, 1956 — Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, 1956, p. 141—164.

Avram, 1965 — Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 415—428.

Avram, 1968 — Mioara Avram, *Cu privire la definiția complementului de agent și a complementului sociativ*, în LR, XVII, 1968, nr. 5, p. 468—483.

Avram, 1986 — Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, 1986.

Bejan, 1971 — Dumitru Bejan, *Despre rolul adverbelor din grupul „adverb + conjuncție"*, în CL, XVI, 1971, nr. 2, p. 313—322.

Beldescu, 1957 — G. Beldescu, *Contribuții la cunoașterea numelui predicativ*, SRLR, București, 1957.

Berceanu, 1971 — Barbu B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române (reconsiderare)*, București, 1971.

Coleașă, 1981 — Iancu Coleașă, *Probleme de gramatică română. Întrebări și răspunsuri*, București, 1981.

Constantinescu, 1976 — Silviu Constantinescu, *Exerciții și analize gramaticale*, București, 1976.

Constantinescu, 1977 — Silviu Gh. Constantinescu, *Exerciții de sintaxă*, București, 1977.

Coteanu, 1982 — Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, București, 1982.

CT, 1970 — Virgiliu Dron, S. Gh. Constantinescu, *Culegere de texte literare pentru analize gramaticale*, București, 1970.

DEX, 1975 — *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975.

Diaconescu, 1977 — Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, București, 1977.

Diaconescu, 1957 — Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, în SG, II, 1957, p. 105—120.

Dimitriu, 1982 — C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, 1982.

Drașoveanu, 1966 — D. D. Drașoveanu, *Elemente de analiză sintactică (fraza)*, în D. D. Drașoveanu, Pompiliu Dumitrașcu, Mircea Zdrenghea, *Analize gramaticale și stilistice*, București, ed. a II-a, 1966.

Drașoveanu, 1967 — D. D. Drașoveanu, *Despre elementul predicativ suplimentar*, în CL, XII, 1967, nr. 2, p. 235—242.

Drașoveanu, 1968 — D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19—32.

Drașoveanu, 1969 — D. D. Drașoveanu, *O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 77—83.

Drașoveanu, 1970 — D. D. Drașoveanu, *Un acord discutabil*, în CL XV, 1970, nr. 2, p. 307—313.

Drașoveanu, 1971 — D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică — unicitatea*, în CL, XVII, 1971, nr. 2, p. 325—335.

Drașoveanu, 1973 — D. D. Drașoveanu, *Sintagma „verb + adjectiv" — o certitudine?*, în CL, XVIII, nr. 2, p. 265—277.

Drașoveanu, 1976 — D. D. Drașoveanu, *Un atribut acuzatival*, în CL, XXI, 1976, nr. 1, p. 79—83.

Drașoveanu, 1978 — D. D. Drașoveanu, *De la morfemul pe la un sistem al determinanților substantivului*, în *Probleme de sintaxă*. Cluj-Napoca, 1978, p. 11—32.

Drașoveanu, 1980 — D. D. Drașoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Filologie, Cluj-Napoca, anul univ. 1980/1981.

Drașoveanu, 1982 — D. D. Drașoveanu, *Nominativul și acuzativul — schițe sintactice cu adnotări*, în CL, XXVII, 1982, nr. 1, p. 37—47.

Drașoveanu, 1986 — D. D. Drașoveanu, *Două timpuri gramaticalizate — „mai puțin ca perfectul" și „mai puțin ca viitorul"*, în CL, XXXI, 1986, nr. 1, p. 92—98.

Drincu, 1983 — Sergiu Drincu, *Semnele ortografice și de punctuație în limba română*, București, 1983.

Edelstein, 1972 — Frieda Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc*, București, 1972.

Fișe, 1978 — Valeriu Vlad, Patriciu Știrbu, Voichița Vlad-Budoiu, *Fișe de analize gramaticale structurale. Culegere de exerciții*, Cluj-Napoca, 1978.

GLR, 1963 — *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, vol. I—II, Editura Academiei București, 1963.

Grădinaru, 1974 — Alexandrina Grădinaru, *Încercare de delimitare contextuală a verbelor copulative în limba română*, în PLG, VI, 1974, p. 129—143.

Gruiță, 1969 — G. Gruiță, *Observații asupra pronumelui posesiv*, în StUBB, Philologia, 1969, fasc. 2, p. 143—146.

Gruiță, 1981 — G. Gruiță, *Acordul în limba română*, București, 1981.

Guțu, 1956 — Valeria Guțu, *Semiauxiliarele de mod*, în SG, I, 1956, p. 56—83.

Guțu Romalo, 1963 — Valeria Guțu Romalo, *Despre clasificarea părților secundare de propoziție*, în LR, XII, 1963, nr. 1, p. 25—35.

Guțu Romalo, 1968 — Valeria Guțu Romalo, *Morfologia structurală a limbii române (substantiv, adjectiv, verb)*, București, 1968.

Guțu Romalo, 1972 — Valeria Guțu Romalo, *O problemă controversată în gramatica românească: diateza*, în LL, 1(28), 1972, p. 12—22.

Guțu Romalo, 1973 — Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, 1973.

Hazy, 1965 — Ștefan Hazy, *Predicate verbale compuse?*, în CL, X, 1965, nr. 2, p. 289—297.

Hazy, 1974 — Ștefan Hazy, *Analiza contextuală a predicativității. Predicatul compus și cel condiționat*. Rezumatul tezei de doctorat, București, 1971.

Hodiș, 1969 — Viorel Hodiș, *Elementul predicativ suplimentar. Contribuții*, în LR, XVIII, 1969, nr. 2, p. 139—147.

Iordan, 1956 — Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, ed. a II-a, București, 1956.

Irimia, 1976 — Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, [Iași], 1976.

LRC, 1974 — *Limba română contemporană*, sub conducerea acad. Ion Coteanu, vol. I, București, 1974.

Metea — Drincu, 1974 — Alexandru Metea, Sergiu Drincu, *Analize gramaticale*, [Timișoara], 1974.

Muțiu — Bercea, 1985 — Ioan Muțiu, Livius Petru Bercea, *Exerciții de gramatică*, [Timișoara], 1985.

Neamțu, 1970 — G. G. Neamțu, *Despre calitatea de pronume a lui cel (cea, cei, cele)*, în CL, XV, 1970, nr. 2, p. 313—322.

Neamțu, 1971 — G. G. Neamțu, *Despre auxiliare. Cu privire specială la a fi*, în CL, XVI, 1971, nr. 2, p. 355—363.

Neamțu, 1979 — G. G. Neamțu, *Despre* **acuzativul timpului** *în limba română*, în CL, XIV, 1979, nr. 1, p. 63—73.

Neamțu, 1979 — G. G. Neamțu, *Conjuncții (locuțiuni conjuncționale) temporale?*, în StUBB, Philologia, 1979, nr. 2, p. 9—15.

Neamțu, 1981 — G. G. Neamțu, *În problema „articolului nehotărît"* **un, o**, în StUBB, Philologia, 1981, fasc. 1, p. 26—33.

Neamțu, 1986 — G. G. Neamțu, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, București, 1986.

Nicolescu, 1969 — Aurel Nicolescu, *Probleme de analiză a frazei*, București, 1969.

Nicolescu, 1970 — Aurel Nicolescu, *Probleme de sintaxă a propoziției*, București, 1970.

Novac — Coleașă, 1973 — Alexandrina Novac și Iancu Coleașă, *Culegere de fraze analizate sintactic*, București, 1973.

Pană Dindelegan, 1974 — Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, 1974.

Popescu, 1968 — Ștefania Popescu, *Culegere de exerciții gramaticale cu noțiuni de morfologie și sintaxă*, București, 1969.

Popescu, 1983 — Ștefania Popescu, *Gramatică practică a limbii române cu o culegere de exerciții*, București, 1983.

Probleme, 1971 — Mircea Zdrenghea, Stela Zdrenghea, *Probleme de analiză morfologică*, București, 1971.

Sintaxa, 1977 — Valeria Botiș, Maria Vulișici Alexandrescu, Ioan Comănescu, *Sintaxa propoziției. Texte și analize*, [Timișoara], 1977.

Sinteze, 1984 — *Sinteze de limba română*, ed. a treia revăzută și din nou îmbogățită, coordonator Theodor Hristea, București, 1984.

SMLRC, 1967 — Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo ș.a., *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967.

Steer, 1972 — Alexandru Steer, *Despre funcția sintactică a lui* **a fi** *+ „participiu"*, în „Lucrări științifice. Filologie", Institutul Pedagogic Oradea, 1972, p. 41—52.

Șerban, 1970 — Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române (curs practic)*, ed. a II-a revizuită și completată, București, 1970.

Șerban, 1974 — Vasile Șerban, *Teoria și topica propoziției în româna contemporană*, București, 1974.
Șuteu, 1962 — Flora Șuteu, *Atribut pronominal sau complement indirect?*, în LR, XI, 1962, nr. 3, p. 267—276.
Teodorescu, 1972 — Ecaterina Teodorescu, *Propoziția subiectivă*, București, 1972.
Toșa, 1983 — Alexandru Toșa, *Elemente de morfologie*, București, 1983.
Trandafir, 1982 — Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, 1982.
Tunsoiu, 1967 — Olga Tunsoiu, *Verbe copulative la mod nepersonal. Note sintactice*, în AUB, 16, 1967, p. 149—165.
Vasiliu, 1952 — Em. Vasiliu, *Problemele articolului și funcțiilor sale în limba română*, în LR, I, 1952, nr. 1, p. 32—36.
Vlad, 1960 — Carmen Vlad, *Categoria gramaticală a persoanei la substantiv*, în SCL, XI, 1960, nr. 5, p. 977—801.
Zdrenghea, 1955 — Mircea Zdrenghea, *Adjective determinative sau pronume (posesive, demonstrative, interogative-relative și nehotărîte)?*, în LR, IV, 1955, nr. 4, p. 83—90.
Zdrenghea, 1956 — Mircea Zdrenghea, *În legătură cu vocativul*, în LR, V, 1956, nr. 6, p. 55—59.
Zdrenghea, 1960 — Mircea Zdrenghea, *Este vocativul un caz?*, în SCL, XI, 1960, nr. 3, p. 797—801.
Zdrenghea, 1960 — Mircea Zdrenghea, **Un. o** — *articol, numeral, pronume*, în LR, IX, 1960, nr. 5, p. 87—89.
Zdrenghea, 1964 — Mircea Zdrenghea, *Articol sau pronume?*, în *Omagiu Rosetti*, 1965, p. 1029—1032.
Zdrenghea, 1970 — Mircea Zdrenghea, *Limba română contemporană — morfologia* (curs litografiat), Cluj, 1970.

CUPRINS

Prefață 5

SUBSTANTIVE, CAZURI 15

T 1 NOMINATIV(ACUZATIV) / GENITIV(DATIV) 15
T 2 NOMINATIV / ACUZATIV 20
T 3 GENITIV / DATIV 24
T 4 GENITIV *FĂRĂ* PREPOZIȚIE / GENITIV *CU* PREPOZIȚIE 28
T 5 DATIV *FĂRĂ* PREPOZIȚIE / DATIV *CU* PREPOZIȚIE 29
T 6 VOCATIV / NOMINATIV 34
T 7 VOCATIV + VOCATIV / VOCATIV + NOMINATIV 37
T 8 VOCATIV *FĂRĂ* FUNCȚIE / VOCATIV *CU* FUNCȚIE 39
T 9 DATIV POSESIV / ADJECTIV POSESIV 41
T 10 CUVINTE CU SENS TEMPORAL — *ADVERBE / SUBSTANTIVE* 45
T 11 SUBSTANTIVE / ADVERBE DERIVATE DIN SUBSTANTIVE 47

ARTICOLE 49

T 12 *LUI* — ARTICOL HOTĂRÎT / PRONUME PERSONAL 49
T 13 *UN, O* — NUMERAL CARDINAL / ADJECTIV NEHOTĂRÎT / ARTICOL NEHOTĂRÎT 52
T 14 *NIȘTE* — ARTICOL NEHOTĂRÎT / ADJECTIV NEHOTĂRÎT 54
T 15 *CEL (CEA, CEI, CELE)* — ARTICOL DEMONSTRATIV / PRONUME DEMONSTRATIV 55
T 16 *AL (A, AI, ALE)* — CERE GENITIV / NU CERE GENITIV 59

PRONUME, ADJECTIVE, NUMERALE 63

T 17 ADJECTIVE PRONOMINALE / PRONUME 63
T 18 PRONUME POSESIVE — NAc / GD 71
T 19 *AL MEU (AL TĂU* ETC.) — ADJECTIV POSESIV / PRONUME POSESIV 75

T 20 ADJECTIVE POSESIVE / PRONUME POSESIVE 77
T 21 *LUI (EI, LOR)* / *SĂU (SA, SĂI, SALE)* — PRONUME PERSONAL / ADJECTIV POSESIV 81
T 22 SINGULAR / PLURAL 83
T 23 PRONUME REFLEXIV / PRONUME PERSONAL .. 85
T 24 ADJECTIV *FĂRĂ* PREPOZIȚIE / *CU* PREPOZIȚIE 88
T 25 ADVERB DE MOD / ADJECTIV 90
T 26 NUMERALUL — ATRIBUT ADJECTIVAL / ATRIBUT SUBSTANTIVAL 95

LEGĂTURI INTRAPROPOZIȚIONALE 99

T 27 PREPOZIȚIE — IMPUNE CAZ / NU IMPUNE CAZ .. 99
T 28 PREPOZIȚII (LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE) CU GENITIVUL / ADVERBE (LOCUȚIUNI ADVERBIALE) 100
T 29 *CONTRA (ÎMPOTRIVA...)* — PREPOZIȚII CU *GENITIVUL* / PREPOZIȚII CU *ACUZATIVUL* 103
T 30 LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE CU GENITIVUL / «FALSE» LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE CU GENITIVUL 106
T 31 „ADVERB + *DE*" — FORMEAZĂ LOCUȚIUNE PREPOZIȚIONALĂ / NU FORMEAZĂ LOCUȚIUNE PREPOZIȚIONALĂ 108
T 32 PREPOZIȚII EXPRIMATE / PREPOZIȚII NEEXPRIMATE 111
T 33 LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE / LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE 113

LEGĂTURI INTERPROPOZIȚIONALE 116

T 34 PRONUME (ADVERBE) — INTEROGATIVE / RELATIVE 116
T 35 CUVINTE SUBORDONATOARE INTERPROPOZIȚIONALE — CONJUNCȚII / RELATIVE 118
T 36 CUVINTE RELATIVE — POZIȚIE INIȚIALĂ / POZIȚIE POSTINIȚIALĂ 121
T 37 CUVINTE SUBORDONATOARE — POZIȚIE POSTINIȚIALĂ / «FALSĂ» POZIȚIE POSTINIȚIALĂ .. 125
T 38 *SĂ* „SUBORDONATOR" / *SĂ* „NESUBORDONATOR" 128
T 39 RELATIV + PREDICAT EXPRIMAT / PREDICAT NEEXPRIMAT 131
T 40 CUVINTE RELATIVE — «SUBORDONATOARE» / «NESUBORDONATOARE» 133
T 41 LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE / «FALSE» LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE 136
T 42 *CE* — PRONUME / ADJECTIV / ADVERB 137
T 43 *CUM* — COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD / NUME PREDICATIV / ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR 140
T 44 *DIN CAUZĂ CĂ* / *DIN CE CAUZĂ* 141
T 45 CUVINTE SUBORDONATOARE INTERPROPOZIȚIONALE — SPECIALIZATE / NESPECIALIZATE .. 144

VERBE, PREDICATE 152

T 46 VERBE PREDICATIVE / AUXILIARE PREDICATIVE (I) 152
T 47 VERBE PREDICATIVE / AUXILIARE PREDICATIVE (II) 158
T 48 *A FI* — AUXILIAR DE TIMP / AUXILIAR DE DIATEZĂ / AUXILIAR PREDICATIV / VERB PREDICATIV 163
T 49 *A FI* — AUXILIAR DE TIMP / AUXILIAR DE DIATEZĂ 165
T 50 *A FI* — VERB PREDICATIV / AUXILIAR PREDICATIV 168
T 51 VERBE TRANZITIVE / VERBE INTRANZITIVE .. 171
T 52 VERBE MONOTRANZITIVE / VERBE BITRANZITIVE 175
T 53 ADVERBE PREDICATIVE / ADVERBE APARENT PREDICATIVE 179
T 54 DIATEZA PASIVĂ (*A FI* + PARTICIPIU) / PREDICAT NOMINAL (*A FI* + ADJECTIV) 183
T 55 „*A FI* + PARTICIPIU" — PREDICAT VERBAL (DIATEZA PASIVĂ) / PREDICAT NOMINAL 186
T 56 PREDICAT VERBAL IMPERSONAL / PREDICAT NOMINAL IMPERSONAL 190
T 57 NUME PREDICATIV MULTIPLU / NUME PREDICATIV + COMPLEMENT 192
T 58 *A FI* + ADJECTIVE COORDONATE / PARTICIPII «COORDONATE» 194
T 59 SUPIN / PARTICIPIU 198
T 60 NUME PREDICATIV / ATRIBUT 200
T 61 NUME PREDICATIV / COMPLEMENT DIRECT (NP / CD) 202
T 62 NUME PREDICATIV / COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD 205
T 63 NUME PREDICATIV / SUBIECT (NP / S) 210
T 64 PREDICATIVĂ / ATRIBUTIVĂ 213
T 65 PREDICATIVĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ 215
T 66 PREDICATIVĂ / CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD 216
T 67 PREDICATIVĂ / SUBIECTIVĂ 219
T 68 CONSTRUCȚII INFINITIVALE RELATIVE / PROPOZIȚII RELATIVE 221
T 69 *A RUGA* + IMPERATIV / *A RUGA* + CONJUNCTIV 225
T 70 *A PUTEA* + „INFINITIV-SUBIECT" / „INFINITIV-COMPLEMENT DIRECT" 227

SUBIECTE, ATRIBUTE ȘI SUBORDONATE CORESPONDENTE 231

T 71 SUBIECT INCLUS / SUBIECT SUBÎNȚELES 231
T 72 SUBIECT / COMPLEMENT DIRECT (I) 234
T 73 SUBIECT / COMPLEMENT DIRECT (II) 239
T 74 SUBIECTIVĂ / COMPLETIVĂ DIRECTĂ 242
T 75 ATRIBUT / COMPLEMENT 247
T 76 *ATRIBUTUL* — NUME CU DOI TERMENI / NUME CU TREI TERMENI 252

T 77 ATRIBUT ADJECTIVAL / ATRIBUT VERBAL 256
T 78 APOZIȚIE — NOMINATIV / ACELAȘI CAZ CU ANTECEDENTUL 257
T 79 ATRIBUTIVĂ / CIRCUMSTANȚIALĂ 264

ALTE FUNCȚII ȘI SUBORDONATE CORESPONDENTE 265

T 80 COMPLEMENT INDIRECT / COMPLEMENT DIRECT 265
T 81 COMPLETIVA INDIRECTĂ / COMPLETIVA DIRECTĂ (I) 270
T 82 COMPLETIVA INDIRECTĂ / COMPLETIVA DIRECTĂ (II) 272
T 83 PRONUME RELATIV — COMPLEMENT / ATRIBUT 277
T 84 ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR *ADJECTIVAL* / COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD 281
T 85 ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR *SUBSTANTIVAL* / COMPLEMENT DIRECT (COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD) 286
T 86 *GERUNZIUL* — FUNCȚIE CIRCUMSTANȚIALĂ NEMODALĂ / FUNCȚIE CIRCUMSTANȚIALĂ MODALĂ 289
T 87 *ADVERB DE MOD* — COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE MOD / COMPLEMENT DIRECT 292
T 88 CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP / CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC 294
T 89 COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP / COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC 295
T 90 COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC / COMPLEMENT DIRECT 298
T 91 COMPLEMENT CIRCUMSTANȚIAL DE LOC / COMPLEMENT INDIRECT 299
T 92 CAUZALĂ / FINALĂ 301

VARIA 303

T 93 *INTERJECȚII* CARE CER — COMPLETIVE DIRECTE / CIRCUMSTANȚIALE FINALE 303
T 94 SUPERLATIV RELATIV / SUPERLATIV ABSOLUT 305
T 95 *NU* — CU VERB SUBÎNȚELES / FĂRĂ VERB SUBÎNȚELES 307
T 96 CAZURI *CU* ÎNTREBĂRI / CAZURI *FĂRĂ* ÎNTREBĂRI 310
T 97 PROPOZIȚII PRECEDATE / NEPRECEDATE DE CELE DOUĂ PUNCTE [:] 313
T 98 ENUMERARE DETERMINATIVĂ / ENUMERARE EXPLICATIVĂ 317
T 99 COORDONAREA PRIN *CI* — FĂRĂ SUBÎNȚELEGERE / CU SUBÎNȚELEGERE 321

Bibliografie 327

Redactor : RODICA CHIRIACESCU
Tehnoredactor : ANGELA ILOVAN

Coli de tipar : 21
Bun de tipar : 9.II.1989

Comanda nr. 60 478
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România